

พระ ธรรมปัทม กถา บัณฑิต

พระ เจ้า น้อง ยา เชอ

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงชำระ

หม่อมราชวงศ์

พระ สุจิตต์ โต เปரியัญญ สอนทาน

สมเด็จพระ เจ้า น้อง ยา เชอ

เจ้า พ้า ภาณุรังษี สว่าง วงษ์ กรมพระ

ภาณุ พันธุวงษ์ มหาวงศ์

มี พระ หฤทัย ศรัทธา โปรดให้สร้าง

ขึ้น ไว้ ใน พระพุทธะ ศาสตรา

๑๐๐๐ ฉบับ

ได้ลงพิมพ์ที่ โรงพิมพ์วชิรวิทย์ บริษัท

ซึ่ง ทำ การ ของ ราชบัณฑิตย

รัตน โกสินทร์ ศึก ๑๑๒

พระ ธิมมปัทม กถา บัน ต้น

พระเจ้าห้องยาเธอ

กรมหมื่นท้าววชิราลงกรณ ทรราช

หม่อมราชวงศ์

พระ สิริโต เปரியุตตอนทาน

สมเด็จพระเจ้าห้องยาเธอ

เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระ

ภาณุพันธุ์วงษ์วรเดช

มี พระ หฤทัย ศรัทธา โปรดให้สร้าง

ขึ้นไว้ใน พระพุทธะ ศาสนา

๑๐๐๐ ฉบับ

ได้ลงพิมพ์ที่ โรงพิมพ์วชิรพันธ์ บริษัท

ซึ่ง ทำ การ ของ ราชธานี

รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒

๘. ๗. ๘๘

อาร์มกะ กะกา

คุกะ มัสกุ พระพุททะ ศาสะนะ กาล เป็น อะต๊ะกะ ภาค ล่วง
แล้ว ๒๔๓๖ พรรษา

สมเด็จ พระ เจ้า น้อง ยา เขอ เจ้า ฟ้า ภาณูรังษี สว่าง วงษ์
กรม พระ ภาณูพันธุ์ของมัวร์ เกช พิเศษ ขัตติย ศักดิ์ อรรคอุดม ซาติ
มรมนราธิราชโสทรานุชาธิบดี สุจริต จาริ ราช การณย์ มหันต
มหาอุสาหะ พริยพหลกต ประสิทธิ์ อเนกพิชฌุณากร สุนทร
ธรรมพิทักษ์ อรรคมโหฬารวิยาไศรย - ศรีรัตนไตร สรรพธาดา
อภุสย เกษานุภาพพิตร ภ. จ. ก., น. ร., ป. จ., ม. ช.,
ม. ส. ม., ร. จ. ม., ร. ก. ม. เชื้อม ราชการใน พระองค์ แล
ราชการ แผ่นดิน

มี รัช สัก ไพรกให้ ประกาศ แก่ ชน นิกร ทั้งหลาย ผู้ มีความ
นับถือ เลื่อมใสใน พระพุททะ ศาสะนา ซึ่ง จะ ได้ พย ได้ เห็น
ได้ อ่าน หนังสือ นี้ ให้ ทราบ ทัก กัน ว่า

หนังสือ “พระ ธรรมปฎิฐากุณายันต์” ซึ่ง ได้ พิมพ์ ขึ้น
แล้ว นี้ สมเด็จ พระ เจ้า น้อง ยา เขอ พระองค์ นั้น ทรง พระ
ศรัทธา ไพรกให้ สร้าง ขึ้น เพื่อ ประโยชน์ จะ ได้ ทรง เกื้อ กุล แก่
การ เล่า เรียน ทาง พระพุททะ ศาสะนา โดย ทรง มีความ เลื่อม
ใส เคารพ นอบน้อม ต่อ คุณ พระ รัตนตรัย เป็นอาทิ สำหรับ พระ
สงฆ์ หรือ ผู้ ที่ จะ ศึกษา ภาษา ยานี นี้ ๆ จะ ได้ เล่า เรียน ศึกษา
พระ ปริยัติธรรม ได้ แพร่ หลาย ยิ่ง ขึ้น อัน จะ ชัก นำ ให้ ปฏิบัติ กิ
ชอบ เช่น ทาง นี้ ได้ กรม บำเพ็ญ พระ กุศล ใน กาละ สมัย ที่ เป็น

กิติ์ทรง กับวัน ประสตร์ ของ พระองค์ คำบรอบ ๓๕ ปี โดย
 สามัญนิยม หรือโหราศาสตร์ได้ ๓๕ ปีบริบูรณ์ ในวันที่ ๑๑
 มกราคม รตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ หรือวันพฤหัสบดี เดือน ๕
 ขึ้น ๕ ค่ำ ปีมะเสง เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

จำเดิมเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยาเธอพระองค์นั้น จะทรง
 สร้างหนังสือนี้ พระองค์ได้ทรงรำพึงในพระหฤทัยว่า แต่
 ก่อนเมื่อครั้งทรงบำเพ็ญพระกุศล ในกาลสมัยที่เป็นกิติ์
 ทรงต่อวัน ประสตร์ ของ พระองค์ เมื่อรตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ นั้น
 ได้ทรงพระดำริห์ ถึง การที่ควร จะทรงบำเพ็ญพระกุศลใน
 คราวนั้น ทรงเห็นว่า การที่ได้ทรงบำเพ็ญพระกุศลต่าง ๆ
 ในกาลสมัยที่ทรงต่อกิติ์วัน ประสตร์ แต่ก่อน ๆ นั้น เป็น
 การเสียประโยชน์อยู่หลายประการ จึงได้ทรงแก้ไขการ
 บำเพ็ญพระกุศล เปลี่ยนแปลง จากธรรมเนียมเดิม ที่ได้เคย
 ทรงบำเพ็ญมานั้น เป็นทรงสร้างหนังสือ ซึ่งเนื่องอยู่ในพระ
 พุทธศาสนา ถวายไว้ในพระอารามต่าง ๆ เพื่อให้เป็น
 ประโยชน์ในพระพุทธศาสนา เจริญถาวรยิ่งต่อไป ทั้งยัง
 ซึ่งได้มีข้อความปรากฏอยู่ในอารัมภะกะดา คำพรรณา
 เริ่มต้นของหนังสือ “วิชิ อปะสมยท” แต่ครั้งได้ทรงสร้าง
 ขึ้น เมื่อรตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ นั้น แล้ว

ครั้นเมื่อรตนโกสินทร์ศก ๑๑๐ ถึงเวลาที่ได้ทรงบำเพ็ญ
 พระกุศลในวันประสตร์ ของ พระองค์ ๆ ก็ได้ทรงสร้างหนังสือ
 “อุปาสะกะ ประวิติ” ขึ้นอีก ครั้งหนึ่ง เมื่อรตนโกสินทร์

คึก ๑๑๑ ได้ทรงสร้างหนังสือ “ภิกขุปาติโมกข์” อีกครั้งหนึ่ง
เป็นการต่อเนื่อง ตามพระดำริที่เดิมนี้

ก็ แล การที่จะทรงบำเพ็ญ พระกุศล ครองนี้ กระแสพระ
ดำริ ของ พระองค์ ก็ยังคง เป็นไปอยู่ตามเดิมนี้ แล
ได้ทรง ทราบว่า หนังสือที่ได้ทรงสร้างขึ้นทุกครั้งนี้
ย่อม เป็นประโยชน์มาก แก่ชนทั้งหลาย ทั้งบุคคลบรรพชิต
กับทั้งได้ทรงระลึกถึงประโยชน์ ในการที่ได้ทรงสร้าง
หนังสือ “พระวินัยคำแปล” แล้ว แต่ครั้งก่อนด้วย ก็ทำให้
ทรงมีพระหฤทัยขี้ติ ปราโมทย์ เพิ่มพลพระศรัทธายิ่งขึ้น
จึงมีพระประสงค์ที่จะทรงสร้างหนังสือ ซึ่ง เป็นประโยชน์
ในพระพุทธรศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

ก็ แล การที่จะทรงสร้างหนังสืออย่างนี้ ย่อม เป็นสิ่งสำคัญ
ที่จะต้อง คัดเลือก ต้นฉบับหนังสือ ที่ เป็นประโยชน์ มาก เมื่อ
ครั้ง จะทรงสร้าง หนังสือ บำเพ็ญ พระกุศล ที่ กล่าว แล้ว
ทุกคราว นี้ ได้ทรง กราบ ทูล อาราธนา พระเจ้า ฮ่องยาเธอ
กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสไว้ ให้ทรงรับ เป็นพระธุระในการ
ที่จะ คัดหา ต้นฉบับ ซึ่ง เป็นประโยชน์ ในพระพุทธรศาสนา
มาลง พิมพ์ตามลำดับต่อไป ในครั้งนี้ กรมหมื่นวชิรญาณ
วโรรส จึงได้ทรง แนะนำ ให้ทรงสร้าง หนังสือ “พระขัมม
ปทัฏฐกถาขึ้นต้น” นี้ ซึ่ง เป็นหนังสือ สำหรับ เล่า เวียน ภาษา
ยาฬี แล เป็นแบบ สำหรับใส่ หนังสือ เปரியัญใน ที่ ประชุม สงฆ์
มณฑล มา ชำ ลาน จึง เป็นหนังสือ สำคัญ ของ การ ของ ผู้

ศึกษา พระปริยัติธรรมทั่วไป แต่ก่อน เป็นหนังสือจารใน
คัมภีร์ใบลาน มักจารวิปាកคลาศเคลื่อน และผู้ศึกษา
จะหาได้ก็ยาก เมื่อได้ลงพิมพ์ให้เป็นเล่มสมุกได้แพร่
หลายมากขึ้นแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์แก่พระภิกษุสามเณร
และคฤหัสถ์ซึ่งจะเล่าเรียน พระปริยัติธรรมทั่วไป

ในการที่พิมพ์พระธัมมปทัฏฐกถาฉบับนี้ พระเจ้า
ยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงรับเป็นพระธุระชำระ
สอบทานต้นฉบับ กับคัมภีร์ฉบับยุโรป และฉบับศัพท์โดย
ละเอียดแล้ว หม่อมราชวงศ์ พระชัน เปรียญ วัดบวรนิเวศ
วิหาร กับพระทอง เปรียญ วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นผู้
สอบทานฉบับพิมพ์ หนังสือพระธัมมปทัฏฐกถาฉบับพิมพ์
ซึ่งได้ทรงสร้างขึ้นในครั้งนี้ วิเศษกว่าหนังสือพระธัมม
ปทัฏฐกถาที่จารในใบลานทั้งสิ้น สมควรที่ผู้ศึกษาพระ
ปริยัติธรรมจะใช้เป็นหนังสือเล่าเรียนได้ทั่วไป

อนึ่ง การที่จะพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ กรมหมื่นวชิรญาณ
วโรรสก็ได้มีรับสั่งว่า เมื่อได้สร้างขึ้นแล้ว ย่อมจะเป็น
ประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก ทว่าในเวลาขึ้น พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมหา
มกุฏราชวิทยาลัยขึ้นสถานหนึ่ง สำหรับเป็นที่พระสงฆ์
สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องการฉบับ
เรียนให้มากอยู่เป็นธรรมดา สมเด็จพระเจ้าอนังยาเธอ
พระองค์นี้ จึงทรงเห็นว่า ธรรมดาสิ่งที่มีผู้ต้องการ

มากนั้น เมื่อได้ทำให้ สมประสงค์ของผู้ต้องการนั้น สำเร็จ
ไป สิ่งนั้นย่อมเป็นบุญราศีอันพิเศษ ทั้งหนังสือนี้ก็นับว่า
เป็นเครื่องระงับ^๕ ให้ผู้ที่จะศึกษา พระปริยัติธรรมเจริญ
ดีแล มีมากยิ่ง^๕ แล เป็นเครื่องอุดหนุน เกื้อกูลแก่พระ
พุทธศาสนาให้ถาวรวัฒนาการขึ้นอย่างหนึ่ง ย่อมเป็นการ
สมประสงค์ตามซึ่งได้ทรงตั้ง พระหฤทัยไว้ แล สมแก่
กาละสมัยอันควร จะทรงบริจาคนั้นได้ในครั้งนี้

จึงได้โปรดให้ว่าจ้าง เหมา โรงพิมพ์วชิรมิตร^๕ บริษัท
ซึ่งทำการของราชาธิปไตย ทำการโดยความอุสาหะจัดการ
เรียบร้อยของหม่อมเจ้าวชิรมิตร ในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ
กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ ผู้จัดการโรงพิมพ์นั้น การ
พิมพ์หนังสือ^๕ ก็ได้แล้วทัน พระประสงค์ได้ เป็นจำนวนหนังสือ
ครั้งนี้ ๑๐๐๐ เล่มสำเร็จบริบูรณ์ ทันเวลาที่ได้ทรงบำเพ็ญ
พระกุศล ในพิธีซึ่งคล้ายกับวันประสูติของพระองค์
ในวันที่ ๑๑ มกราคมรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ นั้น จึงโปรดให้นำ
หนังสือ “พระธัมมปทัญญู กถาขึ้นต้น” ทั้ง ๑๐๐๐ เล่ม ไปถวาย
พระเจ้าน้อยยาเขต กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส แล้วแต่จะ
ทรงจำหน่ายไปในที่ใดที่จะควร เป็นประโยชน์ได้^๕ ตาม
จำนวนมาก แล น้อยโดยสมควร

สุรวพกุศลบุญราศีใด ที่ได้ทรงบำเพ็ญในการที่ได้ทรง
สร้างหนังสือ “พระธัมมปทัญญู กถาขึ้นต้น” ซึ่งนับว่าเป็นสิ่ง
ถาวรวัตถุเนื่องในพระพุทธรศาสนา ในกาละสมัยครั้งนี้

ขอจง เป็นผล สำเร็จ ประโยชน์ สุข แก่ พระองค์ ผู้ มีความ
เลื่อมใส ใน พระ ระชนิยาธิคุณ นั้น ทุก ประการ

พระ กุศล ทั้งปวง ที่ พระองค์ ได้ ทรง บำเพ็ญ ใน สมัย นั้น
ได้ ทรง ตั้ง พระ หฤทัย อยู่ใน เมตตา จิตต์ อัน พิเศษ หวัง จะ ให้
เป็น หิตานุหิตะ ประโยชน์ แก่ อเนก ชน นิกร ทั่วไป ขอ พระ กุศล
ทั้งปวง นั้น จง บันลือ ถึง แก่ ท่าน ทั้ง หลาย ทั้งปวง ผู้ ได้ รับ หนังสือ
นี้ ด้วย เพื่อให้ สำเร็จ ประโยชน์ สุข สิริ สวัสดิ์ พิพัฒน์ มงคล
ซึ่ง จะ ควร มี ควร เป็น ได้ เพราะ ประกอบ สุจริตรวม เป็น
เบื้อง หน้า ทุก ประการ เทอญ

ส่วน พระ กุศล ที่ ได้ ทรง ประภาศ แม้ เมตตา จิตต์ ถึง ผู้
นั้น ๆ แล้ว ขอ ผู้ นั้น ๆ ซึ่ง ตั้ง อยู่ใน สุจริตรวม จง ได้ มี
ความ ชื่น ชม ยินดี อัน โมทนา แล รับ ส่วน พระ กุศล ที่ กล่าว
แล้ว นั้น ทุก ประการ เทอญ

สิทธิ์มัตถุ	สิทธิ์มัตถุ	สิทธิ์มัตถุ	อิทํ ผล
เอตสํ	รัตนคตยสํ	สัพปสาทนเจตโส	

ขอผล ของ จิตต์ ที่ เลื่อมใส ใน พระ ระชนะ ทรย์ นั้น จง เป็น ผล
สำเร็จ จง เป็น ผล สำเร็จ จง เป็น ผล สำเร็จ แก่ ท่าน ทั้ง หลาย
ทั้งปวง ตาม ความ ปราดณา ทุก ประการ เทอญ

วัง บุรพาภิรมย์

กรุง เทพ น

วันที่ ๑๑ มกราคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๒

ธัมมปทกัฎฐกกา

นมัตถุ รตนัตถยัสส

มทาโมหคโมหนัเท
เยน สัทธัมมัยชโชโต
ทัสส ปาเท นมัสสีกวา
สัทธัมมัญจัสส ปุเชตวา,
“กัมการณมา—คัมม
สम्मัตถสัทธัมมปโต
เทเสสิ กรุณาเวค
อัม เว เทวมนุสฺसानิ
ปรมัปรากตา ทัสส
ปมา พยัญญิตัมม
น สาขุภี เสดานิ
อัยเปวนาม สาเขย
ซิกิ อวลีสมาเนน
กุมารกัสสเปนา--หิ
สัทธัมมัญจิกกาเมน
ทัม ภาสัม อติวิธการ
ปทาया—โรปยิตวาน
กาณานิ พยัญญชนนํ

โลเก โลกนัตถัสสินา
ชลิโต ชลิตีทธีนา
สम्मัทธัสส สิริมโต,
กัตวา สัมมัสส จญฺ—ชล,
ธัมมาธัมเมสุ โกวโต
สัทธา ธัมมปทํ สุก
สมุสฺสาคิตมานโส
นิกิปปาโมชชวัทธมนิ
นิปูณา อติถวณฺณา,
ทียภาสา ย สันนิจา
สัทธานิ หิตสम्मปท,
สัพพะโลกัสส สา หิต.”
ทณฺเฑน สมจารินา
เถเรน นิเรเจตสา
สัทธจํ อภียาจิโต,
คตญฺเฐ วณิกกม
คณฺธี ภาสัม มโนรม,
อัม กัตถ น วิภาวติ

ยมกวักควัณณนา

เกวลันต์ วิภาเวตวา

เสลันต์เมว อัตถโต

ภาสันต์เรน ภาสิสต์

ชาวสันโต วิภาวิน

มนโส ชีติปาโมชชี

อัตถชัมมุปนีสสิสันติ

ยมกวักควัณณนา

จักขุपालัตถเธรวัตถุ

“มโนปัพพัชมา ชัมมา

มโนเสฏฐา มโนมยา

มนสา เจ ปทุมฺฐเฐ

ภาสติ वा गरोति वा

คโต นี ทุกฺขม—เหวติ

จักกั ว วสโต ปทฺธี”ติ.

อัย ชัมมเทสนา กัตถ ภาสिता ทิ. “สวตฺถิณ” “อํ อารพฺภา ทิ.

“จักขุपालัตถเธร” สวตฺถิณ กิร มหสฺสวณฺโณ นาม กุณฺณปิโก

อโหสิ; อทฺโธ, มหตฺถโน, มหาโกโต, อุตฺตโก. โส

เอกทิวสํ นหณตฺถิณํ คมฺมํ, นหณํ, อากฺขันนฺโต,

อนฺตรามคฺเค สัมมํ, นสาชํ เอกํ วณฺณํ, ทิสฺวา, “อัย

มเหสฺสกาช เทวทาย ปริคฺคหิตो ภวิสฺสตี”ติ. ตสฺส. เญฐาภา

โสชาเปตฺวา, ปาการปริคฺคเขยฺ การาเปตฺวา, วาสิทํ โอภีราเปตฺวา,

ชชปทาณํ อุตฺตสาเปตฺวา, วณฺณํ, อลภฺกริตฺวา, “มุตฺตํ वा

จิตฺรํ वा ลภิตฺวา, ตุมฺหากํ มหาสัทธารํ ภริสฺสามิ”ติ. ยัตถนํ

กิตฺวา, ยถักามิ. อตฺถ—ส ภวียาย กุญฺณํ คัพโภ ปคฺคิฐาสิ.

โส ตสฺสา คัพโภปริหารํ อทาสิ. สว ทสฺมาตฺถเณน ปตฺตํ

วิชานิ. เญฐิ อตฺตนา ปาสิทํ วณฺณํ, นิสฺสาช ลทฺทชิตฺตา

จักขุपालัตถ์เดรวัก

๓

คัสส “ปาโล”ติ นามิ อกาลิ. อปรภาเค อัญญิ ปุคฺคิ ลภี.
 คัสส “จุลปาโล”ติ นามิ กัตถวา, อิตฺธัสส “มหาปาโล”ติ
 นามิ ภริ. เต วยัปปักเต ชรพณฺณเน พณฺณิสฺส. อปรภาเค
 มาทาบิโตโร กาล-มณฺณ. สัพพ โภคํ ทวินฺนํเบว วิวเรสฺส. ทสฺมิ
 สมฺเบ สัตถา ปวตฺติตฺตปวรมมํจกฺโก อญฺญุพฺเพน กณฺโถว,
 อนาถปณฺณํทิกมทาเสฏฺฐินา จตุปฺปณฺญาสโกฏฺฐินํ วิสสํชเชทฺวา
 การิเต เชทวนมทาวิทาเร วิทริ; มหาชนํ สัคคํคเค ๑
 โมกฺกชมคเค ๑ ปติฏฺฐาสาเยนาโน. ตถาคโต ทิ “มาทียักขโต
 อลลิตฺยา ยิตฺตียักขโต อลลิตฺยา-”ติ เทวอลลิตฺยาทิกุลสทสฺสเสหิ
 การิเต นิโคธรมทาวิทาเร เอกเมว วิสสํวาเส วิส.
 อนาถปณฺณํทิกเนน การิเต เชทวนมทาวิทาเร เอกมวีสติ, วิสาขาย
 สัคคทวิสติโกฏฺฐินเบวิจจาเคน การิเต ๑ พฺพารามเ ฉวิสสํวาเส-ทิ
 ทวินํ ทลนํ คุณมสฺสคํ ปฏิจฺจํ สํวักถิ นิสสํยา,
 ปณฺญวิสสิวิสสํวาเส วิส. อนาถปณฺณํทิกโย วิสาขาย มหาอุปาสิกา
 นพทํ ทวิสสส เทว วาเร ตถาคทสส อญฺญุสาณํ คจฺฉนฺติ.
 คจฺฉนฺตา ๑ “ททรสามเนวา โน หิตฺเต โอโลเกสฺสนฺติ-”ติ,
 คจฺฉนฺตํ น คตพฺพพา; ปุเรภักคิ คจฺฉนฺตา, ขาทนฺยาทินิ
 กาทาเปตฺวา, คจฺฉนฺติ, ปจฺฉนฺตํ ปณฺญํ เกสฺสชานิ อญฺญ ๑
 ปาณานิ. นิเวสเนตฺตํ น เทสํ ทวินํ ทวินํ ภิกฺขุสทสฺสสาณํ
 นิจฺจํ ปณฺญคฺคทาเนวสณานิ ไทนฺติ. อนนฺปานเกสฺสชเชตฺตํ โย
 ยํ อิจฺฉนฺติ, ทสฺส ทํ ยถิจฺฉนฺตเมว สมฺมชฺชชติ. เตสุ
 อนาถปณฺณํทิกเนน เอกเมว ทวิส สัตถา ปณฺญํ น ปุจฺฉนฺตพฺพโพ.

ขมกวัคควัณณา

โส กิร “ตถาคโต พุทฺธสฺสขมาโล ชตฺตียสขมาโล
 “พหุเปกาโร เม คคปติ-”ติ มยฺหิ รัมมํ เทเสนโต
 กิลเมยฺยา-”ติ สตฺถริ อรัมมตฺตสิเนเหเน ปญฺหิ น, ปุจฺฉติ.
 สตฺถา ปน ทัสสี นิสินฺนมตฺเตเยว “อํ เสฏฺฐิ มํ
 อรกฺขิตัพฺพัญฺชาเน รกฺขติ. อหํ หิ กบฺบสทสทฺสสาธิกานิ
 จกฺตาริ อสฺวิเชยฺยานิ อลฺงกตปญฺญัตตํ อตฺตโน สีสํ นินฺนทิกฺวา,
 อกฺขิณี อပ္ปายาญฺเตว, หทฺยมํสํ อุพฺพัทฺเตว, ปาณสมํ
 ปุตฺตทวาริ ปริจฺจชิตฺวา, ปารมิโย ปูเรนฺโต, ปเรสํ
 รัมมเทสนตฺถเมว ปูเรสํ. เอส มํ อรกฺขิตัพฺพัญฺชาเน
 รกฺขติ-”ติ เอกํ รัมมเทสนํ กเถสิเยว.

ตทา สาวตฺถิยํ สตฺต มนุสฺสโกฏิโย วสฺนฺติ. เทสุ สตฺถุ
 รัมมกถํ สุตฺวา ปญฺจโกฏิมตฺตา มนุสฺสา อริยสวภา ชาตา,
 เทวโกฏิมตฺตา ปุณฺณชนา. เทสุ อริยสวภานํ เทว เยว
 กิจฺจานิ อเหตุ; ปุเรกตํ ทานํ เทนฺติ, บัจฺฉาภตฺติ
 คณฺธมาลาทิหตฺตา วัคฺคเลสฺสชฺชยานภาที คาหาเปว
 รัมมสฺสวณฺตถาย คจฺฉนฺติ. อถกทิวสํ มหาปาโล อริยสวเก
 คณฺธมาลาทิหตฺถเ วิहारํ คจฺฉนฺเต ทิสฺวา, “อํ มหาชโน
 กุหิ คจฺฉติ-”ติ ปุจฺฉติว, “รัมมสฺสวณายา-”ติ สุตฺวา,
 “อหํ ยํ คมิสฺสสามิ-”ติ คณฺถว, สตฺถาริ วณฺทิกฺวา, ปริสปรียนฺเต
 นิสิตฺติ พุทฺธา ฯ นาม รัมมํ เทเสนตา, สรณสฺสยพฺพัชฺชาทนิ
 อุนิสฺสยํ โอโลเกว, อชฺฉาสยวเสน รัมมํ เทเสนติ.
 ทัสสา ททิวสํ สตฺถา ทัสส อุนิสฺสยํ, โอโลเกว รัมมํ

เทเสนโต, คัมภีรส, อนุพัฟพิภณ กเถสิ. เสยบถิ? ทานถณ, สิลถณ, สักคถณ, กามาน, อาทินว, โอการ, สักเกส; เนกขัมเม อาณิสส, ปกาเสสิ. คัม สักวา, มหาปาโล ญญัมพิโก จินฺเตสิ; “ปรโลกํ คัจฉนฺติ ปุคฺคชิตโร วา โภคา วา นานุกัจฉนฺติ, สรวริยํ อคฺคตนา สทฺธิ น คัจฉนฺติ. ก็ เม ฃรวาเสน ปัพพชิสฺสามิ-”ติ. โส เทสนาปริโยसानะ สักถาริ อูปสงกมิตฺวา, ปัพพชชํ ยาจิ. ธนํ นํ สักถา “นคฺถิ เท. โภจิ อาปจฺฉิถัพพยุคฺคโก ญาคิ-”ติ. อาห. “ภนฺนิจฺฐูภาคา เม อคฺคถิ ภนฺเต-”ติ. เทนหิ คัม อาปจฺฉาคิ-”ติ. โส “สาธ-”ติ สัมปญฺจิจฺฉิตฺวา, สักถาริ วนฺทิตฺวา, เคหํ คณฺทิตฺวา, ภนฺนิจฺฐู ปภโกสวาเปตฺวา, “ตจฺจต ยํ อิมัสสํ กุเล สวญฺญาณกาวิญฺญาณกํ ธนํ ภินฺนิจิ อคฺคถิ, สัพพนฺนํ ทว ภาวโร, ปญฺชัชชาคินฺน-”ติ. “คฺมุเมห ปน สามิ-”ติ. “อหํ สักถุ สันติเก ปัพพชิสฺสามิ-”ติ. “ก็ กเถสิ ภาคิก? คัม เม มาตริ มตาย มาตา วिय; ปิตริ มุเต ปิตา วिय สักโข. เคเหโว มหาวิภโว. สักกา เคหํ ชัชฌวารสันเตเหว ญญานิ กาคุ. มา เขวม-กคฺถา-”ติ. “คาต, มยา สักถุ ฃมฺมเทสนา สุกา. สักถารา หิ สันนํสฺซุขมํ ทิลกฺขณํ อาโรเปตฺวา, อาทิมชฺฉปริโยसानกัลยาณชฺมโม เทสิโต; น สักกา โส อการมชฺฉเวยฺ ยฺเรคฺค; ปัพพชิสฺสามิ ทาตา-”ติ. “ภาคิก, ตรณายิจิ ทาว, มหัลลกกালে ปัพพชิสฺสามิ-”ติ. “คาต, มหัลลกาสฺส หิ อคฺคโต. คคฺคปาทายิ ธนัสสวว ไหนฺติ, น วเส วัคคณฺติ, ก็มจฺจํ ปน ญาคกา.

ส่วกั ทว กถึ น กโรมิ, สมณปฏีขัตติ ฐุเรสสามิ.

ชราชัชชริกา ไหน่ติ หัตถปาทา อนัสสวา ยัสส; โส.
 วิทคฺคตาโม กถึ ชัมม จริสฺสติ. ยัฟฺฟชิสฺสาเมวากั ทาทา-"ติ.
 คัสส วิววันตัสสเว, สัตถุ สันติกั คณฺทวา, ยัฟฺฟชช
 ยาจิตฺวา, ลทฺชยัฟฺฟชชูปสนฺมยโต อารยิยชฺชณฺณายนั สันติเก
 ยัญญ วัสฺसानิ วสิตฺวา, วุตถวสฺโส ปวาเรทฺวา, สัตถาร
 อุปสงกมิตฺวา, วณฺทิตฺวา, ปุจฺฉิ; "ภันเต, อิมัสสมี สาสเน
 กถิ ขรานนฺ-"ติ. "คณฺธขร, วิยัสฺสณฺนาขรณฺ-"ติ เทว เบว ขราน
 ภิกขุ-"ติ. "กถมํ ปน ภันเต คณฺธขร กถมํ วิยัสฺสณฺนาขรณฺ-"ติ.
 "อถฺกตโน ยัญญณฺณารุเปณ เอกํ วา, เทว วา นิภาเย, สกล
 วา ปน เทยฺยณํ พุทฺธขณฺ, อุกคฺคณฺทิตฺวา คัสส ขารณฺ; กถณฺ;
 วาจนฺ-"ติ; อิทํ คณฺธขร นาม สลลลหุทฺทกฺกิตฺติโน ปน
 ยัตถเสนาสนาภิรคฺคสฺส อถฺกตนาเว ขยวณฺ ยัญญูปेतฺวา
 สาทจฺจกิริยาเวเสน วิยัสฺสนํ วทฺทเมทฺวา อรหฺตคฺคิตฺทหณฺ;
 วิยัสฺสณฺนาขร นามา-"ติ. "ภันเต, อหํ มหาลลลกาเล ยัฟฺฟชฺโช
 คณฺธขร ฐุเรทฺ น สกฺขิสฺสามิ; วิยัสฺสณฺนาขร ปน ฐุเรสฺสามิ;
 กมฺมัญฺฐานํ เม กเถธา-"ติ. อถฺสสฺส สัตถา ยาว อรหฺตคฺค
 กมฺมัญฺฐานํ กเถสิ. โส สัตถาร วณฺทิตฺวา, อถฺกตา สหคามาโน
 ภิกขุ ปริเยสฺสันโต, สญฺญู ภิกขุ ลลิตฺวา, เทหิ สทฺธิ
 นิกขมิตฺวา, วิสโยชมนสฺสคคฺค คณฺทวา, เอกํ มหณฺท
 ยจฺจันตคามํ ยัตฺวา, ตถฺถ สปริวารो ยณฺทาย ปาวสิ

มณฺุสสา วทฺทสฺสมยฺน ภิกขุ ทิสฺวา, ยสนฺนจิตฺตา อาสนานิ

ปัญญาเปตฺวา, นิสิตาเปตฺวา, ปณฺเฑนาทาเรณ ปวิวิสิตฺวา,
 “ภันเต, กุหิ อัมมํ คจฺฉิวิตฺติ-”ติ ปุจฺฉิตฺวา, “ยถา
 ฆาตุกฺกฺขณํ อูปาสมา-”ติ วุตฺเต, ปณฺทิตฺตมฺหุสฺสา “วสฺสํวาสํ
 เสณาสนํ ปริเยสํวติ ภทฺถิตฺตา-”ติ ญตฺวา, “ภันเต, สเร
 อัมมํ อิมํ เตมาสํ อิท วเสยฺยํ; มยํ สรณฺเตสุ ปตฺธิกฺขฺยาบ,
 ลีลาณิ คณฺเฑศฺยมา-”ติ อาคฺสุ. เตยฺ “มยํ อิมานิ กุลาณิ
 นิสฺสาย, ภวนิสฺสรณํ กริสฺสามา-”ติ อธิวาเสสฺ. มหุสฺสา เทสํ
 ปฏฺญญํ คเหตฺวา, วิหารํ ปฏฺฐิตฺตคิตฺวา, วัตฺติกฺกฺขณทิวากฺกฺขณานิ
 สัมปาทะตฺวา, อทฺสุ. เต นิพฺพิชฺชํ ตเมว ตาเม ปิณฺฑาทาย
 ปวิสฺสันติ. อถ เณ เอโก เวชฺชโธ อุตฺตงฺกมิตฺวา, “ภันเต,
 พุทฺธํ วสฺนํกฺขณเณ อฆาตุกฺกํ นาม ไหติ. ตสฺมี อัมมํชเน,
 มยฺหิ กณฺเฑยฺยาถ; เกสฺสชฺช เณสฺสํมา-”ติ ปวาระสิ.

เดโร วสฺสํปนายิกทิวเส เต ภิกฺขุ อามันเตตฺวา, ปุจฺฉิ;
 “อาวุโส, อิมํ เตมาสํ กตฺติ อิริยาปเดติ วิคินาเมสฺสสา-”ติ.
 “จตฺติ ภันเต-”ติ. “กํ ปเนตํ อาวุโส ปฏฺฐิรชฺ? นนุ อัมมํชตฺเตติ
 ภวิตฺตพฺพ. มยฺหิ อิมานิ สส พุทฺธสฺส สันติกา กมฺมํกฺขณ
 อุกฺกเหตฺวา อาคตา. พุทฺธา ๑ นาม น สักกา สเรณ อาราเชตฺ;
 กณฺเฑยฺยาณชฺฉณาสเณ เณเต อาราเชตฺพฺพา. ปมิตฺตสฺส ๑ นาม
 จิตฺตาโร อปายา สกเคตสทฺธสา. อัมมํชตฺตา ไหอาวุโส-”ติ.
 “คเมทฺ ปน ภันเต-”ติ “อหํ ตฺติ อิริยาปเดติ วิคินาเมสฺสํมา,
 ญฺญู ๕ ปสาเรสฺสํมา อาวุโส-”ติ “สาธุ ภันเต อัมมํชตฺตา
 ไหอา-”ติ. เณสฺส นิตฺกํ อนิกกมฺมํชตฺส, ปฐมมาเส

อติกัณเฑ, อักขิโรโค อပ္ปัสสี. นิตฺตมฺหุโต อุตททารา วิย
 อักขิโร ทารา ปัสสณฺตี. โส สัพพตฺตี สมณณฺมํ กิตฺวา,
 อรุณคฺคเมเน คัพภํ ปวีสิตฺวา, นิสฺสี. ภิกฺขุ ภิกฺขาจารเวลาย
 เณรฺสส สันตํ คณฺทวา, “ภิกฺขาจารเวลายํ ภาณฺเต-”ติ. อาคํสุ.
 “เตนหาโวโส คณฺธลล ปัตตจิวรฺ-”ติ. อตฺตโน ปัตตจิว
 คาทาเปตฺวา, นิกฺขมิ. ภิกฺขุ ทสฺส อักขิ ปัสสณฺตี ทสฺวา,
 “ภิเมตํ ภาณฺเต-”ติ. ปุจฺฉสุ. “อักขิ เม ฮาโวโส วาตา
 วิชณฺตี-”ติ. “นनु ภาณฺเต เวชเชนฺมํ ปวาริตา; ทสฺส
 กเถยฺยามา-”ติ. “สาฮาโวโส-”ติ. เท เวชชสฺส กถยฺสุ. โส
 เทลํ ปจิตฺวา, เปเสสิ. เถโร นาสาย เทลํ อาสิญฺจันโต,
 นิสฺสนฺโถว อาสิญฺจิตฺวา, อ้นฺโตคามํ ปาวีสิ. เวชโช ทิสฺวา,
 อาห; “ภาณฺเต, อัยยสฺส กิร อักขิ วาโต วิชณฺตี-”ติ. “ฮาม
 อูปาสกา-”ติ. “ภาณฺเต, มยา เทลํ ปจิตฺวา เปสิตํ: นาสาย
 โว อาสิคฺคณฺ-”ติ. “ฮาม อูปาสกา-”ติ. “อิทานิ กิทิสฺม-”ติ.
 “รุตฺเตว อูปาสกา-”ติ. เวชโช “มยา เอกวาเรเนว
 วุปลมณฺตํ เทลํ ปหิตํ. กิณฺนุโข โรโค น วุปลนฺโต-”ติ.
 จินฺเตตฺวา, “ภาณฺเต, นิสฺสีทิตฺวา โว อาสิคฺค? นิปัสสีทิตฺวา-”ติ.
 ปุจฺฉ. เถโร คณฺธี อโหสิ, ปุณฺณปุณฺณ ปุจฺฉิมาโน น กเจสิ
 โส “วิหารํ คณฺทวา, วสณฺฐฐานํ โอลโลเกสฺสามิ-”ติ. จินฺเตตฺวา,
 “เตนติ ภาณฺเต คจฺจนา-”ติ. เถโร วิสฺสชฺเชตฺวา, วิหารํ คณฺทวา,
 เณรฺสส วสณฺฐฐานํ โอลโลเกนฺโต, จักกมนนฺตํ วสณฺฐฐานเมว
 ทิสฺวา, สยณฺฐฐานํ อทิสฺวา, “ภาณฺเต, นิสฺสฺสเนติ. โว อาสิคฺค?

นิษัณเฑสี?"ติ ปุจฺฉิ เถโร ตุณฺหิ อโหสิ. "มา ภันเต
 เขวมกตฺถ. สมณชัมโม นาม, สรีเร ยายเนเต สักกา กาคฺ.
 นิปฺปชฺชิตฺวา อาสิญฺจนา-"ติ ปุณฺณิปุณฺณิ ยาจิ. "คจฺฉาธุโส,
 มนฺเฑคฺวา ชาณิสฺสามิ-"ติ. เถวสฺส จ ตตฺถ เวน ญาติสาโลทิตา
 อตฺถิ. เถน สทฺธิ มนฺเฑคฺย? กรชกาเยน ปน สทฺธิ
 มนฺเฑคฺนฺโต, "วเทหิ คาว อาวุโส ปาลิต, กิ อจฺฉิ
 โอโธเกสฺสสฺส? อูทาหุ พุทฺธสฺสาสนิ? อนมตฺคคฺคฺมิ ทิ
 สํสารวฏฺเฐ ทว. อจฺฉิภาณิสฺส คณนา นตฺถิ. อเนกานิ ปน
 พุทฺธสฺสานิ พุทฺธสฺสทฺสาณิ ชทฺทานิ; เตะ, เอกพุทฺโธปิ
 น ปวิจฺฉินฺโน. อิทานิ 'อิมิ อญฺโธวสฺสํ ตโย มาเส
 น นิปฺปชฺชิตฺสามิ'ติ เต มานสํ พทฺธิ; ตสฺมา จักฺขุ นิ
 นสฺสณฺตุ วา, ภิชฺชณฺตุ วา; พุทฺธสฺสาสนเมว ชาเรหิ, มา
 จักฺขุ-"ติ. ภูตกาโย โอวทฺธํโต อีมา คาคา อภาสิ;

"จักฺขุ นิ หายณฺตุ, มมายิตานิ; โสทานิ หายณฺตุ; ตเถว เทโ;
 สัพพมยํ หายตุ เทหนิสฺสํ. กิการณา ปาลิต, ตว ปมชฺชสิ
 จักฺขุ นิ ชีรณฺตุ, มมายิตานิ; โสทานิ ชีรณฺตุ; ตเถว กาโย,
 สัพพมยํ ชีรตุ กายนิสฺสํ, กิการณา ปาลิต, ตว ปมชฺชสิ.
 จักฺขุ นิ ภิชฺชณฺตุ มมายิตานิ, โสทานิ ภิชฺชณฺตุ; ตเถว กาโย,
 สัพพมยํ ภิชฺชตุ เทหนิสฺสํ, กิการณา ปาลิตตว ปมชฺชสิ-"ติ.
 เอวํ คีติ อภาสิ อจฺฉิโน โอวาทํ ททฺวา, นิสฺสันโน
 มตฺถกมฺมํ ททฺวา, คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสสิ. เวชฺโช ทิสฺวา,

“กั ภาณฺเต นัตถมมํ กตฺถ”-”ติ ปุจฺฉิ. “อาม อฺปาสกา-”ติ
 “กัทิสํ ภาณฺเต-”ติ. “วฺชเตว อฺปาสกา-”ติ. “นิสฺสิทฺทฺวา ไร
 ภาณฺเต กตฺ? นิสฺสชฺชิตฺวา-”ติ. เถโร กุณฺธี อโหสิ; ปุณฺณํปุณฺ
 ปุจฺฉิโตยฺ, น กิณฺญํจิ กเถสิ. อถ นํ เวชฺชโช “ภาณฺเต กุเมห
 สฺสํปายํ น กโรถ. อชฺชช ยฺยฺชฺชํ ‘อสุเกณ เม เกล
 ยฺกกณฺ-”ติ มา วทิตถ, อหํ ‘มยา वो เกล ยฺกกณฺ-”ติ
 น วักขามิ-”ติ อาห. โส เวชฺชเสน ยฺยฺจกฺขาโต, วิหาร
 คณฺฑว, “เวชฺชเสนายํ ยฺยฺจกฺขาโตสิ, อิริยาปถํ มา วิสฺสชฺช
 สมณ-”ติ,

“ปฏิกฺขิตฺโต ทิกฺกิณฺณาย เวชฺชเณนาสิ วิวชฺชิตो
 นิยโต มจฺจุราชสฺส, กิ ฆาลิก ปมชฺชสฺส”-”ติ
 อิมายคาถาย อตฺถกานํ โอวทิตฺวา, สมณจมฺมํ อภาสิ. อถสฺส
 มชฺฌิมยาเม อตฺถกณฺฑมตฺเต, อปฺฟํ อจฺริมํ อกฺขันนิ เจว,
 กิเลสา จ, ปภิชฺชิสฺส. โส สุกฺขวิยฺสสโก อรหฺมา หุตฺวา, คัพภ
 ปวีสิตฺวา, นิสฺสิทิ. ภิกฺขุ ภิกฺขาจารเวลาย คณฺฑว,
 “ภิกฺขาจารภาโล ภาณฺเต-”ติ อาหฺส. “ภาโล อาวฺโส-”ติ.
 “อาม ภาณฺเต-”ติ. “เทณทิ คจฺจน-”ติ. “กุเมห ปน
 ภาณฺเต-”ติ. “อกฺขันนิ เม อาวฺโส ปริตฺธินาณิ-”ติ. เถ ตสฺส
 อกฺขันนิ โอโลเกตฺวา, อสฺสํปฺพนฺเนตฺตา หุตฺวา, “ภาณฺเต มา
 จินฺตยิตถ, มยํ वो ปฏิกฺขคฺคิสฺสามา-”ติ เถว อสฺสํเสตฺวา,
 กตฺตพฺพยฺตํกํ วตฺตปฏิวตฺตํ กตฺวา, คามํ ปวีสิสฺส. มนุสฺสา
 เถว อทิสฺวา, “ภาณฺเต อมฺหากํ อยฺโย คุตฺติ”-”ติ ปุจฺฉิตฺวา,

ທໍ ປວຸດທິ ສຸຕຸວາ, ຍາຄຸ ເປເສຕຸວາ, ສຍໍ ປິໄນທປາຕິ ອາທາຍ;
 ຄັນຕຸວາ, ເດຣີ ວັນທິຕຸວາ, ປາທມູເລ ປວັງມາຜາ, ຣ໌ທິຕຸວາ,
 “ມຍໍ ກັນເຕ ປຣິທັຕຸສິສາມ, ຕຸເມັຕ ມາ ຈິນຕຍິຕຸວາ-”ຕິ
 ສມັສສາເສຕຸວາ, ປັກກມັສຸ. ຕ໌ໂຕ ປັງຊາຍ ນິພັທຸ ຍາຄຸກັຕຕິ
 ວິຫາຣເມວ ເປເສນຕິ. ເດຣີ ອິຕເຣ ສັມມັຈຸກິກຊຸ ນິຣັນຕຣິ
 ໂອວາຕຕິ. ເຕ ຕັສໂສວາເຕ ຈຸຕຸວາ, ອຸປັກຊາຍ ປວາຣຜາຍ
 ສັພເພວ ສທ ປຣິສັມມິທາທິ ອຣທັຕຕິ ປາປຸຣັສຸ; ວຸຕ໌ວັສສາ ຈ
 ປນ ສັຕຸດາຣິ ທັງຊຸກາມາ ທຸຕຸວາ, ເລຣີ ອາທັສຸ “ກັນເຕ
 ສັຕຸດາຣິ ທັງຊຸກາມັມັຫາ-”ຕິ. ເດຣີ ເຕສິ ວຈນິ ສຸຕຸວາ,
 ຈິນເຕສິ “ອທິ ທຸພັຟໂລ, ອັນຕຣາມັຄເ ຈ ອມນຸສັສປຣິຄັຕຕິຕາ
 ອງວິ ອັຕຕິ, ມຍິ ເອເຕຕິ ສັທຸຈິ ຄັຈຸນິເຕ, ສັພເພ ກິລມິສັສນຕິ,
 ກິກຊິປິ ລກິຕຸ ນ ສັກຊິສັສນຕິ, ອິເມ ປຸເຣຕຣເມວ
 ເປເສສັສາມີ-”ຕິ. ອດ ເນ ອາທ “ອາວຸໂສ ຕຸເມັຕ ປຸຣໂຕ
 ຄັຈຸນາ-”ຕິ. “ຕຸເມັຕ ປນ ກັນເຕ -”ຕິ. “ອທິ ທຸພັຟໂລ,
 ອັນຕຣາມັຄເ ຈ ອມນຸສັສປຣິຄັຕຕິຕາ ອງວິ ອັຕຕິ, ມຍິ ຕຸເມັຕຕິ
 ສັທຸຈິ ຄັຈຸນິເຕ, ສັພເພ ກິລມິສັສດ, ຕຸເມັຕ ປຸຣໂຕ ຄັຈຸນາ-”ຕິ.
 “ມາ ກັນເຕ ເອວິ ກຣິຕ໌ດ, ມຍິ ຕຸເມັຕຕິ ສັທຸຈິ ເຍວ
 ຄມິສັສາມາ-”ຕິ. “ມາ ໂວ ອາວຸໂສ ຣຸຈິ; ເອວິ ສັນເຕ ມັຍຕິ
 ອຜາສຸກິ ກວິສັສຕິ. ມັຍຕິ ກນິງໄຊ ຕຸເມັຕ ທິສຸວາ, ປຸຈິສັສຕິ.
 ອດັສສ ມມ ຈັກຊຸນິ ປຣິຕິນກາວິ ອາໂຣເຍຍຢາດ. ໂສ ມັຍຕິ
 ສັນຕິກິ ກນິງເຈເທວ ປຣິຕິນສັສຕິ. ເຕນ ສັທຸຈິ ອາຄັຈິສັສາມີ.
 ຕຸເມັຕ ມມ ວະເນນ ກສພລັຍ໌, ອສັຕິມທາເດເຣ ຈ ວັນທຸດາ-”ຕິ.

เต อัยโยเชติ. เต เถรํ ชมาเปตฺวา, ฆนํโตคามํ ปวิสฺส,
 มนุสฺสา นิสฺสาเปตฺวา, ภิกฺขํ ทตฺวา, “กํ ภาณฺเต อัยยานํ
 คมฺมาภาโร ปญฺญาตฺวา-”ติ. “อาม อุปาสภา, สัตถารํ
 ทัญญุกามมฺหา-”ติ. เต ปุณฺณํปุณฺณํ ภาจิตฺวา, เกลํ คมนํจันฺนํทเมว
 ญตฺวา, อนุคินฺตฺวา, ปรีเทวตฺวา, นีวตฺติสฺส. เตปิ อนุပ္พุเพน
 เชตวนํ คินฺตฺวา, สัตถารญํ, มหาเถเร จ, เถรสฺส วาเนน
 จันฺตฺวา, ปุณฺทวเส, ยตฺถ เถรสฺส กณฺฐํโส วสฺติ, ตํ วิถิ
 ยินฺททาเป ปวิสฺส. อนุมฺปิโก เต สญฺชานิตฺวา, นิสฺสาเปตฺวา,
 กตปฏฺฐิสฺสณาโร, “ภาตฺถิกฺเถโร เม กุหิณฺ-”ติ. ปุจฺฉิ. อถสฺส
 เต ตํ ปวตฺตํ อารุเจสฺส. โส เกลํ ปาทุมฺเณ ปวัญฺเณโต
 โรทิตฺวา, ปุจฺฉิ “อิทานิ ภาณฺเต กํ ภาตฺถพนฺ-”ติ. “เถโร
 อิทอ กสฺสจํ คมนํ ปจฺจาสฺสติ, คตภาเล เทน สทฺธิ
 อากมสฺสติ-”ติ. “อัย เม ภาณฺเต ภาตฺถเณโย ปาลิตอ นาม;
 เอตํ เปเสถา-”ติ. “เอวํ เปเสตํ น สกฺกา, มคฺเค
 ปริขันโถ อตฺถิ, ปัพพาเซตฺวา เปเสตํ วัญฺญติ-”ติ. “เอว
 กตฺวา เปเสถ ภาณฺเต-”ติ. อถ นํ ปัพพาเซตฺวา, อทฺธมาสมตฺตํ
 จีวรคฺคหณาทินิ สิกฺขาเปตฺวา, มคฺคํ อากิจฺจิตฺวา, ปหิณฺส.
 โส อนุပ္พุเพน ตํ คามํ ปตฺวา, คามทฺวาเร เอกํ มหาลลํ
 ทิสฺวา, “อิมํ คามํ นิสฺสาเป โภจิ, อรญฺญโก วิหาโร
 อตฺถิ-”ติ. ปุจฺฉิ. “อตฺถิ ภาณฺเต-”ติ. “โก ตตฺถ
 วสฺติ-”ติ. “ปาลิตตฺเถโร นาม ภาณฺเต-”ติ. “มคฺคํ เม
 อากิจฺจนา-”ติ. “โกลิ ตวํ ภาณฺเต-”ติ. “เถรสฺส

ภาคิเนย์ โยมคี-”ติ. อถ นํ คเหตีว่า, วิหารํ เนสิ. โส เถ
 วนทิตฺวา, อทฺธมาสมคฺคํ วัคฺชปฏิวคฺคํ กิตฺวา, เถ สัมมา
 ปฏิชคฺคิตฺวา “ภนฺเต มาตุลลญฺญมฺหิโก เม คุมฺหํ อากมํ
 ปจฺจาสฺสตี. เอถ, คจฺฉามา-”ติ. อาท. “เตนทึ เม ฆญฺฐิโกญฺญ
 คณฺหาตี-”ติ. โส ฆญฺฐิโกญฺญ คเหตีว่า, เถเรณ สทฺธ
 อนฺโตคามํ ปาวิสิ. มนุสฺสสา นิสิตฺทาเปตีว่า, “กึ ภนฺเต
 คมนาลาโร वो ฆญฺญายตี-”ติ. ปุจฺฉิสฺสุ. “อาม อุปาสกา;
 คณฺตีว่า สทฺธารํ วนทิสฺสามิ-”ติ. เต นานนฺยปกาเรน ยาจิตฺวา,
 อลภนฺตา, เถ อโยเชนฺตา, อปฺปทฺธมฺปถํ คณฺตีว่า, โรทิตฺวา
 นีวคฺคิสฺสุ. สามเณโร เถ ฆญฺฐิโกญฺญา อาทาย คจฺฉนฺโต,
 ชนฺตรามคฺเค อญฺวิมํ สกฺกญฺจนฺครํ นาม เถเรณ อุนิสฺสา
 วุคฺคปฺพคามํ สัมปายุณิ. โส ตโต นิกฺขมิตฺวา, อรญฺเณ
 คายิตฺวา ทารุณิ อทฺธวณฺตียา เอกิสฺสา อิตฺถียา คิตฺสทฺท
 สุตฺวา, สเร นิมิตฺตํ คณฺทึ. อิตฺถิสฺสทฺโท วิย ทึ อญฺญ
 สทฺทโท ปุริสํ สกฺลสฺสวํ ฌริตีว่า ชฺฐาตุํ สมนฺตํโก นาม
 นคฺถิ. เตนาท ภควา “นาคํ ภิกฺขเว อญฺญ เอกิสฺสทฺท
 สมนุสฺสสามิ, โย เอวํ ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ทิฏฺฐติ,
 ยถาปิภํ ภิกฺขเว อิตฺถิสฺสทฺโท-”ติ. สามเณโร ตตฺถ นิมิตฺตํ
 คเหตีว่า, ฆญฺฐิโกญฺญ วิสฺสชฺเชตีว่า, “ติฏฺฐถ ทาว ภนฺเต,
 กิจจํ เม อคฺถิ-”ติ. คสฺสสา สนฺตํโก คโต. สา ทํ ทิสฺวา
 คุณฺทึ อโหสิ. โส ทาย สทฺธิ สลวิยคฺคํ ปายุณิ. เถโร
 จินฺตสิ; “อิชานฺเววโก คิตฺสทฺโท สุยิตฺถ, โส ๑ โข

อิทธิยา. สามเณโรยิ จิรายติ, โส สลวิปัตติ ปัตโต
 ภวิสสตี-”ติ. โสยิ อตฺตโน กิจํ นิฐฐาเปตฺวา, อาคັນถฺวา,
 “คัจฉาม ภันเต-”ติ อาท. ธถ นํ เถโร ปุจฺฉิ; “ปาโป
 ชาโตสิ สามเณร-”ติ. โส ตุณฺหิ หุตฺวา, ปุณฺณปุณฺณ ปุณฺณโชยิ
 น กิณฺณวิ กเถสิ. ธถ นํ เถโร อาท; “คาทิสฺเสน ปาเปณ
 มม ยญฺญูโกฏฺฐคฺคณกิจํ นตฺถิ-”ติ. โส สํเวคยิปัตโต
 ภาสาขานิ อปเนตฺวา, คิทธิยาเมณ ปริททิตฺวา, “ภันเต อหํ
 ปุพฺเพ สามเณโร, อิทานิ ปณฺมิตี คิธี ชาโต. ปัพฺพชฺฉนฺโตยฺยาหํ
 น สทฺธาย ปัพฺพชฺชิตอ, มคฺคคปริชฺชนํภเยณ ปัพฺพชฺชิตอ. เอถ
 คัจฉามา-”ติ อาท. “อาวโส คิธีปาโปยิ สมณปาโปยิ ปาโป
 เขว. ทวํ สมณภาเว ฐิตฺวาปิ, ลลิตมคฺคํ ปุเรหํ นาสกฺขิ, คิธี
 หุตฺวา, กิณฺณาม กัลลยาณํ ภวิสสตี. คาทิสฺเสน ปาเปณ มม
 ยญฺญูคคณกิจํ นตฺถิ-”ติ. “ภันเต อมฺหุสฺสยํทฺทุโต มคฺคโค
 ตุเมห ๑ อณฺฐา กถํ อีห วลิสฺสตา-”ติ. ธถ นํ เถโร
 “อาวโส ทวํ มา เอวํ จินฺตยิ. อีเขว เม นิปฺปชฺชิตฺวจ
 มรณคฺคสาปิ, อปรายปริ ปริวัฏฺเฐนคฺคสาปิ, ตยา สทฺธิ คมนํ
 นาม นตฺถิ-”ติ วตฺวา, อีมา คาถา อภาสิ;

“หนฺนทาหํ หตจกฺขุสฺสมี;

สยมาโน น คัจฉามิ.

หนฺนทาหํ หตจกฺขุสฺสมี;

มริสฺสามิ, โน คมิสฺสามิ.

กัณฺถารทฺธานมากโต,

นตฺถิ พาเล สหายตา.

กัณฺถารทฺธานมากโต

นตฺถิ พาเล สหายตา-”ติ.

ทํ สุตฺวา, อิตโร สํเวคชาโต, “ภาริยํ วท เม สาหสิกํ

อนนุจักวิกิ กัมมัม กัตถัน-”ติ, พาหา ชัคคยัค กัณท์นัโต,
วนสัณท์นั ชัคคัณท์ติควา, ทถา ชัคคัณท์โตว อโหสิ.

เดรสัสาบิ ลีลเตเชน สัญฺญูโยชนายามิ ชัณฺเณสโยชน-
วิตถาคัม ชัณฺเณรสโยชนพหุลัม ชยสุมณปุบฺบฉวณฺณัม นิสิตทณฺญูรุตท-
กาเลสุ โอนมณฺเณนมนยักกัม สักกัสส เทวรัญฺญู ชัณฺฑ-
กัมพลลิตาสนัม อุนฺทากาการิ ทัสเสสิ. สักโก “โก นุ ไช มํ
ฐานา จาเวตฺถาโม-”ติ โอโธเกณฺโท, ทิพฺเพน จักขุณา
เดโร อิทฺทส. เต นาทุ ปรวาณา;

“สทฺธัสสเนทฺโท เทวินฺโท ทิพฺพจักขุ วิโสทथิ;

‘ปาปครหิ อัม ปาโล อาชีโว ปริโสธยิ.’

สทฺธัสสเนทฺโท เทวินฺโท ทิพฺพจักขุ วิโสทथิ;

‘ขมฺมครุกโก อัม ปาโล นิสินฺโน สาสเนวโร-”ติ.

อถัสส เอตทโหสิ; “สจาคัม เหวรุชัสส ปาปครหิโน ขมฺมครุกัสส
อัมมัสส สันติกัม น คมิสฺสสามิ, มุทฺตา เม สัตถฺตา ผละยัม.
คมิสฺสสามิสฺส สันติกัม-”ติ, คโต.

สทฺธัสสเนทฺโท เทวินฺโท เนวรัชชสิริวัโร

คัชเณน อาคัณฺตีวา, จักขุपालัม อูปาคมิ.

อูปัณฺตีวา ฆปน เดรสัสาวิทูเร ปทสทฺทํ อกาสิ. อถ นํ เดโร
ปุจฺฉิ; “โก เอโส?-”ติ. “อหํ ภันเต อทฺธิโก-”ติ. “กุกฺขิ ยาสิ
อูปาสกา?-”ติ. “สวาทถิยัม ภันเต-”ติ. “ยาหิ อาวุโส-”ติ.
“อัมมัม โย ฆปน ภันเต กุกฺขิ คมิสฺสทฺธิ?-”ติ. “อหัมมัม คทฺถเดว
คมิสฺสสามิ-”ติ. “เตนหิ เอกโตว คัจฉาม ภันเต-”ติ. “อหํ

ทพฺพโธ, มยา สทฺธิ คจฺฉนฺตสฺส ทว ยญฺญ โว ภวีสฺสตี-”ติ.
 “มยฺหิ อจฺจาปิ นตฺถิ. อหํ อยฺเยน สทฺธิ คจฺฉนฺโต, ทสฺสุ
 ปุณฺณกิริยาวัคฺคสฺส. เอกํ ลภิสฺสามิ. เอกโตว คจฺฉาม ภนฺเต-”ติ.
 เถโร “เอโก สยฺมโรโส ภวีสฺสตี-”ติ. จินฺตเตว, “เตนหิ
 ยญฺญโกฏฺฐิ คณฺห อปาสกา-”ติ. อาห. สกฺโก ทถา กตฺวา, ปุจฺจ
 สยฺมโรโธ, สยฺมโรทสมเย. เขตวนํ สัมปาเปสฺสิ. เถโร
 สยฺมโรทวาปิรทฺเต สจฺฉวา, “กตฺเถโส สทฺธิโ-”ติ. ปุจฺฉ.
 “สวตฺถิณิ ภนฺเต-”ติ. “มยฺ คมณฺหาเล จิเรน คมิมฺหา-”ติ.
 “อหํ อชฺชกมฺมคํ ชานามิ ภนฺเต-”ติ. ตสฺมี. ชเน. เถโร. “นายนํ
 มนุสฺสโร, เทวตา ภวีสฺสตี-”ติ. สลฺลลกฺขเสสิ.

สทฺธสฺสเนตฺโต เทวโนโต

เทวโรชชสิริขโร

สยฺมโรทวานํ คํ มคฺคํ,

ชยฺยํ สวตฺถิณิมาคฺมิ

โส เถโร เถรสฺสเสวตฺถิณาย กณฺณชฺชกฺกมฺมพิณฺณ การิตํ ปุณฺณสาละ
 เนตฺวา, ผลเก นิสฺสทาเปตฺวา, ยยสฺสหายวณฺณเนน ตสฺส สันตํ
 คณฺตฺวา, “สम्मํ ปาสา-”ติ. ปกฺโกสิ. “กํ สम्मมา?-”ติ.
 “เถรสฺส อาคตฺวา. ชานาสี-”ติ. “น ชานามิ. กํ ปน เถโร
 อาคโต-”ติ. “อาม สम्मํ, อิทานาหํ วิหารํ คณฺตฺวา, เถโร คยา
 การิตปุณฺณสาละยํ นิสฺสณฺนํ ทิสฺวา, อาคโตมฺหิ-”ติ. วัตฺวา,
 ปกฺกามิ. กณฺณชฺชกฺกมฺมพิณฺณ วิหารํ คณฺตฺวา, เถโร ทิสฺวา, ปาทุมฺโธ
 ยวณฺณโรโธ, โรทิตฺวา, “อหํ ทิสฺวา อหํ ภนฺเต. คมฺหากํ
 ยพฺพชฺชกํ นาทาสิน-”ติ. อาทนิ วัตฺวา, เทวํ ทาสทารเก ภุชิสฺเส
 กตฺวา, เถรสฺส สันติเก ยพฺพชาเชตฺวา, “อนฺโธคคามโธ

ยากุภัตตาทีนิ อาหริตฺวา เถโร อပ္ปญฺญสุทฺธา-”ติ ปฏิปาเทสิ
สามเณรา วตฺตปญฺญวตฺตํ กตฺวา เถโร อပ္ปญฺญสุทฺธิสฺส.

อเนกทิวสํ ทิสาวาสีโน ภิกขุ “สัตถารํ ปัสสิสฺสสามา-”ติ,
เชตวนํ อคฺคํทฺวา, สัตถารํ วุชฺชิตฺวา, อสฺสิติมหาเถโร ทิสฺวา,
วิหารจาริกํ จรณํทา จักขุपालัตถ์เดรวัตถ์ วสนนฺธุฐานํ ปตฺวา, “อิทํปิ
ปัสสิสฺสสามา-”ติ สายํ ตทภินฺนขา อเหตุํ, ตสฺมี ขณฺเณ มหาเมโฆ
อญฺญสุทฺธิ เต “อิทานิ สายญฺเจ, เมโฆ จ อญฺญสุทฺโต, ปาโถว
อาคฺคํทฺวา ปัสสิสฺสสามา-”ติ นิวัตฺตํ. เทโว ปฐมยาเม
วตฺสสิทฺวา, มัชฌิมยาเม วิคโต. เถโร อารทํทวิวิโย
อาจิณฺณจิงฺกมโน, ตสฺมา ปฐมิมยาเม จิงฺกมนํ โอตริ. ตทา ปณ
นฺวอญฺญาย ภูมียา พหุ อิทํโคปกา อญฺญสุทฺธิสฺส. เต เถโร
จิงฺกมนํเต เขภยฺเบน วิปฺปชฺชิสฺส. อนฺเฑวาลิกา เถรวัตถ์
จิงฺกมณฺธุฐานํ กาลสฺสเสว น สมนํชฺชิสฺส. อิตเร ภิกขุ “เถรวัตถ์
วสนนฺธุฐานํ ปัสสิสฺสสามา-”ติ อาคฺคํทฺวา, จิงฺกมเน ปาณเก
ทิสฺวา, “โก อิมสฺมี จิงฺกม-”ติ ปุจฺฉิสฺส. “อณฺเฑกํ อပ္ปชฺชฌาโย
ภันเต-”ติ. เต อชฺชฌายิสฺส “ปัสสธ สมนสฺส กมฺม. สจฺจิกฺขกาเล
นิปฺปชฺชิตฺวา นิตฺถายันโต, ภินฺนํ จิ อกตฺวา, อิทานิ จักขุวิกฺกกาเล
‘จิงฺกมามิ-’ติ เอตฺตเก ปาณเ มาเรสิ, ‘อตฺถํ กริสฺสามิ-’ติ
อนฺตํถํ กริ-”ติ. อถ คณฺทฺวา ตถาคตฺสสฺส อาโรเจตฺถ; “ภันเต
จักขุपालัตถ์เดโร ‘จิงฺกมามิ-’ติ พหุปาณเก มาเรสิ-”ติ. “กํ ยน
โส ทฺมเมตฺถ มาเรณโต ทิฏฺฐโง-”ติ. “น ทิฏฺฐโง ภันเต-”ติ.

“บเถว ตุมเหติ ตัง เณ ยัสสสถ, ตถา โสยิ เต ปาเณ น ยัสสสิ
 ชินาสวานิ มรณเจตนา นาม นัตถิ ภิกขเว-”ติ. “ภันเต
 อรหัตตัสส อปนิสสเป สติ, กัสมา อังโฆ ชาโต?-”ติ.
 “อัตตนา กตกัมมวเสน ภิกขเว-”ติ. ก็ ปน ภันเต เตห
 กตัม?-”ติ. เตนहि ภิกขเว สุตวา.

อติเต พาราณสียิ พาราณสีริญญเฐ รัชชัง กาเรนเต,
 เอโก เวชโฆ คามนิคเม จริทวา เวชชกัมมัม กโรนโต,
 เอกัง จักขุทพฺพลัง อิตถิ ทิสฺวา, ปุจฺฉิ; “ภันเต
 อฆาสกัม?-”ติ. “อถักขิ น ยัสสสามิ-”ติ. “ภะลัชชัมเต
 กริสสามิ-”ติ. “กโรหิ สามิ-”ติ. “กั เม ทัสสสิ-”ติ.
 “สเจ เม อักขิณิ ปากติกาณิ กาทุมิ สักขิสฺสสิ, อหันเต
 สักขิ ปุตฺตักขิตาหิ ทาสี ภวิสสามิ-”ติ. โส สาธุ-”ติ
 ภะลัชชัง ลวิทหิ. เอกภะลัชชเณว อักขิณิ ปากติกาณิ อเหสิ.
 सा जिनेत्सि; “अहं ऐतस्स ‘सपुत्तकित्ता तासी भविससामि-’ति
 पण्णानि. न चो पन मं सन्नेहन समुताजिस्सत्ति. वण्णैस्सव
 नि-”ติ. सा वेच्चेनाคन्त्वा “किं तस्मिं भवति ते?-”ति पुण्णुवा,
 “पुप्फे मे अक्खिणि โฉกं रुचिस्सु, อिณานิ อติเรกตร
 रुचन्ति-”ติ. आह वेचो “अयं मं वण्णैवेत्ता भिण्णि
 अतात्तुगामा. न मे ऐताय तिनन्नगित्ता अत्ति. अतानि ‘तं
 अक्खिं भविससामि-’ति जिनेत्त्वा, केहि कन्त्वा, भविय
 त्तमत्तं अजिज्झि. सा कुण्ठहि ओहสิ. โส เอกं भะลัชชं
 โยเชत्त्वा, तस्सा สन्नतिकं कन्त्वा, “सत्ते ओमं भะลัชชं

อัญชาตี-"ติ อัญชาเลสิ. เทว อักขนิ ทิปลิชา วิย วิชฌายัสสุ.
โส เวชโซ จักขุपालอ อโหสิ

ภิกขเว ตทา มม ปุตฺเตน กตถัมมัม ปัจจโต ปัจจโต
อนุพฺนฺชิ. ปาปถัมมัม หิ นามเต ชฺร วหโต พลิตฺทิสฺส ปทํ
จักกํ วิย อนุคฺจติ-"ติ อิทํ วตฺถํ กเถควา, อนุพฺนฺชิ
ชมเตควา, ปติญฺฐาเยตมคฺคํติ กาสํ ราชมุตฺตาทาย ลัญฺชนํโต วิย
ชัมมราชา อิมํ คาลมาห;

"มโนปฺพพัคฺคมา ชัมมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา.

มณสา เจ ปทฺฐุเสฺน, ภาสตี วา กโรตี วา.

คโต นํ ทถชมนฺเวติ, จักกํ-ว วหโต ปทฺน-"ติ.

ทตฺถ มโน-ติ ภาวามจฺรกุสลาภิเกทํ สัพพมฺมํ จตถมิกจิตฺตํ,
อิมสฺม ปน ปเท, ตทา คัสส เวชชิสฺส อุกฺกมฺมจิตฺตวเสน
นียมิยมานํ ววตฺถายิมมานํ ปริจฺจนิชฺชมานํ, โทมนสฺสสทคคํ
ปฏฺธิสฺสํปฺยุคคํ จิตฺตเมว สัพเพติ. ปุพฺพพัคฺคมา-ติ; เตน
ปฐุมคามินา หุตฺวา สมนํนาคตา. ชัมมา-ติ; คุณเทสนาปริยตฺติ
นิสฺสจฺจวเสน จิตฺตาโร ชัมมา นาม เทสุ.

"น หิ ชัมโม, อชัมโม จ, อุโภ สมวิปากิโน;

อชัมโม นีรยํ เนติ, ชัมโม ปาเปติ สุตฺตนิ-"ติ.

อโย คุณชัมโม นาม. "ชัมมํ โว ภิกขเว เทเสถสฺสามิ
อาทิกัลยาณ-"ติ อโย เทสนาชัมโม นาม. "อโย ปน ภิกขเว
เอกจฺเจ กุลปฺปคฺคา ชัมมํ ปริยาปฺนฺนํติ สุตฺตํ เคยยนิ-วโร
อโย ปริยตฺติชัมโม นาม. "คัสสิ โข ปน สมเย ชัมมา

โหนดิ, ชันธา โหนดิ-”ติ อัม นิสสัคคัมโม นามะ
 นิสสัคคัมโม-ติปิ เอเสว นโย. เตสุ อิมัสมี สุาเน
 นิสสัคคณิชาวัชัมโม อธิปปโต. โส อตฺถโต ทโย อรูปีโน
 ชันธา “เวทนาถันโห สันญญากันโห สขารักันโห-”ติ.
 เอเต हि มโนปฺพङ्กมา. เอเตสํ हि มโน ปฺพङ्กโม นาม.
 “กถิ ปเนเตहि สत्थิ เอกวตฺถุโก เอการัมมโน อပ္พพิ
 อจรัม เอกักขणे อပ္ปชฺชมาโน มโน, ปฺพङ्กโม นาม
 โหติ-”ติ. อပ္ปาทပ္ปจฺจยตฺถे. ยถา हि พหุส เอกโต
 คามชาตาทิกัมมานิ กรอนฺเตสุ, “โก เอเตสํ ปฺพङ्กโม-”ติ
 วุตฺเต, โย เตสํ ปฺพङ्กโม โหติ, อัม นิสสา ย เต กัมม
 กรอนฺติ; โส ทตฺถโต วา มตฺถโต วา “เตสํ ปฺพङ्กโม-”ติ
 วุจฺจติ; เขว สัมปทมิทํ เวทิตัพพิ. อิติ อပ္ปาทပ္ปจฺจยตฺถे
 มโน ปฺพङ्กโม เอเตสํ-ติ มโนปฺพङ्กมา. น हि เต,
 มเน อณูปชฺชยเต, อณูปชฺชิตํ สกโกนฺติ. มโน ปน,
 เอกจฺเจสุ เจตสิเจสุ อณูปชฺชยเตสุมิ, อณูปชฺชติ เข
 อธิปทิวเสน ปน มโน เสฏฺฐา เอเตสํ-ติ มโนเสฏฺฐา
 ยถา हि โจราทนิ โจเรฏฺฐกาทโย อธิปทโน เสฏฺฐา, ตถา
 เตสุมิ มโน-ติ มโนเสฏฺฐา. ยถา ปน ทารุอาทิติ
 นิยฺยณฺณานิ, ตานิ ตานิ ภาณฺทานิ ทารุมยาทินิ นาม โหนดิ,
 ตถา เอเตปิ มนโต นิยฺยณฺณตฺตา มโนมยา นาม.
 ปทฺฐาเสนา-ติ; อาคณฺตฺเกहि อภิชาตาทิ โทเสहि ปทฺฐาเสนา.
 ปกคิมโน हि ภาวจจितํ. ทํ อပ္ปทฺฐาเสนา ยถา हि ปสฺสนํ

อุทกั อากันตุเกติ นิลาทิหิ อุชกักลิฐู๋ ฌิโลทกาภิเรท
 ไหติ, น ๑ นว อุทกั, นว ปุริม; ปัสสนอุทกเมว, ทดา
 คัมปิ อากันตุเกติ อภิธมาทิติ ไทเสติ ปทุญู๋ ไหติ, น ๑
 นว จิตต, นว ปุริม; ภาวคจิตตเมว. เตนาค ภควา
 “ปภัสสรमित ภิกขเว จิตต, ตัญญู ไห อากันตุเกติ
 อุชกักลิเสติ อุชกักลิฐู๋”ติ. เอว มนสา ๑ ปทุญู๋เรณ.
 ภาสติ วา กโรติ วา—ติ; โส ภาสมาโน จตัพพิ
 วจิตุจจริตเมว ภาสติ, กโรนโต ทิวัง ภายทุจจริตเมว
 กโรติ, อภาสนโต อกโรนโต ทาย อภิธมาทิติ
 ปทุญู๋ฐมานสทาย ทิวัง มโนทุจจริต ปุเรติ. เอวมัสส ทส
 อกุตสลกัมมปดา ปาริปุริ คัจฉนติ. ตโต น ทุณขมเนวติ—ติ;
 ตโต ทิวังทุจจริตโต คัม ปุคคัล ทุณขมเนวติ; ทุจจริทานภาเวน
 จตสุ อปาเยสุ วา, มนัสเสสุ วา, คมัตตภาว คัจฉนติ
 ภายวตฺถกัมปิ, อิตรวตฺถกัมปิ—ติ อิมินา ปริยาเยน
 ทายิกเจตสิก วิปากทุกัง อนุคัจฉติ. ยถากิ? จักก—ว วคโต
 ปทณ—ติ; ชุเร ยุตตัสส ชุริ วคโต พลวิทตัสส ปท
 จักก วิช. ยถา หิ โส เอกปิ ทิวส, เทวปิ, ปญฺญปิ, ทสปิ,
 อทฺธมาลปิ, วคณโต, จักก นิวัตเตตํ ชหิตํ น สักโกติ,
 อตฺทวสส ปุโรโต อตฺถกัมมตัสส ยค คิว พามติ, ปจฺจโต
 ปญฺญกัมมตัสส จักก อุมส ปญฺญิตฺติ, อิเมติ ทวีหิ การณ
 พารณํ จักก ตัสส ปทานปทิก ไหติ, ทถา มนสา
 ปทุญู๋เรณ คณิ ทุจจริทานิ ปุเรติว จิตฺต ยคคัล นิรยาทิส

ทศัณฺฑ ทศัณฺฑ คคัณฺฐาเนตฺ, ทุจฺจริตฺตมฺลกํ ภาณิกัมปํ, เจตลิกัมปํ,
 ทุกขํ อนุปันนํ”ติ. คาถาปริโยสาเน ทิสฺสทิสฺสา ภิกฺขุ สห
 ปฏิสัมภิตาหิ อรหัตตํ ปาปุณฺสี. สัมปตฺตปริสาบยํ เทสฺนา
 สาคัณฺธิกา, สมฺมา, อโหสิ—ติ.

จักขุपालกเถเรสฺส วตฺถุ,

มัญญุกุณฺฑลิวตฺถุ.

“มโนปฺพพังคมา”ติ ทุตฺติยคาถายํ สारวตฺถิยํ เยว
 มัญญุกุณฺฑลํ อารพฺภ ภาสิตา. สारวตฺถิยํ กิร อทินฺนปฺพโก
 นาม พฺราร्हมฺมโน อโหสิ. เตน ภูทิสฺสํ ภาณฺยํ น ทินฺนปฺพพํ,
 เตน คํ อทินฺนปฺพโกเตว สันฺนิขานํ. ภูทิสฺสํ ปุคฺคโก
 อโหสิ ปีโย มนาโย. อตฺถสฺส ปีลนฺนํ กาเรตฺถกาโม, “สเจ
 สุวณฺณการิสฺสาจิกฺขิสฺสามิ, เวตฺนํ ทาทัพพํ ภวิสฺสตี”ติ.
 สยเมว สุวณฺณํ โกญฺญเฏตฺว, มัญฺจฺวานิ กุณฺฑลานิ กตฺว
 อทาสิ. เตนสฺส ปุคฺคโก มัญญุกุณฺฑลเตว ปณฺญายิตฺถ. ทิสฺส
 โสฬสวตฺสกาเล ปุณฺณชฺวโรโค อุตฺปาติ. มาตา ปุคฺคํ โอโโลเกตฺวา,
 “พฺราร्हมฺม, ปุคฺคสฺส เต โรโค อูปฺปन्नํ โย. คิกิฉฺมาเปหิ
 นัน”ติ. อาห. “โกติ, สเจ เวชฺชํ อานุเสตฺสามิ, ภตฺตเวตฺถ
 ทาทัพพํ ภวิสฺสตี. ตวํ มมํ ธนํ เจตฺถ น โอโโลเกสฺส”ติ.
 “อถ กิ ภวิสฺสสิ พฺราร्हมฺมา”ติ. “ยถา เม ธนํ เจตฺถ
 น โหติ, ตถา ภวิสฺสามิ”ติ. โส เวชฺชจฺฉนํ สันนํ กิ คณฺฐวา

“อตุกโรคัสส นาม ตุมเหติ กิ เกสัชช กโรธา?”ติ ปุจฺฉิ.
 อตุสส เต ยิ วา ตํ วา รุกฺขเตจาทิ อากิณฺณติ. โส ตํ
 อาทริทฺวา บุตฺตัสส เกสัชช กโรติ. ตํ กโรนฺตัสสเสวสส
 โรโค พลฺวา อโหสิ. อเตกัจฉภาวํ อปาคมิ. พฺราหฺมโณ
 คัสส ทพฺพลภาวํ ญฺติว. เอกํ เวชชํ ปักโกสิ. โส
 โอโลเกทฺวา “อิมํคากํ เอกํ กิจฺจํ อตฺถิ. อญฺญํ เวชชํ
 ปักโกสิทฺวา คิกิฉาเปหิ.”ติ ตํ ปจฺจํชวย นิภจมิ. พฺราหฺมโณ
 คัสส มรณสมํ ญฺติว “อิมัสส คัสสณฺตํฉาย อากตาคตา
 อญฺ.โคเคเห สํปเตยฺยํ ปัสสิสสฺสติ, พหิ นํ กริสฺสามิ.”ติ
 ปุตฺตํ นิหริทฺวา พหิอาลิตฺเท นิปชฺชาเปสิ.

คํทิวสํ ภควา พลวปจฺจุสสมเย มหากรณวสมาปตฺติโต
 วุฏฺฐาย ปัพพทฺเธสุ กตาชิการานํ, อุตฺตํนํกุสลมุลานํ,
 เวเนยฺยพนฺชวานํ, ทสฺสณฺตํ พทฺธจกฺขมา โลกํ โอโลเกนฺโต,
 ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพ ญาณชาลํ ปตฺถริ. มัญจุกฤษณชาลํ พหิอาลิตฺเท
 นิปชฺชํการเณว คัสส อญฺ.โต ปญฺญาปิ. สัตถา ตํ ทิสฺวา,
 ทสฺส อญฺ.โตเคหา นิหริทฺวา ตตฺถ นิปชฺชาปิตภาวํ ญฺติว
 “อตฺถิ นุ โข มยฺหิ เอตถ คตฺตํปจฺเจเนน อตฺถิ.”ติ
 อชฺชาเรนฺโต, อิทํ อทฺถส “อํ มาณโว มยิ จิตฺตํ ปสาเททฺวา,
 ทาลํ กตฺวา, ทาวคัสสเทวโธเก ทิสฺโยชนิเก กณกวิมาเน
 นิพฺพตฺติสสฺสติ. อจฺฉวราสทสฺสยวิวาโร ภวิสสฺสติ. พฺราหฺมโณ
 ตํ ฌาเฬทฺวา โรทฺนฺโต อาพาหเน วิจริสสฺสติ. เทวปุตฺโต
 ทิคาวตฺตํปมาณํ สจฺฉุจฺจุสกกฏาราลังการปฏิมณฺฑกํ อจฺฉวราสทสฺส

ปริวาริ อตฺตภาวํ โอโลเกตฺวา ‘เกณฺ ญฺ ไช กัมมฺเมว มยา
 ขณํ สิริสํปตฺติ ลทฺธา-’ติ โอโลเกนฺโต, มยิ จิตฺตํปฺปสาเทน
 ลทฺธภาวํ ญตฺวา, ‘ชนฺเจตฺถเยน มม เกลตฺตํ อภาเรตฺวา,
 อิทานิ อาพาหนํ คณฺถวํ โรทฺธิ. วิปฺปการํปตฺตํ นํ
 ภวิสฺสํ-’ติ ปตฺริ อภฺชํติยา มํญฺญุญฺจกฺกทฺลิทฺธเนนาคณฺถวํ
 อาพาหนสฺสํวิทฺเฏ นิปฺปชฺชิตฺวา โรทิสฺสติ. อถ นํ พฺรหฺมโณ
 ‘โกสิ ทฺวณฺ?-’ติ ปุจฺฉิสฺสติ. ‘อหฺนฺเต ปตฺโต มํญฺญุญฺจกฺกทฺลิ-’ติ.
 ‘กฺกํ นิพฺพตฺโตสฺมิ?-’ติ ‘ตาวคฺชีสฺสวเน-’ติ, ‘เก กัมมํ กตฺวา?-’ติ
 วุตฺเต, มยิ จิตฺตํปฺปสาเทน นิพฺพตฺตภาวํ อาจิกฺขิสฺสติ.
 พฺรหฺมโณ ‘ตฺเมหฺสุ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ลทฺธเค นิพฺพตฺตํ
 นาม อตฺถิ?-’ติ มํ ปุจฺฉิสฺสติ. อถลฺลสฺสํ ‘เอตฺตกานิ สฺตานิ
 วา, สทฺลสฺสานิ วา, สทฺสทฺลสฺสานิ วาปิ น ลฺลิกา คณฺณาย
 ปริจฺฉินฺนิตฺตํ-’ติ วตฺวา, ชมฺมํปเท คณฺถิ ภาสิสฺสํ,
 คณฺถาปริโยสานเ จตุราลลิกา ปาณสทฺลสฺसानํ ชมฺมาภิสฺสมโย
 ภวิสฺสติ. มํญฺญุญฺจกฺกทฺลิ สโตยํนโน ภวิสฺสติ, ตถา
 อทินฺนํปฺพโก พฺรหฺมโณ. อิติ อิมํ กุลปตฺตํ นิสฺสาณ
 ชมฺมयाโค ภวิสฺสติ-’ติ ญตฺวา. ปุณฺทิวเส กตฺตรวิปฺปชฺชคฺคโน
 มหาภิกฺขุสํปวิรูโต สวตฺถิ ปิณฺทาย ปวิสิตฺวา, อณฺุพฺพะเน
 พฺรหฺมณฺสสฺส เคหทฺวารํ คโต.

กตฺถิ ชเน มํญฺญุญฺจกฺกทฺลิ อนฺโตเคทาภิมุโข นิยมนโน ไทติ.
 ลทฺธกา อตฺตโน ขยฺยสฺสณภาวํ ญตฺวา, เขกํ รตฺถิ วิสฺสชฺชเชสิ
 มาณโว “เก โอภาโส นามะโส-”ติ ปรวตฺตติตฺวา นิยมนโน,

สัทธาริ ทิสฺวา, “อัมมํ พาลมิตฺตํ นิสฺสา ย เฮอร์ยํ พุทฺธํ
 อปฺปลิงกมิตฺวา กายเวยฺยาวุทฺธิกํ วา กาคฺคํ, ทานํ วา ทาทฺคํ,
 ขัมมํ วา โสคํ, นาลคฺคํ, อิทานิ เม หิตฺถายี อวิเวยฺยา.
 อญฺญํ กตฺถพฺพํ นตฺถิ-”ติ มนเมว ปสาเทสฺสิ. สัทฺธา “อลํ
 เอตฺตํ เกณ อมฺมํ สสา-”ติ ปักกามิ. โส ตถาคเต จักขุปลํ
 วิชคฺชนํ เตเวว ปสฺสํ เม โน กาลํ กตฺวา สุกคฺคํ ยปฺพุทฺโธ วิย
 เทว โส เก ทิสฺส โยชนิเก กนกวิมานเณ นิพฺพตฺติ. พฺรหฺมณเณ ยสฺส
 สรรวิ ฌาเปตฺวา อาพาหเณ โรทนปฺราย โน อโหสิ, เทวสิ กํ
 อาพาหนํ คณฺถวํ โรทติ “กหํ เอกยฺตํ ตก ! กหํ
 เอกยฺตํ ตกา !-”ติ.

เทวปฺตํ โท อตฺถิโน สมฺมํ ปตฺติ โอลเณตฺวา “เกณ
 กัมเมเน ลทฺธา-”ติ อปฺชาเวเน โท “สตฺถริ มโนปฺสาเทนฺนา-”ติ
 ญฺตฺวา “อโย พฺรหฺมณเณ มม อมาสฺส กกาเล เกสฺส ขํ
 อกาเรตฺวา, อิทานิ อาพาหนํ คณฺถวํ โรทติ.
 วิชปฺการยํ ยตฺถ เมคํ กาคฺคํ วุทฺธิ-”ติ มัญฺชุสวาทะ วิชเณ
 นาคณฺถวํ อาพาหยสฺส วิชเร. พาหา ปคฺคยฺส โรทณํ โท
 อญฺฐาสฺสิ. พฺรหฺมณเณ ทํ ทิสฺวา “อหํ คาว ยตฺถ โส เกณ
 โรทามิ, เอส กิมคฺคํ โรทติ. ยฺจ นิสฺสํ สามี นนฺ-”ติ, ยฺจ นนฺ โท
 อิมํ คาคมาห;

“อลิงกโต มัญฺชุสวาทะ มาตาภาวํ หริจฺจ รัตนํ สสฺสโต พาหา
 ปคฺคยฺส กจฺจ ทสิ วณมฺมํ เม, กิ ทฺถ ชิทฺโธ ตฺวโร-”ติ, โส อาห;

“โสวัณณมโย ปภัสสโร อัมย์โน รตัญญุชโร มม
 ศัสส จักกยัค ม วิธามิ เตน ทุกฺเขน ชหิสฺสํสามิ จีวิตฺติ-”ติ
 อต นํ พฺรหฺมโณ อาห;

“โสวัณณมมํ มณิมมํ โลหมมํ อต รุบิยมมํ
 อาจิกฺข เม ภทฺทมาณว, จักกยัค ปญฺเญลาภยามิ เต-”ติ
 ทํ สุตฺวา มาณโว “อัมย์ บุตฺตศัสส เภสฺสชฺชํ อภทฺทวา,
 บุตฺตคฺคปญฺเญรูปกํ ทิสฺวา โรทฺธิ โต ‘สวณฺณชาติมมํ รตจกฺก
 กโรมิ-’ติ วทติ. โทเหตุ, นิคฺคณฺหิสฺสํสามิ นม-”ติ จินฺนเตทฺทวา
 “กัณฺหมหฺนตํ เม จักกยัค กริสฺสสฺส-”ติ วทฺทวา, “ขาวมหฺนตํ
 อาณชฺชสฺส-”ติ วุตฺเต,

“จันท์สุริเยหิ เม อตฺถ โล เต เม เทติ-”ติ ยาจิโต
 โล มาณโว ศัสส ปาวติ “จันท์สุริยา อุมยัตถ ภาตโร,
 โลวัณณมโย รโณ มม เตน จักกยฺเคน โลภติ-”ติ.

อต นํ พฺรหฺมโณ อาห;

“พาโล โข ทวฺมสิ มาณว, โย ทวฺ บุตฺตถยเส อัมมตฺถยํ.
 มณฺเญญามิ ทวฺ มวิสฺสสฺส, น ทิ ทวฺ ตจฺจํสสิ จันท์สุริเย-”ติ
 อต นํ มาณโว “กํ ปน บัณฺเญญายมาณิสฺสคฺคถาย โรทฺธิ โต
 พาโล โทติ, อทาหุ อัมมณฺเญญายมาณิสฺสคฺค-”ติ วทฺทวา

“คมนาคนนํยํ ทิสฺสติ, วัณฺณชาติ อุมยัตถ วิธิยา
 เปโต กาสกโต น ทิสฺสติ. โภ นิฆ กัณฺทํ พาลํยคโร-”ติ.
 ทํ สุตฺวา พฺรหฺมโณ “บุตฺตํ เอส วทติ-”ติ ศัสสทฺทเชทฺทวา,
 “ลจฺจํ โข วเทสิ มาณว อตเมว ภทฺทํ พาลํยคโร, จันท์

วีน ทารโก รุทํ ปุตุตํ ถาถกตามิปัตถะ-”ติ วัตถวา, ทัสส
กถาย นิสฺสโลโก หุตฺวา, มาณวลัสส ธุตํ กโรนฺโต, อิมา
คาคา อภาสิ;

“อาคิตฺกํ วต มํ สฺวเต	จนตลิตฺกํ ปาวกํ
วารินา วีน โอสิญฺจํ	สัพฺพํ นิพฺพาปเย ทรํ.
อํพฺพหิ วต เม สลฺลํ	โสภํ สหยนิสฺสิตํ,
โย เม โสภปรตสฺส	ปฏฺถโสภํ อปายุเท.
สฺวหํ อํพฺพหฺสสฺสโลสฺมิ	ลิตฺถวฺวโถสฺมิ นิพฺพุโต,
น โสภามิ, น โรภามิ,	ตว สุตฺวาน มาณวา-”ติ.

อถ นํ “โก นาม ตฺวํ-”ติ ปุณฺณโธ

“เทวตา ธุลิสฺส คณฺธิพฺโพ,	อาท สกโก ปุริสฺสทโท.
โกวา ตฺวํ กตฺถสฺส วา ปุตฺโต?	กถํ ชาเนนุ ทํ มยฺ-”ติ

อถนฺนสฺ มาณโว

“ยญฺญํ, กณฺธิทลิสฺส ยญฺญํ โรทลิสฺส ปุตุตํ อาพาหเน สยํ ททิตฺวา,
สฺวหํ กตฺถํ กริตฺวาน กณฺธิ, กิตฺถานํ สหพฺพํ ปุตฺโต-”ติ.

อาจิกฺขิ: พฺรหฺมโณ อาห;

“อํขยฺ วา พหุ วา นาทํทสาณ ทานํ ททิตฺสสฺส สเก อคาเร,
อุโปสถกณฺธิ วา ตาทิสฺส, เกณ กณฺธิเมณ คโตสิ เทวโรภ-”ติ

มาณโว อาห;

“อาพาชิโกหํ ทกฺขิโต คิลาน	อาตรรโปมฺหิ สเก นิเวสเน,
พทฺธิ วิคฺครชํ วิคฺคณฺณกจํ	อิตฺทกฺขิ สกตํ อโณมยญฺญ
สฺวหํ มุกฺกตมโณ ปสฺสณฺนจิตฺโต	อญฺญสฺส อกร คถาคทสฺส.

ทาทิ กุสลํ กวิตฺวาน ภูมิํ, ทิทฺธานิ สฺสพฺยํ ปัตฺโต-”ติ
 คฺลมิ กถเณเต กถเณเต เหว, พฺราหฺมณัสส สกฺลสฺสว
 ษิตฺยา ปริยฺริ. โส ทํ ปัตฺติ ปเวเทนฺโต,

“อจฺฉริยํ วต อพฺภทํ, อญฺชลิภูมิํสส อยมิตฺโต วิปาโก.

อหํ มุทิตมโน ปสฺสนนิจิตฺโต, อชฺชเชว พุทฺธิ สรณํ วชามิ-”ติ
 อาท. อถ นํ มาณโว

“อชฺชเชว พุทฺธิ สรณํ วชามิ, ภูมิํญํ สัมมญํ ปสฺสนนิจิตฺโต,

ทถเว, ลิกฺขปาทานิ ษญํ อชฺชชฺชสฺสทานิ สฺมาทียสฺส,

ปาณาติปาตา วิรมสฺส ชีขยฺ, โลเก อทินนํ ปริวชชยสฺส,

อมัชชโป, โน จ มุสา ภณามิ, สเกน ทาเรน จ ไหหิ คุญฺโฏ-”ติ

อาท. โส สาชฺชสิ สัมปญฺจิณฺทว อิมา คาคา อภาสิ;

“อตฺถกาโมสิ เม ธักข, หิตกาโมสิ เทวเต.

กโรมิ คุยฺหิ วจฺนํ, รัมสิ อาวโร มม.

อุเปมิ สรณํ พุทฺธิ, ภูมิํญํ อณฺทฺทว,

สัมมญํ นรเทวสฺส, คจฺฉามิ สรณํ อหํ.

ปาณาติปาตา วิรมามิ ชีขยฺ, โลเก อทินนํ ปริวชชยามิ,

อมัชชโป, โน จ มุสา ภณามิ, สเกน ทาเรน จ ไหหิ คุญฺโฏ-”ติ.

อถ นํ เทวปฺตฺโต “พฺราหฺมณ, ทว เคเห พุทฺธิ ภูมิ อภฺติ,

ลิตฺถารํ อปฺสจฺจกมิตฺวา ทานํ เทหิ, ภูมิํ สฺสณามิ, ษญฺหิ

ปฺจฺฉาหิ-”ติ วตฺวา, ทตฺถเณวณฺทรชาปิ.

พฺราหฺมโณปิ เคหํ คจฺฉว, พฺราหฺมณิ อามสฺสเทคฺวา,

“ภทฺเท, อหํ สมฺมณํ โภทมํ นิมนฺเตคฺวา, ษญฺหิ ปฺจฺฉิสฺสํ.

สัทธการํ กโรตี-”ติ วัฑฒา, วิหารํ คณฺหฺวา, สัตถารํ เหว
 อภิวาเทตีวา, น ปฏิสนฺธการํ กถฺวา, เขมมํคํ รุจิโต “โก
 โคตม, อธิวาเสตี เม อชฺชชกนยาภ ภิกขุ สกฺขี ภิกขุสํเมนา-”ติ
 อาท. สัตถา อธิวาเสตี. โส สัตถุ อธิวาสนํ วิทิตฺวา,
 เวเคนาคณฺหฺวา, สกนิเวสเน ชาทณฺเฑ โภชนณฺเฑ ปฏิยาทาเปตี.
 สัตถา ภิกขุสํมปริวฺโต ตลฺลสฺส เคหํ คณฺหฺวา, ปญฺญุตฺตาสเน
 นิสิตี. พฺรหฺมโณ สกฺกจฺจํ ปริวฺลสิ. มหาชนโน สันนิปติ.
 มิจฺฉาทิฏฺฐิเกน นิร ทถาคเต นิมนฺตเต. เทว ชนกาเย
 สันนิปตฺตติ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกา “อชฺช สมณํ โคตมํ ปญฺหิ
 ปุจฺฉาย วิเชฐยมานํ ปัสสิสฺสํมา-”ติ สันนิปตฺตติ.
 สัมมาทิฏฺฐิกา “อชฺช พทฺธวิสัยํ พทฺธลํพทฺธํ ปัสสิสฺสํมา-”ติ
 สันนิปตฺตติ. อธพฺรหฺมโณ กตภักตฺตกจฺจํ ทถาคตํ อุปสงฺกมิตีวา,
 นีจาสเน นิสินฺโน, ปญฺหิ ปุจฺฉิ; “โก โคตม, ตุมฺหากํ
 ทานํ อทฺถวา, ปุชฺชํ อกถฺวา, ชมมํ อสฺสํวา, อุโปสถวาสํ
 อาสิตีวา, เกวลํ นโมปสาทมตฺเตเนว สกฺเค นิพฺพตฺตา นาม;
 โทหนฺเต-”ติ. “พฺรหฺมณ, กถฺมา มํ ปุจฺฉสิ? นนฺ เต
 ปุทฺเตน มัญญุกุณฑลวิคิตฺติ มยิ มนํ ปสาเทตีวา อตฺตโน สกฺเค
 นิพฺพตฺตกาโว ภเวโต-”ติ. “กทา โภ โคตมา-”ติ. “นนฺ
 ทวํ อชฺช สฺसानํ คณฺหฺวา กณฺทณฺโต, อวิทูเร พาหา ปคฺคยฺหิ
 กณฺทณฺตํ เขมํ มาณวํ ทิสฺวา “อถฺวโรโต มัญญุกุณฑล
 มาลาภาจํ หริจันตฺตสฺสโต-”ติ ทวํชฺช ชเนตี ภเวตี ภเวตี
 ปสาเสตีโต, สัพฺปํ มัญญุกุณฑลวิคิตฺติ ภเวตี. เตเนเวตํ

พทฺธภาสสิทํ อาม ชาตํ ตํ กเถว ๑ ปณ, “น โช
 พราหฺมณ เอภสํ, น เทว, อชโช มยิ มนํ ปสาเทตฺวา
 ลักเค นิพพตฺตา: คณนา นัตถิ-”ติ อาท. มหาชนโน
 เวตติโก อโหสิ. อตฺถสฺส อธิพฺเพตติกถาวิ วิทิตฺวา สัตฺตา
 “มัญญูกณฺฑทลิตเวปตฺโต วิมาเนเนว สทฺธิ อากัจฉต-”ติ
 อัญญาสิ. โส ทิศาอุทฺตมมาเนน ทิพฺพาภรณปฏิมัตตํ เทน
 อตฺตภาเวนาคนฺตีว วิมาณา โอรูปฺห สัตฺตาริ วันทิตฺวา
 เขมมํ อัญญาสิ. อต นํ สัตฺตา “ตวํ อิมํ สัมปัตตํ กิ
 มิมํ กตฺวา ปฏิลภี-”ติ ปุณฺณํ โท,

“อภิกกณฺเฑน วัณฺเณน ยา ตวํ ทิฏฺฐุสิ เทวเต

โธภาเสวคิ ทิสสา สัพฺปสา โธณิ วิย ตาเรกา.

บุรณามิ ตํ เทว มหาชนาว มนุสฺสสฺสโก กิมนลลิตํ ปุณฺณํ ”ติ
 ทาตมาท. เทวปตฺโต “อภิ กณฺเฑ สัมปัตตํ ตเมหิสฺส มนํ
 ปสาเทตฺวา ลักขา-”ติ. “มยิ มนํ ปสาเทตฺวา ลักขา
 เท-”ติ. “อาม กณฺเฑ-”ติ. มหาชนโน เทวปตฺตํ โอโลเกตฺวา
 “ยจฺฉริยา วต โภ พทฺธจฺฉนา! อทฺธิณฺนํ พทฺธพราหฺมณสฺส
 นาม ปตฺโต อัญญํ กิณฺญํ ปุณฺณํ อกตฺวา สัตฺตริ มน
 ปสาเทตฺวา, เหวรณํ สัมปัตตํ ปฏิลภี-”ติ ตุฏฺฐิ ปเวเทติ

อต เนสํ “กุตฺตลาอุตฺตลกมฺมกรณเ มโน ปุพฺพังคโม มโน
 เสฏฺโฐ ปสฺสเนน ทิ มเนน กตกมฺมํ เทวโลกํ มนุสฺสโลกํ
 คจฺฉนํ มุคฺคํ ฉาชา-ว น วิชฺชติ-”ติ อิทํ วัตถุ กเถว
 ออนุตฺตํ อญฺเฐว, ปติฏฺฐาปิตมตฺตํ ลาสนํ ราชสฺสทํ

ลัญญุโต วิย ชัมมวาทา อิมํ คาคมาห;

“มโนปฺพพัคฺคา ชัมมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา.
มมสา เจ ชฺชัณฺเณ ภาสฺสึ วา กโรทึ วา,
คโต นํ สขมํเวทึ ฉายา—ว อญฺญาณํ”ติ.

กัตถํ ภิญฺจาปี มโน—ติ อวิเสสํ สัพฺพมํ จตฺตมิกจิตฺตํ
วุจฺเจติ, อิมํสํ ปณฺ ปเท นิยมียมานํ ววตฺถาปิยมานํ
ปริจฺฉิซฺชมานํ อัญฺญวิํ กามาวจรกุสลจิตฺตํ ลัพฺกติ. วตฺถวเสน
ปนาหวิยมานํ คโตปี โสมนัสสสทกคํ ญาณสํปยุตฺตํ จิตฺตเมว
ลัพฺกติ. ปุพฺพพัคฺคาติ; เตนํ ปุชฺชมคามินา หุตฺวา สมนํนาคตา.
ชัมมาติ; เวทนาทโย ทโย ชนฺชา. เอเตสํ หิ อပ္ปาทปฺปจฺจยัตถเณ
มโน ปุพฺพพัคฺคโม, เตนํ มโนปฺพพัคฺคา นาม. ยถาหิ
พหุสุ เอกโต มหาภิกฺขุสํชสฺส ปัตตจิวรทานาทินิ วา
อุมารปูชาชัมมัสสวณทปมาลากรณาทินิ วา ปุญฺญานิ กโรนฺเตสุ
“โก เอเตสํ ปุพฺพพัคฺคโม”ติ วุจฺเจเต, โย เตสํ ปฺปจฺจโย
โหติ, ยํ นิสฺสาบ เต คานิ ปุญฺญานิ กโรนฺตี, โส ทิสฺโส วา
ปฺปสฺโส วา “เตสํ ปุพฺพพัคฺคโม”ติ วุจฺเจติ. เอวํ สัมปทมิทํ
เวทิตัพฺพํ. อิติ อပ္ปาทปฺปจฺจยัตถเณ มโน ปุพฺพพัคฺคโม
เอเตสํ—ติ มโนปฺพพัคฺคา นหิ เต มเน อပ္ปาทปฺปจฺจยัตถเณ
อပ္ปาทปฺปจฺจยัตถเณ ลักโกณฺตี, มโน ปณฺ เอกจฺเจสุ เจตสีเกสุ
อပ္ปาทปฺปจฺจยัตถเณ อပ္ปาทปฺปจฺจยัตถเณ. เอวํ อธิปตฺวเสน ปณฺ มโน
เสฏฺฐา เอเตสํ—ติ มโนเสฏฺฐา. ยถา หิ คณาทินํ อธิปตฺ
ปริโส คณเสฏฺฐา เสนีเสฏฺฐา ติ วุจฺเจติ. คณา เตสํ

มโน—ติ มโนเสฏฐา ยถา ปณ สวณฺณชาติติ นิยฺมณฺณานิ
 ทานิ ทานิ ภาณฺทานิ สวณฺณณยาทีนํ นาม ไทฺนฺติ, ทถา
 เอเตยฺ มนฺโต นิยฺมณฺณํคํตา มโนมยา นาม. ปลฺลนฺนา—ติ;
 อนภิชฺฌาทีติ คฺคณฺเหติ ปลฺลนฺเนน. ภาสติ วา กโรติ วา—ติ;
 เอวรฺเพน มเนน ภาสณฺโต จตฺตฺพิชฺชํ วจฺสุจริตเมว ภาสติ,
 กโรณฺโต ทิวชฺชํ ภาสสุจริตเมว กโรติ, อภาสณฺโต
 อกโรณฺโต ทาย อนภิชฺฌาทีติ ปลฺลนฺนมานสทาย ทิวชฺชํ
 มโนสุจริตํ ปุเรติ เอวมฺสํสํ ทสฺสทสฺสกมฺมปฺภา ปาริปุริ
 คุจฺจณฺติ, ตโต นํ สุขมฺเนวฺติ—ติ; ตโต ทิวชฺสุจริตโต ทํ
 ปคฺคํลํ สุขมฺเนวฺติ. อิทฺถ เถภูมิกมฺบิ คุสฺลํ อธิปฺเปตํ. ทสฺมา
 “เถภูมิกสุจริตานฺภาเวน สฺสคฺติภเว นิพฺพตฺตํ สฺสคฺติยํ วา
 สุขานฺนุภวณฺณฺฐาเน จูติ ‘ภาววตฺตถกมฺบิ อิตฺถวตฺตถกมฺบิ—’ติ
 ภายิกเจตสิกํ วิปากสฺสํ อนฺนคฺจฺฉติ. น วิชฺหติ—”ติ อตฺถโก
 เวทิตฺตํโพ. ยถากิ’ ฉายา—ว อนฺนปายินิ—ติ; ยถาสิ ฉายา
 นาม สรริขฺยปฺปฏิพัทฺธา สรริเว คจฺฉนฺเต คจฺฉติ, ตินฺนฺฐนฺเต
 ตินฺนฺฐติ, นิสฺสํทนฺเต นิสฺสํทติ, น สกฺกํ สกฺกนฺเต วา, ฆรฺเสณ วา
 ‘นิวตฺตํตา—’ติ วตฺตํ วา, ไปเจตฺตํ วา, นิวตฺตํตาเต. กตฺตมา?
 สรริขฺยปฺปฏิพัทฺธํคํตา. เอวเมว อิมํสํ ทสฺสณฺนํ คุสฺลกมฺมปฺภานํ
 อาจิณฺณสฺมาจิณฺณคุสฺลมูลกํ ภาวามจฺจวาทิเกทํ ภายิกเจตสิกํ
 สฺสํ คคฺคตฺตฺฐาเน อนฺนปายินิ ฉายา วิชฺ คุตฺตํ วิชฺหติ—ติ.
 คาลาปริโยสาเน จตฺตราสีติยา ปาณสทฺสฺสํ นํ ฆมฺมาภิสฺสมโย
 อโหสิ. มณฺณฺฐกฺกณฺทลฺลิตฺเตวปฺตํโต สฺสทคฺคปฺตํทิลเล ฆตฺตฺฐิณฺ,

ตถา อทินนปฺปโฟ โฟรหฺมโน. โส ทวมนฺตํ วิภว
พฺทสฺสาสนเน วิปฺปกริ—ติ.

มัญชุสวาทลิวัด

ติลลิตเถรวัด

อโกโกณิมี อวชิมนฺติ อิมิ ชมฺมเทสนํ สัตถา เซตวเน
วิหรณฺโต ทิสฺสสฺสเถโร อารพฺภ กเถสิ.

โส กิรายสฺมา ภควโต ปิตุจฺฉาปฺตโต มหัลลกกালে
ปัฟฺฟชิตโต พฺทสฺสาสนเน อပ္ปํณํ ลากลํการิ ปริญฺญชฺชนฺโต
ถลลสฺสโร อาโกณฺฐิตจฺจาโกณฺฐิตเหจิ จิวเรหิ เบญฺญเยน
วิหารมชฺเช อပ္ปญฺจ
ชาคตา อากันตฺกา ภิกขุ “เอโส มหาเถโร ภวิสฺสตีติ
สญฺญาย ทิสฺส สันตํ คณฺถวา วตฺตํ อาปฺจฺฉนฺติ
ปาทลัมพาทนาทนิ อาปฺจฺฉนฺติ. โส ทฺถนฺตํ โหติ. อถ นฺ อโก
ทหรภิกขุ “กตวิสฺสา ทฺเมหติ ปฺจฺฉนฺตวา “วิสฺส นฺตํ,
มหัลลกกালে ปัฟฺฟชิตา มยฺนฺติ วตฺเต “อาวุโส ทฺพฺพิณฺด
มหัลลก อตฺตโน ปมาณํ น ชานาสิ: เอตฺตเก มหัลลกเถเร
ทิสฺวา สามิจิมคฺตํ น กโรสิ, วตฺเต อาปฺจฺฉิมมานเ ทฺถนฺตํ
โหสิ กุกฺกจฺจิมคฺตํ เต นฺตํ อจฺฉริ ปหริ. โส
ชตฺติมมานํ ชนฺตวา “ทฺเมห ทิสฺส สันตํ ชาคตวติ

ปรุจฉิตวา “ลัตถุ สันติกันติ วุตเต” “มัม ปน ‘โก เอโสติ
 สัลลลิกเขถ, มุตเมว โว ฉินทิสสามิติ วัตวา รุทน์โต ทุกข
 ทุมมโน สัตถุ สันติกัม อคมาสิ. อถ มัม สัตถา “ฉินฺหุ ติว
 ติสส ทุกขี ทุมมโน อัสสมุโข รุทมาโน อากโตสสิติ ปรุจฉิ.
 เตปิ ภิกขุ “เอส คันตวา ภิญฺจิ อาลลิกัม กเวยยาติ
 จินฺเตตวา เตเนว สทฺธิ คันตวา สัตถาริ วณฺทิตวา เอกมณฺต
 นิสิตุส. โส สัตถารวา ปรุจฉิตวา “อิมะ มัม ภันเต ภิกขุ
 อักโกสันตติ อาท “กตัม ปน ติว นิสินฺโนสสิติ. “วิทารมชฺเฌ
 อပ္ปฐฺฐานสาธายัม ภันเตติ. “อิมะ เท ภิกขุ อากัจฉิตวา
 ทิฏฐวา. “ทิฏฐวา ภันเตติ. “อပ္ปฐฺยา เท ปัจจุคฺคมนิ
 กตฺตติ. “น กตัม ภันเตติ. “เตสํ ปริกขารคณฺโณ เท
 อาปรุจฉิตฺตติ. “นาปรุจฉิตัม ภันเตติ. “วตฺตัม วา ปานํ ยิ วา
 อาปรุจฉิตฺตติ. “นาปรุจฉิตัม ภันเตติ. “อาสนิ อภิหริตวา
 ปาทสम्मปาหณิ กตฺตติ. “น กตัม ภันเตติ. “ติสส มหัลลิก—
 ภิกขุณํ สัพพะเมตํ วตฺตัม กตฺตัพพํ, เอตัม อกโรนฺเตน
 วิทารมชฺเฌ นิสิตฺตํ น วญฺญติ; ทเวว โทโส, เอเก ภิกขุ
 ขมาเปตฺติ. “เอเต มัม ภันเต อักโกสสิส, นาคํ เอเต
 ขมาเปมิติ. “ติสส มา เอวํ กริ; ทเวว โทโส, ขมาเปติ
 เนติ. “น ขมาเปมิ ภันเตติ. อถ สัตถา, ทุฬฺฟโจ เอส
 ภันเตติ ภิกขุติ วุตเต, “น ภิกขเว อิทาเนว, ปรุพฺเพเปส
 ทุฬฺฟโจเยวาติ วัตวา, “อิทานิ ทาวสส ภันเต ทุฬฺฟงภาโว
 อัมเหติ ญฺาโต อติเต ภิมกาสสิติ วุตเต, “เตนติ ภิกขเว

สุณาดาคิ วักวา อตุตฺ อาหริ:

อติเต พารานลียํ พารานลิวัญญเณ รัชชํ กาเรนฺเต เอโก
 เทวโล นาม ตาปโส อัญญู มาเส หิมวันเต วสิตฺวา
 โดณัมพิลเสวณัตถาย จิตฺตาโร มาเส นครํ อุปนัสฺสาย
 วสิตฺกามา หิมวันตโต อาคณฺตีวา นครทวารปาลเก ทิสฺวา
 ปุณฺณิ “อิมํ นครํ สัมปัตตํปัฟฟชิตา กตถ วสณฺตีติ.
 “กุมภการสาลาหํ ภาณฺเตติ. โส กุมภการสาละ ภาณฺตีวา ทฺวาเร
 ฐิตฺวา “สเจ เต อครุ วเสยฺยาม เอกรตฺตํ สาละยานฺติ อาห.
 กุมภกาโร “มยฺหิ รัตติํ สาละยาํ กิจฺจํ นตฺถิ มหตฺติ สาละ,
 ยถาสุขํ วสถ ภาณฺเตติ สาละ นียฺยาเทสิ. ทิสฺมี ปวิสิตฺวา
 นิสินฺเนน อุปโรเป นารโท นาม ตาปโส หิมวันตโต อาคณฺตีวา
 กุมภการํ เอกรตฺตํทิวาลํ ยาจิ. กุมภกาโร “ปฐมาคโต
 อิมินา สทฺธิํ เอโกโต วสิตฺกามา ภเวยฺย วา โน วา,
 อตฺตานํ ปรโมเจสฺสามีติ จินฺเตตฺวา, “สเจ ภาณฺเต ปฐมูปคโต
 โรเจสฺสติ, ทิสฺส รุจิยา วสธาคิ อาห. โส ทํ อุปสํกมิตฺวา
 “สเจ เต อาจริย อครุ, มยเมตถ เอกรตฺตํ วเสยฺยามาติ,
 “มหตฺติ สาละ, ปวิสิตฺวา เอกมนฺเต วสาคิ วุตฺเต, ปวิสิตฺวา
 ปุเรตรํ ปวิญฺฐสฺส อปรภาเค นิสิตฺติ. อุโภยํ สาราณียํ กถํ
 กเถตฺวา สยณกาเล นารโท เทวสฺส นิชฺชชณฺฐฐานญฺ
 ทฺวารญฺ สลลสฺกเขตฺวา นิชฺชช. โส ปน นิชฺชชมาโน อตฺตโน
 นิสินฺนญฺฐานเณ อนิชฺชชิตฺวา ทฺวารมฺชเณ ทิริมฺ นิชฺชช. นารโท
 รัตติํ นิกขมณฺโต ทิสฺส ชญาสุ อักกมิ. “โก มํ อักกมิตฺติ

วุฑฺฒเต, อาจริย อหฺนํติ อาห. “กุฏฐฏฺฐิล ชฺรณฺญโท อาคํนํทวามม ชฺฆาสฺส อหฺกมสฺสํติ. “อาจริย ตุมฺหํกํ อชฺ นิชฺนํณวํน ชานามิ, ชมถ เมติ วฑฺฒวา, ตสฺส กนฺทนํตสฺสเสว, พหิ นิกฺกมมิ. อิตโร “อํ ปวิสฺนํโตปํ มํ อหฺกเมยฺยาติ ปวิวตฺเตทวํ ปาทฏฺฐาเน สํสํ กตฺวา นิชฺชชฺช. นารโทปํ ปวิสฺนํโต “ปฐุมํปํหาํ อาจริเย อปฺรชฺณํ, อิทานิสฺส ปาทปฺสฺสเสน ปวิสฺสํสํมํติ จินฺเตทวํ อาคจฺฉนํโต คิวาย อหฺกมมิ “โก เอโสติ วุฑฺฒเต “อหํ อาจริยาติ วฑฺฒวา, “กุฏฐฏฺฐิล ปฐุมํ ชฺฆาสฺส อหฺกมิตฺวา อิทานิ คิวาย อหฺกมสฺส. อภิสปฺสํสํมํตํนํติ วุฑฺฒเต, “อาจริย มยฺหํ โตโส นตฺถิ อหํ ตุมฺหํกํ เอวํ นิชฺนํณวํน ชานามิ, ‘ปฐุมํปํ เม อปฺรชํ อตฺถิ, อิทานิ ปาทปฺสฺสเสน ปวิสฺสํสํมํติ ปวิฏฺฐโรมํหิ, ชมถ เมติ อาห. “กุฏฐฏฺฐิล อภิสปฺสํสํมํตํนํติ “มา เอวํ อภริตฺถ อาจริยาติ. โส ตสฺส วจํนํ อนาถปิตวํ

“สทฺธสฺสวฺรํสํ สตเตชฺช สุริโย ตมวิโนทโน
 ปาโต อุตฺถนํเต สุริเย มุทฺธา เต ผลตุ สัตฺตชฺชาติ
 ตํ อภิสปฺเบว. นารโท “อาจริย มยฺหํ โตโส นตฺถิ; มม
 วทํนํตสฺสเสว, ตุมฺเห อภิสปฺตถ. ยสฺส โตโส อตฺถิ, ตสฺส
 มุทฺธา ผลตุ; มา นิทฺโทสฺสํสํติ วฑฺฒวา

“สทฺธสฺสวฺรํสํ สตเตชฺช สุริโย ตมวิโนทโน
 ปาโต อุตฺถนํเต สุริเย มุทฺธา เต ผลตุ สัตฺตชฺชาติ
 อภิสปฺ. โส ปน มหานุภาโว อตฺเต จิตฺตาฬิส อนาคเต

จิตตาพิสชาติ อสติกัมเป อนุสสรติ; ตัสมา “กัสส นุ ไช
อุปริ สาไป ปติสส์ตติ อุปาเรนโต, “อาจริยัสสาคิ ญัตวา,
ทสฺมิ อนุณฺมยฺ ขฺยิเจ อิทํปิเพณ อรุณคฺคณํ นิวาเรสิ.

นาคธา อรุณเ อนุคฺคจฺฉนฺเต ราชทวารํ คณฺถวา “เทว
ตปิ, รัชชํ การเณเต อรุโณ น อญฺ्ञาติ, อรุณเ อญฺ्ञาเปตฺติ
ณฺทิสฺส. ราชธา อคฺคโน กายกัมมาทนิ โสโธเกณฺโต กิณฺจิ
อเขตฺตํ อทิสฺวา “กํ นุ ไช การณฺนํติ จินฺเตทฺวา,
“ปัพพชิตานํ วิวาเทณ ภวตฺตพฺพนํติ ‘ปฺริสํกมาโน, “กจฺจิ
อิมํสฺมิ นคเร ปัพพชิตา อคฺคณฺติ ปจฺฉิ. “ทีโย สาขํ
กุมฺภการาลํ อาคธา อคฺคณฺติ เทวาติ วุตฺเต คณฺธญฺเญว
ราชธา อกฺกาติ ขาวิยมานาติ คตฺถ คณฺถวา นารทํ วนฺทิตฺวา
เอกมณฺตํ นิสฺสินโน อาห

“กมฺมณฺตา นยฺปวตฺตณฺติ ชมฺพทฺยัสส นารท.

เกณ โลโก ตโมภูโต? คํ เม อักขาติ ปุจฺฉิตฺติ

นารโท สัพพํ ปวตฺตํ อจฺจิกฺขิตฺวา “อิมินา การณเณทํ
อิมินา อภิสยฺโต, อถาหิ ‘มยฺหิ โตโส นคฺคณฺติ. ยัสส โตโส
อคฺคณฺติ, ทสฺสเสว อุปริ สาไป ปตฺตุนฺติ วัตฺวา อภิสยฺ; อภิสยฺทฺวา
ฯ ปณ ‘กัสส นุ ไช อุปริ สาไป ปติสส์ตติ อุปาเรนโต,
‘สฺริยคฺคณนเวลาย อาจริยัสส มทฺธา สคฺคตา ผลิสส์ตติ
ทิสฺวา เอทสฺมิ อนุณฺมยฺ ขฺยิเจ อรุณคฺคณํ อุกคณฺตํ
น เทมิตฺติ “กถํ ปณสฺส ภาณฺเต อนฺตราโย น ภเวยฺยาคิ
“สเจ มํ ขมาเปยฺย, น ภเวยฺยาคิ. “เตนทฺติ ขมาเปตฺติ

“เอโส มํ ชญาสุ ๑ คิวาย ๑ อักกมิ, นาคํ เอตํ กุญฺชญฺสิ
 ขมาเปมิตี “ขมาเปหิ ภันเต, มา เอวํ กริตี. “น
 ขมาเปมิตี. “มุตฺตา เต สัตถชา ผลิสฺสคิตี วุตฺเตยํ
 น ขมาเปสึเบว. อถ นํ ราชชา “น ท्वํ อตฺตโน วุจฺยา
 ขมาเปสฺสคิตี หัตถปาทกฺขณฺนิคฺควาสฺสํ ทํ คทาเปตฺวา นารทสฺส
 ปาทมฺบุเล โอนมาเปสึ. นารโท “อญฺญฺสฺเรหิ อารยิย ขมามิ
 เตหิ วตฺวา, “มหาราช นายํ ยถา—มเนน ขมาเปหิ.
 อวิทุเร เอโก สโร อตฺถิ. ตตฺถ นํ ลีเส มตฺติกาปณฺฑิตํ
 กตฺวา คลยฺปมาเน อุตฺเท ชูปาเปหิตี อาท. ราชชา ทถา
 กาสสิ. นารโท เทวลํ อามันเตตฺวา “อารยิย มยา
 อิตฺธิยา วิสฺสญฺชฺยา สฺวียสฺนิตาเป อญฺญฺสฺหันเต ท्वํ อุตฺเท
 นิมุขชิตฺวา อญฺญฺเณน ชฺวาเนน อุตฺตริตฺวา คจฺฉเยยาสิตี
 อาท. ตสฺส สฺวียวรสฺสึ สัมมญฺญฺมตฺโตว มตฺติกาปณฺฑิตโ
 สัตถชา ผลิ โส นิมุขชิตฺวา อญฺญฺเณน ชฺวาเนน ปลาปิ

สत्ถณา อิมํ ชมฺมเทสนํ อาทริตฺวา ททา ภิกฺขเว ราชชา
 อานันโท อโหสิ, เทวโล คิสฺโส, นารโท อหเมว เอวํ
 ททาเปส ทพฺพะโงเววาติ วตฺวา, คิสฺสคิตฺเถว อามันเตตฺวา
 “คิสฺส ภิกฺขุโน หิ “อสุเกนาคํ อักกญฺสฺเร อสุเกน
 ปทญฺเ อสุเกน ชิตฺ, อสุโก เม ภณฺฑํ อหาลิตี
 จินฺเตนตสฺส เวรณฺนาม น วูปสฺมมิตฺติ; เอวํ ปน อนุปนยฺหิตฺตสฺส
 อูปสฺมมิตฺติ วตฺวา, อีมา คถา อภาสี:

“อ็กโกจฺฉิ มํ, อวชิ มํ, อชิณิ มํ. อหาลิ เม.”

เย ๑ คํ อุนนัยันตี, เวรํ เทสํ น สัมมตี.

“อ็กโกจฉิ มํ อวชิ มํ, อชินิ มํ, อหาสี เม,”

เย ๑ คํ อุนนัยันตี, เวรํ เทสํปสัสมัตติ.

คัตถ อ็กโกจฉิตี: อ็กโกสิ. อวचितี: ปหริ. อชินิตี:

กุกุสัถิ อโถการณเณ วา วาทยุวาเทน วา กรณัตถวิกรณเณ

วา มํ อเชสิ. อหาสิตี: มม สันตัก วัตถาทัส. ยักญจเทว

อหริ. เย ๑ คณิตี: เยเกจิ เทวา วา มนุสสา วา

คหัญชา วา ปัพพิชิตา วา คํ อโกจฉิมันตี อาทิวัตถัก

โกธํ สกกุรํ วิย นัตถินา ปติมาฉาฉนิ วิย ๑ กุสาทัหิ

อุนนัยันตี เวเรณตา อุนนัยันตี, เทสํ สัก อุนนัยันตี เวรํ น

สัมมตี น อปสัสมัตติ. เย ๑ คํ อุนนัยันตี: อสตี

อมนสิการวเสน วา กัมมัจจเวกขณวเสน วา เย คํ

อ็กโกสาทิวัตถัก โกธํ “ตยาปี โถจิ นิตฺโทโส ยุมภเว

อ็กกุญฺโฐ ภวิสฺสตี, ปตฺโฆ ภวิสฺสตี. กุกุสัถิ อโถการเคว

ชิโต ภวิสฺสตี กัสสจี เต ปสัยฺหิ กิณฺณจี อจฺฉินฺ

ภวิสฺสตี; ศัสมา นิตฺโทโส หุตฺวายี อ็กโกสาทินิ

ปาปฺณาสีติ เหวํ น อุนนัยันตี, เทสํ ปมาเทน อุนนัยันตี

เวรํ อิมินา อุนนัยันเตเน นิวิณฺโณ วิย ชาตเวโท อปสัสมัตติ.

เทสณาปริโยसानเ สทสทสสสิกักขุ โสคาปัตติผลาทินิ

ปาปฺณาสึ. อัมมเทสณา มหาชนัสส สาทิจิกา อโหสิ

ทพฺพโงปํ สฺวโง ชาโตติ.

กาลยกขณยา อุโปตฺตฉวตฺถุ

“น หิ เวเรน เวรานิติ อิมํ ชัมมเทสนํ สัตถา เขตวเน
วิหรัณโต อัญญตรํ วัณฺณิตถิ อารพฺภ กเถสิ.

เอโก กิร กุมาโรปิ ปุตฺโต ปิตริ กาลกเต เขตเต ?
 ฌเร ? สัพพกัมมานิ อตฺตณว กโรหโต มาตโร ปฏิชคฺคิ.
 อถสฺส มาตา “กุมาโรกึ เต ตาต อาเนสฺสํมิตฺติ อาห
 “อัมม มา เอวํ วเทถ, อหํ ยาวชิวํ ตุมฺเหติ ปฏิชคฺคิสฺสํมิตฺติ.
 “ตาต เขตเต ? ฌเร ? กิจจํ คีวเมว กโรสิ เตน
 มยฺหิ จิตฺตสฺสขํ นาม น โหติ. อาเนสฺสํมิตฺติ เตติ โส ปุณฺณปุณฺ
 ฺณปฏิกขิยิตฺวาปิ ตุณฺหิ อโหสิ. สํ. เอกํ กุลํ คณฺโถ
 เคหา นิภขมิ. อถ นํ ปุตฺโต “กถรกุลํ คจฺฉณาติ
 ปุณฺณิตฺวา, “อสุกัณฺณมาตํ วุตฺเต, ตตฺถ คณฺโถ
 ปฏิเสเขตฺวา อตฺตโน อภิรจติ กุลํ อาริจฺจํ สํ ตตฺถ
 คณฺโถว กุมาริกํ วาเรตฺวา ทิวสํ ววตฺถเปตฺวา ตํ อาเนตฺวา
 ตสฺส ฌเร อกาสิ. สํ วัณฺณา อโหสิ. อถ นํ มาตา “ปุตฺต
 ํว อตฺตโน รุจิยา กุมาริกํ อาณาเปสิ, สํ อิทานิ วัณฺณา
 ชาติว; อปุตฺตกณฺโถ นาม กุลํ วินสฺสตี ปเวณิ น ฌนฺนียติ;
 เตน อัญญํ เต กุมาริกํ อาเนสฺสํมิตฺติ, เตน “อลํ อัมมาตํ
 วุจฺจมานาปิ ปุณฺณปุณฺณ กเถสิ. วัณฺณิตถิ ตํ กถํ สุตฺวา “ปุตฺตา
 นาม มาตาปิตูนํ วณฺณํ อติกกมิตฺติ น สกฺโกณฺติ, อิทานิ อัญญ
 วิชายนํ อิตถิ อาเนตฺวา นํ ทาสีโกเคน ภูณฺนีสสตี

ขณฺเฑนํ สยเมเวกํ กุมาริกํ อาเนยยํติ จิเรเตวํ, เขกํ
 กุลํ คเนวํ, ทิสฺสํทลายํ กุมาริกํ วาเรวํ, “กิมํมาเมกํ
 อิมํ วเทสิติ เตหิ ปฏิกฺขิตฺตา, “อหํ วัณฺณา, อุปกตํ กุลํ
 วินิสฺสตี, ตุมฺหากํ วิตา ยุตํ ปฏฺฐวิธวํ กุณฺณพัสสํ-สามินํ
 กวินิสฺสตี, เทถ ตํ มยฺหิ สามินิสฺสชาติ ยาจิตวํ, สัมปญฺเญวํเขวํ
 อาเนวํ สามินิสฺสํ อเว อภาสิ อถิสฺสา เตทวโหสิ “สหายํ
 ยุตํ วา นิตฺรํ วา สวินิสฺสตี, ขยเมว กุณฺณพัสสํ สามินํ
 กวินิสฺสตี, ยถา ทารกํ น ลภเท, ตเถว นํ กาคํ วัณฺณคิตฺติ,
 อถ นํ อาห “ยथा เต กุญฺณิยํ คัพพะโง ปตฺธิฐฺฐาติ, ตथा
 เม อาโรเจยยาสีติ, สว สาขติ ปฏฺฐิสฺสํทวํ, คัพพะเก ปตฺธิฐฺฐิตฺเต,
 ทิสฺสา อาโรเจสิ, ตโต ทิสฺสา ปน สวเขว นิจฺจํ ยาคุกตํ
 เทสิ, อถิสฺสา อาหาเรวเว สวญฺเญ คัพพะปาตณฺเณสฺสชฺชํ อทาสี,
 คัพพะโง ปตฺติ, ททิมยฺยํ คัพพะเก ปตฺธิฐฺฐิตฺเต ทิสฺสา อาโรเจสิ,
 อิตราญฺญํ ททิมยฺยํ ตเถว นาทสิ, อถ นํ ปตฺธิวิสฺสณฺณคิตฺติโย
 ปุจฺฉิสฺส “กัจฺจ เต สยัตถํ อเนกญํ กโรตฺติ สว ทมกํ
 อวโรเจวํ “อิมํพาเล ทิสฺมา เขวมภาสิ ขยํ ทว
 อิสฺสริยณฺเณ, คัพพะปาตณฺเณสฺสชฺชํ โยเขวํ เทสิ, เทน เต
 คัพพะโง ปตฺติ, มา ยํ เขวมภริตฺถาติ วุตฺตา ททิวาเว น
 กเถสิ, อถิสฺสา อิตรา อุตฺรํ ทิสฺวา “กตฺติมา มยฺหิ
 คัพพะสฺส ปตฺธิฐฺฐิตถาวํ น กเถสิติ วตีวํ, “ตวํ นํ อาเนวํ
 เทวํ วาเร คัพพะปาตณฺเณ, กิมกํ ตุมฺหิ กเถสิทวํ วุตฺเต,

“อัญญาทานิมิตฺติ จินฺเตตฺวา. ตัสสสา ปมาทํ โอโลเกนฺตี,
 ปริณเต คัพโภ, โอภาสํ ลภิตฺวา เมสฺสชฺชํ โยเชตฺวา อทาสี.
 คัพโภ ปริณตฺตทา ปตฺติคํ อสฺสํโกณํโต ทิริยํ นิปฺปชฺช
 คัพพา ขรา เวทนา อပ္ปชฺชชฺช, ชฺวีตลฺลสยํ ป-ปฺปณิ. सा
 “นาสตีตฺมิหิ ตया, ท्वमेव มํ आनेत्वा तयो तारगे नासेत्;
 ओतानि स्तयि न्ससामि. ओतोतानि ज्ञता यच्चिन्नु हुत्वा त्व
 तारगे खरिकुं समत्ता हुत्वा निष्पत्त्येयम् इति प्तदन्
 ज्ञयेत्वा गालं गत्वा तस्मिन्नेव केहे मच्छारी हुत्वा
 निष्पत्ति. ओत्रयि सामिगे कहेत्वा “तया मे गुलुप्तिहेतो
 गतोति गच्छन्नुगतํहि सुपोतिํ पोसेत्. सा तेनैवापायेन
 गालं गत्वा तत्तदेव गुग्गु हुत्वा निष्पत्ति.

นจิรวสฺสว กุกฺกฏ อณฺฑาณิ วิชายิ. มच्छาริ ชาคณฺเฑวาทานิ
 ขาติ ทคฺติยํป คคฺติยํป ขาติเยว. กุกฺกฏ “ตโย วาเร มม
 อณฺฑาณิ ขาติตฺวา ओतानि มयि ขาติคฺคามาसी. ओतोतानि ज्ञता
 तं स्पर्त्तकํ खातिकुं लभेयम् इति प्तदन् गत्वा ततो ज्ञत्
 तिन्नु हुत्वा निष्पत्ति. ओत्रयि मिति हुत्वा निष्पत्ति
 तस्สสา วิชาत्त्वชาตกาเล तिन्नु ชาคณฺเฑวาทานิ ตโย วาเร
 ปตฺตके ขาติ. मिति मरुणाเล “ओमाय मे तिष्ठत्त
 प्तत्ता ขาติता, ओतानि मयि ขาติस्सत्ति. ओतोतानि ज्ञता
 स्पर्त्तकํ खातिकुं लभेयम् इति प्तदन् गत्वा गालं गत्वा
 यच्चिन्नु हुत्वा निष्पत्ति. तिन्नु ततो ज्ञता สार्वคฺคयि
 गुलुप्ति हुत्वा निष्पत्ति. सा वृत्तिपत्ता ท्वजरคาเม

ปติภูลํ อคมาสี, อุปรรภาเค ฯ ปตฺตํ วิชาปี. ยักขินี ศัสสา
 ขยสหาปิกาวณฺเณน อาคัสสวา “กุกฺโข เม สหાયิกาติ ปุจฺฉิ.
 “อนฺโธคัพเพ วิชาคาติ อาคัสส. สวํ ตํ สุตฺวา “ปตฺตํ น
 โข วิชาตา อุตฺทาสุ ชิตฺวํ, ปัสสัสสสามิ นันติ, ปวิสิทฺวา
 ปัสสัสสํ วิย ทารกํ คเหทฺวา ขาติทฺวา คตา. ทคฺติยวาเรป
 ตเถว ขาติ. ทคฺติยวาเรป อิตฺรา ครุคัพเพ หุตฺวา สามิก
 อามันเตทฺวา “สามิ อิมัสมิ สุวเน เอกา ยักขินี มม เทว
 ปตฺเต ขาติทฺวา คตา อิทานิ มม กุลเคหํ คณฺหา
 วิชายัสสสามิก, กุลเคหํ คณฺหา วิชาปี. ททา สวํ ยักขินี
 อุตฺถวารํ คตา โทติ. เวสฺสวณฺสสํ หิ ยักขินีโย วาเรน
 อโตนฺตํโต สัสสปริปราย อุตฺถํ อหฺรณฺติโย จตุมาสํจเยนํ
 ปณฺญมาสํจเยนํ มุจฺฉนฺติ. อปฺรา กิลนฺตกาเย ชีวิตถฺกขยํ
 ปาปญฺนํ. สวํ ปน อุตฺถวารโต มุคฺตมคฺคํตาเวเคนํ ตํ อห
 คณฺหา “กุกฺโข เม สหાયิกาติ ปุจฺฉิ. “กุกฺโข นํ ปัสสัสสส.
 ศัสสา อิมัสมิ สุวเน ขาตทารเก ยักขินี ขาติ, ศัสสา
 กุลเคหํ คตาติ. สวํ “ยตฺถ วา ตตฺถ วา คจฺฉนฺตุ, น เม
 มุจฺฉิสสํติ เวรเวคสมุสฺสสาหิตา นคฺราภิมุขํ ยักขณฺติ.
 อิตฺราปํ นามคณฺทิวเส ตํ ทารกํ นหาเปทฺวา นามํ กถฺวา
 “สามิ อิทานิ สกฺขรํ คจฺฉมาติ, ปตฺตํ อาทาย สามิเกน
 สหํ วิหารมชฺชคเตน มกฺเคน คจฺฉนฺติ ปตฺตํ สามิกัสส
 ททฺวา วิหารไปกฺขณฺนิ นหาทฺวา อุตฺตริตฺวา ปตฺตํ คเหทฺวา
 สามิเก นหายนฺเต ปตฺตํ ปายมามา จูตา ยักขินี อาคจฺฉนฺติ

ภิกขุสา สันธุชาโรตีวา “ตามิ เวเคณ เะหิ. อัม ส่า ยักขินิติ
อุจจาสิทัง กัตถวา, ยาว ตัสสาคณัง สันธุชาคุ อัสกโกณเฑ
วิธัตติตวา อัม โทโหหาราวิมุขิ ปักขินิทิ.

ตัสมี สมเย สัตถา ปริสมยเณ ชัมม เทเสติ. ส่า
ปุตัง ตังถาคคัสส ปาหิยฺญเฮ โยชชาเยว “ตุมฺหากัง มยา
เอส ทิ. โน. ปุตังคัสส เม จีวิตัง เทถาติ อาห. ทวาระโกญฺฐูเก
อุยิตังโธ ลุมณเทโว ยักขินิยา อัมโต ปวิสิตุं นาทาสิ.
สัตถา อามิ. ทตฺถเนโร อามิ. ตตฺถวา “คัจฉานนฺเท ตัง ยักขินิ
ปักโกสสาติ อาภ. เถโร ตัง ปักโกสิ. อิตวา “อัม ภันเต
อาคัจฉตฺติ อาห. สัตถา “เอตฺ, มา สทฺทัง อกาสิติ
วตฺถวา, ตัง อาคัจฉตฺวา จูติ “ภัสสมา เณ กโรสี? สเว หิ
ตุมฺเห มาทิสัสส พุณฺณสัสส สัมมุขินาโร นาคนิสัสส,
อติเกตุณํ วิย เวรํ อัจฉฬิตฺถณํ วิย กาโกพุกณํ วิย ฯ
กัณฺณชฺฐูจิกัง โว เวรํ อภวิสส. ภัสสมา เวรปฺปฺปิเวรํ กโรถ?
เวรํ หิ อเวเรน อุมฺมมฺมตฺติ, โน เวเรนาติ วตฺถวา, อิมํ คาถมาห

น หิ เวเรน เวรานิ สัมมมฺมตฺติ กุทาณ,

อเวเรน ฯ สัมมมฺมตฺติ: เอส ชัมโม สมฺมตฺติโนติ

ตตฺถ น หิ เวเรนาติ: ยถา หิ เจพัสสานิภาติ
อสุจิมักขิตฺฐุณํ เทเทว อสุจิสฺส โขวโรโตยิ สุตฺตัง จิตฺตคณฺ
ภาตุํ น สกโกติ, อตฺโธ ตัง ฐานํ ภิกฺขุโยโส มัตถาย
อสุทฺถนฺตรณฺญํ ทตฺถกนฺตรณฺญํ โหติ; เหวเมว อักโกสสันตํ
ยักจักโกสสันโต ปหริตฺตํ ปญฺญีปฺปหริตฺโต เวเรน เวรํ

วปสเมตฺ น สักโกติ, อตฺโข ภีโย ภีโย เวรเมว
 กโรติ อิติ เวรานิ นาม เวเรณ กิลฺลินฺญจฺยิ กาเล น
 สัมมัตฺติ, อตฺโข วัฑฒนํติเยว. อเวเรณ ๑ สัมมัตฺติ:
 ยถา ปน ตาณิ เขพาทินิ อสฺสจฺฉิ วิยปัสสเนน อทฺเทน
 ไวยยมาณานิ วิธัสสํติ, ตํ ชฺวามิ สุตฺถํ โหติ นิคฺคณฺฐ;
 เขวเมว อเวเรณ ชฺมัตติเมทฺโตทฺเทน โยวโส มนฺตีกาเรน
 ปจฺจเวกฺขณฺเน เวรานิ วปสฺสํติ ปญฺญิปัสสํสํณํติ อภาว
 กจฺฉนํติ. เอส ชฺมโม สหํเตโหติ: เอส อเวเรณ
 เวรวปสฺสมสฺสาโต ปฺราณโก ชฺมโม สัพเพสฺส
 พุทฺธปจฺจเวกฺขณฺณชฺฉินฺดาจฺฉามิ คตมํโกติ.

คาถาปริโยสาเน ๑๓๔ ยักขินิ โสตาปัตตคิลเล ปติญฺฐูหิ.
 สัมปัตตปริสาเยยฺ เทสฺมา สาทฺถิกา อโหสิ. สัตถา ตํ อิตถิ
 อํหา “เอติสฺสา ทว ปุตฺตํ เทหิตฺติ. “ภายามิ ภันเตติ.
 “มา ภฺยาบิ, นัตถิ เต เอตํ นิสฺสาเย ปริยํนํโหติ. ส
 ปุตฺตํ ติสฺสา อทาสิ. ส ตํ คเหตฺวา จมฺพิตฺวา อาลึงคิตฺวา ปน
 มาตุเยว ทิตฺวา โรทิตฺถุ อารมิ. อต นํ สัตถา “กิลฺเลตฺตํติ
 ปจฺฉิ. “ภันเต อหํ ปัพพะเย ยถา ตถา ชีวิตํ กัมมเปเนจฺย
 กุจฺฉิปุริ นาม นาลลํ. อิทานิ กถํ ชีวิสฺสาณํติ. อต นํ
 สัตถา “มา จิมฺมยํติ สมนฺสสาเสตฺวา, ตํ อิตถิ อํหา
 “อิมํ เนตฺวา. อิตถโน เกเห นิวาสาเปตฺวา อคฺคยาคุภทฺเตหิ
 ปญฺจชคฺคหิตฺติ. ส ตํ เนตฺวา ปญฺจวิเส ปติญฺฐาเปตฺวา
 อคฺคยาคุภทฺเตหิ ปญฺจชคฺค. ติสฺสา วิทฺธิปทรณกาเล มุสฺส

มัทนํ ปทรวนํ วิย อัมมํฐาติ. สห สหยาภิ อามันเตตวา
 “อิมัสมี ฐาเน วสิตุํ น สักขิสสํสามิ, อัมมํฐาติ มํ
 ปติญฐาเปตติ วัทวา, มุสสลาถายํ อุตทกขาญญํ อุตฺทเน
 นิมนฺโปกเส สกการกฺเข ความทวารเวติ เอเตสุ ฐาเนสุ
 ปติญฐาเปตยาปี “อิห เม มุสสํ สัสสํ ภิณฺฑํมํ วิย อัมมํฐาติ.
 อิท ทารกา อุมฺมิญฺฐาทํ โอทาเรณฺติ. อิท สุนฺधा นิปฺปชฺชนฺติ.
 อิท ทารกา อสฺสํ กโรณฺติ. อิท กจฺวรํ นทฺทเทณฺติ. อิท
 ความทารกา สักขโยคํ กโรณฺติ สัพฺพานิ ทานิ ปฏิกฺขิปี.
 ธนํ นํ พหิคาเม วิวตฺโตกาเส ปติญฐาเปตวา ตตฺถ ตัสสํ
 อคฺคยาคุภตฺตาทีนํ หริตฺวา ปฏิกฺขติ. สห ยักฺขินํ เอว
 จินฺเตสึ “อโย เม สหยาภิ อิทานิ พทปการา, หนฺนทาหํ
 กิณฺญํ ปฏิกฺขณํ กโรมิติ, “อิมัสมี สวํจฺฉเร สัพฺพุญฺฐิกา
 ภวิสสฺติ, ธนญฺฐาเน สัสสํ กโรหิ. อิมัสมี สวํจฺฉเร
 ทุพฺพุญฺฐิกา ภวิสสฺติ, นิณฺนญฺฐาเนเยว สัสสํ กโรหิติ
 สหยาภิถา ยาวโรเจสึ. เสสชเนหิ กตสัสสํ อติอุตฺเทน วา
 อโนทฺเทน วา นสฺสติ. ตัสสํ สัสสํ อติวิย สัมปชฺชติ
 ธนํ นํ “อัมมํ ทยา กตํ สัสสํ เหว อจฺโจทฺเทน นสฺสติ น
 อโนทฺเทน นสฺสติ; สัพฺพุญฺฐิทุพฺพุญฺฐิกาวํ ญตฺวา กัมมํ กโรสึ.
 กิ น โข เอตฺนํติ ปจฺจีส. “อัมมํหากํ สหยาภิ ยักฺขินํ
 สัพฺพุญฺฐิทุพฺพุญฺฐิกาวํ อจฺจิกชฺติ, มยํ ตัสสํ วาเจเนธ ฌณินฺเนสุ
 สัสสานิ กโรม, เทน โน สัสสํ สัมปชฺชติ กิ น ปัสสณ
 นิพฺพทํ อัมมํหากํ เทนโต ยาคุภตฺตาทีนํ หริยมาจฺจนิ? ทานิ

เอตัสสา หริยัณฺเฑ. ตเมหิย เอตัสสา อักคยาคุภัตตานิ
 นีหเรถ. ตุมหากัมมปี กัมมเต โอโลเกสฺสตี. อตัสสา
 สกลนควาสโน สักการี กรีส. สาปี ตโต ขัณฺฐาย
 สัพเพสํ กัมมเต โอโลเกนฺตี ลาภักคยัตตานิ อโหสิ
 มหาปวิวรา. สา อปรภาเค ขัณฺฐู สลากภัตตานิ ขัณฺฐูเปส.
 ทานิ ยาวัชชกาลา ทิยัณฺเฑยว.

อิทํ กาลยักขนิยา ขุบัตติวัตต.

โกสุมพิกวัตต.

“ปเร ฯ น วิชานันฺตีติ อิมํ ชัมมเทสนํ สัตถา เขตวเน
 วิหรันโต โกสุมพิเก ภิกขุ อารพิก กเถสิ.

โกสุมพิยํ ติ ไชลิตารามे ขัณฺฐาสตขัณฺฐาสตปวิวรา เทว
 ภิกขุ วิหริสุ: วินยชโร ฯ ชัมมกถิโก ฯ. เทสุ ชัมมกถิโก
 เอกทวสํ สรววลญฺหิ กัตวา อุกกโกขฺฐเก อามนอตกวาเสส
 จจจเน ชุเปตฺวา นิกขมิ. ขัณฺฐา วินยชโร คัตถ ปวิญฺโฐ
 ตี อุกกํ ทิสฺวา นิกขมิทฺวา อิตรํ ปุจฺฉิ “อวฺโส ตยา
 อุกกํ ชุบัตติ. “อาม อวฺโสติ. “กํ ปเนตถ อาปัตติภาว
 น ชานาสีติ. “อาม น ชานามิติ. “โหตาเวโส, เขตถ
 อาปัตติติ. “เตนहि ปฏิกวิสสามิ นันฺตี. “สเจ ปน เท
 อวฺโส อสญฺจิจํ อสคิยา กตํ, นัตถิ อาปัตติ. โส
 อตัสสา อาปัตติยา อนาปัตติภักขุ อโหสิ. วินยชโรปิ อตฺตโน
 นิสฺสิตกานํ “อญ ชัมมกถิโก อาปัตติ อาปัตตมาโนยิ

น ชานาตีติ อาโรเจสิ. เต ทัสส นิสัสิตเก ทิสฺวา
 “คฺมฺหากํ อุชฺชฌาโย อาปัตฺติ อาปัตฺติทวํ อาปัตฺติทวํ
 น ชานาตีติ อาหํ. เต คัมภวํ อตฺตโน อุชฺชฌายัสส
 อาโรเจสิ. โส เอวมาห “อํ วิมฺบโร ปุพฺเพ ‘อนาปัตฺติติ
 วทฺวา อิทานิ ‘อนาปัตฺติติ วทติ. มุสาวาที เอโสติ. เต
 คัมภวํ “คฺมฺหากํ อุชฺชฌาโย มุสาวาทีติ กถํสิ. เต เอว
 ฌญฺญมฺญญํ กถํ วัฑฒนํ. ตโต วิมฺบโร โอภาสํ สกิตฺวา
 ฌมฺมกถิกัสส อาปัตฺติยา อทิสฺสเน อุกฺเขปเยกํ. โอภาสิ. ตโต
 ฌญฺฐาย เตสํ ปุพฺเพทายกา อุชฺชฺฐากาปี เทว โภญฺฐาสา
 อहेสิ. โอวาทปฏิคฺคาหกา ภิกฺขุโมยํ อารกฺขเทวตาปี
 ทาสํ สํเทญฺฐสฺสภิกฺคา อากาสญฺฐเทวตาปี ยาว พริคฺมโลกาปี
 สัพฺเพ ปุณฺณชฺชา เทว ปัตฺตา อहेสิ. ยาว อณฺญฺฐกฺวณ
 ปน เอกณฺเฑนํ โกลาหลํ อคฺมาสิ.

อเถโก ภิกฺขุ ตถาคตํ อุปฺปรัณณิกวํ อุกฺเขปกาณํ
 “อํ วิมฺบโร อํ วิมฺบโร อุกฺเขปโตติ สทฺธิ อุกฺเขปคานวตฺตกาณํ
 “อํ วิมฺบโร อํ วิมฺบโร อุกฺเขปโตติ สทฺธิ อุกฺเขปเกหิ
 วาริยมนานาปี จ เตสํ ตํ อณฺเฎวเรติวํ วิจฺรณภาวํ
 อาโรเจสิ. ภควา “สภิกฺคา กิร โหณฺตุติ เทว วาเร
 เปเสติวํ, “น อิจฺฉนฺติ ภิกฺขเว สภิกฺควํ ภวิตฺตํ สุตฺวา,
 ทตฺติยวาเร “ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺสโม, ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺสโม สุตฺวา,
 เตสํ สันตํ กณฺธวํ อุกฺเขปกาณํ อุกฺเขปเน อิตเรสฺสญฺ
 อาปัตฺติยา อทิสฺสเน อาทึนํ กเถติวํ ปุณฺ ๗๗๗ ตตฺถ

६६

เหวอ บั๋น เตะลุ วังนั๋น อมาทียะเตะลุ อัญญะเกวเนน ชัมมวาทินา
 ทถาคคัสส วิเหล่ อัจฉริยะเตน “อาคมะเต กัณฑ์เท ภควา
 ชัมมัสลามิ, ฉะไปสัสสะโก ภะยะเต ภควา ทิฏฐุชัมมัสสะขะวิหาริ
 อณุกัโต วิหระตุ. มยเมเตน กัณฑ์เทเนน กถาเนน วิคัคเคเนน
 วิวาเทเนน ปัญญาธิสัสสามาติ รุคคะเต, “ภุตปุพพิ ภิกขเว
 พาราลลียิ พรหมทัตโต นาม กาสีราชา อโหสิสติ
 พรหมทัตเตน ทิณคัสส โกสลารัญญเณ รชชัง อัจฉนทิตวา
 อัญญาทกเวเสน วสันตัสส มารีตภาวัญญเว ทิฆาเวกมาเรณ
 อิตักโข ชีวีเต ทินเณ ตโต ปัญญาเย เตะลุ สัมมัคภาวัญญ
 กะเจตวา, “เตะลุ หิ นาม ภิกขเว ราชัน อาทินันทัตถาณัน
 อาทินันตัตถาณัน เหวอ บั๋น ชันติโสรัจัง ภะวิสสะติ. อห โห ท
 ภิกขเว โสภเถ, ยัมมเต เต เหวอ สวรรักขาเต ชัมมวินเย

ปัฟพิชิตา สมานา ขมา ฯ ภเวยฺยลล โสธทา วาติ
โธทิตฺตวณฺณิ, เณว เท สมนฺตเค กาทุ อสฺสํชฺช.

โส ทาย อากิณฺณวิหารทาย อุกกัณฺณวิโต “อหํ ไช
อิทานิ อากิณฺโณ ทุกฺขํ วิหรามิ, อิเม ฯ ภิกฺขุ มม วณฺณ
น กโรนฺติ. ยันฺนุนาหํ เอโก คณฺหมิตฺตา วูปกฺกัฏฺโฐ วิทเรยฺยณฺตํ
จิณฺเฑทฺวา โทสฺสมํพิยํ ปิณฺฑาทาย จริตฺวา ธนฺปโลเกทฺวา
ภิกฺขุสงฺฆํ เอกโกว อตฺตโน ปัตตจิวรมาทาย พาลกโลณการามํ
คณฺตฺวา ตตฺถ ภคฺตฺเถรสฺส เอกจาริกวตฺถํ กเถทฺวา
ปาจิณฺวสมิตทาเย ทิณฺณํ กุลปฺปฺกทานํ สามิกฺคิรฺสานิสฺสํ
กเถทฺวา, เชน ปาโรเลยฺยํ, ททวสฺริ. ตตฺถ สุกํ ภควา
ปาโรเลยฺยํ อุนิสฺสาย รัทฺธิทวนสฺสํเท รัทฺทสาณฺมุเล
ปาโรเลยฺยเกณ หิตฺติณฺหา อุนฺนํฐฺฐิมาโน ฆาสุกํ วสฺสํวาลํ วสฺ.

โทสฺสมํพิวาสินฺนํ ไช อุปาสกา วิหารํ คณฺตฺวา สตฺถารํ
อุนิสฺสํทา “กุกฺกั ภูณฺเฑ สตฺถาติ ปุจฺฉิสฺสุ. เท ภิกฺขุ อหํสฺสุ
“ปาโรเลยฺยกวนสฺสํจํ คโตติ. “ภิกฺการณา ภูณฺเฑติ. “อเมตฺถ
สมนฺตเค กาทุ วายมิ, มยํ ปณฺ น สมนฺตคา อณฺุมิตฺตาติ
“ภูณฺเฑ ตเมตฺถ สตฺถํ สันตฺติเก ปัฟพิชิตฺวา ทสฺสมํ สามิกฺค
กโรนฺเตยฺ สมนฺตคา น อหฺวตฺถาติ. “เอวมาวโสติ. มนฺลสา
“อิเม สตฺถํ สันตฺติเก ปัฟพิชิตฺวา ทสฺสมํ สามิกฺคํ กโรนฺเตยฺ
สมนฺตคา น ชาตา มยํ อิเม นิสฺสําย สตฺถารํ ทญฺญํ, น
ลภิมฺหิ อิเมสํ เณว อาสนํ ทสฺสํ, น อภิวาทนาทฺธิ
กโรสฺสํมาติ, ทโต ปญฺญําย เณสํ สามิจิมิตฺตํกปฺปี น กโรสฺสุ. เณ

ชัยปาทารคาย สุตัสमानา กติปาเทเนว อชฎกา หุชิว
 อัญญมัญญ อโงโย เทเสทวา ชมาเปตวา “อุปาสถา มหิ
 สมัคคา ซากา, กุเมหิโน โน ปริมลทิสาว ไหถาติ อาหิส
 “ชมาเปโต ปน โว ภันเต สัตถาติ. “น ชมาเปโต อาวโสติ
 “เตนหิ สัตถาริ ชมาเปถ, สัตถุ ชมาเปตกาเล มหิ
 ทุมฺหิกํ ปริมลทิสาว ภวิสสามาติ. เต อัม ไทวีสสาเวณ สัตถุ
 สันติกํ คัมคํ อวิสสันทา ทุกฺเคน ทํ อัม ไทวีสส
 วิตินาเมสฺ.

สัตถา ปน เตน หัตถินา อชฎฐูปมาโน สุขิ วสิ. โสปี
 คณํ ปทาย ผาสวาทารัตถาย ทํ วณฺณํทํ ปาวิสิ ยถาห
 “อหํ โข อากิลฺโล วิหรามิ หัตถิหิ หัตถินิหิ หัตถินฺนเนหิ
 หัตถิจฺฉาเปหิ, ฉินฺนํคฺคานิ เจว ทินานิ ซาทามิ,
 โอภคฺคโคภคฺคญํ เม ซาซาภังคํ ซาทันติ, อาวลาณิ ๑
 ปาณียานิ ยวามิ, โอคาหฺนํคฺคสฺส ๑ เม อุตฺตคฺคณฺณสฺส
 หัตถินิโย กายํ อูปนิจฺฉนฺติโย คจฺฉนฺติ. ยันฺนุนาหํ เอโก
 คณฺณํทํ รุปกฏฺโฐ วิหเรยฺยันติ.” อถโฆ โส หัตถินาโค
 ยถา อชฎกัมม, เชน ปาวิเลยฺยํ รกฺขิตวณฺณํโต
 ภทฺทสาณฺณํ เชน ภควา, เตนุปลงฺกมิ; อปลงฺกมิทฺวา ๑ ปน
 ภควํทํ วณฺณํทํว โอโลเกยฺโต อัญญํ กิญฺจิ อทิสฺวา
 ภทฺทสาณฺณํ ปาเทณ ปทฺรํโต ทจฺเจตฺวา โสณฺฑาย ส ขิ
 คเคทฺวา สัมมชฺชิ. กโต ยญฺฐาย โสณฺฑาย ฃญฺ คเคทฺวา
 ปาณิํ ปริโกชนิํ อชฎฐูปเปติ, อโณหฺตเกณ อตฺถํ สติ

อุโธทกั ปฏฐาเทติ. กถ? หัตถ์เกฯ กัญฐานิ ฌสึทวา อคฺค
 สัมปาเทติ, ทํ ทารุณิ ปักขิปฺปโต ชาเลทฺวา ตตฺถ
 ปาสาณํ ปจิจฺวา ทารุทฺธทเกฯ ปวตฺเตทฺวา ปริจฺฉินฺนํ
 ขุทฺทกโสณฺทปิ ชิปฺปิ, ตโต หัตถ์ อิตาเรทฺวา อุกกสฺส
 ตตฺถภาวํ ฌานิตฺวา คณฺธํ สัตถารํ วนฺทติ. สัตถา “อุทกั
 เท ทาเนกํ ปาโรลยฺยกาติ วตฺวา ตตฺถ คณฺธํ นหาบฺติ.
 อคฺคสฺส นานาวิชานิ ผลานิ อหริทฺวา เทติ. ยथा ปน สัตถา
 คามํ ปิณฺฑาทาย ปวิสฺติ, ตถา สัตถุ ปัตตจิวรมาทาย กุมฺภ
 ปตฺธิฐาเปทฺวา สัตถารวา สทฺธิเชว คจฺฉนฺติ สัตถา
 คามปรารํ ปัตฺวา “ปาโรลยฺยก อิตโต ปฏฺฐาย ทยา
 คณฺธํ น สกฺกา, อาหร เม ปัตตจิวรณฺติ อาทราเปทฺวา
 คามํ ปิณฺฑาทาย ปวิสฺติ. โสปี ยาว สัตถุ นิกฺขมฺนา ตตฺถ
 ฐิตฺวา สัตถุ อากมฺนภาเล ปจฺจุคฺคํนํ กิตฺวา ธุริณเยเนว
 ปัตตจิวรํ คเหทฺวา วสนฺตฺถาเน อิตาเรทฺวา วตฺถํ ทสฺเสทฺวา
 สาขาย วิชฺติ. รัตํ วาลมิกปริษฺณณิวารณตฺถํ มหฺนติ
 ทณฺฑํ โสณฺฑาทาย คเหทฺวา “สัตถารํ วิกฺขิสฺสํมิตฺติ ยาว
 อรณคฺคํมา วสนฺตฺถสฺส อันตรนฺตเร วิจรฺติ. ตโต
 ปฏฺฐายเชว กิร โส วสนฺตฺถโต วิกฺขิตฺวณฺตฺถโต นาม
 ชาโต. อรุณํ อคฺคเต มุโขทกทานํ อาที กิตฺวา เทเนว
 อุปาเยน สัพฺพวตฺถานิ กโรติ.

อเถโก มกฺกโก ทํ หัตถ์ อฏฺฐาย สมฏฺฐาย ตถาคตฺสส
 อภิสมาจาริกํ กโรนฺติ ทิสฺวา “อหํปี ภิณฺฺจิเทว ภิริสฺสํมิตฺติ

จิรณโต เอาทิวดี นิมนต์ชกั ทณฺฑาทกมชฺชปฏฺฐลํ ทิสฺวา
 ทณฺฑาทกํ ภณฺณชิตฺวา ทณฺฑาทเกเนว ลทฺธิ มชฺชปฏฺฐลํ สทฺธ
 สันติกํ ทริทฺวา กทลิตฺตํ นิมนฺจิตฺวา ตตฺถ ชฺฐเปตฺวา อทาสี.
 สทฺธตา คณฺธิ. มกฺกโฆ “กริสฺสตี นุ โห ปรีโณคํ, น
 กริสฺสตีติ โอโณเกนโต คเหตุว นิสฺสนํ ทิสฺวา “กํ น
 ไซติ จินฺเตตฺวา ทณฺฑาทโกฏฺฐิ คเหตุว ปรีวตฺเตตฺวา อปฺปชาเรนโต
 อณฺฑาทกานิ ทิสฺวา ตาณิ สยิกํ อปฺเปตฺวา ปน อทาสี. สทฺธตา
 ปรีโณคมกาสี. โส ตุฏฺฐุमानโส ทํ คํ สาขํ คเหตุว
 นจฺจนโต อฏฺฐาสี. อณฺธสฺส คคิตฺสาขาปํ อกฺกนฺตฺสาขาปํ
 ภิชฺช. โส เอกสฺมึ ขานุมตฺถเก ปตฺติทฺวา นิพฺพิทฺชคฺคโต
 ปตฺนเนเวว จิตฺเตน กาลํ กตฺวา ทาวคีสวเน คีสโยชนิเก
 กณกวิมานเณ นิพฺพิตฺติ, อจฺฉราสทฺสสฺสปรีวาโร อโหสิ.

ตถาคทสฺส ตตฺถ หตฺถินาเคน อပ္ปฏฺฐิยาณนสฺส
 วสนภาโร สกลชฺชัมมํทีเป ปากโฆ อโหสิ. สวตฺถินครโต
 อณฺฑาปณฺฑโก วิสาखा มหาอุปาสิกาติ เอวมาทีนิ มหากุลานิ
 อานันตฺตเดรสฺส สาสนํ ปตฺธิสฺส “สทฺธารํ โน ภันเต
 ทสฺสเณตติ. ทิสฺวาติโนปํ ปณฺณจสฺสา ภิกฺขุ วุฏฺฐวสฺสสา
 อานันตฺตเดโร อปฺปสจฺจกมิตฺวา “จิรสฺสตา โน อวฺโส อานันต
 ภควโต สัมมชฺชา ชัมมิกถา. สาชฺช มยฺ อวฺโส อานันต
 ลเภยฺยาม ภควโต สัมมชฺชา ชัมมิกถํ สวณายาติ ยาจิสุ.
 เตโร เต ภิกฺขุ อาทาย ตตฺถ คณฺตีว “เตมาลํ เอกวิหาริโน
 ตถาคทสฺส สันติก เอตฺตเกหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ อปฺปสจฺจกมิตฺ

อัมปัตตนิทิจิ จินเททวา, เต ภิกขุ พหิ ชูเปตวา เอกโกว
 สัตถาริ อปสัจจนิ. ปาริเลชัยโก ทํ ทิสวา ทัณ्हกํ อาทาบ
 ปักขันธิ. สัตถา โอโลเกตวา “อเปหิ ปาริเลชัยก,
 มา นิวารยิ. พุทฺธชฺชัฐาโก เอโสติ อาท. โส ทตฺถเวย
 ทัณ्हกํ ฉิตฺตเตตวา ปัตตจิวรปฏิกคฺคณฺณ อายุจฺฉิ. เถโร
 นาทาสิ. มาโค “สเจ อุกคฺคิตวตฺโต ภวิสสฺสทิ, สัตถุ
 นิสิตฺทนปาสาณผลเก อตฺตโน ปริกขาริ น ชูเปสฺสตฺติ จินเทสิ.
 เถโร ปัตตจิวร ภูมิมิ ชูเปสิ. วตฺตลัมปนฺนา หิ กรุณฺ
 อาสเน วา สยเน วา อตฺตโน ปริกขาริ น ชูเปณฺติ. โส
 ทํ ทิสวา ปสฺสเนจิตฺโต อโหสิ. เถโร สัตถาริ วนฺทิตฺวา
 เอกมวตํ นิสิตฺติ. สัตถา “อานนฺท เอกโกว อากโตสฺสทิ
 ปุจฺฉิตวา ปญฺญาสเตหิ ภิกขุหิ สทฺธิ อากทภาวํ สุตฺวา
 “กทฺธิ ปณฺ เตหิ วตฺวา, “ตมฺหากํ จิตฺตํ อชานนฺโต พหิ
 ชูเปตวา อวคโตมฺหิตฺติ วุตฺเต, “ปักโกสาหิ เตหิ อาท.
 เถโร ทถา อทาสิ. เต ภิกขุ อากนฺตวา สัตถาริ วนฺทิตฺวา
 เอกมวตํ นิสิตฺตฺส. สัตถา เตหิ สทฺธิ ปฏฺฐิสฺสณฺณาริ กตฺวา,
 เตหิ ภิกขุหิ “ภมฺมเต ภควา พุทฺธชฺชุมมาโล เจว
 ชิตฺตियสฺซุมมาโล จ, ตมฺहेหิ เตมาสสิ เอกเกหิ จินฺนฐฺฐนฺเตหิ
 นิสิตฺทนฺเตหิ จ ทกกํ กตํ. วตฺตปฏฺฐิวตฺตการโกปํ มุโขทททาบโกปํ
 นวโหสิ มญฺญญฺเอยติ วุตฺเต, “ภิกขเว ปาริเลชัยกตฺตณฺณา มม
 สัพพกัจจานิ กทานิ. เขวรูปฺปํ หิ สทฺทายกํ ลภนฺเตน เอกโต
 วสิตฺกํ ยุตฺตํ, อลภนฺตสฺส เอกจาริกภาโว เสธโยติ วตฺวา,

“สเจ ทเถถ นิปกั สหายั สัทธีจิรํ สาขุวิหาริทธิรํ,
 อภิภุญฺญํ สัพฺพทานิ ปริสฺสํศยานิ จเรยฺย เทนํตํมโน สติมา.
 โน เจ ทเถถ นิปกั สหายั สัทธีจิรํ สาขุวิหาริทธิรํ,
 ราชาว รัทฺธิวํ วิชิตํ ปชาย, เขโก จเร, มาตังกรณฺเญว นาโค.
 เอกัสสํ จริตํ เสยฺโย; นัตถิ พาเล สหายตา,
 เอกจเร นจปาปานิกิรา, อปั โปสฺสํสูกโก มาตังกรณฺเญว นาโคติ,

ภาดาปริโยสานเณ ^{ขัณ}ขัณ ^{สทา}สทา ^{เท}เท ^{ภิกขุ}ภิกขุ ^{อรหัต}อรหัตเต
 ปติฏฐ^๑หิ^๒สุ. อานัน^๓ทต^๔เถโร ^{อนาถ}อนาถ^๕ปิณ^๖ดิก^๗กา^๘ที^๙หิ ^{เปส}เปส^{๑๐}คัม ^{สาสน}สาสน^{๑๑}
 อาร^{๑๒}เคว^{๑๓}ว “^{ภัน}ภัน^{๑๔}เต ^{อนาถ}อนาถ^{๑๕}ปิณ^{๑๖}ดิก^{๑๗}ป^{๑๘}ม^{๑๙}ชา ^{ขัณ}ขัณ^{๒๐} อ^{๒๑}ว^{๒๒}ิ^{๒๓}ย^{๒๔}ส^{๒๕}ว^{๒๖}ก^{๒๗}โก^{๒๘}ฏ^{๒๙}ิ^{๓๐}ย^{๓๑}
 ค^{๓๒}ม^{๓๓}ห^{๓๔}าก^{๓๕} อ^{๓๖}า^{๓๗}ค^{๓๘}ม^{๓๙}น^{๔๐} ^{ขั}ขั^{๔๑}จ^{๔๒}าส^{๔๓}ัส^{๔๔}น^{๔๕}ต^{๔๖}ิ^{๔๗} ^{อา}อา^{๔๘}ห. ^สส^{๔๙}ต^{๕๐}ถา “^{เท}เท^{๕๑}น^{๕๒}หิ^{๕๓}
 ค^{๕๔}ณ^{๕๕}ห^{๕๖}า^{๕๗}หิ ^ปป^{๕๘}ต^{๕๙}ต^{๖๐}จ^{๖๑}ี^{๖๒}ว^{๖๓}ร^{๖๔}น^{๖๕}ต^{๖๖}ิ ^ปป^{๖๗}ต^{๖๘}ต^{๖๙}จ^{๗๐}ี^{๗๑}ว^{๗๒} ^คค^{๗๓}า^{๗๔}ห^{๗๕}า^{๗๖}ป^{๗๗}เ^{๗๘}คว^{๗๙}า ^{นิ}นิ^{๘๐}ก^{๘๑}ข^{๘๒}มิ. ^นน^{๘๓}า^{๘๔}โค^{๘๕}
 ค^{๘๖}ณ^{๘๗}เ^{๘๘}คว^{๘๙}า ^มม^{๙๐}ค^{๙๑}เค ^คค^{๙๒}ิ^{๙๓}ริ^{๙๔}ย^{๙๕} ^ออ^{๙๖}ฏ^{๙๗}ฐ^{๙๘}า^{๙๙}ส^{๑๐๐}. ^ภภ^{๑๐๑}ิก^{๑๐๒}ข^{๑๐๓} ^คค^{๑๐๔} ^ทท^{๑๐๕}ิ^{๑๐๖}ส^{๑๐๗}ว^{๑๐๘}า ^ภภ^{๑๐๙}ค^{๑๑๐}ว^{๑๑๑}น^{๑๑๒}ต^{๑๑๓}
 ป^{๑๑๔}จ^{๑๑๕}น^{๑๑๖}ต^{๑๑๗} ^กก^{๑๑๘} ^ภภ^{๑๑๙}โร^{๑๒๐}ติ ^ภภ^{๑๒๑}ัน^{๑๒๒}เต ^นน^{๑๒๓}า^{๑๒๔}โค^{๑๒๕}ติ. “^คค^{๑๒๖}ม^{๑๒๗}ห^{๑๒๘}าก^{๑๒๙} ^ภภ^{๑๓๐}ิก^{๑๓๑}ข^{๑๓๒}เว ^ภภ^{๑๓๓}ิก^{๑๓๔}ข^{๑๓๕}
 ท^{๑๓๖}า^{๑๓๗}ต^{๑๓๘} ^{ขั}ขั^{๑๓๙}จ^{๑๔๐}าส^{๑๔๑}ัส^{๑๔๒}น^{๑๔๓}ต^{๑๔๔}ิ. ^ทท^{๑๔๕}ิ^{๑๔๖}ช^{๑๔๗}ว^{๑๔๘}ร^{๑๔๙}ต^{๑๕๐}คัม ^โโ^{๑๕๑} ^ปป^{๑๕๒}น^{๑๕๓}า^{๑๕๔}ย^{๑๕๕} ^มม^{๑๕๖}ย^{๑๕๗}ค^{๑๕๘} ^ออ^{๑๕๙}ป^{๑๖๐}การ^{๑๖๑}โก,
 น^{๑๖๒}าส^{๑๖๓}ส^{๑๖๔} ^จจ^{๑๖๕}ิ^{๑๖๖}ต^{๑๖๗} ^{โก}โก^{๑๖๘}ป^{๑๖๙}เ^{๑๗๐}ก^{๑๗๑} ^วว^{๑๗๒}ฏ^{๑๗๓}ฏ^{๑๗๔}ติ. ^จจ^{๑๗๕}ิ^{๑๗๖}ว^{๑๗๗}ต^{๑๗๘}ถ ^ภภ^{๑๗๙}ิก^{๑๘๐}ข^{๑๘๑}เว^{๑๘๒}ติ. ^สส^{๑๘๓}ต^{๑๘๔}ถา ^ภภ^{๑๘๕}ิก^{๑๘๖}ข^{๑๘๗}
 ค^{๑๘๘}เ^{๑๘๙}คว^{๑๙๐}า ^{นิ}นิ^{๑๙๑}ว^{๑๙๒}ต^{๑๙๓}ิ. ^หห^{๑๙๔}ต^{๑๙๕}ต^{๑๙๖}ป^{๑๙๗} ^วว^{๑๙๘}น^{๑๙๙}ส^{๒๐๐}ณ^{๒๐๑}ท^{๒๐๒} ^ปป^{๒๐๓}วิ^{๒๐๔}ส^{๒๐๕}ิ^{๒๐๖}ท^{๒๐๗}ว^{๒๐๘}า ^ปป^{๒๐๙}น^{๒๑๐}ส^{๒๑๑}ถ^{๒๑๒}ท^{๒๑๓}ล^{๒๑๔}ิ^{๒๑๕}ณ^{๒๑๖}ลา^{๒๑๗}ท^{๒๑๘}ิ^{๒๑๙}
 น^{๒๒๐}า^{๒๒๑}น^{๒๒๒}า^{๒๒๓}ล^{๒๒๔}า^{๒๒๕}น^{๒๒๖}ิ ^สส^{๒๒๗}ห^{๒๒๘}ริ^{๒๒๙}ท^{๒๓๐}ว^{๒๓๑}า ^รร^{๒๓๒}า^{๒๓๓}ส^{๒๓๔}ิ ^ภภ^{๒๓๕}ต^{๒๓๖}ว^{๒๓๗}า ^ปป^{๒๓๘}น^{๒๓๙}ท^{๒๔๐}ิ^{๒๔๑}ว^{๒๔๒}เส ^ภภ^{๒๔๓}ิก^{๒๔๔}ข^{๒๔๕}น^{๒๔๖} ^ออ^{๒๔๗}ท^{๒๔๘}า^{๒๔๙}ส^{๒๕๐}.
^{ขั}ขั^{๒๕๑}ณ^{๒๕๒}ุ^{๒๕๓}ส^{๒๕๔}ถา ^ภภ^{๒๕๕}ิก^{๒๕๖}ข^{๒๕๗} ^สส^{๒๕๘}พ^{๒๕๙}พ^{๒๖๐}น^{๒๖๑}ิ ^{เข}เข^{๒๖๒}ป^{๒๖๓}เ^{๒๖๔}ก^{๒๖๕} ^นน^{๒๖๖}า^{๒๖๗}ส^{๒๖๘}ก^{๒๖๙}ข^{๒๗๐}ิ^{๒๗๑}ส^{๒๗๒}. ^ภภ^{๒๗๓}ค^{๒๗๔}ต^{๒๗๕}ค^{๒๗๖}ก^{๒๗๗}ิ^{๒๗๘}จ^{๒๗๙}ั^{๒๘๐}จ^{๒๘๑}ั^{๒๘๒}ปริ^{๒๘๓}โย^{๒๘๔</}

ไปเสถว่า มํ จิวตฺเตทฺติติ “เอวํ ภันเตติ อาม ภิกฺขเวติ
 ขณฺ นํ สัตถา “ปาริเลียบก อิทํ มม อนิวัตฺตคํมนํ ทว
 อิมิมา อตฺตภาเวน ฆานํ วา วิปัสฺสนํ? วา มัคคํ ผลํ วา
 นัตถิ. ทิฏฐํ ทวินฺทิ อาท. ทํ สทฺธวํ นาโค มุเข โสณฺทํ
 ปักขิยฺยวํ ไรทฺธํโต ปัจจโต ปัจจโต อคฺคมาสิ. โส ติ
 สัตถารํ นิวัตฺเตทฺติ ลภนฺโต เทเนว นิยามเนน ยาวชีวํ
 ฌณฺฑิยฺสฺสเคยฺย. สัตถา ปน ทํ คามุปฺปารํ ปัตถวา “ปาริเลียบก
 อิตํ ปุญฺญํ ทว อญฺญิ, มนุสฺสํสาวาโส สปริยฺยํโต. ทิฏฐํ
 ทวินฺทิ อาท. โส ไรทฺธมาโน ตตฺถ จูทฺธวํ สัตถริ จักขุปลํ
 วิชทฺธํเต ททเยน ผลิเตน กาลํ กทฺธวา สัตถริ ปสาเทน
 ทาวตฺติสภวเน ทิสโยชนิเก กณฺณวิมาเน อัจฉราสทฺธสํมํชเ
 นิพฺพตฺติ. ปาริเลียบกเทวปฺปคฺโตเทววิสฺส ฌามํ อโหสิ
 สัตถาปิ อุนฺนุพฺพะเนน เซทวนํ อคฺคมาสิ.

โกสล์มพิลา ภิกฺขุ “สัตถา ภิร สววิภฺติ อากโตติ
 สทฺธวํ สัตถารํ ฆมาเปทํ ตตฺถ อคฺคํมิตฺ. โกสฺลราชา “เอ
 ทํ โกสล์มพิลา ภันเตทวารกา ภิกฺขุ อากัจฉนฺตํติ สทฺธวํ,
 สัตถารํ อปฺปสํกมิตฺวา, “อหํ ภันเต เตสํ มม วิจิตํ ปวิสิทฺ
 น ทสฺสํมิตฺ อาท. “มหาราช สิลวิณฺดา เต ภิกฺขุ, เกวลํ
 อัญญมัญญํ วิวาเทน มม วจํ น คณฺหิสฺส; อิทานิ มํ
 ฌมาเปทํ อากัจฉนฺติ. อากัจฉนฺตุ มหาราชาทิ. ฆมาเปณฺทํโกปฺ
 “ภันเต อหํ เตสํ วิหารํ ปวิสิทฺ น ทสฺสํมิตฺ วทฺวา
 ตเถว ภควตา ปฏิกฺกิตฺโต กุณฺเด อโหสิ. สวาทฺถิย

โกสุมพิณวิคฤ

๕๓

อนันต์คำนำ ปณ เทส ภควา เอกมัตเต วิวิคตัม การาเปทว่า
 เสนาสนัม ทาเปสิ อัญญเณ ภิกขุ เตหิ สัทธี เนว เอกโต
 นิสสันนัง น ตัญญูมัตติ อากตาคทา สัตถาริ ปุณฺณนติ “กตเม
 เท ภันเต ภณฺทนาการกา โกสุมพิณวิคฤ ภิกขุติ. สัตถา
 “เอเตหิ ทสฺสเสหิ. เท “เอเต กิร เท, เอเต กิร เตหิ
 อากตาคเตหิ อรัคฺคิยา ทสฺสลิยมาสา สัชชาย สัส อุกฺกขิปฺตุ
 อตฺถโกณฺทา ภควโต ปาตมฺเส นิปฺปชฺชิตฺวา ภควันติ ขมาเปสิ.
 สัตถา “ภาริย โว ภิกขเว กถํ ตุมฺเหต นาม มาทิสสฺส
 พุทฺธสฺส สันติเก ปุพฺพชิตฺวาปิ มปิ สามีคฺคิ กโรนฺเต, มม
 วณฺโณ น กรีตฺถ. โยราณณปฺปชฺชิตาปิ วัชณฺณปฺปชฺชิตาปิ มาตาปิตฺตํ
 โอวาทํ สุตฺวา, เตสุ จีวิตา โวโรปฺปมาเนสุปิ กํ อนตฺถิกกมิตฺวา
 ปจฺฉา ทวฺสุ วัณฺโณเรสุ วัชณฺณ การปฺปชฺชิต วัติวา, ปุณฺเทว
 ที่จฺหาวกุมารชาตกํ กเถตฺวา “เอวํ ภิกขเว ที่จฺหาวกุมาร
 มาตาปิตฺตํ จีวิตา โวโรปฺปมาเนสุปิ เตสํ โอวาทํ อนตฺถิกกมิตฺวา
 ปจฺฉา พรหมคคฺคตสฺส ปิตฺร ลวิตฺวา ทวฺสุ, กาสีโกสฺสลวัณฺโณเรสุ
 วัชณฺณ กาวเรสิ. ตุมฺเหตฺติ ปณ มม วณฺโณ อุกโรนฺเตหิ ภาริย
 กถนฺติ วัติวา, อิมํ กาดมาศ

“ปเร ๑ น วิชานันติ “มยเมตถ ขมาเยเส.”

เย ๑ ตตฺถ วิชานันติ, ตโต สัมมัตติ เมขคาติ.

ตตฺถ ปเรติ: ปณฺทเท ชฺรเยทฺวา ตโต อัญญเณ
 ภณฺทนาการกา ปเร นาม เท ตตฺถ สัมมชฺเช โกลาหล

ภโรนตา “ มยํ ยมาเส อปรมาเม นัสสาม สกคํ สมัย
 มัจจุสสันติกํ คัจฉามาติ น วิชานันติ. เย จํ คตถ
 วิชานันติ: เย คตถ ชนฺทิตา “ มยํ มัจจุสมัย คัจฉามาติ
 วิชานันติ. ตโต สัมมัตติ เมวาคติ: เอวํ หิ เต ชานันตา
 โยนิโสมนสสิการํ อပ္ปาทะทว เมวคานํ กลทานํ รูปสมา
 ပ္ปฐิชนฺติ, อถ เตสํ ทาย ပ္ปฐิตฺติยา เต เมวคา
 สัมมัตติ. อถวา. “ ปเร จาคิ: ปัพเพ มยา “ มา ภิกขเว
 ภณฺฑชนฺติ อาทิณี วตฺวา โอวทิตมานาปิ มม โอวาทัสส
 อปัฏฺฐิตคตฺเทเน อมากา ปเร นาม, “ มยํ ฉนฺทาทิวเสน
 มัจจุคาคํ คเหตุวํ เอตถ สัมมชฺเณ ยมาเส ภณฺฑชาทนี
 วทณฺเฑ วายมามาติ น วิชานันติ. อิทานิ ปน โยนิโส
 มัจจุเวกขมานา คตถํ ตุมหํ อมฺเร เย ชนฺทิตปฺริสา
 “ ปัพเพ มยํ ฉนฺทาทิวเสน วายมัจจา อโยนิโส ပ္ปฐินฺนาคิ
 วิชานันติ, ตโต เตสํ สันติกา เต ชนฺทิตปฺริเส นิสฺสา
 ยเมทานิ กลลลิตาตา เมวคา สัมมัตติ อมเรตถ อตฺถโณ
 คากาปริโยสาเน สัมมัตตภิกขุ โสทาสฺสคฺคิผลาทิสฺ
 ติฏฺฐิสฺสคฺคิ.

โกสสัมพิกวัตถุ.

จุฬีกาลมहाกาส วัตถุ.

“ สฺถาณุปัสสี วิหรนฺตณฺติ อิมํ ชมฺมมฺพสํ สคฺคตา

เสกษิณฺณศวริ อပ္ปนิสฺสาบ สีสขาวเน วิหรัณฺโต บุพกาลมहा-
กาเล อารพฺง กเถสิ.

เสกษิณฺณครวาลิโน หิ บุพกาโล มัชฌิมกาโล
มहाกาโล วาติ ตโย ภาตโร กุญฺมพิกา. เตสุ เชฏฐกฺกนิญฺฐา
ทิสาสุ วิจริตฺวา ฐัญฺหิตี สกฺกฺสเทหิ ภันฺทํ อาหรัณฺติ
มัชฌิมกาโล อาภตํ วิภิกฺขนาติ อเถกสฺมิ สมเย เต อโกลย
ภาตโร ฐัญฺหิตี สกฺกฺสเทหิ นานาภันฺทํ คเหตฺวา สวตฺถิ
คฺริตฺวา สวตฺถิยา ฯ เชตวนิสฺส ฯ อหฺมเร สกฺกฺยานิ โมหยิสฺส.
เตสุ มหากาโล สาบณฺโหสมเย มาลาตฺตํ ขาติหิตฺเต สวตฺถิ วาลิโน
อริยสาวเก ฐมฺมสฺสวณาย คุจฺฉนฺเต ทิสฺวา, “ กหิ อิม
คุจฺฉนฺตติ ปรุจฺฉิตฺวา, ตมฺมกํ สุกฺขา, “ อหฺมึ คมิสฺสสามิกิ
จินฺเตตฺวา, กนิญฺฐู อามเรตฺวา, “ คาท สกฺกฺเสสุ
อหฺมึมตฺโต ไหหิ, อหฺมึ ฐมฺมํ โสทํ คมิสฺสสามิกิ วตฺวา,
คฺริตฺวา ตถาคตํ วณฺหิตฺวา ปริสฺสปรียนฺเต นิสฺสิ. สกฺกฺตา ตํ
ทิวสํ ทสฺส อชฺฉมาสเยน อပ္พุพฺพิกํ กเถมิโต ทกฺขณฺชเร—
สุตฺตาทิวเสน อเนกปริยาเยน กามาณํ อาภินวํ โธการํ
ลภิสฺสญฺจ กเถสิ. ตํ สุตฺวา มหากาโล “ สัพฺพํ กิร
ปทาย คมิสฺสพฺพํ, ปรโลกํ คุจฺฉนฺตํ เนว โภคา น ญายโต
อนคุจฺฉนฺตติ. กิ เม ฆรราวาเสน, ฐัพฺพชิสฺสสามิกิ จินฺเตตฺวา,
มสาชเน วณฺหิตฺวา ฐกฺกนฺเต, สกฺกฺการํ ฐัพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา,
สกฺกฺการา “ วัตฺถิ เต โภจิ อပ္ปโลเกตฺัพพิโพติ วุตฺเต,
“ กนิญฺฐูโร เม อตฺถิ ภันฺเตหิ วตฺวา, “ เทนหิ

อชโลเกติ ญัตติ วุคฺเต, “สาธุ ภาณีเตติ อากัณฺโถว
 กณฺณํวู เอตทโวจ “คาค อิมํ สัพพะ สาปฺตเคยฺยํ ปญฺจิฉาติ
 อาห. “คฺเมห ปณ ภาติภาติ. “อหํ สัตถุ สันติเก
 ปัพพะชิสฺสํมิตฺติ. โส ทํ นานํปการะติ ยาจิกฺวา นิวัตฺเตตุ
 อสฺสโกณฺโตะ “สาธุ สามี ยถาอัชฌาสาบํ กโรภาติ อาห
 มหาภาโล คณฺโถว สัตถุ สันติเก ปัพพะช. “อหํ ภาติก
 คณฺโถวว อပ္ปัพพะชิสฺสํมิตฺติ พุทฺธาโลปิ ปัพพะช. อปรภาเค
 มหาภาโล อပ္สम्मปฺทํ ลภิกฺวา สัตถารํ อပ္สํกมิตฺวา สาสเน
 ขุราณิ ปุจฺฉิตฺวา, สัตถารํ ทวีสฺสุ ขุเรสุ กถิตฺสุ. “อหํ
 ภาณีเต มหิสฺสธภาเล ปัพพะชิตฺกตา คณฺชขริ ขุเรตุ น
 สกฺกขิสฺสํมิตฺติ, วิชฺสสฺสณารํ ปณ ขุเรตฺสํมิตฺติ ยาว อระหิตฺตา
 โสสาณิกขุคฺคํ กถาเปตฺวา, บรูณยามาติคฺคเม สัพพะเส
 นิตฺทํ โอภกฺกเทสุ, สุตฺตํ คณฺโถว, ปจฺจุสฺสาเล สัพพะเส
 อณฺณํวูเทสุเบว, วิหารํ อากัณฺโถติ.

อถภา สุตฺตํโคปิภา กาลิ นาม ฉวทาฬิกา เณรฺสส
 วิทฺถวฺวณฺณํ นิลินฺทวฺวณฺณํ จักกณฺณวฺวณฺณํ ทิสฺวา, “โก
 นุ โข อิทาณฺโถติ, ปรีคณฺโถสฺสํมิตฺติ, ปรีคณฺโถตุ อสฺสโกณฺโตะ
 เอททวสฺสํ สุตฺตํกถิตฺวา ทิมฺ ชาเลตฺวา ปุคฺคชิตโร อาทาย คณฺโถว
 เอภณฺเฑ นิลินฺทา มัชฌิมยาเม เณรํ อากัณฺโถติ ทิสฺวา
 คณฺโถว วิทิตฺวา, “อัย โย โน ภาณีเต อิสฺสํมิตฺติ
 วิทิตฺติ อาห. “อาม อปาติเกติ “ภาณีเต สุตฺตํ
 วิทิตฺติ นาม วิทิตฺติ อุกคณฺโถตุ วิทิตฺติ เณโร “กํ ปณ

มยํ คยา ภคิตวตฺเต วตฺติสฺสํสามาคิ อวตฺติว, “กํ กาทํ
 วัฏฏคิ อฺปาสิเนคิ อาห. “ภนฺเต โสธามิเนคิ นาม สฺสฺสาเน
 วสนภาโว สฺสฺสามโคปกาณํ วิหาระ มคฺคาเดรํสฺส คามโกชกสฺส
 ๑ กเถคํ วัฏฏคิตฺติ. “กํ กาทะณคิ. “กตถํมมา โวรา
 สามิเนคิ ปทาณุเปทํ อณฺเฬรํเชตวํ สฺสฺสาเน ภนฺตํกํ นิตฺเตทวํ
 ปลาณํวตฺติ; อถ มจฺจุสฺสา โสธามิภาณํ ปริยํวณํ กโรณฺติ;
 เอเตสํ ปณ ภคิตะ, “มยํ อิมํสฺส ภนฺตํสฺส เอตํกถํนาม
 กาลํ เอตํ วสนภาวํ ชานาม, อโหโร เอโสคิ อปฺปํทวํ
 นิวาเรณฺติ; ทิสฺมา เอเตสํ กเถคํ วัฏฏคิตฺติ. “อญฺญํ ก
 ภาคํพฺพํ. “ภนฺเต สฺสฺสาเน วตฺติเตน นาม อัยเยน
 มจฺจุสฺสํวัฏฏคิตฺติคฺคฺคาทํ วิชฺเชตวํพณิ, ทิวา น นิตฺตํทวํพ
 อกฺขิตะน ภวิตวํพ อารทวํวิเยน, อสฺสฺเสน อมายาวินา ศุคฺควํ
 กตฺถาณชณฺณาสเยน ภวิตวํพ, สํยํ สํพฺเพสฺส สฺสํเตสฺส วิหารโต
 อาคณคํพ, ปจฺจุสฺสกาเล สํพฺเพสฺส อญฺญํจิเตสฺสเยว วิหาร
 ทวํพ. สจ ภนฺเต อัยโย อิมํสฺสํ ชฺวาเน เอว
 วิหารโต ปจฺจุสฺสคิจํ นิตฺตํกํ ปาเปทํ สกฺกขิสฺสคิ, สจ
 มคฺคสวริ อานะทวํ นิตฺเตทวํ, กถํพลกฺกฏากาณํ อาโรเปทวํ
 ทวํชมาลาทํกิ สกฺกการํ กทวํ สวริกจํ กวิสฺสํสามิ; โน เ
 สกฺกขิสฺสคิ, จิตกํ อาโรเปทวํ อคฺคํ ชฺวาเลทวํ สจกฺก
 อาคณคํทวํ พหิ ชฺวาเลทวํ ผรสุภา โกฏฏญฺเฐทวํ ชนฺททวํ
 ฉนฺททวํ อคฺคคิมหิ ปจฺจุสฺสคิ ทวํพ ทิสฺสเลทวํ ฉาเปสฺสํสามิตฺติ
 อถ นํ เถโร “สาชฺช ภนฺเต, เอกํ ปณ รุปรํมณํ ทิสฺสว

มัยคิ กเถตติ อาห. สว “สาธุติ ปัจจัสสโสล. เถโร
 ขณาสณาสเน สสาเน สมณัมมํ กโรติ พุทฺธสาล์เถโร ปม
 อญฺฐาเย สมญฺฐาเย อวาวสํ จินฺตติ, ปุคฺคทาริ ธนุสฺสวริ
 “อัย เม ภคิโก อติภาริยํ กัมมํ กโรตติ จินฺตติ.

อเนกา กุสธิตา คํ มหุคฺคํ สมญฺฐิเตน พยาธิมา
 สายัณ्हสมเย อมิลาทา อภิลันฺธตา กาลมณาสี. ตเมนํ ญาคโย
 ทารุเตลาทหิ สทฺธิ์ สายํ สฐานํ เถวฺวา สฐานโคชีกาย “อิมํ
 ฌาเปตติ ภคิ ททฺธวา นิยาเทตฺวา ปักกมัสสุ. สว ทสฺสา
 ปารุปนวตฺถํ อปเนตฺวา คํ มหุคฺคํ คํ ปณฺธิตํ ปณฺธิตํ สุวณฺณวณฺณ
 สรริ ทิสฺวา “อิมํ อัยยสฺส ทสฺสเสถํ ปฏฺฐิรูปํ อารมฺมณฺณคิ
 จินฺตเตว คณฺธวา เถโร วตฺติเตว “เอวรูปํ ฌาม ภยฺสเ
 อารมฺมณฺณ อตฺถิ, โอโลเกยฺยภาตติ อาห. เถโร “สาธุติ
 คณฺธวา ปารุปนวตฺถํ นิหราเปตฺวา ปาทกฺลโต ยาว เกสฺสคฺคา
 โอโลเกตฺวา “อติปณฺธิตเมตํ รูปํ สุวณฺณวณฺณ, อคฺคคิมฺหิ น
 ปักกขยเตว มหาชาลาหิ คหิตกาเล มัยคิ อาโรเจยฺยาสีติ
 วตฺวา, สกญฺฐานเมว คณฺธวา นิสิติ. สว คทา ภทฺธา
 เถรสฺส อาโรเสสิ. เถโร คณฺธวา โอโลเกสิ. ชาลาเย
 ปทญฺปทญฺฐาเน กวรคาวิ วิย สรริวณฺณ อโหสิ. ปาทา
 นมิตฺวา โอโลมพฺส, หคฺคา ปฏฺฐิรูปํ. ลลาญฺ นิจฺจํ
 อโหสิ. เถโร “อิทํ สรริ อิทาเนว โอโลเกณฺทณํ
 อปริยฺนตฺถิภํ หคฺวา อิทาเนว ขยบฺบตฺถิ วยบฺบตฺถิ,
 วตฺติทญฺฐานํ คณฺธวา นิสิติตฺวา ขยว ยมฺมสฺสมาโน

อนิจจา, วต สัชชาร

อุบยาทวยธัมมิโน

อุบยชชัตถะ นิรุชฌันติ

เตสํ รูปสโม สุโขติ.

คาคิ วัตถวา วิปัสสัน วิชฌเณตว้า สห ปญฺธิสัณฺนิทาหิ อรหัตตํ ปาปญฺ.

ทสฺมี อรหัตตํ ปัตเต สัตถา ภิกขุสัณฺนิปวิโต จาริกญฺจรมานโน
 เสตพยนครํ คณฺถว้า สัสสพาวนํ ปาวิสฺ. ฐพกาลสัสส ภริยาโย
 “สัตถา ภริ อญฺยัตโตติ สุตว้า “อัมหากํ สามิกํ
 คณฺธิสัสสามาติ, เปเสตว้า สัตถารํ นิมนฺตาเปสฺ. พุทธานํ ปน
 อปริจิตฐาเน อาสนปญฺญัตตํ อาจิกขันเตน เอเกน ภิกขุณา
 ปฐมทํ คณฺถุ วัฏฏติ; พุทธานํ หิ มัชฌิมญฺจราเน อาสนํ
 ปญฺญาเปตว้า ทสฺส ทักขิณโต สาริปุตฺตคตฺเตรสฺส วามโต
 มหาโมคคัลลาหคตฺเตรสฺส ตโต ปญฺจราย อุกาสุ ปัสเสสุ
 ภิกขุสัณฺนิสส อาสนํ ปญฺญาเปตพพิ โหติ; ทสฺมา มหาภาสตฺเตโร
 “จิวรปารุปนญฺจราเน ฐิตว้า “ตวํ ปุโรโต คณฺถว้า อาสนปญฺญัตตํ
 อจิกขาหิ ฐพกาลํ เปเสสิ. ทสฺส ฐพกาลโต ปญฺจราย
 เคหชนา เตน สักกํ ปริทาสํ ภโรนตา, นิจาสนานิ
 สัมมตฺเตโรโกฏิยํ อคฺคธรรนฺติ, อจฺจาสนานิ สัณฺนวกโกฏิยํ
 อิตโร “มา เถวํ ภโรถ, อจฺจาสนานิ อุนริ ปญฺญาเปถ,
 นิจาสนานิ ญฺจราติ อาท. อคฺคธโร ทสฺส วณฺโณ อสฺสณฺนคิโย
 วิย “ตวํ กิ.ภโรนโต วิจรสี? กิ ปน อาสนานิ ปญฺญาเปกฺ
 น วัฏฏติ? ตวํ กิ.อาปฺจณฺติว้า ปัพพะชิตโต? เกน ปัพพะชายิตฺตสี?
 ทสฺมา อิทาตโตลิตี วัตถว้า, นิจาสนปารุปนํ อจฺจณฺนทิตว้า

เสตกานิ วักกานิ นีวาเสตฺวา สีเส มาลาหุณฺณกํ รุเปตฺวา,
 “คัจฉ ติวฺ, สักกธารํ ชาเนहि; มยฺ อาสมานิ ปญฺญาเปสฺสามาติ
 ปหิณฺสฺ, โส เจริญํ ภิกขุภาเว รุทฺธวา อวลฺลโกว อပ္ปัพพะชิตฺวา
 ลัทธิํ น ชานาติ, ทสฺมา เทน อากัปปเณ นีราตฺยโกว
 คมฺมวา สักกธารํ วักกิตฺวา พุทฺธยัมมุจํ ภิกขุสํหํ อาทาย
 อากโต, ภิกขุสํหสฺส ปณ ภาตฺตกิจฺจวสาเน มหากาลสฺส
 ภริยาโย “จิมาเท อตฺถโก ใน สามโก คคิโต, มยฺ อัมหากํ
 สามิกิ, คคฺคิสฺสามาติ • จินฺเตตฺวา ปมเทวสักกาเย สักกธารํ
 นิมนฺโตชฺส, คคฺคา ปณ อสณํ ปญฺญาปมฺมํ อญฺโณ, ภิกขุ
 อคฺมาสิ, คา อสฺมิ ขณเ โอภาสํ อลภิตฺวา พุทฺธยัมมุจํ
 ภิกขุสํหํ นิสิตฺวาเปตฺวา ภิกขํ อทิสฺ, พุทฺธกาลสฺส ปณ เทว
 ภริยาโย, มยฺฉิมกาลสฺส จตฺสโล, มหากาลสฺส อญฺฐ
 ภิกขุ, ภาตฺตกิจฺจํ กาศุกาเย นิสิตฺวา ภาตฺตกิจฺจมวสฺ, พหิ
 คณฺเฏกาเย อญฺฐาย อคฺมสฺ, สักกา ปณ นิสิตฺวา ภาตฺตกิจฺจ
 กวิ, ทสฺส ภาตฺตกิจฺจปริโยสาเน คา อิจฺฉิโย “ภวฺเต
 มหาภาโธ อัมหากํ อญฺโหมทณฺ กัมมวา คมฺมสฺสติ, ตุมฺเห ปุรโต
 คัจฉนฺตา วตฺส, สักกา “สาชฺชสิ วตฺวา ปุรโต อคฺมาสิ,
 คามทวารํ ปัตฺวา ภิกขุสํหํ อပ္ปณฺยา “กิมฺมาเมกํ สักกธารา
 กตํ, ญฺจมา น โย กคฺ อทาฯ อชานิตฺวา? ทิโย พุทฺธกาลสฺส
 ปุรโต คคฺคิตฺวา ปัพพะชชิตฺวาโย ชาโต, อชฺช อญฺญสฺส
 ปุรโต คคฺคิตฺวา อณฺตราโย นาสฺสิ, อิทานิ สักกา มหากาล
 นีวักเคตฺวา อากโต, สีลวา โข นยํ ภิกขุ, อจฺจารสํชยฺนโน:

กริสรันตี นุ โย ทัสส ปัพพชฌนตฺรายนตี. สัตถา เทส
 วณิ สุตฺวา อนุวตฺตติว จูโต “กั กเถถ ภิกฺขเวติ ปุณฺนิ.
 เท คมกฺกั อาโรเจสฺส. “กั ปน ตุมฺเหติ ภิกฺขเว บุพกาล วิย
 มหากาล สัสสํกฺเขตฺวาติ. “อาม ภันเต: ทัสส หิ เทว
 ปชาปติโย, อิมัสส อญฺฐ; อญฺฐหิ ปรีกฺขิยตีว คหิตโต กั
 กริสรันตี ภันเตติ. สัตถา “มา ภิกฺขเว เอว อวตฺถ.
 บุพกาโล อญฺฐาย สมญฺฐาย สุกาธมฺมณพฺพุโต วิหริตี;
 ปาตคตฺเถ จิตฺตพฺพลรฺกชฺสทิสฺโส. มยฺหํ ปน ปุคฺคโต มหากาโล
 อสฺสณฺณัสส วิหริตี, ฌนเสลปฺพโต วิย อจฺโลวาทิ วทฺวา,
 อีมา คาคาโย อกาลิ

“สฺสณฺณัสส วิหรณฺต
 โภชนมฺหิ อิมกฺคณฺณ
 ทํ เว ปสฺสทํ มาโร,
 อสฺสณฺณัสส วิหรณฺต
 โภชนมฺหิ ๑ มกฺคณฺณ
 ทํ เว นยฺยปสฺสทํ มาโร,

อินฺทริเยสฺส อสฺสวํ
 กุสฺสํ ทินฺนวิริย
 วาโต. รุกฺขํ ทพฺพล.
 อินฺทริเยสฺส สสฺสวํ
 สทฺธํ อารทฺธวิริย
 วาโต เสลว ปัพพตฺนตี.

กัตถ สฺสณฺณัสสณฺต: สกฺก อณฺณัสสณฺต. “อญฺฐารมฺมเณ
 มาณสฺ วิสฺสชฺเชตฺวา วิหรณฺตณฺตี อตฺถโต. โย หิ ปุคฺคโล
 นิมิตฺตคฺคาคํ อณฺณณฺณชฺนคฺคาคํ คณฺหนฺโต “นชา โสภณาทิ
 คณฺหาติ, “อังกฺลิโย โสภณาทิ คณฺหาติ, “หัตถา ปาทร
 ชงฺฆา อูรฺว กฏฺฐิ อูทฺร ฌนา คีว อญฺฐา ทนฺตา มุชา นาสา

๑. พักตามท่าทางสะดวก

[illegible][illegible]

๑. พักกลางวัน ๑ ชั่วโมง

เทวทัตตวัตฏ.

“อนิกักสาไวติ อิมิ ชัมมเทสนิ สัตถา เขตตะเน วิหรัณโต
ราชคเห เทวทัตตัสส คณิขารกาสาवलग्ग อารพิก กเถสิ.

เอกสัมมิ ทิ สมเย เทว อคคัสวภา ยัญญสเท ยัญญสเท
อคคโน ปริวเว อาทาย สัตถาริ อาปฺปนิคฺวา เขตวนโต
ราชคหิ อคัมสุ. ราชคควาสิโน เทวียํ ทโยปียํ พหุยํ เอกโต
หุคฺวา, อากันตูกทานิ อทฺสุ. อเถกทิวสํ आयัสฺมา สาริปฺปโต
อนุมอทนิ กรอนฺโต “อุปาสกา เอโก สยํ ทานํ เทติ, ปริ น
สมาทเปติ; โส นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตัญฺฐาเน โภกสมฺปทํ ลภติ,
โน ปริวารสมฺปทํ. เอโก ปริ สมาทเปติ, สยํ น เทติ; โส
นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตัญฺฐาเน ปริวารสมฺปทํ ลภติ, โน โภกสมฺปทํ.
เอโก สยียํ น เทติ, ปริยํ น สมาทเปติ; โส
นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตัญฺฐาเน กญฺญชิกมคฺคตฺตํ กุจฺฉิปุริ น ลภติ,
อนาโถ ไหติ นิยฺยจฺจโย. เอโก สยียํ เทติ, ปริยํ
สมาทเปติ; โส นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตัญฺฐาเน อคคภาวสเทยิ
อคคภาวสทสฺสเสยิ อคคภาวสทสฺสเสยิ โภกสมฺปทญฺเฐ
ปริวารสมฺปทญฺเฐ ลภตฺติ. เอวํ ชัมมํ เทเสสิ. อเถโก
ยฺถํทิตฺตปุริโส ทํ สุกฺวา, “อจฺฉริยา วต โภ ชัมมเทสนา,
สุขการณํ กถิตํ: มया อิมาสํ ทวินฺนํ สมฺปตฺตํ นิยฺยผาทนกกมฺมํ
กาหุํ วัฏฏตฺติ. จินฺเตทฺวา, “ภันเต เสว มยฺหิ ภิกฺขุ
คณิหคฺคาติ เถวํ นิมนฺนเทสิ. “ภิกฺขเว เท ภิกฺขุหิ อคฺคโต

อุปาสถาติ. “ภิกษุคทา ยน ไว ภันเต ปริวาราคี.
 “สทฺธสฺสมีทฺธทา อุปาสถา—ติ. “สัพเพติ สทฺธชฺเชว ภิกษุ
 คณฺโหม ภันเต. เถโร อชฺชาวเสสิ. อุปาสโก นครวิถียิ
 รณฺโตะ “อัมมตาคา มยา ภิกษุสทฺธสฺส นิมนฺตํ. ทฺเมห
 ภิกษุคทานิ ภิกษุณฺโณ ภิกษุ ทาคุ สทฺธชฺชสฺส, ทฺเมห ภิกษุคทานนฺติ
 สมารเปติ. มนุสฺสา อตฺตโน อตฺตโน ปโทชนียาเมน “มยิ
 ทนฺนํ ทสฺสาม, มยิ วิสติยา, มยิ สทฺธสฺสาติ อาหํสุ.
 อุปาสโก “เคนหิ เอกสฺมิ สุาเน สมารมํ ภิกฺขวา เอกโต
 ปจิสฺสาม. สัพเพ เทสทฺธคณฺทลสฺส ยนิทานาหิ สมาราติ
 เอกสฺมิ สุาเน สมาราเปสิ. อจิสฺส เอโก กุญฺมพิโก
 สทฺธสทฺธสฺสคณฺโณ คณฺวารากาสาววตฺถํ ททฺวา, “สเจ เท
 ทานวตฺถํ นยฺปิโหติ, อิทํ วิสฺสชฺเชตฺวา, ยทนฺ. ทํ ปุเรยฺยาสิ.
 สเจ ปโหติ; ยสฺส อจิสฺส, ทสฺส ภิกษุโน ทเทยฺยาสิติ
 อาห. ททา ทสฺส สัพเพ ทานวตฺถํ ปโหติ, ภิกฺขุ จ อญฺณนาม
 นาโหสิ. โส มนุสฺสเ ปจฺฉิ “อิทํ อนคฺฆกาสาวิ เอเกน
 กุญฺมพิเกน เอว นาม วทฺวา ทินฺนํ. อิทํ ทานวตฺถํ อติเรกตร
 ชาทํ. กสฺสสิทํ เทมาติ. เอจฺเจ “สาริปุตฺถกตฺเถรสฺสาติ
 อาหํสุ. เอจฺเจ “เถโร สทฺธสฺสปริปากสมเย อาคณฺฑีวา
 คมนฺตีโ. เทวทตฺโต อมฺหากํ มัคคามังคเลสุ สหาโย
 อุกกมณฺโณ วิย นิจฺจิ ปติฏฺฐิโ. ทสฺส ทํ เทมาติ
 อาหํสุ. สัมพหุติยา ย กายยิ “เทวทตฺตสฺส ทาคัพพนฺติ
 วตฺถาโร พหุตรา อหสิ. อถ นํ เทวทตฺตสฺส อหํสุ. โส

ทํิ ฉินฺทิตฺวา วิพฺพิตฺวา วชิตฺวา นิวาเสตฺวา ปารุषีตฺวา
 วิระติ มนุสฺสํ ทํิ ทิสฺวา “นยิทํ เทวทคฺคัสส ธนุจฺฉวิกิ,
 สารีปุตฺตคฺคเดรสฺส ธนุจฺฉวิกิ เทวทคฺคโต อคฺคณโน ธนุจฺฉวิกิ
 นิวาเสตฺวา ปารุषีตฺวา วิระติ วิทิสฺสุ.

อเนโก ทิสาวาสี โภ ภิกฺขุ ราชคฺคา สวตฺถิ คณฺฑว,
 สัตถารํ วันทิตฺวา, กตปฏิสันณาโร สัตถารา ทวินฺน
 อคฺคสาวกานํ ฆาตฺวิหารํ ปุจฺฉิโต, อาทิตโต ปฏฺฐาย สัพพ
 ทํิ มรฺตํ อาโรเส. สัตถา “น โช ภิกฺขุ อิทาเนว โส
 อคฺคณโน ธนุจฺฉวิกิ วิทณฺิ ชาเรติ, ปุพฺเพว ชาเรติเยวติ
 วทิตฺวา, อคฺคํ อหริ:

อติเต พาวาณลยํ พหฺมทคฺคเต รัชชํ กาเรนฺเต,
 พาวาณลิวาสี เอโก หตฺถิมารโก หตฺถิ มาเรตฺวา ทนฺเต
 ๑ ทเว ๑ อณฺฑานิ ๑ ฌณฺณลยํ อหริตฺวา, วิภินฺนํโต
 ชีวติ กยฺเปส. อเนกสฺมิ อรญฺญเณ อเนกสทฺสสา หตฺถิ
 โคจเร คเหตฺวา คจฺฉนฺตา ปจฺเจกพุทฺธเ ทิสฺวา ตโต
 ปฏฺฐาย คจฺฉมานา คมนาคมนกาเล ชนฺนํเกหิ นิษิตฺวา,
 วันทิตฺวา ปถกมฺมํติ. เอตวสํ หตฺถิมารโก ทํิ ภิริยํ
 ทิสฺวา “อหํ อิเม ภิจฺฉเน มาเรมิ. อิเม ๑ คมนาคมนกาเล
 ปจฺเจกพุทฺธเ วันทนฺติ. ภินฺนํ โช ทิสฺวา วันทนฺตติ
 จินฺตเยวโต “ภาสวณฺติ สลฺลสภฺเชตฺวา, “มยาปิ อิทานิ
 ภาสวํ สทฺธิ วัฏฏคฺติ จินฺตเตว, เอตสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส
 ชาติสฺสโร โอรูปยํ นหายนฺตสฺส ตีเร รุเปเตสุ ภาสเวสุ

จิ๋วรี มาเรตว่า, .คสั หัตถิณิ คมนาคมนะมคเค สัตติ
 คเหตุว่า สลสิ ปารบัตว่า นิสิตติ. หัตถิ ตํ ทิสวา
 “บัจเจกัพพโตติ สญญาบ วณทิตวา ปักกมัตติ. โส
 เทส สัพพบัจจโต คัจฉนติ สัตติยา ปหริตวา มาเรตว่า
 ทนตาทีนึ คเหตุว่า เสส ภุมมึ นิกขันตีวา คัจฉนติ อปรกาเค
 โทหิสตโต หัตถิโยนิยํ ปฏิสันนํ คเหตุว่า หัตถิเชฏฐโก
 ยุดปติ อโหสิ. ททายี โส ทเถว กโรติ. มหาปริโส อคัตโต
 ปริสาบ ปริหานิ ญัตวา “กหิ อิเม หัตถิ คทา มัวทา
 ซาตาคิ ปุจฉิตวา, “น ซานาม สามัตติ วุตเต กหิ
 คัจฉนตา มึ อนาญจนา น คมิตถันติ. ปริขันเณ
 ภวิตัพพนติ จินเตตวา “เอกสมี รุาเน กาสาวํ ปารบัตวา
 นิสันนสส สันติกา ปริขันเณ ภวิตัพพนติ ปริสัจจวา คํ
 ปริคณ्हิตํ สัพเพ หัตถิ ปุโรโต เปเสตวา สยํ ปัจฉโต
 วิลัมพมาโน อากัจฉนติ. โส เสสหัตถิส วณทิตวา คเตส
 มหาปริส อากัจฉนติ ทิสวา, จิ๋วรี สหริตวา สัตติ วิสสชติ.
 มหาปริโส สติ อัญญชูปेतวา อากัจฉนโต ปัจฉโต
 ปฏิกกมิตวา สัตติ วญฺเจะสิ. อถ นั “อิมิลา เม หัตถิ
 นาสิตาคิ คณ्हิตํ ปักขันติ อิตโร เอกํ รุกขํ ยะโร
 กิตวา นิสสิ. อถ นั รุกเขย สัตติ โสณทาย ปริกขิยิตวา
 “คเหตุว่า ภุมมึ ไปเถสสามัตติ, เตน นิหริตวา ทสสิค
 กาสาวํ ทิสวา “สจาทํ อิมัสมิ ทูลิสามิ, อเนกสหัสเสส
 เม กุทขบัจเจกัพพตจินาสเวส, ลัชชา นาม ภินา ภวิสสทติ

อชิวาเสต์วา, “ตยา เม เขตต์กา ญาตกา นวสिताติ
 ปุจันิ. “อาม สานันติ. “กัลลมา เหว ภาริยัม กัมมัม อกาสิ?
 อัตตโน อนนุจฉวิกัม วิตถาคานัม อนนุจฉวิกัม วัตถัม ปริทเทตฺวา
 เหวรบฺย ปาปกัมมัม ภโรนฺเทณ ภาริยัม ตยา กถันนํติ.
 เหวญฺจา ปน วัตถวา อุตฺตรบฺย นิคคณฺหณฺโต

“อนิกกสาโว กาสาวํ โย วัตถัม ปริทเทสฺสติ

อเปโต ทมสัจฺเจน. น โส กาสาวมรหติ.

โย ๑ วันตกสาวิสฺส สึเลสุ สุตฺตมาหิโต

อเปโต ทมสัจฺเจน. ส เว กาสาวมรหติ.

คานํ วัตถวา, “อญฺจกัณฺเฑ กถันนํติ วัตถวา, ทํ วิสฺสชฺชเเฮสิ.

สํตถา อิมํ ชัมมเทสนํ อารหิตฺวา “ตทา หัตถนิมารโก
 เทวทตฺโต อโหสิ, ๗ สฺส นิคคกโก หัตถนิมาโค อหเมวาทิ
 ชาตกํ สโมชาเนตฺวา, “น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ
 เทวทตฺโต อัตตโน อนนุจฉวิกัม วัตถัม ชารเตยฺยเอวาทิ. วัตถวา,
 อีมา คานา อกาสิ

“อนิกกสาโว กาสาวํ โย วัตถัม ปริทเทสฺสติ

อเปโต ทมสัจฺเจน. น โส กาสาวมรหติ.

โย ๑ วันตกสาวิสฺส สึเลสุ สุตฺตมาหิโต

อเปโต ทมสัจฺเจน. ส เว กาสาวมรหติ.

ฉัตตัญจชาตเกณนํ อยมตฺโต ทิเปตัพพะโต.

คัตถํ อนิกกสาโวติ: กามราคาทิธิ กสาเวหิ สกสาโว.
 ปริทเทสฺสติติ: นิवासนปารุปนัตถิรณเรเสน ปริกฺกฺขชิสฺสติ.

“ปริทคัสสัทธิยิ ปาโร. อเปโต ทมสัจเจนาติ: อินทริย—
 ทมเนน เจว ปรมัตถสัจจะปักขิเกน ะ วจัสสัจเจน อเปโต.
 “วิมุกตโคติ อักโก. น โสติ: โส เอวรูปโย ปุคคโล
 ภาสวํ ปริทคิตํ นารหติ.

วันตกสวรัสสาติ: จตุหิ มัคเคหิ วันตกสวาโว ฉัตตีกกสวาโว
 ปตีมกสวาโว อัสส. สัสเสตติ: จตุสฺส ปาริสฺสทอัสเสตสฺ.
 สสมาหิโตติ: สฺยฺยํ สมาหิโต สฺยฺยํ จูโก. อเปโตติ:
 อินทริยทมเนน เจว วุตตักขปกาเรน ะ วจัสสัจเจน อเปโต.
 ส เวติ: โส เอวรูปโย ปุคคโล ทํ ภาสววัตถํ อรหตี—ติ.

กาถาปริโยสาเน โส ทิสาวาสโก ภิกขุ โสตาขันโน
 ชาโต. อญฺญเญยฺย พหุ โสตาขัตตึณลาทินิ ปาปุณฺณิสฺ. เทสณา
 มทาสนัสส สาค์ธิกา อโหสิทฺธิ.

เทวทัตต์วัฏฏ

ลัญชัยวัฏฏ

“อสาเรสวามตีโนติ อิมํ ชัมมเทสนํ สัตถา เวพฺพเน
 วิหรณฺโต ทวฺหิ อคฺคสวาทเหติ นิเวทิตํ ลัญชัยสสฺ อนาถมนํ
 อารพฺภ กเถสิ. ตตฺตรวํ อนุปฺพฬิกถา: อิมํหาณํ หิ สัตถา
 อโธ กขปสฺสคฺคสสฺสสาขิกานํ จตฺถนํ อสฺสเขยฺยานํ มัตถเก
 อมรเวทินคเร สเมโข นาม พฺรหฺมณณฺณวโร หตฺถมา
 สัพพฬิยฺยาณํ ธิเบตฺตํ ปตฺโต มาตาปุตฺตํ อจฺจเยน

อเนกโกณฺฐิสังขยํ ขณํ ปริจฺจํชิตฺวา อิลิปฺพพัชฺชํ ปุฬฺพจิตฺวา
 หิมวันเต วสันโต ฉานาภินฺญาโย นิฬฺพิตฺเตตฺวา อากาเสน
 ทจฺฉนฺโต ทิปฺภกรทสพลลลสฺส สฺทลลสฺสนวหารโต ชมรเวทินฺทริ
 ปวิสฺสนทฺถาย มคฺคํ โสขิยมานํ ทิสฺวา สยํ ยํ เอกํ ปเทส
 คเหตฺวา ทลฺลํ อนฺนิฏฺฐิตฺเตยฺว อากคฺคัลลสฺส สत्ถํใน
 อคฺคํ นํ เสคฺคํ กิตฺวา อชิโรจิมํ กลเล อคฺคํฉริตฺวา
 “ลคฺคํ สสวกลลโฆ กลลํ อนํกํมิตฺวา มํ อํกํมณฺโฑ
 คจฺฉนฺตฺติ นิยฺมํใน สคฺคํฉารํ ทิสฺวาว “พทฺชํกุโร เอส
 อหาคเต กยฺยสทสทลลสาขิกานํ คุณฺนํ อสํเขยฺยานํ ปริโยสาเน
 โคตโม นาม พทฺโธ ภวิสฺสทฺธิ พยาโกโต ทลลํ สत्ถํใน
 อปรมาเค “โกณฺฐทญฺญโณ สุมังกลโณ สมโน เรวโต
 โสโกโต อโนมทลลํ ปทโม นารโต ปทฺมุคฺคโร สุมฺเณโ
 สุชาโต ยยทลลํ อคฺคทลลํ ยมมทลลํ ลิตฺทํใน ทิสฺโส
 ยุตฺโส วิยฺยทลลํ ลิตฺทํ เวสฺสกุ กกุลลโร โภฆาคมโน
 กิลลโปก ภาติ โลกํ โภภาเสตฺวา อูปยฺมณํ อิมิสฺส
 เทวสฺติยา พทฺชานํ สันติเก ลิตฺทํพยากรโน “ทส ปารมิโย
 ทส อูปปารมิโย ทส ปรมิตฺถปารมิโยติ สมคฺคปารมิโย
 ปุเรตฺวา เวสฺสยฺยทลลํฉริตฺวา ฐิตํ สคฺคกคฺคํ ปชฺชวิกมฺปนฺนํ
 มหํ ทานานํ ทิตฺวา ปคฺคทวารํ ปริจฺจํชิตฺวา อายฺยปริโยสาเน
 คุลิตฺตํปุเร นิฬฺพิตฺติตฺวา คคฺคํ ยาวทายุกํ ฐิตฺวา ทสทลลลล -
 จักกวาพเทวคาคิ สันนํปิตฺวา

“กาโลยฺยํเท มหาวีร

อูปยฺยํ มาตฺตํจฺฉริย

สเทวกิ การณโต พุชฌัสส อมกปภนติ
 วุคเต บัญ มหาวิโลกนา วิโลเกตวา ตโต ุโต
 สกักราชกุล ปฏิสันธิ คเหตวา ตตถ มหาสम्मัตติยา
 ปริจารีมาโน อนุกกเมณ ภทโรัพพนั ปัตวา คิณณิ อตฺถ
 อนุนวเณสฺ ติสฺ ปาสาเทสฺ เทวโลกสิริ วิย ราชสิริ อนุนวณโต
 อุตยานกิพาย คมสสมเย อนุกกเมณ จินณพยายิมตลสาเท ตโย
 เทวทเต ทิสฺวา สัญชาติสเวโค นวตติตวา จตถตถวาเร ปัพพชิต
 ทิสฺวา “สาช ปัพพชชาติ ปัพพชชาเย วจิ อปฺปาทตวา อุตยาน
 คณตวา ตตถ ทิวสํ เขเปตวา มังคลโยกขรณตีเร นิสินโน
 กัปปกเวสํ คเหตวา อากเตน วิสสกัมมมา เทวปฺคฺเชน
 อลภกตปติยตโต ราชกุमारสส ชาคสาสนิ สุตวา ปตฺตลเนทสส
 พลวภาวัญจวา ยาว อิทํ พินณพริตติ, ตาวเทว จินทิสสามิต
 จินเทตวา, สายํ นครํ ปวตฺสโต

นิพพุตา นุน สา มาตา, นิพพุโต นุน โส ปิตา,
 นิพพุตา นุน สา นารี, ยัสสายํ อิทิสเ ปตติ
 กิลัวคิตฺติยา นาม ปิตุฉาชิตาย ภาสิตํ อิมํ คาค
 สุตวา “อหิ อิมาย นิพพุตปติ สาวิโตติ คิวโต
 มตฺตาหารํ โอมัญจิตวา ตสสา เปเสตวา อตฺตโน ภวนิ
 ขวตฺตวา สิริสยเน นิสินโน นิตฺตูปคตานิ นานุกิตฺติ
 วิยปการํ ทิสฺวา นิพพินนตโย ฉินฺนํ อุตฺตฺวาเปตวา กณณ
 ชาหราเปตวา กณณกํ อารุยฺห ฉินฺนสทาโย ทสสทสสจกก-
 วาพเทวาคาติ ปรวโต มหากนิณกขมนํ นิณกขมิตวา

[illegible]

พริคมิโน อัสเชสนัน อธิวาเสตว่า “กัลลส นุโข อหิ ปฐมิ
 ษัมมิ เทสยันติ โอโลเกนโต อาพารทกานัน กาลกตวา
 ญัตวา ปญฺจวักคิยานัน ภิกฺขุนัน พหุปลารคิ อนุสฺสริตวา
 อญฺฐาชาสนา กาสีปรี คัจฉนโต อันตรามัคเค อูปเกน
 อาชีวเกน สทฺธิ มนฺเตตวา, อาสาฬห ปุณฺณมีทิวเส อิติปตเน
 มิคทาเย ปญฺจวักคิยานัน ภิกฺขุนัน วสณฺฐฐานัน ปทฺธา เต
 ออนุจลฺวิเกน สมฺมาจาเรน สมฺมาจเรเนเต สัญญาเปตวา
 อญฺญาโกณฺฑทญฺญูปฺปมฺเช อญฺฐารสพริคฺมิโกฏฺฐิโย อมตปา
 ปาเยนโต ษัมมิจกฺกํ ปวตฺเตตวา ปวตฺติตปวรชัมมิจกฺโก
 ปญฺจมิขิ ปักขสฺส สัพเพปิ เต ภิกฺขุ อรหตฺเต ปติฏฺฐาเปตวา
 ตํ ทิวสเมว ยสฺสสฺส กุลปตฺตสฺส อุนิสฺสยสฺสยตฺติ ทิสฺวา
 ตํ รัตติภาเค นิพฺพิณฺทิตวา เคหิ ปทาย นิถมฺวโร “เอหิ
 ธสฺสาติ ปักโกสิตวา, ตสฺมีเยว รัตติภาเค โสคาปฺนฺติมจ
 ปาเปตวา ปุนทิวเส อรหตฺตํ ปาเปตวา, อปเรยิ คสฺส
 สทหายเก จตฺตญฺญาสชเน เอหิภิกฺขุปฺปพชฺชทาย ปพฺพาเซตวา,
 อรหตฺตํ ปาเปสิ. เอว โลเก เอกสฺมิญฺฐิยา อรหตฺเตสุ
 ชาเตสุ วุฏฺฐวสฺสโต ปวาเรตวา “จรณ ภิกฺขเว
 จาริกนฺติ สมิญฺฐิ ภิกฺขุ ทิสฺวา, เปเสตวา, สยํ อรุเวล
 คัจฉนโต, อันตรามัคเค กัมปาสิกวนสณฺฑเต คัสสเน
 ภทฺทวักคิยกฺขมาเร วิเนสิ. เตสุ สัพพปัจฺฉิมโก โสคาปฺนฺโน
 สัพพตฺตโม อนาคามิ อโหสิ. เตยิ สัพเพ เอหิภิกฺขุภาเวนฺน
 ปพฺพาเซตวา ทิสฺวา, เปเสตวา สยํ อรุเวลํ คณฺธวา

อัมมทมาเน ปาฏิหาริยสหัสส์ธานี ทัสเสตวา อรุโณตถสยปาทโย
 สหสฺสชฎิลปริวาระ เตภาคิกชฎิเล วิเนตฺวา เอหิภิกขกาวะเนว
 ขัฟฟาเชตฺวา คยาสิเส นิสฺทาเปตฺวา อาทิตฺตปริยายเทสเยว
 อรหตฺเต ปติฏฐาเปตฺวา เตน อรหตฺสหัสฺสเสน ปริวูโต
 “พิมฺพิสารัญญโณ ทินฺนํ ปฏินฺนํ โมเจสฺสามิตฺติ ราชคห
 นครปรจาวเร ลัญฺฐิวุญฺญานํ คินฺตฺวา “สตฺถา กิร อากโตทฺติ
 สุตฺวา ทวาทสนนุเขตฺติ พฺรหฺมณคคหปติเกติ สทฺธิ อากตฺสส
 รัญญโณ มชฺชรขฺมฺมาถํ กมฺเมโต ราชานํ เอกาทสฺสิ นหฺตฺเต
 สทฺธิ สโตทาสฺสทิมเล ปติฏฐาเปตฺวา เอกํ นหฺตํ สรณฺส
 ปติฏฐาเปตฺวา ปุนทิมเส สกฺกเกณ เทวรัญฺญา มาณวกฺวณฺณ
 คเคตฺวา อภิตฺถกฺकुโฆ ราชคหนครํ วิวิตฺวา ราชนิเวสเม
 กกภกฺตคิกิจฺโจ เวฬุณารามํ ปฏิกฺคเคตฺวา ตทฺถิเดว วาสํ
 กบฺบิเปสิ ตตฺถ นํ สาริปุตฺตโมกฺคสฺสณามะ อุตฺตมมฺหิสุ ตตฺถารยํ
 อนุปฺพัฟฺกิตฺตา:

อนุยฺยํนฺเนเยว ทิ พุทฺธเ ราชคหโต อวิทูเร
 “อุปติสฺสคาโม จ โกลิตคาโม ชาติ เทว พฺรหฺมณคมา
 อเหตุํ เณสุ อุปติสฺสคาเม สาริยา นาม พฺรหฺมณิยา
 คพฺภสฺส ปติฏฐิตฺวเสเยว โกลิตคาเม โมคคัลลียา นาม
 พฺรหฺมณิยาปิ คพฺภโก ปติฏฐิตฺติ ตานิ กิร เทวํ กุลานิ
 ยาว สตฺถมา กุลปริวรัฏฺฐา อาพทฺธปฏฺวิพทฺธสทหายกาวะเนว คาสํ
 ทวินฺนํ เอกทิวสเมว คพฺภบริหารํ อทฺสุ ตา อุกฺโข
 ทสฺมาสจฺเจเนน ปุตฺเต วิชานิตฺตุ นามคคณทิวเส สาริยา

พราหมณ์นิยา บุตรคัสส อุตติสสคามเก เขมฺมฐกุลสส บุตรคัสส
 “อุตติสสโตติ นามํ อภิสฺส อิตถสส โกลิตคามเ เขมฺมฐกุลสส
 บุตรคัสส “โกลิตโตติ นามํ อภิสฺส เตะ อโภยิ วุฑฺฒิมํนิวาย
 สัพฺพลีขฺยานํ ปาวิ อคมิสฺส อุตติสสมาณวสส กิฬนฺตํถาย
 นทํ วา อชฺชยานํ วา คมนกาเด ขัณฺเฑ สวณฺณสิวิภาสทานิ
 ปรีวารานิ โทณฺติ, โกลิตมาณวสส ขัณฺเฑ อาชฺชัญญรตฺสทานิ.
 เทวีย ชนา ขัณฺเฑขัณฺเฑมาณวสสคปรีวารานิ โทณฺติ. ราชคเค ๑
 อนสฺสวณฺเฑ คิริคคสมฺมชฺชิต นาม โทติ. เตะ ทินฺนํขิ
 เอกกฺขฺยาเนเยว มณฺเฑกคิมณฺเฑ พินฺนํติ. เทวีย เอกโทว
 นิสฺสํทิตฺวา สมนฺตํ ขัณฺเฑนทา หลิตพฺพกฺขฺยาเน หลิตํติ สํเวกฺกฺขฺยาเน
 สํเวชนฺติ, ทายํ ทาคํ บุตรคฺกฺขฺยาเน ทายํ เทนฺติ. เตะ อิมินา
 นิยาเมเน เขมฺมทิวสํ สมนฺตํ ขัณฺเฑนทานํ ปรีวารคคคัสส
 ญาณสส ปริมทิวเสสฺส วิย หลิตพฺพกฺขฺยาเน ทาโส วา
 สํเวกฺกฺขฺยาเน สํเวชนํ วา ทายํ ทาคํ บุตรคฺกฺขฺยาเน ทายํ วา
 นาโทสิ. เทว ปณฺ ชนา เอวํ จินฺตยิสฺส “กิ เอตลฺล โอลฺลเกตพฺพ
 ชิตฺติ, สัพฺเพขเม อมฺมชฺชิตเ วสสสสเท อมฺมณฺตํติภาวํ
 คมิลลนฺติ, อเมทฺติ ปณฺ เอกํ โมกขมฺมํ ปรีเยสิคํ วัณฺณคิตฺติ
 อารมฺมณํ คเคทฺวา นิสฺสํทิสฺส. คโต โกลิตโต อุตติสส จาห
 “สम्म อุตติสส ทวิ น อณฺเฑสฺส ทิวเสสฺส วิย หกฺขฺยาเน
 อิทานิ อนนฺตคณฺชาคโกลิ. กิณฺเต สลลลลลลลลลลลล. โส จาห
 “สम्म โกลิต เอเตลฺล โอลฺลโลกเน สาโร นนฺติ,
 นีรตฺถกเมตํ, “อตฺถโน โมกขมฺมํ คเวสิคํ วัณฺณคิตฺติ อิทํ

จิณฺตยัณฺโฑ นิสิณฺโณโมหิ คีว ปน กัสสิมา อนัตตมโนสสิ
 โสยิ ตเถวาท. อถัสส อักกมา สัทธี เอกชฺฌนสยคํ ญัตถวา
 อปคิสฺโส อาท “สम्म อัมหากํ อภินันฺนํ สุจิณฺตคํ. โมกขขมฺมํ
 ปน คเวสสิ วัฏฏกฺติ. คเวสสันฺเตหิ นาม เอกํ ปัพพชฺชํ สัทธํ
 วัฏฏกฺติ. กัสส สันฺติเก ปัพพชามาติ.

เตน โข ปน สมเยน สันฺชโย ปริพฺพาชโก ราชคเเท ปฏฺวิสท
 มหติมา ปริพฺพาชกปริสาช สัทธี เต “กัสส สันฺติเก ปัพพ—
 ชิสฺสามาติ ปญฺญมาณวกสทานิ “ลวิกาโย จ รเถ จ คเหตฺวา
 คจฺจุลาติ อโยเยเชตฺวา ปญฺญหิ มาณวกสเคหิ สัทธี สันฺชยัสส
 สันฺติเก ปัพพชิสฺส. เตสํ ปัพพชิตกาลโต ปฏฺฐาย สันฺชโย
 อติเรกกลากยลคฺคปยฺสโต อโหสิ เต กติปาเทเนว สัพพ
 สันฺชยัสส สมยํ ปริกคฺเหติว “आจริย ตมฺหากํ ชานนสมโย
 เอตฺตโกว อากคฺคํ อุตฺตรป อตฺตนิ ปจฺจิสฺส “เอตฺตโกว
 สัพพ คเมหิ ญาตฺตนิ วทเท. เต จินฺตยิสฺส “เอวํ สติ
 อิมัสส สันฺติเก พรหมจริยวาโส นิรตฺตโก. มยํ โมกขขมฺมํ
 คเวสสิ นิฉชฺเฑา โส อิมัสส สันฺติเก อပ္ปาทะ
 น สักกา. มหา โข ปน ชมฺพทโป. คามนิคมชนปทราชานิโย
 จริณฺตา อักกมา โมกขขมฺมํเทสํ กญฺญิ อาจริยํ สภิสสามาติ
 ตโต ปฏฺฐาย ยถา ยถา “ปณฺนาคา สมนพฺรหฺมณา
 สันฺตติ วทเท. ตถา ตถา คิธวํ สากจํ กโรณฺติ
 เทหิ ปฏฺฐาญฺหิ อญฺเญ กเถคํ น สักโกณฺติ เต ปน เตสํ
 ปญฺหิ วิสสชฺเชนฺติ เอวํ สกลสมฺพุทฺธิํ ปริกคฺเหติว

นิวัดติตฺวา สกฺกฺขฺยานเมว อากัณฺโถว “สํมม โกลิต
 อัมเหสฺส โย ปฐมํ อมกํ อธิคัจฺฉติ, อารุญฺเฑติ กตฺถิ
 อกัณฺโถ, เหวํ เตะสฺส กตฺถิ กัถฺวา วิหรัณฺโตะ; สักก
 วุตฺตานุกกเมว ราชคหิ ปิณฺโฑว เวฬุณฺโณ ปฏิกัณฺโตะว เวฬุณ
 วิหรัติ. ตถา “จเร ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตายาติ
 รตนํ ตํ ตยคฺคณํ ปกาสนํ กตํ อญฺโฆชิทานํ เอกสฺสํ วิยา
 อรหํ ตมํ อมเร ปญฺญาวเร ยานํ อพฺพลิตเร อตฺตสฺสิ เตโร
 ปฏินิวัดติตฺวา ราชคหิ อากโต ปนทิวเส ปาโถว ปัตตจิวรมาทาย
 ราชคหิ ปิณฺฑาทาย ปาวิสี. ตสฺมี สมนเย อปฺปิสฺสํ ปริพฺพาชโก
 ปาโถว ภตฺตกัจจํ กัถฺวา ปริพฺพาชการามํ คัจฉนฺโต เถร
 ทิสฺวา จินฺตสิ “มยว เหวรูปุ นาม ปัพฺพชิโต น.
 ทิฏฺฐุปฺโป โย เขว เย โลเก อรหณฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา
 สสมาขณฺโณ อญฺเฏสฺส ภิกฺขุ อญฺญตโร, ยันฺนุนาหิ อิมํ ภิกฺขุ
 อปฺปสํกมิตฺวา ปุจฺเจยฺย, “กสิ ทว อวฺโส อุตฺทิสฺส
 ปัพฺพชิโต, โก วา เต สักกา, กัสส วา ทว ชมมํ โรเจสฺสิ.
 อตฺตสฺ. เอกทโหสิ “อกาโล โห อิมํ ภิกฺขุ ปญฺหิ ปุจฺจิตํ,
 อมฺตรณฺวํ ปวิฏฺฐโร ปิณฺฑาทาย จรติ, ยันฺนุนาหิ อิมํ ภิกฺขุ
 ปิฏฺฐโร ปิฏฺฐโร อญฺพนฺนเรยฺย อตฺถิเกหิ อปฺปญฺจํ มคฺคกนฺติ
 โส เถร ลทฺธิยปิณฺฑาทาย อญฺญตโร โอภาสํ คัจฉนฺตํ ทิสฺวา
 นิสิตฺถิ กามทญฺจิสฺส ญฺติว อตฺตโม ปริพฺพาชกยฺสํ
 ปญฺญาเปตฺวา อทาสิ. ภตฺตกัจจํ ปริโยสาเนยฺสํ อตฺตโม

บุณฺทิกาย อุกกั อทาสี. เอวํ อชาจริยวคฺคํ กถึวา
 กตถกัฏฺฐกัจฺเจเน เถเรเน สทฺธิ มชฺชปฏฺฐิสันถารํ กถึวา เอมาห
 “วิชัยสํนิทานิ โข เต อวฺโส อินฺทริยานิ, ปริสุทฺธโ
 ทฺวิวัณโณ ปริโยทาทโต, กสฺส ท्वํ อวฺโส อทฺทิสฺส ปัพพะชิโต,
 โโก वा เต สทฺธกา, กสฺส वा ท्वํ ชัมมํ โรเจสฺสตี ปุจฺฉิ
 เถโร จินฺเตสฺสิ” “อิเม ปริพฺพาชกา นาม สาสณฺสส
 ปฏฺฐิกชฺฌกา, อิมสฺส สาสเน คัมภีรํ ทสฺสเสสฺสสามิติ
 อคฺคทโน นวกภาวํ ทสฺสเสนฺโต อาห “อหํ โข อวฺโส
 นโว อจิรปัพพะชิโต อชฺฌนาคโต อิมํ ชัมมวินยํ น ทาว
 สทฺธิสฺสสามิ วิทฺธารเณ ชัมมํ เทเสตฺถนฺติ. ปริพฺพาชโก “อหํ
 อปฺปติสฺสโต นาม ท्वํ ยถาสทฺธิยา อธิษฺฐํ วา พหุํ วา วท
 เอทํ นยสฺเตน นยสทฺสเสเน ปฏฺฐิวิชฺฌิกุ มยฺหิ ภาโรติ จินฺเตตฺถวา
 อาห “อธิษฺฐํ วา พหุํ วา ภาสสฺสสุ, อคฺคถญฺเฒว เม พฺรหฺมา
 อคฺคเณ เม อคฺคโถ กิ ภาหสิ พยัญฺชนํ พหุณฺติ. เอวํ
 วุคฺเต เถโร

“เย ชัมมา เหตุยํปภาว

เตสํ เหตุํ ทถาคโต

เตสญฺเญ โย นิโรโห ฯ

เอวํวาที มหาสมโณติ

กาดมาห. ทสฺส ปริพฺพาชโก ปฐมปททวิยเมว สทฺธิวา
 สทฺสสนยปติสํขัณเณ โสทาบถคฺคิณเณ ปทิจฺจุหิ. อิตริ ปททวิย
 โสทาบถนกาเล นิฏฺฐาเปสิ. โส โสทาบถโน ททฺธิวา
 อปฺริวิเสเส อธิษฺฐวคฺคินฺเต “ภวิสฺสตี เอตถ การณนฺติ
 สทฺธิกชฺเชยฺยว. เถโร อาห “ภนฺเต มา อปฺริ ชัมมเทสนํ

รัชฌมปีถถ, เณรคกเมว ไทท, กุหิ อัมหากัง สัตถา วสทิกิ.
 เวฬุเน อาวุโสติ “เตเนหิ ภาณเเต ทูเมหิ ปุโรโค
 บาด, มัมหิ เเฮโก สหายโก อตถิ, อัมเหติ ฯ ๑ อัญญมัญญ
 กติกา กตา, “โย ปฐุมิ อมตัง อธิคัจฉติ, โส อาโรเจตุติ
 อตถันตัง ปญฺญัญญ โมเจตวา สหายกั คเหตวา ตุมหากัง
 กตมัตถเคเนว สัตถุ สันตักัง อากมิตฺตํมิตติ ปญฺเจปติญฺฐูเทน
 เณรํสส ปาเทสุ นิปตติวา ทิถชัตถุ ปทักขิณํ กตฺวา เณ
 อပ္ปโยเชตวา ปริพพาชการามานิโมโห อคมาสิ. โกลิตปริพ
 พาชโก ทิ ทูโรโหว อากัจฉนํ ทิสฺวา “อชฺช มัมหิ
 สหายกํสส มุขวณฺโณ น อัญญทิวเสสุ วิย อทฺธานน
 อมตัง อธิคตัง ภวีสฺสคตติ อมตาทิคตัง ปุณฺณ. โสปีสส
 “อาวุโส อมตัง อธิคตณฺติ ปญฺชานิตฺวา คเมว คานํ อภาสิ.
 คํดาปริโยสาเน โกลิตโต โสทาทตฺตนิเล ปติญฺฐูหิตฺวา อาห
 “กุหิ กิร สัมม อัมหากัง สัตถา วสทิกิ. “เวฬุเน กิร
 สัมม เหว โน อาจริเยน อัสสชิตฺเตเรน กถิตนฺติ.
 “เตเนหิ สัมม อายาม, สัตถาริ ปัสสิสฺสํสามาติ.
 สวริปตฺตคตฺเตโร ฯ นามสส สทายี อาจริยปฺพุทฺโถ
 ทสฺสมา สหายํ เหวมาท “สัมม อัมเหติ อธิคตัง
 อมตัง อัมหากัง อาจริยสฺส สัญชยปริพพาชกํสสาป
 กเถสฺสํตาม, พุชฺฌมาโน ปญฺจวิชฺฌิสฺสติ, อัยยปญฺจวิชฺฌนํโต
 อัมหากัง สทททิตฺวา สัตถุ สันตักัง คมิตฺสสติ, พุทฺธานํ เทสน
 สุตฺวา มัคคผลปญฺเวยํ ภวีสฺสคตติ. ทโต เทวํ ชนา

สันตติยัสส สันตติโก อคัมภัส. สันตติโย เต ทิสฺวา, “กั
 ทาตา โกจิ वो อมตมคฺคเทสโก ลทฺโหติ ปุจฺฉิ. “อาม
 อาจริย ลทฺโห, พุทฺโห โลเก อပ္ปันโน, ชัมโม
 อပ္ปันโน สโม อပ္ปันโน, คุมฺहे คุจฺझे อสฺมาเร
 วิจรต, เอต สตฺถุ สันตติโก คมิลฺลสามาติ. “กัจฉถ
 คุมฺहे, อหํ น ลกฺขิตฺตสามีติ. “กัการณาติ? “อหํ
 มหาชนัสส อาจริโย คุตฺวา วิจฺริ, ทสฺส เม อนฺเฏวาสิกวาโส
 ภาวียา อุตฺถกจณนารูปํ ปตฺตคิสิทิสฺโส, น ลกฺขิตฺตสาหม
 อนฺเฏวาสิวาสํ วสิทฺถนํ. “มา เอวํ กริตฺถ อาจริยาติ
 “โหตุ ทาตา, กัจฉถ คุมฺहे, นาคํ ลกฺขิตฺตสามีติ.
 “อาจริย โลเก พุทฺธัสส อပ္ปันนกาลโต ปุณฺณาย
 มหาชนโน คณฺฐมาลาทิหิตฺโต คณฺฐวา ตเมว ปุชฺชิตฺติ,
 มยฺยํ ตเมว คมิลฺลสาหม, คุมฺहे กิ กริตฺตสาติ. “ทาตา
 กิณฺธุ โห อิมสฺสโม โลเก ททฺธา พหุ อุตฺถา, ปณฺทิตฺวา
 ททฺธา อาจริย พหุ, ปณฺทิตฺวา นาม กตฺติยา เอว โทณคฺค
 “เตนหิ ทาตา ปณฺทิตฺวา ปณฺทิตฺวา สมนัสส โคตมัสส
 สันตติโก คมิลฺลสันติ, ททฺธา ททฺธา มม สันตติโก อคมิลฺลสันติ;
 กัจฉถ คุมฺहे, นาคํ คมิลฺลสามีติ. “เต ปุณฺณายสิทฺถ คุมฺहे
 อาจริยาติ ปกฺกมิตฺถ. เตสุ กัจฉถเตสุ สันตติยัสส ปริสา
 วิชฺช. คสฺมิ ชเน อารามิ คุจฺझे อโหสิ. โส คุจฺฉ
 อารามํ ทิสฺวา อุน्हํ โลหิตํ ฉณฺฑเทสิ เตหิยํ สทฺธิ

NS

ภาริณเฑส, ปันยัสสุ, ปรีพพาชกสเทส, สันนชัยสัส
 อัทธมเตบยัสตานิ, นีวตัสสุ, อัทธโน, อันเทวาสเณติ
 อัทธมเตบยเเหติ, ปรีพพาชกสเทติ, สัทธ, เวพูนัน, อคมัสสุ, สัตถา
 จตฺปรีสมชฺชเณ, นิสินโน, ชัมม, เทเสนโต, เท, ทูโรโค
 ทิสฺวา, ภิกขุ, อามันเฑสิ, “เอเต, ภิกขเว, เทว, สทายกา
 อากัจฉันติ, โกลิโต, , อูปทิสฺโส, , เอตํ, สวากยํ, เม
 ภวิสสติ, อคฺคํ, ภทฺทยฺคันติ, เท, สัตถารํ, วมฺปิถฺวา, เอกมฺมํ,
 นิสิติสฺสุ; เท, ภควนฺตํ, เอตทโว; “ลเณยฺยาม, มยํ, ภนฺเต,
 ภควโต, สํ, ติเก, ปัพพชฺช, ลเณยฺยาม, อูปสัมปทณฺติ.
 “เอเต, ภิกขโว, ทิ, สวากฺขาโต, ภควตา, ชัมโม,
 ภรตํ, พรหมจริยํ, สัมมา, ทณฺชิสฺส, อันตกิริยาเยติ, สัพเพ,
 ชิตฺติมยํ, อคฺคจิวรรณา, วิสสสติกเณวา, วิย, อเหสฺส, ธมฺ,
 ปรีสาย, จริยวเสน, สัตถา, ชัมมเทสนํ, วทฺเทสนํ, ชูเปถฺวา,
 เทว, อคฺคสวาก, อวเสนฺตา, อวทตฺถํ, ปาปุณฺณํ, อคฺคสวากานํ,
 ปณ, , อูปริมคฺคกิริจํ, น, นิฏฺฐาสิ, ทถาวณา? สวาก—
 ปารมีญานสฺส, มหฺนคทาย, อตฺตยถฺมา, มคฺคาโมคฺคสฺสลาโน,
 ปัพพชิตทิวโต, สกฺกเม, ทิวเส, มกขวฺญฺชฺเร,
 ภตฺสวาทคามา, อูปนิสฺสาบ, วิหริวฺโต, ถิมมิตฺเต, โธกมฺมิตฺเต,
 สัตถารา, สํ, เวชิต, ถิมมิตฺถํ, วิโมเทถฺวา, ตถาคเตน, ทินฺนํ,
 ชาคุกมฺมญฺฐานํ, สฺสณฺณํ, ไทว, อูปริมคฺคคตฺตยกิริจํ, นิฏฺฐาเปถฺวา,
 สวากปารมีญานสฺส, มตฺถกํ, ปตฺโต, สารีปุตฺตตฺถเณโรมิ

ยัพพิชิตทิวสโต อัทธมาลี อติภมิตวัจ สัตถารา
 สัทธ ทเมว ราชคหิ อุนิสสาช สุนรชาตเลณเ วิหรัณโต
 อัทธโน ภาคิณเยยัสส ที่นณชปริพพาชกัสส เวทนาปริคคห—
 สัทธันเต เทสิยมาเน สัทธานุสาเรน ญานัน เปเสตวา
 ปรัสส วัทธมิกิ ภัตติ ภณฺณชนฺโต วิย สววกปารมีญานัสส
 มัตถกั ปัตโต. นนุ จายัสมา มหายุญฺโญ อถ กัสสมา
 มหามาไคคัลลานโต จิรตเรน สววกปารมีญานัน ปาปุณฺณติ?
 ปริภมิมมตฺตํคทาย. ญานา ทิ ทุกคตมเนสสา ภัตติจิ
 คณฺณคทายมา จิยฺยเมว นิกขมณฺติ, ราชนํ ปน หัตถิถวาตถนภิยฺยนาท
 มตฺตํคตํ ปริภมิมิ สัทธํ วัญญุติ. เอวํ สัมปทมิทํ เวทิตัพพ.
 ทํทิวสเมว ปน สัตถา วัทธมาเนจฺจฉายาย เวพฺพเน
 สววกสันนิปาทํ ภัตติวา ทวินนํ เถรณํ อคฺคสววกญฺฐานํ
 ททฺธวา ปาติโมกข์ อุตฺทิลิ. ภิกขุ อชฺชฌายีสสุ “สัทธา
 มุโขโลกเนน ภิกขํ เทติ, อคฺคสววกญฺฐานํ เทนฺเตน นาม
 ปชฺชมิ ยัพพิชิตานํ ยญฺญวคฺคิยานํ ทาทํ วัญญุติ, เอเต
 อโนโลเกนฺเตน ยสฺสทฺเถรยฺยมนุชานํ ยญฺญยญฺญญาสาช ภิกขุณํ
 ทาทํ วัญญุติ, เอเต อโนโลเกนฺเตน ภทฺทวคฺคิยานํ
 เอเต อโนโลเกนฺเตน อรุเวลกัสสปาตีนํ เทภาคิกานํ
 เอเต ปน เอตฺตเก ปตฺตาย สัพพยฺยฉา ยัพพิชิตานํ
 อคฺคสววกญฺฐานํ เทนฺเตน มชฺชิ โอโลเกตฺวา ทวินนํ ทิวทิสฺสุ
 สัตถา “ภิกฺ กเถถ ภิกขเวติ ปุณฺณิตฺวา อิทํ นํมาติ
 วุทฺเท; “นาหิ ภิกขเว มชฺชิ โอโลเกตฺวา ภิกขํ

เทมิ, เอเตส ปน อัตถนา ปัตถิตตัตถิตเมว เทมิ,
 อัญญาโกณัฏฐาญญู หิ เอกสมี สัสเส นวอัคค—
 สัสสทานานิ เทนโต น อัคคสาวกัญฐานิ ปัตถเถว อทาสี,
 อัคคัมมัม ปน อรหัตถิ สัพพะปฐมํ ปฏิวชิณฺหิ ปัตถเถว
 อทาสีติ. “ภทา ภควาติ. “สุณิสฺสธ ภิกขเวติ.
 “อาม ภันเตติ. “ภิกขเว อิตโต เอกนวุคคิยเป วิปัสสี
 ภควา โลเก อุตปาติ. ตทา “มหากาโล รุพกาโลติ
 เทว ภาทิกา กุณฺณฬิกา มหันตํ, สาลิเชตฺตํ วปาเปสฺ.
 อเนกทิวสํ รุพกาโล สาลิเชตฺตํ คินฺทว เอง สาลิคัพภ
 ฆาเลตฺวา ขาติ. อติมขุริ อโหสิ. โส พุทฺธปมฺมุขัสส
 สัมมัสส สาลิคัพภทานิ ทาทกาโม หุตฺวา เชฏฐกภาทิก
 อุปสัณฺณมิตฺวา “ภาทิก สาลิคัพภ ฆาเลตฺวา พุทฺธานิ อนฺจฉวก
 กิตฺวา ปจาเปตฺวา ทานิ เทมาติ อาก. “กั วเทสิ, สาลิคัพภ
 ฆาเลตฺว ทานิ ฆาม เนว อตฺเตเต ภุตตฺถัพพะ นานาคเต
 ภวิสฺสติ, มา สัสสํ นาสยิติ. โส ปุณฺณปัณฺณํ ยาจิเยว, อถ น
 “ภาทา เตนหิ เชตฺตํ เทว โภฏฐาเส กิตฺวา มม โภฏฐาส
 อนามลิตฺวา อตฺตโน เชตฺตโภฏฐาเส ยํ อิจฺฉสิ ท
 ภโรหิติ อาก, โส “สาชฺฐติ เชตฺตํ วิภชิตฺวา
 พทฺธมฺมุสเส หัตถกัมมํ ยาจิตฺวา สาลิคัพภ ฆาเลตฺวา
 นิรทเก จิเร ปจฺจำเปตฺวา สยฺยปมฺมุขัสสภกราหิ โยเชตฺวา
 พุทฺธปมฺมุขัสส ภิกขุสสัมมัสส ทานิ ทิตฺวา กิตฺกกิจจ—
 ปวิโยสาเน “อิทํ ภันเต มม อัคคทานิ อัคคัมมัสส

ยมกวรรคกถา

สัพพะปัญฺม ปฏิวะชา ย สัตถ์ตถุติ อาท. สัตถ์ตา “เอวํ โหติ
อญฺโหมทํ อทาสี. โส เขตํ คณฺหา โอโลเกนฺโต
สกลเขตเต กณฺณกาพทฺเหติ วิย สาลีสํเสหิ สญฺญํณํ ทิสฺวา
ปัญฺจวิขํ ปตฺติ ปฏฺฐลลิตฺวา “ลาภา วต เมติ จินฺตเตวา
ปฏกกาเล ปฏกคํ นาม อทาสี. คามวาสีหิ สทฺธ
อคฺคตฺสทฺธานํ นาม อทาสี. ทายเม ทายนฺตคํ
เวณิกเวณ เวณิกคํ กถาปะทิสฺสุ กถาปะคํ ขลคํ ขลคณฺทคํ
โกฏฐลลิตฺวา เอวํ เอกสํเส นวาวเร อคฺคทํ
อทาสี. ตสฺส สัพพะเส นวาวเรสุ กตฺติคทิกฏฐานํ ปรีปุริ.
สสฺสํ อติเรกํ อฏฐานํ สมนํ อโหสิ. ชมฺโม นามเส
อคฺคทํ วัชชติ วัชชติ.

“ชมนฺโม ทเว วัชชติ ชมนฺจาวริ

ชมนฺโม สจฺจนิโณ สุขมาวหาติ

เอทานิสฺโส ชมนฺโม สจฺจนิโณ

น ทคฺคทํ คจฺจติ ชมนฺจาวริ.

เอวเมว วิปัสสิสฺสํมาสัพพะทกกาเล อคฺคชมนฺมํ ปญฺม
ปฏวิชณฺทํ ปตฺตณฺโต นวอคฺคทํทํ อทาสี. อโ
ตตสทสฺสกํปตฺตณฺเก ปน หสฺวคินฺคเร ปทุมุคฺตรพฺพุทกกาเล
สทฺธทาํ มหาทํ ทคฺวา ตสฺส ภกฺวาโต ปาทมฺล
ณฺทํชชิตฺวา อคฺคชมนฺมํสสฺส ปญฺม ปฏวิชณฺทํคเมว ปตฺตณฺ
สุเปสิ. อิติ อิมินา ปตฺตณฺคเมว มยา ทินฺนํ นาค
มุขํ โอโลเกทฺวา เทมิติ. “ยสฺสกุลปฺตคํมุข

สัจจขบัตถุ

๘๘

ปัญฺหปัญฺหาสนนา กิ กัมมํ กรสุ ภาณเตติ.
 “เอเตปิ เอกัสส พุทฺธัสส สันติเก อรหิตํ
 ปัตเตนฺตา พหุ ฺปัญฺณกัมมํ กัตถวา อปรภาเต อนุปัตฺตเน
 พุทฺธเส สหายกา หุตฺวา วัคฺคพนฺธเนน ฺปัญฺณานิ กโรจฺจทา
 อนาถสรวานิ ปฏิจจกัณฺฐา วิจฺจสุ. เต เอกทิวสํ สกฺกํ
 อิตถิ ภาสกํ ทิสฺวา “ฉาเปสฺสามาติ สุสานํ หริสุ.
 เตสุ ฺปัญฺหเสน “ตุมฺเห ฉาเปนาติ สุสานเน ชฺชเปทฺวา เสสา
 คามํ ปวิญฺชฺวา. ยสทวารโก ทํ สรวํ สฺสุเลหิ วิชฺฌิตฺวา
 ปวิจฺจเตทฺวา ปวิจฺจเตทฺวา ฉาเปนฺโต อสุภสัจฺจ ฺปฏฺฐลภิ.
 อิตเรสฺปิ ๑คณฺเณ ชนานิ “ปัสสจ โภ อิมํ สรวํ ททถ หุตถ
 วิทฺธสฺสทกฺกมํ ภาพรโฆรฺมํ วิย อสุจํ ทฺธกัณฺธิ ปฏิกกฺกสนฺติ
 ทสฺเสสิ. เตปิ ททถ อสุภสัจฺจ ฺปฏฺฐลภิสฺสุ. เต ฺปัญฺห
 ชนา คามํ ฺหิตฺวา เสสสหายกานํ ภณฺธิสุ. ยโส ปน ทวารโก
 โคหํ ฺคณฺธวา มาตาปิตฺต
 อสุภํ ภาวฺธิสุ. อิทเมเตสํ ฺพุทฺธกัมมํ. เตเนว ยสฺสส
 อิตถคตาเร สุสานสัจฺจ อนุปัตฺตชฺช. ทาย ๑ อนุปัตฺตยสฺมปตฺติยา
 สัพพะโส วิเสสาธิคโม นิพฺพตฺติ. เอวํ อิมเ อิตฺตนา
 ปัตถิตเมว ลภิสฺสุ. นาทํ มุขํ โอโธเกทฺวา ทมฺมํติ.
 “ภทฺทวคฺคิยา สหายกา ปน กิ กริสฺสุ ภาณเตติ.
 “เอเตปิ ภูิกฺขเว ฺพุทฺธพฺพทฺธานํ สันติเก อรหิตํ
 ปัตเตนฺตา ฺปัญฺณานิ กัตถวา อปรภาเต อนุปัตฺตเน

พทฺธ กัสสปะคา หุตวาทิ คุณฺฑิลโสภาทํ สุตวาทิ สันฺธุจฺจุสฺส—
 สทฺธสฺสานิ ปญฺญัสสํวาทิ วัคคัสสุ. เอวํ อิมํ อັคคณา
 ยํ ตํ อคฺคตํ อคฺคตเมว ลภิสฺสุ. นาคํ มุขํ โอลฺลเกทวาทิ
 ภิกขุณฺโณ ทมํ มิตฺติ. “อรรุเวลกสฺส ปาทโย ปณ ภาณฺเต
 กิ ภารุชฺชิตฺติ. “อรรหคฺคตเมว ยํ ตํ อคฺคตวาทิ ปญฺญา
 ภริสฺส อิตฺโต ทิ เทวณฺวตฺติกํ ยํ เป ทิสฺส โส ผุสฺส โส เทว พทฺธ
 อคฺคตํ ชิสฺส. ผุสฺส พทฺธชิสฺส มหิณฺโท นาม ราชา ยํ ตา
 อโหสิ. ทสฺสํ ปณ สมํ โฟชํ ยํ ตํ เท วัณฺญโณ กณฺธุจฺจุสฺส ปุคฺค
 อคฺคตสวโก ปุโรหิตปุคฺคโต ทุตฺติยสวโก อโหสิ. ราชา สทฺธ
 สมนฺตํ กิ คณฺธวาทิ “เชฏฺฐปุคฺคโต เม พทฺธ โช กณฺธุจฺจุสฺส ปุคฺค
 อคฺคตสวโก ปุโรหิตปุคฺคโต ทุตฺติยสวโก ทิ เท โอลฺลเกทวาทิ
 “มเมว พทฺธ โช มเมว ชมํ โม มเมว สํโฆ, นโม ทิสฺส ภควโต
 อรหโต สมนํ มาสมนํ พทฺธชิสฺส สทฺธ ทิกขิตฺตํ อทานํ อทาเนทวาทิ
 สทฺธ ปาทมฺเเล นิยชฺชิตวาทิ “ภาณฺเต อิทานิ เม
 นวทิวสฺส สทฺธสฺส ปริมาณสฺส อายุโน โภญฺญิ นิสฺสิตวาทิ
 นิตฺทายนกาโล วิย อญฺญเณสํ. เกหทวาทิ อคณฺธวาทิ ยาวาคํ
 จิรวามิ ทาว เม จิตฺตาวโร ยํ จเย อชิวาเสนาติ ปญฺญา
 คเหทวาทิ นิพทฺธ พทฺธชฺชํ ชฺชาภํ กโรติ. วัณฺญโณ ปณ อปเรย
 ตโย ปุคฺคตา อเหสฺส. เทสฺส เชฏฺฐจฺจุสฺส ยํ ปญฺญโฆสคณฺนิ ปริวารो,
 มชฺฉิมสฺส ติณฺโณ, กณฺธุจฺจุสฺส เทว. เท “มยํ มยํ ภาทิกํ
 โภเชสฺส สามาติ ยํ ตวํ โอภาสํ ยาจิตวาทิ ปุณฺณํ ปุณฺณํ ยาจิตวาทิ
 อลภิตวาทิ ยํ จเย เท ภุชิตวาทิ ทิสฺส วุสฺสํ มนฺตํ ตาย เปสฺสตา

ปัจฉินันท์ วุฒเมตฺวา ปีติ สันติกัม อากมฺส. อถ ใน
 ปีตา อาลึงคิถฺวา ลีเส จุมฺพิตฺวา “วรํ ไร คาคา ทมฺมํ
 อาห เต “สาธุ เทวาทิ วรํ คคิตกัม กิถฺวา ปุณ
 กติปาหิจฺเจเนน ปีติรา “คณฺโผถ คาคา วรณฺตี วุคฺคทา “เทว
 อมฺหากัม อัญญฺเณน เกณจิ อคฺคโถ นคฺคณิ, อิตฺโต ปฏฺฐาเย
 มยํ ภาทิกัม โภเชสฺสํสาม, อิมํ โน วรํ เทหิตฺติ อากมฺส. “น
 เทมิ คาคาติ. “นิจฺเจกาลํ อเพนฺคทา สคฺคตสฺสวัจฺจนานิ เทถาคิ.
 “น เทมิ คาคาติ. “เตนหิ น ปญฺญํ จิตฺตาวริ ทิณฺเฑ เทว
 เขกํ สวฺจฺจนํ สคฺคต มาเส น มาเส ปญฺญํ มาเส จิตฺตาโร
 มาเส คโย มาเส เทถาคิ. “น เทมิ คาคาติ. “โหถ
 เทว, เขเกกสฺสํ โน-เขเกกํ มาสํ กิถฺวา คโย มาเส เทถาคิ.
 “สาธุ คาคา,๑ เตนหิ คโย มาเส โภเชถาคิ.๑ เกลํ ปุณ
 ทิณฺเฑมฺมํ เอโกว โภฏฺฐาการิโก เอโกว อายุตฺตโก-
 เทคสฺสํ ทฺวาทสสํหุคฺคปฺริสปริวารโร. เต ปักโกสาเปถฺวา “มยํ
 อิมํ เตมาสํทส ลีลาณิ คเหตฺวา เทว กาสายานิ นิวาเสถฺวา
 สคฺคตํารวา สหวาลํ วสิสฺสํสาม, ตูเมหิ เอตฺตกัม นาม ทานวคฺคตํ
 คเหตฺวา เทวสิกํ วุคฺคิสฺสํลํ นํ ภิกฺขุณฺโณ โยชสฺสํลํลํลํ ๑
 โน สัพฺพิ ขาพฺนึยโกชนึยํ สวคฺคเตยฺยาถ. มยํ หิ
 อิตฺโต ปฏฺฐาเย น ภิกฺขุจํ วักขามาติ วทิสฺส. เต
 คโย ปี ปริวาริกปฺริสสคฺคสฺสํ คเหตฺวา ทส ลีลาณิ
 สมารทาย- กาสายวคฺคตานิ นิวาเสถฺวา วิทาเรเยว วสิสฺส.
 โภฏฺฐาการิโก ๑ อายุตฺตโก ๑ เขกโต หุคฺคทา ทิณฺเฑ

ภาสีกานิ โภฏฐาการะเหติ วาเรน วาเรน. วัฏฐัง กเหตุว
 ทานิ เทนฺติ. กัมมกรานิ ปน ชุตฺตา ยาคุกัฏฺฐาทินิ อิตฺถาย
 โรทฺถินฺติ. เท เทสํ ภิกฺขุสํฆเ ชนาคเตยเว ยาคุกัฏฺฐาทินิ
 เทนฺติ. ภิกฺขุสํฆัสส กัฏฺฐกัจจาวสาเน ภิกฺขุจํ อติเรกํ น
 ภุตตฺถัพพํ. เท อปรภาเค ทารกานิ เทมาติ อิตฺตนาบี
 คเหตุวา ชาทิสฺ. มนุญฺญญิ อหารํ ทิสฺวา อธิวาเสตฺ
 นาสกฺขสฺ. เท ปน จตฺราสํทิสฺสสํสา อเหตุสฺ. เท สํฆัสส
 ทินนํ วัฏฐัง ชาทิตฺวา กายัสส เภทา เปตฺติวิสเย นิพฺพตฺตสฺ.
 เท ภาติกา ปน ปุริสสทฺสเสน สทฺธิํ กาลิ กัฏฺฐา เทวโลเก
 นิพฺพตฺติตฺวา เทวโลกา เทวโลกํ สสรณฺทา เทวํ นวฺกิกฺขเป
 เชเปสฺ. เอวํ เท คโย ภาตโร อรทฺธํคํ ชุตฺตเดณฺตา ททา
 กัลยาณกัมมํ กริสฺ. เท อิตฺตนา ชุตฺตนิเมว ลภิสฺ.
 นาคํ มุขํ โอโลเกตฺวา ทมฺมิ ททา ปน เทสํ อายคฺคโก
 พิมฺพิสาโร อเหตุสฺ, โภฏฐาการิโก วิสาโช อปาสโก.
 เทสํ กัมมกรา ททา เปเตสฺ นิพฺพตฺติตฺวา
 สุกคิทฺทคฺคทิวเสน สสรณฺทา อิมํลํ กักฺขเป จิตฺตาริ
 พุทฺธนฺทรานิ เปตโลเกยเว นิพฺพตฺติสฺ. เท อิมํลํ
 กักฺขเป สัพพปญฺญํ อุตฺตมํ จิตฺตาสวสฺสสทฺสสาชฺญํ กกุสฺสันธิ
 ภควันตํ อุตฺตงฺกมิตฺวา “อัมหากํ อหารํ ลภณกาสิ
 อาจิขณฺตาติ ปุจฺฉิสฺ. “มม ทาว กาเล น ลภิสฺสอ,
 มม ชฺชิตฺโต มหาลยฺววิยา โยชนมตฺตํ อภิรพฺหยาโย โภณาคมน
 พทฺชโ อุตฺตมํชิตฺตํ, ตํ ปุจฺฉเยยฺวธฺมาติ อาห. เท

สัญญาบัตร

๔๓

คัตถกัล, กาลิ เชเปตวา ทัสมิ อุมฺมํชเน ทํ ปุจฺฉิสฺสุ. เสยฺ
 “มม กาลเ น ลภิสฺสถ, มม ปุจฺฉโต มหายุวียา
 โยชนมัตถํ อภิรุพฺพทาย กัสสปปพทฺโธ อุมฺมํชชิสฺสติ,
 ทํ ปุจฺฉเยยฺยาคาติ อาห. เท คัตถกัล กาลิ เชเปตวา ทัสมิ
 อุมฺมํชเน ทํ ปุจฺฉิสฺสุ. โสยฺ “มม กาลเ น ลภิสฺสถ,
 มม ปุจฺฉโต มหายุวียา โยชนมัตถํ อภิรุพฺพทาย โคตโม
 พทฺโธ นาม อุมฺมํชชิสฺสติ, ตทา कुम्ภากํ ญาตโก
 พิมฺพิสาโร นาม ราชา ภวิสฺสติ, โส สัตถุ ทานํ ททฺวา
 कुम्ภากํ ปาเปสฺสติ, ตทา ลภิสฺสธาคาติ อาห. เทสํ เอกํ
 พุทฺธฉนฺตรํ เสว ทิวสํ วิย อโหสิ. เท ตถาคํเต
 อุมฺมํชเน พิมฺพิสาร์วัญญา ปุชฺชมทิวสํ ทาเน ทินฺเน
 วัคฺคิกาเต เภรวลทํทํ กคฺควา วัญฺญู อคฺคานํ ทสฺสยิสฺสุ.
 โส ปุนทิวเส เวพฺพูนํ อาคณฺธวา ตถาคทสฺส ทํ ปวตฺติ
 อารเเจสิ. สัตถา “มหาราช อิตो เทวณฺวตฺติกมฺมํตถเก
 ฆสฺสพทฺธกาเล เอเต ทว ญาตกา ภิกฺขุสํฆสฺส
 ทนฺนํ วัญฺญู ขาทิตฺวา เปตโลเก นิพฺพตฺติทฺวา สัสฺสธนา
 กุณฺณยาทโย พทฺธเ อุมฺมํชเน ปุจฺฉิตฺวา เทหิ
 อิทญฺจิทญฺจ วัคฺคทา เอตคคัล กาลิ ทว ทานํ ปุจฺจาสฺสमानา
 หิยโย ทया ทาเน ทินฺเน ปตฺติ อลภมานา เขวมภิสฺสติ.
 “ถิ ปุน ภันโต อิทานิยํ ทินฺเน ลภิสฺสณฺติติ. “อาม
 มหาราชาทิ. ราชา พทฺธปมฺขํ ภิกฺขุสํฆํ นิมนฺเตทฺวา ปุนทิวเส
 มหาทานํ ททฺวา “ภันโต อิตो เทสํ เปตานํ ทิพฺพนํยานํ

บัพพิชิตวา โมกข์ขมัมคเวสน์ กาคู วัฏฏคิตติ. โส สหายก
 อุปสังกมิตวา อาต “สम्म ลีริวัฑฒก อหิ บัพพิชิตวา
 โมกข์ขมัม คเวสัสสามิ, ทวี มยา สัทธี บัพพิชิต สักขิสสสิ,
 น สักขิสสสิติ. “น สักขิสสามิ, สम्म ทวีเยว
 บัพพิชาคิตติ. โส จินันเตสิ “ปรโลกิ คัจฉันโต
 สหายิ วา ญาติमितเต วา คเหตวา คโต นาม นัตถิ,
 อตักนา กถิ อตักโนว โหตติ. คโต รตนโกฏฐาการิ
 วิวราเปตวา กปณทิกิวนิพฟกยาจกานิ มหาทานิ ทัตถวา
 บัพพิทปาที ปวิสิตวา อสิบัพพิชช บัพพิช. ทสส “เอโก
 เทวึ ตโยคิ เอวึ อหุบัพพิชช บัพพิชิตวา จตุสัททิสทสส—
 มัตถา ชฎิลา อเสสิ. โส ะญี อภิณฺญา อัญญู ๑ สมายัตติโย
 นิพพิตเตตวา เทสิ ชฎิลานิ กสินปrikมัม อาจิกขิ. เทสิ
 สัพเพ ะญี อภิณฺญา อัญญู ๑ สมายัตติโย นิพพิตติสุ. เทน
 สมเยน อโนมทสส นาม พุทฺโธ โลเก อุตปาติ. นคริ
 จินทวตี นาม อโหสิ. ปีตา ยสวันโต นาม ชัตติโย, มาตา
 ยโสธรา นาม เทวึ, โภติ อชฺชุนรูกโข. นิสโก ๑ อโนโม
 ๑ เทวึ อคฺคสาวกา, วรฺโณ นาม อัญญูโก, สุนทรา ๑
 สุมณา ๑ เทวึ อคฺคสาวิกา. อาย วสสสทสทสส
 อโหสิ. สรีริ อัญญู ะญูญาสทตฺถัพเพ, สรีริขบภา ทวาทส—
 โยชนิ ฌริ.ภิกขุสทสทสสปริวาโร อโหสิ. โส เอกทิวส
 ะจุสกาเล มหากรุณาสมายัตติโต วุฏฐาย โลกิ โวลโลเกนโต
 สรทตาบส ทิสวา “อชฺช มัยหิ สรทตาปสสส สันติก

คตปัจเจกชน ชัมมเทสนา ๑ มหติ ภวิสฺสติ, โส ๑.
 อคฺคสวากฺขุณฺณํ ปัตถะเสสฺสติ, ทสฺส สหยาโก สิริวัฑฒ—
 ญฺญพิโก ทุคฺยสวากฺขุณฺณํ ปัตถะเสสฺสติ, เทสนาปริโยสานะ
 จสฺส ปริวารวา จตุสฺสทตฺติสฺสทฺสชฺชูลา อรหฺตํ ปาปณิสฺสํ,
 มยา ตตฺถ คณฺโถ วัฏฏกตฺติ อคฺคโน ปัตถะจิวรมาทาย.
 อญฺญํ ภิญฺญํ อนามนฺเตตฺวา สีโห วิย เอกะโร
 หุคฺวา สรททาปสฺสสฺส อณฺเฑวาสีเกสฺส ผลาผลตฺถาย
 คเตสฺส “พุทฺธภาวํ เม ชานาตุติ ปสฺสสฺสทสฺสเสว
 สรททาปสฺสสฺส อากาสโต โอทริตฺวา ปุรวิํ ปติญฺฐาสี.
 สรททาปสฺส พุทฺธานุภาวญฺเฑว สรรณิยํตฺถ ภิญฺญํ ทิสฺวา
 ลกฺขณมฺเฑ สัมมสฺสิตฺวา “อิมะหิ ลกฺขณะหิ สมนฺนาคโต
 นาม อคารมชฺเฌ วสฺสํโต ราชา โหติ จักกวัฑฒติ,
 ปัพพชฺสํโต โลเก วิวตฺตจฺฉโต สัพพญฺญ พทฺโธ โหติ,
 อญฺ ปริโส นิสฺสํสยํ พทฺโธติ ชานิตฺวา ปัจฺจคฺคมนํ ภาตฺวา
 ปญฺญะปติญฺฐิตะน วัฑฒิตฺวา อาสณํ ปญฺญาเปตฺวา อทาสี.
 นิสฺสิตฺติ ภควา ปญฺญัตตาสเน. สรททาปสฺสํ อคฺคโน
 อญฺฉริวํ อาสณํ คเตตฺวา เอกมฺเฑ นิสฺสิตฺติ. ทสฺสํ สมเย
 จตุสฺสทตฺติสฺสทฺสชฺชูลา ปณฺทปณฺททานิ โอชวณฺทานิ ผลาผลานะ
 คเตตฺวา อาจริยสฺส สันติกํ สัมปัตตา พุทฺธานุภาวญฺเฑว
 อาจริยสฺส ๑ นิสฺสนาสนํ โอโลเกตฺวา อาหุสฺส “อาจริย มยํ
 ธิมฺสํ โลเก คุเมหฺหิ มหฺนตฺตโร นตฺถิ วิจฺจาม,
 อญฺ ปะ ปุริโส คุเมหฺหิ มหฺนตฺตโร มณฺเฑติ.

“คาตา กิ วเทถ, สาสเปณ สัทธี อัญญัสสัจฉิโยชนสอ—
 สหัสสัพเพสิ สีนะริ สมนิ กาคิ อิจฉณ, สัพพัญญุพุทฺธเชน
 สัทธี สม อูปม มา กริถถ ปุทฺธกาคิ. อถ เต ทาปสา
 “สหายิ ปุริโส อิตฺตรสัทโท อภวิสส, น อัมหาก
 อาจริโย เอวรूप อูปม อาทริสสติ, ยาว มหา วตายิ
 ปุริโสติ สัพเพว ปาเทส, ปติทฺวา สิวสา วันทิส. อถ
 เน อาจริโย อาท “คาตา อัมหากิ พุทฺธานิ อญฺฉวิไล
 เทยฺยธมฺโม นัตถิ, สัตถา จ ภิกฺขจารเวลายิ อิจาคโต,
 มยิ ยถาสตฺติ ยถาพลํ เทยฺยธมฺมํ ทสฺสาม, ตุมฺहेติ ยํ ยํ
 ปณฺธิํ ผลาผลํ ทํ ทํ อาทราชาติ อาทราเปทฺวา หัตถเ
 ไชวทฺวา สยิ ตถาคทสส ปัตเต ปติญฺฐาเปสิ. สัตถาราว
 ผลาผลเ ปฏิกฺคหิตมัตเต, เทวตา ทิพฺโพทฺธิ ปักฺกขิสฺส. โส
 ทาปโส อทกฺกํ สยเมว ปริสสาเวทฺวา อทาสิ. ตโต ภคฺตกิจจํ
 กทฺวา นิสินฺเน สัตถริ, สัพเพ อนฺเตวาสิเก ปักโกสิตฺวา
 สัทธ, สันติเก สาราณียกณิ กเถนฺโต นิสิติ. สัตถา
 “เทว อคฺคสวภา ภิกฺขุสฺสเมณ สัทธี อาทิจฉนฺตฺวา จินฺเตสิ.
 ๒ สัทธ จิกฺกํ ญัตฺวา สทสสสสฺสชฌาตวปริวารว อาคินฺทฺวา
 สัตถาริ วันทิตฺวา เอกมณฺติ อัญฺฐิส. ตโต สรททาปโส
 อนฺเตวาสิเก อามณฺเฑสิ “คาตา พุทฺธานิ นิสินฺนาสนมฺปิ นิจ,
 สมณฺสทสสสสสสสสสิ อาสนํ นัตถิ, ตุมฺहेติ อชฺช อพาริ
 พุทฺธิสัททวาริ กาคิ, วญฺญติ, ปัพพตปาทโต วันณคณฺธี—

สัณขัณณานิ ปุณณานิ อาทราดาติ. กณณกาโล ปุณณัง วย
 ไทติ, อิทธีมิโต ปณ อิทธีวิสโย อจิน์เตยโยติ. มุหุคคัมคเตเนว
 เท คาปสา วัณณคัณณัณณานิ ปุณณานิ อาทริทวา พุทธานิ
 โยชนนัปปมาณ ปุณณาสนั ปุณณญาเปสฺ, อุกินัน อัคคสาวกานิ
 ทิคาเวค, เสธานิ ภิกขุณิ อัทธมโยชนิกาภิเกท, สัณณวักส
 อุตถมัตถิ อโหสิ. “กณิ เอภัสสิ อัสสมยเท ทาว มหันตานิ
 อาสนานิ ปุณณัตถานิ น จิน์เคตัพพิ. อิทธีวิสโย เทส. เอว
 ปุณณัตถเตสฺ อาสเนสฺ สรททาปโส ตถาคคัสส ปุโรโต อัญชลิ
 ปัคคัยทิ จูโต “ภันเต มัยหิ ทิณรทคํ ทิตาย สุขาย อิม
 ปุณณาสนั อภิรทนาติ อาท.

“นาณาปุณณัง คัณณัง
 ปุณณาสนั ปุณณญาเปคฺวา
 อิทํ เม อาสนั วิร
 มม จิตกํ ปสาเทนโต
 สัตถิ วัคคินทิว พุทโธ
 มม จิตกํ ปสาเทคฺวา

สัณณิปปาเตคฺวาน เอภโต
 อิทํ วณณมัพพิวิ
 ปุณณัตถคํ ทวนุจฉว
 นิสิต ปุณณมาสเน
 นิสิต ปุณณมาสเน
 ทาสยิตฺวา สเทวเกติ.

เอว นิสินเน สัตถิวิ เทว อัคคสาวกา เสสภิกข
 ๑ อัคคโน อัคคโน ปัคคาสเน นิสิตัส. สรททาปโส
 มหันตํ ปุณณัตถคํ คเคทวา ตถาคคัสส มัตถเก อาเรนโต
 อัญฐาส. สัตถา “ชฎิลานิ อยํ สักกาโร มหัชฌโล
 ไทคคิ นิโรธสมาปัตติ สสมาชชี. สัตถุ สสมาปัตติ
 สสมาชฌภาว ญัตติวา เทว อัคคสาวกาปิ. เสสภิกขุ

สมาบัติที่ สมาบัติที่สี่. คณาโคต สัตถาคัม นิโรธสมาบัติที่
 สมาบัติที่ชื่อว่า นิสินโน อัญเจวาลิกา ภิกขุจาวภาเส
 สมบัติที่ ๖ วนมุตตลาผล ปริภุญชิตวา เสสกาลิ พุทธชาน
 อัญชลี ปักคยติ ภิญฐุมติ. สรทตาปโส ปณ ภิกขุจาวรัมบี
 อคณัตวา ปุณณัตติ จารยมาโนว สัตถาคัม ปักคิสุเรน
 วิคินาเมสิ. สัตถา นิโรธโค วุญฐาย ทักขินปัสเส นิสินน
 อคคสาวกนิ นิสกัตเตโร อามันเตสิ “นิสภ สักการการภาณ
 คาปสถาน ปุณณาสนาโมทน กโรหิตติ. เภโร จักกวัตติรญโญ
 สันติกา ปฏิลัทธมหาลาโก มหาโยโย วิย คุญฐมานโส
 สวากปารมีญาเณ ฐิตวา ปุณณาสนาโมทน อารภิ
 ทัสส เทสนาสาเน ทุตติยสาวกนิ อามันเตสิ “คัมปิ
 ภิกขุ ฌัมม เทเสตติ. อโนมัตเตโร เทญญกั พุทธวงนิ
 สัมมสิทวา ฌัมม กเถสิ. ทวินัน อคคสาวกาน เทสนาย
 เขกัสสาณ อภิสมโย นาโหสิ. อถ สัตถา อปริมาเณ
 พุทธวิสเบ ฐิตวา ฌัมมเทสน อารภิ. เทสน-ปริโยสาเน
 ฐเปตวา สรทตาปส สัพเพปิ จตุสัคคิสทสสชฎิลา
 อรหัตถิ ปาปุณิส. สัตถา “เอถ ภิกขเวติ ทัตถิ ปสาเวสิ.
 เกลิ คาวเทว เกสมัสสฺสนิ ฌัมมชรายิส. อัญฐ ปริกขารา
 ภาเย ปติมุกถาว อเถสิ. สรทตาปโส กัสมา อรหัตถิ
 น ปัตโตติ? วิภจิตกจิตตัตตา. ทัสส กิร พุทธชาน ทุตติยาสเน
 นิสิตีทวา สวากปารมีญาเณ ฐิตวา ฌัมม เทสยโค
 อคคสาวกัสส ฌัมมวสน โสคิ อารทชกาลโค ฐิตฐาย

“อโห วทาหิย อนาเกเต อญฺชชฺชนกัลลํ พุทฺธิสฺส
 สาสเน อิมินา สาวเกณ ปฏิลัทธํ อรุ ลเภยณฺติ จิตฺตํ
 อญฺชปาเทสิ. โส เทน ปรีวิตกฺเกณ มัคคผลปฏิวะหํ ทาทํ
 นาสกฺขิ. ตถาคคํ ปน วันทิตฺวา สัมมุเข ชูตฺวา อาห
 “ภันเต ทุมหากํ อนันฺตवासเน นิสินฺโน ภิกฺขุ ทุมหากํ
 สาสเน โก นาม โหคิตฺติ. “มยา ปวตฺตติ” ฆมฺมจักกํ
 อนุปวตฺเตนฺโต สาวกปารมฺปิณฺณสฺส โกฏฺธิยฺยตฺโต โสฬส
 ฆณฺเฏ ปฏิวิชฺฌิตฺวา ชูโต มัยฺหิ สาสเน อคฺคสาวโก
 นาม เอโสติ. “ภันเต ยวายํ มยา ลตฺตทาหํ ปุณฺณตฺตํ
 ชาเรณฺเตน ลกฺกาโร กโต, อหํ อิมสฺส ผลเณ อญฺญ
 ลกฺกตฺตํ วา พรหมตฺตํ วา น ปตฺถณฺมิ, อนาคเต ปน
 อญฺ นิสกตฺเตโร วีย เอกสฺส พุทฺธิสฺส, อคฺคสาวโก
 ภเวยณฺติ ปตฺถณํ อกาลิ. ลตฺธา “สมิขณฺิสสฺสติ นุโข
 อิมสฺส ปุริสสฺส ปตฺถณฺติ อนาคตฺสณฺณํ เปเสตฺวา
 โอโลเกนฺโต กบฺบสฺสทสฺสสาธิกํ เอกํ อลฺลเขยฺยํ อติกกมิตฺวา
 สมิขณฺณวํ อทฺทส, ทิสฺวา สรททาปสํ อาห “น เต อญฺ
 ปตฺถณฺนา โมฆา ภวิสฺสติ, อนาคเต ปน กบฺบสฺสทสฺสสาธิกํ เอกํ
 อลฺลเขยฺยํ อติกกมิตฺวา โคตโม นาม พุทฺโธ โสเก
 อญฺชชฺชิสฺสติ, ตสฺส มาตา มหามาयाเทวํ นาม ภวิสฺสติ, ปิตา
 สทฺโธทโน นาม มหาราชา, ปุตฺโต ราหุโล นาม, อญฺชชฺชาโก
 อานนฺโต นาม, ทุตฺติยสาวโก โมคคัลลาโน นาม, ตฺว
 ปณฺสส อคฺคสาวโก ฆมฺมเสนาปติ สาริปุตฺโต นาม ภวิสฺสติ

เอวี่ คาปส์ พัมภากรัตว้า ขัมมกถึ กเถตว้า ภิกขุสัมปวิรูโ
 อากาสึ ปักขันที. สรทคาปโลยี่ อันเควาสิกเถรานิ
 สันติกั , คณัตว้า สหายกัสส สิริวัฑฒกฏฐัมพิกัสส สาสนั
 เปเสสิ “ภันเต มม สหายกัสส วเทถ, สหายเกณ เต
 สรทคาปเสน อโนมทัสสัสส พุทฺธัสส ปาทมเล อนาคเต
 อปัชชณกัสส โคตมพุทฺธัสส สาสเน อคฺคสาวกฏฐานั
 ปัตถิติ, ทวี ทุคฺยสาวกฏฐานั ปัตถิติ. เอวัญ
 ปน วัตว้า เถเรหิ ปุเรธรมเว. เอกปัสเสน คณัตว้า
 สิริวัฑฒกัสส นิเวสนทวาวะ อฏฐาสสิ. สิริวัฑฒโก
 “จิรัสสั วต เม อัยโย อากโตติ อาสเน นิสิตาเปตว้า
 อิตฺตนา นิจเเว อาสเน นิสินโน “อันเควาสิกปริสา
 ปน โว ภันเต น ปญฺญาณันตติ ปจฺจนิ. “อาม สัมม
 อัมหากั อัสสम्म อโนมทัสส พุทฺธโ อากโต, มยิ คัสส
 อิตฺตโน, พเลน สักการิ กริมฺห, สัตถา สัพพะสั
 ขัมมึ เทเสสิ, เทสนาปริโยสาเน ชูเปตว้า มึ เสสา อหคฺคั
 ปัตถา ปัพพัสส, อหิ สัตถุ อคฺคสาวกั นิสกคฺเถริ ทิสว้า
 อนาคเต อปัชชณกัสส โคตมพุทฺธัสส นาม สาสเน
 อคฺคสาวกฏฐานั ปัตถิติ, ทวีป คัสส สาสเน ทุคฺยสาวกฏฐานั
 ปัตถิติ. “มัยหิ พุทฺธเอหิ สัทธี ปริจโย นัตถิ
 ภันเตติ. “พุทฺธเอหิ สัทธี กถณิ มัยหิ ภาโร ไทหุ, ทวี
 มหัทธั สกิลักการิ สัชเชหิ. สิริวัฑโฒ คัสส วจณิ
 สุตว้า อิตฺตโน นิเวสนทวาวะ ราชมาเนน อฏฐกริสมคฺคั

ฐา^๑ สมทล^๒ กาเร^๓วา วาลิ^๔กั ไออ^๕กิริ^๖ตัว ๓๗๕^๗ณ^๘มานิ
 ๕๖^๙ณ^{๑๐}นิ วิ^{๑๑}กิริ^{๑๒}ตัว, ๖๑๕^{๑๓}ย^{๑๔}ปล^{๑๕}ณ^{๑๖}ท^{๑๗}นิ ม^{๑๘}ณ^{๑๙}ท^{๒๐}ย^{๒๑} การ^{๒๒}า^{๒๓}เป^{๒๔}ตัว
 พ^{๒๕}ท^{๒๖}ท^{๒๗}า^{๒๘}สน^{๒๙} ๕๖^{๓๐}ณ^{๓๑}า^{๓๒}เป^{๓๓}ตัว เส^{๓๔}ส^{๓๕}ก^{๓๖}ิ^{๓๗}ก^{๓๘}ณ^{๓๙}น^{๔๐}ย^{๔๑}ี อา^{๔๒}ส^{๔๓}นา^{๔๔}นิ ป^{๔๕}ญ^{๔๖}ิ^{๔๗}ยา^{๔๘}เท^{๔๙}ตัว
 ม^{๕๐}ห^{๕๑}น^{๕๒}ค^{๕๓} ส^{๕๔}ก^{๕๕}กา^{๕๖}ร^{๕๗}ส^{๕๘}น^{๕๙}มา^{๖๐}น^{๖๑} ส^{๖๒}ซ^{๖๓}เซ^{๖๔}ตัว พ^{๖๕}ท^{๖๖}ช^{๖๗}า^{๖๘}น^{๖๙} นิ^{๗๐}ม^{๗๑}น^{๗๒}ค^{๗๓}น^{๗๔}ค^{๗๕}ถา^{๗๖}ย^{๗๗}
 ส^{๗๘}ร^{๗๙}ท^{๘๐}า^{๘๑}ป^{๘๒}ส^{๘๓}ส^{๘๔} ส^{๘๕}ณ^{๘๖}ญ^{๘๗} อ^{๘๘}ทา^{๘๙}ล^{๙๐}. ทา^{๙๑}ป^{๙๒}โล พ^{๙๓}ท^{๙๔}ช^{๙๕}ป^{๙๖}ม^{๙๗}ข^{๙๘} ก^{๙๙}ิ^{๑๐๐}ก^{๑๐๑}ช^{๑๐๒}ล^{๑๐๓}ซ^{๑๐๔}ม^{๑๐๕}
 ค^{๑๐๖}เท^{๑๐๗}ตัว ท^{๑๐๘}ส^{๑๐๙}ส^{๑๑๐} นิ^{๑๑๑}เว^{๑๑๒}ส^{๑๑๓}น^{๑๑๔} อ^{๑๑๕}ค^{๑๑๖}มา^{๑๑๗}ล^{๑๑๘}. ส^{๑๑๙}ิ^{๑๒๐}ร^{๑๒๑}วิ^{๑๒๒}ท^{๑๒๓}ไ^{๑๒๔}ม^{๑๒๕}ย^{๑๒๖} ๕๖^{๑๒๗}จ^{๑๒๘}ค^{๑๒๙}ค^{๑๓๐}ม^{๑๓๑}น^{๑๓๒}
 ก^{๑๓๓}ตัว ท^{๑๓๔}ถา^{๑๓๕}ค^{๑๓๖}ท^{๑๓๗}ส^{๑๓๘}ส^{๑๓๙} ห^{๑๔๐}ัต^{๑๔๑}ถ^{๑๔๒}โต ๕๖^{๑๔๓}ค^{๑๔๔}ค^{๑๔๕} ค^{๑๔๖}เท^{๑๔๗}ตัว ม^{๑๔๘}ณ^{๑๔๙}ท^{๑๕๐}ย^{๑๕๑}
 ป^{๑๕๒}เว^{๑๕๓}เส^{๑๕๔}ตัว ๕๖^{๑๕๕}ณ^{๑๕๖}ญ^{๑๕๗}ค^{๑๕๘}ท^{๑๕๙}ร^{๑๖๐}ส^{๑๖๑}เ^{๑๖๒}เน^{๑๖๓} นิ^{๑๖๔}ล^{๑๖๕}น^{๑๖๖}น^{๑๖๗}ส^{๑๖๘}ส^{๑๖๙} พ^{๑๗๐}ท^{๑๗๑}ช^{๑๗๒}ป^{๑๗๓}ม^{๑๗๔}ข^{๑๗๕}ส^{๑๗๖}ส^{๑๗๗}
 ก^{๑๗๘}ิ^{๑๗๙}ก^{๑๘๐}ช^{๑๘๑}ล^{๑๘๒}ซ^{๑๘๓}ม^{๑๘๔} ท^{๑๘๕}ก^{๑๘๖}ช^{๑๘๗}ไ^{๑๘๘}น^{๑๘๙}ท^{๑๙๐}ก^{๑๙๑} ท^{๑๙๒}ตัว ป^{๑๙๓}เ^{๑๙๔}ถ^{๑๙๕}โก^{๑๙๖}ช^{๑๙๗}เ^{๑๙๘}เน^{๑๙๙} ป^{๒๐๐}ริ^{๒๐๑}วิ^{๒๐๒}สิ^{๒๐๓}ท^{๒๐๔}ตัว
 ก^{๒๐๕}ัต^{๒๐๖}ค^{๒๐๗}ก^{๒๐๘}ิ^{๒๐๙}จ^{๒๑๐}ป^{๒๑๑}ริ^{๒๑๒}โย^{๒๑๓}ธา^{๒๑๔}เ^{๒๑๕}เน^{๒๑๖} พ^{๒๑๗}ท^{๒๑๘}ช^{๒๑๙}ป^{๒๒๐}ม^{๒๒๑}ข^{๒๒๒} ก^{๒๒๓}ิ^{๒๒๔}ก^{๒๒๕}ช^{๒๒๖}ล^{๒๒๗}ซ^{๒๒๘}ม^{๒๒๙} ม^{๒๓๐}หา^{๒๓๑}ร^{๒๓๒}เ^{๒๓๓}เท^{๒๓๔}ห^{๒๓๕}ี
 อ^{๒๓๖}ริ^{๒๓๗}ธา^{๒๓๘}เท^{๒๓๙}ตัว “ก^{๒๔๐}ั^{๒๔๑}เ^{๒๔๒}เ^{๒๔๓} น^{๒๔๔}า^{๒๔๕}ย^{๒๔๖} อ^{๒๔๗}า^{๒๔๘}ร^{๒๔๙}ม^{๒๕๐}เ^{๒๕๑}โก^{๒๕๒} ย^{๒๕๓}ิ^{๒๕๔}ย^{๒๕๕}ป^{๒๕๖}ม^{๒๕๗}ค^{๒๕๘}ค^{๒๕๙}ก^{๒๖๐}ฐ^{๒๖๑}า^{๒๖๒}น^{๒๖๓}ค^{๒๖๔}ถา^{๒๖๕}ย^{๒๖๖}
 อ^{๒๖๗}ิ^{๒๖๘}มิ^{๒๖๙}นา^{๒๗๐}ว^{๒๗๑} นิ^{๒๗๒}ยา^{๒๗๓}เ^{๒๗๔}เม^{๒๗๕}น^{๒๗๖} ส^{๒๗๗}ัต^{๒๗๘}ค^{๒๗๙}า^{๒๘๐}ค^{๒๘๑} อ^{๒๘๒}น^{๒๘๓}ก^{๒๘๔}ั^{๒๘๕}ม^{๒๘๖}ย^{๒๘๗} ก^{๒๘๘}โร^{๒๘๙}ธ^{๒๙๐}า^{๒๙๑}ค^{๒๙๒}ี อ^{๒๙๓}า^{๒๙๔}ห^{๒๙๕}. ส^{๒๙๖}ัต^{๒๙๗}ถา^{๒๙๘}
 อ^{๒๙๙}ชิ^{๓๐๐}วา^{๓๐๑}เส^{๓๐๒}ล^{๓๐๓}ี. โส^{๓๐๔} เ^{๓๐๕}เ^{๓๐๖}เน^{๓๐๗}ว^{๓๐๘} นิ^{๓๐๙}ยา^{๓๑๐}เ^{๓๑๑}เม^{๓๑๒}น^{๓๑๓} ส^{๓๑๔}ัต^{๓๑๕}ค^{๓๑๖}า^{๓๑๗}ค^{๓๑๘} ม^{๓๑๙}หา^{๓๒๐}ธา^{๓๒๑}น^{๓๒๒}
 ป^{๓๒๓}ว^{๓๒๔}ัต^{๓๒๕}เ^{๓๒๖}เท^{๓๒๗}ตัว ก^{๓๒๘}ถ^{๓๒๙}ว^{๓๓๐}น^{๓๓๑}ค^{๓๓๒} วั^{๓๓๓}น^{๓๓๔}ั^{๓๓๕}ท^{๓๓๖}ตัว อ^{๓๓๗}ณ^{๓๓๘}ุ^{๓๓๙}ช^{๓๔๐}ล^{๓๔๑}ี ๕๖^{๓๔๒}ค^{๓๔๓}ย^{๓๔๔}ย^{๓๔๕}ห^{๓๔๖} ฐ^{๓๔๗}ิ^{๓๔๘}โก^{๓๔๙}
 อ^{๓๕๐}า^{๓๕๑}ห^{๓๕๒} “ก^{๓๕๓}ั^{๓๕๔}เ^{๓๕๕}เ^{๓๕๖} ม^{๓๕๗}ม^{๓๕๘} ส^{๓๕๙}หา^{๓๖๐}โย^{๓๖๑} ส^{๓๖๒}ร^{๓๖๓}ท^{๓๖๔}า^{๓๖๕}ป^{๓๖๖}โล ‘๕๖^{๓๖๗}ส^{๓๖๘}ส^{๓๖๙} ส^{๓๗๐}ัต^{๓๗๑}ถ^{๓๗๒}ุ^{๓๗๓}
 อ^{๓๗๔}ัต^{๓๗๕}ค^{๓๗๖}ส^{๓๗๗}าว^{๓๗๘}โก ก^{๓๗๙}เว^{๓๘๐}ย^{๓๘๑}ย^{๓๘๒}น^{๓๘๓}ค^{๓๘๔}ิ^{๓๘๕}. ๕๖^{๓๘๖}ค^{๓๘๗}เ^{๓๘๘}ล^{๓๘๙}ี, อ^{๓๙๐}ห^{๓๙๑} ท^{๓๙๒}ส^{๓๙๓}เ^{๓๙๔}ว^{๓๙๕}
 ท^{๓๙๖}ุ^{๓๙๗}ค^{๓๙๘}ย^{๓๙๙}ส^{๔๐๐}าว^{๔๐๑}โก ก^{๔๐๒}เว^{๔๐๓}ย^{๔๐๔}ย^{๔๐๕}น^{๔๐๖}ค^{๔๐๗}ิ^{๔๐๘}. ส^{๔๐๙}ัต^{๔๑๐}ถา^{๔๑๑} อ^{๔๑๒}นา^{๔๑๓}ค^{๔๑๔}ค^{๔๑๕} โอ^{๔๑๖}โล^{๔๑๗}เ^{๔๑๘}เท^{๔๑๙}ตัว ท^{๔๒๐}ส^{๔๒๑}ส^{๔๒๒}
 ๕๖^{๔๒๓}ค^{๔๒๔}เ^{๔๒๕}น^{๔๒๖}า^{๔๒๗}ย^{๔๒๘} ส^{๔๒๙}มิ^{๔๓๐}ช^{๔๓๑}เ^{๔๓๒}ณ^{๔๓๓}ภา^{๔๓๔}ว^{๔๓๕} ท^{๔๓๖}ิ^{๔๓๗}ส^{๔๓๘}ว^{๔๓๙}า^{๔๔๐} พ^{๔๔๑}ิ^{๔๔๒}ยา^{๔๔๓}ภา^{๔๔๔}ล^{๔๔๕} “ค^{๔๔๖}ว^{๔๔๗}ย^{๔๔๘} อ^{๔๔๙}ิ^{๔๕๐}โต
 ก^{๔๕๑}ิ^{๔๕๒}ย^{๔๕๓}ป^{๔๕๔}ส^{๔๕๕}ท^{๔๕๖}ส^{๔๕๗}ห^{๔๕๘}ัส^{๔๕๙}สา^{๔๖๐}ก^{๔๖๑}ิ^{๔๖๒} อ^{๔๖๓}ล^{๔๖๔}เ^{๔๖๕}ย^{๔๖๖}ย^{๔๖๗} อ^{๔๖๘}ค^{๔๖๙}ิ^{๔๗๐}ก^{๔๗๑}มิ^{๔๗๒}ท^{๔๗๓}ว^{๔๗๔}า^{๔๗๕} โค^{๔๗๖}ค^{๔๗๗}ม^{๔๗๘}พ^{๔๗๙}ุ^{๔๘๐}ช^{๔๘๑}ล^{๔๘๒}ซ^{๔๘๓}ม^{๔๘๔}
 ท^{๔๘๕}ุ^{๔๘๖}ค^{๔๘๗}ย^{๔๘๘}ส^{๔๘๙}าว^{๔๙๐}โก ก^{๔๙๑}ว^{๔๙๒}ิ^{๔๙๓}ส^{๔๙๔}ล^{๔๙๕}ล^{๔๙๖}ิ^{๔๙๗}ค^{๔๙๘}ิ^{๔๙๙}. พ^{๕๐๐}ุ^{๕๐๑}ท^{๕๐๒}ช^{๕๐๓}า^{๕๐๔}น^{๕๐๕} พ^{๕๐๖}ิ^{๕๐๗}ยา^{๕๐๘}กร^{๕๐๙}ณ^{๕๑๐} ส^{๕๑๑}ุ^{๕๑๒}ท^{๕๑๓}ว^{๕๑๔}า^{๕๑๕} ส^{๕๑๖}ิ^{๕๑๗}ร^{๕๑๘}วิ^{๕๑๙}ท^{๕๒๐}ไ^{๕๒๑}ม^{๕๒๒}ย^{๕๒๓}
 ห^{๕๒๔}ั^{๕๒๕}ฐ^{๕๒๖}ุ^{๕๒๗}ป^{๕๒๘}ห^{๕๒๙}ั^{๕๓๐}ฐ^{๕๓๑}ไ^{๕๓๒}ว^{๕๓๓} อ^{๕๓๔}โ^{๕๓๕}ห^{๕๓๖}ล^{๕๓๗}ี. ส^{๕๓๘}ัต^{๕๓๙}ถา^{๕๔๐}ย^{๕๔๑} ก^{๕๔๒}ัต^{๕๔๓}ถา^{๕๔๔}น^{๕๔๕}ุ^{๕๔๖}โม^{๕๔๗}ท^{๕๔๘}น^{๕๔๙} ก^{๕๕๐}ั^{๕๕๑}ท^{๕๕๒}ว^{๕๕๓}า^{๕๕๔} ส^{๕๕๕}ป^{๕๕๖}ริ^{๕๕๗}วา^{๕๕๘}โร
 วิ^{๕๕๙}หา^{๕๖๐}ร^{๕๖๑}เ^{๕๖๒}ว^{๕๖๓} ค^{๕๖๔}โต. อ^{๕๖๕}ย^{๕๖๖} ก^{๕๖๗}ิ^{๕๖๘}ก^{๕๖๙}เว^{๕๗๐} ม^{๕๗๑}ม^{๕๗๒} ๕๖^{๕๗๓}ค^{๕๗๔}เ^{๕๗๕}โต^{๕๗๖}ห^{๕๗๗}ี ต^{๕๗๘}ภา^{๕๗๙} ๕๖^{๕๘๐}ค^{๕๘๑}เ^{๕๘๒}โต^{๕๘๓}ค^{๕๘๔}

เต สาริ นาคิฉณิ

มิจฉาลักขิปปโคจรา

สารัญิ สารโต ญัตติวา

อสารัญิ อสารโต

เต สาริ อธิคฉณิ

ลัมมาลักขิปปโคจราติ.

ทตถ อสारे สารมทิโนติ: จิตฺตารो ชัยยา ทสวत्ถุกา
 มิจฉาทิฏฺฐิ ทสฺสา อุปนิสฺสยภูตา ชัมมเทสนาติ อยิ อสारे
 นาม ทสฺมิ สารทิฏฺฐิโนติ อตฺโถ. สारे ฯ อสารทสฺสิโนติ:
 ทสวत्ถุกา ลัมมาทิฏฺฐิ ทสฺสา อุปนิสฺสยภูตา ชัมมเทสนาติ
 อยิ สारे นาม, ทสฺมิ “นายิ สारेติ อสารทสฺสิโน. เต
 สารนฺติ: เทยิ ตํ มิจฉาทิฏฺฐิคฺคหณิ คເေတฺวา จูตา กาม-
 วิตฺตีกาທိၼိ ဝုၼေၼ် မိၼ်လၢၼ်းပိၼ်းကိၼ်း ဟူၼ်း လိၼ်းလၢၼ်း
 လၢၼ်း ပိၼ်းလၢၼ်း ဝိမုတိလၢၼ်း ဝိမုတိလၢၼ်း
 ပြမိတိလၢၼ်း နိပုဏ္ဏိယံ နာမိကိၼ်း. လၢၼ်းလၢၼ်း: တေ
 လိၼ်းလၢၼ်း လၢၼ်း နာမ, အေ ဝုတိပိၼ်းလၢၼ်း လၢၼ်း
 “အလၢၼ်း အိၼ်း ဟူၼ်း. တေ လၢၼ်း: တေ ပိၼ်းလၢၼ်း
 လိၼ်းလၢၼ်း ကເေတၼ်း ဟူၼ်း ဂေၼ်းလၢၼ်းပိၼ်းလၢၼ်း
 လိၼ်းလၢၼ်းပိၼ်းကိၼ်း တံ ဝုတိပိၼ်းလၢၼ်း လၢၼ်း
 ကာပရိယာၼ်း ပုၼ်း လိၼ်းလၢၼ်းပိၼ်းလၢၼ်း ပါပုၼ်း
 ပိတိကံ ဓာတိကံ တေၼ်း အိၼ်း.

—————
 လိၼ်းလၢၼ်း.

—————
 နန္တဝိတိ.

“ယဏ္ဍာရိ ကုၼ်းလၢၼ်း အိၼ်း စံးလၢၼ်း လိၼ်းလၢၼ်း
 ဧတေၼ်း

วิหรณ์โต อายสัมนันท์ นันท์ อารัพภ กเถสิ.

สัจฉา หิ ปวัตตติคปวรจัมมจักโก ราชคหิ คณัตถวา เวพฺพเน
วิหรณ์โต “ปุตฺตํ เม อาเนตฺวา ทสฺสเสนาติ สุตฺโตทนมหาราเชน
เปสิตานํ สหสฺสสทสฺสปริวารานํ ทสฺสนํ ทูตานํ สัพฺพปจฺจโต
คณัตถวา อรหัตตํ ปตฺเตน กาฬุทายิตฺเถเรน อากมนถาณ
ญัตถวา สญฺญิมิตฺตํ คาย คาย มคฺคิวนฺณ วัณฺณเถตฺวา
วิสทิสทสฺสชินาสวปริวโต กบิลวตฺถุปรํ นโต ญาตีสมาคเม
โปกขรวสฺสํ อตฺถปตฺตํ กิตฺวา มหาเวสสันดรชาทก
กเถตฺวา ปุนทิวเส ปิณฺฑํทาย ปวิญฺโฐ “อตุตฺถุเรณูปมิตฺตํเชยฺยาคิ
คาย ปิตฺรํ โสตาปตฺตํคิลเล ปติญฺฐาเปตฺวา
“จัมมญฺเรสฺสจริตฺตํ คาย มตาปชาปตฺตํ โคตม
โสตาปตฺตํคิลเล ราชานญฺจ สกิทากามิลเล ปติญฺฐาเปสิ
ภตฺตํกิจฺจปริโยสาเน ปน ราชุลมาคฺคณณํ นิสฺสาย
จันท์กนิหฺริชาทก กเถตฺวา ตโต ทตฺยทิวเส นันท์กumarสส
อภิสฺสเกเคหิปปเวสनावิวิหมังคเลสุ วัตฺตมาเนสุ ปิณฺฑํทาย
ปวิสิตฺวา นันท์กumarสส หตฺถเด ปตฺตํ ทตฺวา มังคล วัตฺวา
อญฺฐาเยสนา ปกฺกมณฺโต นันท์กumarสส หตฺถโต ปตฺตํ
น คณฺหิ. โสปี ตถาคเต การเวน “ปตฺตํ โว ภาณเต
คณฺหิภาติ วัตฺตํ นาสกฺขิ. เอว ปน จินฺเตสิ “โสปาณสฺสเส
ปตฺตํ คณฺหิสฺสคิตฺติ. สัจฉา ทสฺสมี ปฐาเน น คณฺหิ. อิกโร
“โสปาณยาทมฺเย คณฺหิสฺสคิตฺติ จินฺเตสิ. สัจฉา ทตฺถาปี น

คณฺหิ. อิตโร “ราชังคณฺเ คณฺหิสฺสคฺคิ จินฺนเคสิ. สัตถา
 ทตฺถาปิ น คณฺหิ. กุมารโ นีวตฺตติกาโม อรฺหิยา คจฺฉินฺโต
 ทถาคคการเวณ “ปตฺตํ คณฺหถาติ วตฺตํ น สกฺโกติ,
 “อิห คณฺหิสฺสคฺคิ, เอตถ คณฺหิสฺสคฺคิ จินฺนเคสิโต คจฺฉนฺติ.
 คจฺฉมิ ขณฺเ อญฺญา อิตถิโย ทํ ทิสฺวา ชนปทกัลยาณิยา
 อาจิกขิสฺส “อัยเย ภควา นนฺตกุมารํ คเหตฺวา คโต
 ทฺเมตฺถิ น วิมา กริสฺสคฺคิ. สายิ ทํ สุตฺวา อทกพินฺทุ
 ปตฺตมรณฺเเทเหว อทตฺถลิกขิตฺเทสิ เกสฺสเถ เวเคน คณฺหวา “ทวญฺ
 โข อัยยปตฺตํ อาคจฺฉนฺยาสิติ อาห. ทปฺย ทิสฺสา วณฺเ ทิสฺส
 หทเย ทิริยํ ปตฺติทฺวา วิย สฺฐิตํ. สัตถาปิสฺส ทตถโก ปตฺตํ
 อคณฺหิตฺวาว ทํ วิหารํ เนตฺวา “ปัพพชิสฺสสสิ นนฺตาทิ อาห.
 โส พทฺธการเวณ “น ปัพพชิสฺสสํมิติ อวตฺวา “อาม
 วนฺเต ปัพพชิสฺสสํมิติ อาห. สัตถา “เตนฺทิ ภิกฺขเว นนฺตํ
 ปัพพาเซถาติ อาห. สัตถา กยฺลวตฺถุปรํ คณฺหวา ทตฺติยทิวเส
 นนฺตํ ปัพพาเซสิ. สัตถเม ทิวเส ราชุลมาตา กุมารํ
 ชลนฺทกริตฺวา ภควโต สันติกํ เปสฺสสิ “ปัสฺส ทาตฺต เอตํ
 วิสทิสทิสฺสสมณปรวฺตํ สุวณฺณวณฺณํ พหฺมมรฺฐวณฺณํ สมณ
 อยฺนํเก ปิตา, เอตสฺส ทว ปิตุโน ชาตกาเล มหนฺตํ
 นิธิกมฺภิโย อหฺลํ, ทิสฺส นิกขมนกาลโต ปญฺฐุราย น
 ปัสฺสํมิ, คจฺฉนฺ นํ ทายชฺชํ ยาจาทิ, “อหํ ทาต กุมารโ
 อภิเสกํ ปตฺวา จักกวตฺติ ภวิสฺสํมิ ขณฺเ เม อตฺถิโน ชน
 เม เทหิติ สํมิโก ทิ ปตฺโต ปิตุ สันตกสฺสสาติ. กุมารโ

ภควโต สันติโก คันทวา วันทิตวา ปัตติเนหิ ปฏิลลิตวา
 ทัฬหะคุงโร “สุชา เต สมณ ฉายาติ วตฺวา อัญญิยํ พทฺ
 อตฺตโน อญฺญิ วทฺหิโต อัญฺฐาสี. ภควา กตภักตกิจฺโจ
 อนฺโมทนํ กตฺวา อญฺฐาชาสนา ปักกามิ. กุมารโหสิ “ทายัชชํ
 เม สมณ เทหิ, ทายัชชํ เม สมณ เทหิติ ภควันตํ
 อญฺพนฺธิ. ภควาปิ กุมารํ น นินฺตํตาเปสิ. ปริชโนปิ ภควตา
 สทฺธิ คจฺฉนฺตํ นินฺตํเตคุ นาสกฺขิ. อิติ โส ภควตา สทฺธิ
 อารามเมว อคมาสิ. ตโต ภควา จินฺตฺเตสิ “อํ อํ ปัต
 สันตก ขณฺ อิจฺฉติ, ตํ วัฏฺฏานุกตํ สวิจฺฉาณฺ
 หันตสฺส โฬณฺมเล มยา ปฏิลลิตํ สทฺทวิขํ อริยชนํ
 เทมิ, โลภตฺตรทายัชชสฺส นํ สามิกํ ภโรมีติ.
 อถ โข ภควา อายสฺมึนฺตํ สารีปุตฺตํ อามันตฺเตสิ “เตนหิ
 ตวํ สารีปุตฺต ราชุลกุมารํ ปัพพะเชหิตฺติ. เถโร ตํ ปัพพะเชสิ.
 ปัพพะชิตฺเต ปน กุมาร, วัณฺโณ ตํ สุตฺวา อหิมตฺตํ ทุกขํ
 อูปัชชํ ตํ อชฺวาเสตํ อสทฺกโกณโต ภควโต สันติโก
 คันทวา ปฏินิเวเทตฺวา “สาธุ ภันเต อัยยา มาตาปัตติ
 ะณฺณญฺเอยํ ปุตฺตํ น ปัพพะเชยฺยมนฺติ วรํ ยาจิ. ภควา ทสฺส
 ตํ วรํ ทตฺวา ปุณฺณทิวสํ ราชนิเวสเน กทฺปาตราโส
 เอกมณฺตํ นิสินฺเนน วัณฺญา “ภันเต ตุมฺหากํ ทุกฺกกราริกกาเล
 เอกา เทวตา มํ อุปสงฺกมิตฺวา “ปุตฺโต เต กาลกโตติ อาห,
 อหํ ทสฺส วณฺโณ อสทฺทหฺนโต “น มยฺหิ ปุตฺโต โฟหิ
 อหิ ปุตฺวา กาลํ ภโรมีติ ตํ ปฏิกจฺปิยฺนํติ วุตฺเต, “อิทา

มหाराช กิ สัตถ์หิสัง, ปุพเพปั อัญญิฏานิ ตุຍ်หิ ทัสเสถว่า
 “ปุคฺคโต เต มโตติ วุคฺคเต, น สัตถ์หิสังดาหิ อิมิสฺสา
 อิตฺตูปปัคฺคิยา มหาคัมมปาลชาตกํ กเถสิ. กถาปริโยสาเน
 ราชา อหาคามิผล ปติญฺชฺหิ. อิติ ภควา ปิตฺรํ ที่สุ ฌเรสุ
 ปติญฺชฺหาเปถว่า ภิกขุสงฺฆปริวฺโต ปุณฺเทว ราชคหิ คณฺถ์ว่า
 ทโต อหาวปณฺธิเกณ สวตฺถิ อากมณฺถถาย คหิตปฏินฺญํ โน
 ญฺชฺหิเต เขตวณฺมหาวิหาเร ตตฺถ คณฺถ์ว่า วาสํ ภยฺเปสิ.

เอวํ สัตถ์ริ เขตวณ วิหรณฺเตเยว, อายสฺมา นนฺโท
 ชุกกณฺชฺชิตฺวา ภิกขุณํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิ “อนภฺริโต อหิ
 อาวุโส พฺรหฺมจฺริยํ จรามี, น สักโกมิ พฺรหฺมจฺริยํ
 สันตาเนกํ, ลิกขิ ปัจจิกฺขาย ทินายาวตฺติสฺสามิติ. ภควา ตํ
 ปวฺตฺติ สุตฺวา ตํ อายสฺมณํ นนฺทํ ปักโกสาเปถว่า
 เอตทโว “สัจจํ ภฺริ ทวํ นนฺท สัมพหฺลลนํ ภิกขุณํ
 เอวมาโรเจสิ “อนภฺริโต อหิ อาวุโส พฺรหฺมจฺริยํ จรามี,
 น สักโกมิ พฺรหฺมจฺริยํ สันตาเนกํ, ลิกขิ ปัจจิกฺขาย
 ทินายาวตฺติสฺสามิติ. “เอวํ ภนฺเตติ. “ภิสฺส ปน ทวํ นนฺท
 อนภฺริโต พฺรหฺมจฺริยํ จรสิ, น สักโกติ พฺรหฺมจฺริยํ
 สันตาเนกํ, ลิกขิ ปัจจิกฺขาย ทินายาวตฺติสฺสํ. “สาภฺยาณิ
 มํ ภนฺเต ชนปทกฺลยาณิ ฌรามี นิกขมณฺติ อิตฺถมฺลิกฺขิตฺเตหิ
 เกเสหิ อปโลเกถว่า เอตทโว “ตฺวญฺชํ โข อัยยปฺตฺต
 อากฺขเณยาสํ, โส โข อหิ ภนฺเต ตํ อนุสฺสรมาโน
 อนภฺริโต พฺรหฺมจฺริยํ จรามี, น สักโกมิ พฺรหฺมจฺริยํ

ภควโต ภاتا มาตุเจ้าปุตโต จัณฺณานํ เหตุ
 พรหมจริยํ จรติ, ภควา กิรลล ปาฏิโกโค ปญฺจนํ
 อจฺจราสทานํ ปฏฺฐาภาย กกุฏปาทานนํติ. อถ โข อายสฺมา
 นนฺทลล สหายกา ภิกฺขุ อายสฺมนํติ นนฺทํ ภติกวาเทน
 ๑ อชฺชกัถวาเทน ๑ สมุทาจรณํติ, “ภติโก กิรายสฺมา
 นนฺโท, อชฺชกัถโก กิรายสฺมา นนฺโท, ปญฺจนํ อจฺจราสทานํ
 เหตุ พรหมจริยํ จรติ, ภควา กิรลล ปาฏิโกโค ปญฺจนํ
 อจฺจราสทานํ ปฏฺฐาภาย กกุฏปาทานนํติ. อถ โข อายสฺมา
 นนฺโท สหายกานํ ภิกฺขุนํ ภติกวาเทน ๑ อชฺชกัถวาเทน ๑
 อชฺชกัถมาโน หรายนมาโน จิกจฺจมาโน ๑ เอโก วูปกัฏฺโฐ
 อชฺชปุตโต อาตปํ ปหิตตโต วิหรณํโต ลํชาเร
 สมนํสนํโต อนุปฺพะเพน น จิรลลเสว ยสฺสลตฺถาย กุลปุตฺตา
 สมนมาเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปัพพะชนํติ, ตทหนตฺตร
 พรหมจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเชว ชมฺเม สยํ อภิณฺเญย สจฺจสิคฺคิว่า
 อชฺชปุตฺตํ วิหรติ, “จิณา ซาติ, วุสิตํ พรหมจริยํ, กตํ
 กรณํ, นาปวํ อิตถตฺตาทายาติ อภิซานาติ. อญฺญตโร ๑
 ปณายสฺมา นนฺโท อรหตํ อโหสิ.

อถเภา เทวตา รัตติภาเค สกถํ เขตวนํ
 โอภาเสตฺวา ลตฺถารํ อชฺชกัถมาวันํติ
 อาโรเจสิ “อายสฺมา นนฺเต นนฺโท ภควโต ภاتا
 มาตุเจ้าปุตโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติ
 ปญฺญาวิมุตฺติ ทิฏฺฐเชว ชมฺเม สยํ อภิณฺเญย สจฺจสิคฺคิว่า อชฺช-

สัณฺฑิชา วิหระติ, ภควโตปิ โข ญาณิ อุตฺปาติ “นันทิ โท
 อาสวานิ ขยา อนาคติ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ
 ทิฏฺฐเชว ชัมเม สยํ อภิญฺญา สัจฺฉิกิตฺวา อุปสัณฺฑิชา วิหระติ.
 โส จายัสมา ตสฺสสา รัตติยา อัจฺเจเนน ภควันตํ อุปสงฺกมิทฺวา
 วันทิตฺวา เอตทโวจ “ยํ เม ภาณเต ภควา ปาณฺโณโกโค
 ปญฺจันนํ อัจฺฉราสทานํ ปญฺจิสสา ปญฺจิสสา ภาณเต ภาณเต
 ภควา เอตสฺมา ปญฺจิสสาติ. “มยาปิ โข เต นันทิ เจตฺสา
 เจโต ปริจฺจ วิทิตโต “นันทิ โท อาสวานิ ขยา อนาคติ
 เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเชว ชัมเม สยํ อภิญฺญา
 สัจฺฉิกิตฺวา อุปสัณฺฑิชา วิหระติ, เทวตานิ เม เอตมฺตํ
 อาโรเจสิ “อายัสมา ภาณเต นันทิ โท อาสวานิ ขยา อนาคติ
 เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเชว ชัมเม สยํ อภิญฺญา
 สัจฺฉิกิตฺวา อุปสัณฺฑิชา วิหระติ, ยถา โข เต นันทิ
 อุตฺปาตยา อาสเวหิ จิตฺตํ มุตฺตํ, ตถาหิ มุตฺโต เอตสฺมา
 ปญฺจิสสาติ. อถ โข ภควา เอตมฺตํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ
 อิมํ อุตฺตานํ อุตฺทาเนสิ

“ยัสส ตินฺโน กามยังโก มตฺตติโต กามกัณฺฐโก
 โมหกัชฺชมนุชฺชิตโต สุขทุกฺเข น เวหติ.

อถกทิวสํ ภิกฺขุ อายัสมันตํ นันทิ ปุจฺฉิสฺส “อาวุโส นันทิ
 ปุพฺเพ ทวํ “อุกกัณฺฐิโตมฺหิติ วเทสิ, อิทานิ เต กถณฺติ.
 “นตฺถิ เม อาวุโส คิหิภาวาย อาสโยติ ตํ สุตฺวา ภิกฺขุ
 “อภฺตํ อายัสมา ภเกติ, อญฺญํ พฺยาโกโรติ, อตฺตทิวเสสุ

“อุกัณฐิโตมฺหิตฺติ วตฺวา อิทานิ “นฺตฺถิ เม คีตฺถิภาวาย
 อาลโยติ กเถตฺติ วตฺวา คณฺธวํ ภควโต เอตมฺตํ อาโวเจสุ
 ภควา “ภิกฺขเว อตฺตทิวเสสุ นนฺทสฺส อตฺตภาโว ทฺวณฺณ-
 เคสทฺธิโส อโหสิ, อิทานิ สฺวณฺณเคสทฺธิโส ชาโต, อยฺหิ
 ทิพฺพพัณฺณํ ทิณฺฑูรกาลโต ปฏฺฐาป ยํ พฺพชิตภิกฺขุสฺส
 มตฺตํ ปาเปตฺว วายมณฺโฑ ทํ ภิกฺขุ ปตฺโตติ วตฺวา
 อีมา คาถา อภาสิ

“ยถา อคารํ ทฺวณฺณํ	วฺญฺฐิ สมทฺวิชฺฌติ,
เอวํ อภาวํ จิตฺตํ	ราโค สมทฺวิชฺฌติ.
ยถา อคารํ สฺวณฺณํ	วฺญฺฐิ น สมทฺวิชฺฌติ,
เอวํ สฺภาวํ จิตฺตํ	ราโค น สมทฺวิชฺฌติ.

ตตฺถ อคารนฺติ: ยํ ภินฺนํ เคหํ. ทฺวณฺณนฺติ: วิรจฺจณฺณ
 นิทฺทาวณฺทํ. สมทฺวิชฺฌตฺติ: วสฺสวฺญฺฐิ วิณฺวิชฺฌติ. อภาวณฺติ:
 ทํ อคารํ วฺญฺฐิ วิย ภาวนารหิตตฺตา อภาวํ จิตฺตํ ราโค
 สมทฺวิชฺฌติ, นแกวลํ ราโค, โทสโมหมานาทโย สัพฺพ-
 ภิกฺเสสา ตถารูปํ จิตฺตํ อทฺวิชฺฌนฺติเอว. สฺภาวณฺติ:
 สมณวิปัสฺสนาภาวนาหิ สฺภาวํ. เอวรูปํ จิตฺตํ สฺวณฺณํ, เคห
 วฺญฺฐิ วิย ราคาทโย ภิกฺเสสา อทฺวิชฺฌนฺติ น สกฺโกณตฺตํ.

คาถาปริโยสาเน พหุ โสตาปตฺติมลาทินิ ปาปุณฺณสุ.
 มหาชนสฺส สาคฺคิกา เทสฺสา อโหสิ. อถ ภิกฺขุ, รมฺมสฺสา ยํ
 ภณฺติ สมฺมวฺฐาเปตฺว “อาวุโส อโห พุทฺธา ฯ นาม ตฺวณฺณวิยา
 ชนปทกัลยาณํ นิสฺสา ย อุกัณฐิโต นามายสฺมา นนฺโท

สัทธารว เทวจักรว อาณัติ ภาววิ วัณโฑติ. สัทธา
 อาณัติว่า “ภาณุตถ ภาณเว เอตริติ ภาณ สันนิสันนาติ
 ภาณติว่า “อิมาย นามาติ วุคฺเต, “น ภาณเว อิทาเน
 ภาณเพแปส มยา มาตคาเมน ปโลเกติว่า วัณโฑติเยวาติ วัคฺวา
 เตหิ ภาจิโต อติคิ อาหริ.

อติเต ภาณเว พาราณสียัม พริหมิตฺเต วัชช การเนเต,
 พาราณสีวาสิ กัปปโก นาม ภาณิโต อโหสิ. ศัสเสโก ศัทรโก
 กุมภการว วหติ, ทิวเส ทิวเส สัตต โยชนานิ ศัณฺธิ. โส
 เอกสม สมเย ศัทรกการเกหิ ตกกลลิต คณฺธา ยาว
 ภาณตลลิต วิสสชชนา, ทาว ศัทรภา วิจิตร วิสสชเชติ.
 อตลลิต โส ศัทรโก ปริกขาปฺปฐู จรมาโน เอก ศัทรภา
 ทิลวา อปสงกมิ. สว เตณ สทฺธิ ปฏิสันการว กโรนฺตี อาห
 “ภาโต อาคัณฺธิติ. “พาราณสีโตติ. “เกน กัมเมนาติ.
 “พาณิชกัมเมนาติ. “กิตฺตํ การว วหติ. “กุมภการนฺติ.
 “เอตฺตํ การว วหฺนฺโต กติโยชนานิ ศัณฺธิ. “สัตต โยชนานิ
 “เก เต ภาจิ ปาตปrikกมมํ ปิฏฐูปrikกมมํ วา
 กโรนฺตี อตฺติ. “นตฺติ ภาทเทติ. “เอว สันเต มหาทกช
 ออนุโลสิ. กิณฺจาปี หิ ตริจฉานคทานํ ปาตปrikกมาทิกการโก
 นาม นตฺติ, กามสณฺญโยชนนฺตํ เอรุยํ กเถสิ. โส
 ศัสสา ภาณ อุกกณฺฐิโต. กัปปโกย ภาณํ วิสสชเชติว่า
 ศลล สันติกํ คณฺธา “เอหิ ตาต คมิสสามาติ อาห.

“คัจฉณ ตุมเหติ นาคี คมิลล์สามิติ. ขณ นั ปุณฺณํปุณฺณํ ยาจิตฺวา
“อนิฉินฺนํคํ ตํ ภาเยตฺวา เนลล์สามิติ จินฺนํเตตฺวา อิมํ คานมาห

“ปฏฺเฏทฺนํเต กริลล์สามิ โสฬสํคฺคฺลิกณฺฐํ
สณฺณินฺนํทิลล์สามิ เต ภาโย เอวํ ชานาหิ คทฺธิรภาติ.

ทํ สุตฺวา คทฺธิรโก “เอวํ สันนํเต อหํปิ เต กตฺถคัพพะ
ชานิลล์สามิติ วัตฺวา อิมํ คานมาห

“ปฏฺเฏทํ เจ กริลล์สลี โสฬสํคฺคฺลิกณฺฐํ
ปุรโต ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา อุตฺตริตฺวาน ปจฺฉโต
ภณฺฑํ เต ปาตยิลล์สามิ เอวํ ชานาหิ กยฺยํภาติ.

ทํ สุตฺวา พาณิไซ “เกณ นุไซ การณฺเนเนลล์ มํ เอวํ
วทคฺคิตฺติ จินฺนํเตตฺวา อิตฺถิจิตฺวา จ โอลโลเกนฺโต ตํ คทฺธิรภา ทิลล์วา
“อิมาย เอส เอวํ สิกขามยฺยํโต กริลล์สลี, “เอวรูปํ นาม เต
คทฺธิรภา อาเนลล์สามิติ มาตฺตุคาเมน ตํ ปโลเกตฺวา เนลล์สามิติ
จินฺนํเตตฺวา อิมํ คานมาห

“จตุปฺปทํ สํฆมฺมํ นาริ สัพพะพังคโสภณํ
กรียํ เต อาเนลล์สามิ เอวํ ชานาหิ คทฺธิรภาติ.

ทํ สุตฺวา ตุมฺหุจฺจิตฺโต คทฺธิรโก อิมํ คานมาห

จตุปฺปทํ สํฆมฺมํ นาริ สัพพะพังคโสภณํ
กรียํ เม อาเนลล์สลี กยฺยํปก กยฺยํโย คมิลล์สามิ
โยชณานิ จตฺถทส เอวํ ชานาหิ กยฺยํภาติ.

ขณ นั กยฺยํปโก “เตนหิ เอหิตฺติ คเคตฺวา สกฺกฺขานํ อคมาลสิ.
โส กติปาหจฺจเยน ตํ อาห “นนุ มํ ตุมเหติ “กรียนฺนํเต

ชานบิสส์สามิทิ อโนวตฺถาติ. “อาม วุตฺตํ, หาทิ อตฺตโน ภณิ
ภินทิสสามิ, ภริยเมเต อาเนสสามิ, ยํ ปน ตุຍ်หิ เอกสฺสเสว
ยตฺถิ ทิสสามิ, ตุຍ်หิ อตฺตโน ทุຍ်บิสส์ ตํ ปโหตุ วา มา วา,
ทวิเมว ชานเนยฺยาสฺส, อภินันฺโ วิ สํวาสมนฺนํวาย ปุตฺตํ ชานบิสส์นฺติ,
เทหิยํ พหฺหิ สทฺธิ ตุຍ်หิ ปโหตุ วา มา วา, ทวิเมว
ชานเนยฺยาสฺส. คทฺธิโร คสฺมึ กถเนเตยฺว อนเปกฺโข อโหสิ.

สทฺธา อิมํ รัมมเทสนํ อหริตฺวา “ตทา ภิกฺขเว
คทฺธิโร ชนปทกฺคยานํ อโหสิ, คทฺธิโร นนฺโท อโหสิ,
พณฺโชยํ อหเมว, เอวํ ปุพฺเพเปส มया มาตุคามน
ปโถเกตฺวา วินฺโตติ ชาตํ นิฏฺฐาเปสฺสิติ.

จุนทลฺลกริกวตฤ.

“อิห โสจติ เปจฺจ โสจติ อิมํ รัมมเทสนํ สทฺธา
เวฬุวเน วิหรนฺโต จุนทลฺลกริกํ นาม ปุริสํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร ปญฺญะปณฺณาสวสฺสํ สุกเร วชิตฺวา ชาทนต์โต ๑
วิภิกฺคินฺโต ๑ ชีวิกํ กิยฺเปสิ. ฉากตกาเล สกนฺเนน วิหิ อาทาย
ชนปทํ คณฺธวํ เอกนาฬิวินาฬิมิตฺเตน คามสฺสกรไปตเก
วิภิกฺคินฺตวํ สกนฺนํ ปุเรตวํ อากณฺธวํ ปจฺฉานิเวสเน วชํ
วีย เอกญฺฐานํ ปริกขิยิตวํ ตตฺถเว เกลสิ นิวํชํ โรเปตวํ
เตสํ นาคคจฺเจ ๑ สรรวตฺถญฺชญํ ชาทิตวํ วัฑฺฒิตฺเตสํ,
ยํ ยํ มเวตฺตกาโม โหติ, ตํ ตํ อาพาหเน นิจฺจลํ พนฺนิตวํ

สรวิมลัสส อุกุขมายิตฺวา พหลภาวักถิ จตุรัสสมุคฺคเรน
 ไปเถตฺวา “พหลมฺโส ช่าโตติ ญฺติว มขิ วิวริตฺวา
 ทนฺตํนคเร ทนฺตํทกํ ทตฺวา โลหณพียา ปักกญฺฐิวิติ อฺโณหฺทกํ
 มุเข อาสิญฺญติ. ทํ กุจฺฉิยํ ปวิสิตฺวา ปักกญฺฐิวิติ
 กริสิ อาทาย อโฆภาเคน นิกขมิตฺวา, ยาว โลกํ กริสิ อตฺถิ,
 ทาว อาวิสิ หุตฺวา นิกขมติ, สฺสฺสเร อุตฺเร, อุกํ อจฺฉิ
 ธนาวิสิ นิกขมติ. ธตฺสส อวเสสิ อุกํ ปญฺญิวิติ อาสิญฺญติ.
 ทํ ภาพจิมฺมํ อပ္ปาทะตฺวา คจฺฉติ. ตโต ทิณฺณกํกาย โลมานิ
 ฌาเปตฺวา ทิณฺเณน อสิณา สิสํ ฉินฺทติ. ปักคฺฆรณํ โลหิตํ
 ภาชเนน ปฏิกคฺเคตฺวา มลํ โลหิตเนน มทฺทิตฺวา ปจิตฺวา
 ปักคฺทการมฺชเณ นิสินฺโน ชาติตฺวา เสสิ วิกฺกิณฺนาติ. ตสฺส
 อิมิณา นิยามะเนว ชีวิกิ กัปปนํตสฺส ปญฺญิณฺณตฺวสฺสทานิ
 อตฺถิกกนฺทานิ. ตถาคเต อวิทรวินาเร วสฺสเนเต, เอกทิวสสิ
 ปุบฺบมฺญฺฐิวิติเตน ปุชา วา กญฺจิมฺมิตฺตํ วิกขทํ วา อญฺญํ วา
 กิณฺญํ ปุณฺญํ นาม นาสสิ. ธตฺสส สรวเ โรโค อပ္ปชฺชจฺ.
 ชีวณํตสฺสเสว อวิจิมหานิรยสฺสเนตาไป อပ္ปญฺฐิ. อวิจิสฺสเนตาไป
 นาม โยชนสฺสเท จูติว โอลเณตฺสส อักขนิ ภิณฺทนสมํโก
 ปริพาโห โหติ.

วุคฺคัมปิ เจติ “สมนฺตา โยชนสฺสํ ฌริตฺวา ทิณฺญฺฐิ
 สัพพทาติ นาคเสนํคฺเคเรน ปนฺสส ปาลกิกอคฺคิ สนฺตาปโต
 อมิตฺตํทาย อยมปมา วุคฺคา “ยถา มหาราช กุฎาการมฺทโต
 ปาสาโณปิ นิรยอคฺคิมฺหิ ปักขิโต ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐. ๑๐๑. ๑๐๒. ๑๐๓. ๑๐๔. ๑๐๕. ๑๐๖. ๑๐๗. ๑๐๘. ๑๐๙. ๑๑๐. ๑๑๑. ๑๑๒. ๑๑๓. ๑๑๔. ๑๑๕. ๑๑๖. ๑๑๗. ๑๑๘. ๑๑๙. ๑๒๐. ๑๒๑. ๑๒๒. ๑๒๓. ๑๒๔. ๑๒๕. ๑๒๖. ๑๒๗. ๑๒๘. ๑๒๙. ๑๓๐. ๑๓๑. ๑๓๒. ๑๓๓. ๑๓๔. ๑๓๕. ๑๓๖. ๑๓๗. ๑๓๘. ๑๓๙. ๑๔๐. ๑๔๑. ๑๔๒. ๑๔๓. ๑๔๔. ๑๔๕. ๑๔๖. ๑๔๗. ๑๔๘. ๑๔๙. ๑๕๐. ๑๕๑. ๑๕๒. ๑๕๓. ๑๕๔. ๑๕๕. ๑๕๖. ๑๕๗. ๑๕๘. ๑๕๙. ๑๖๐. ๑๖๑. ๑๖๒. ๑๖๓. ๑๖๔. ๑๖๕. ๑๖๖. ๑๖๗. ๑๖๘. ๑๖๙. ๑๗๐. ๑๗๑. ๑๗๒. ๑๗๓. ๑๗๔. ๑๗๕. ๑๗๖. ๑๗๗. ๑๗๘. ๑๗๙. ๑๘๐. ๑๘๑. ๑๘๒. ๑๘๓. ๑๘๔. ๑๘๕. ๑๘๖. ๑๘๗. ๑๘๘. ๑๘๙. ๑๙๐. ๑๙๑. ๑๙๒. ๑๙๓. ๑๙๔. ๑๙๕. ๑๙๖. ๑๙๗. ๑๙๘. ๑๙๙. ๒๐๐. ๒๐๑. ๒๐๒. ๒๐๓. ๒๐๔. ๒๐๕. ๒๐๖. ๒๐๗. ๒๐๘. ๒๐๙. ๒๑๐. ๒๑๑. ๒๑๒. ๒๑๓. ๒๑๔. ๒๑๕. ๒๑๖. ๒๑๗. ๒๑๘. ๒๑๙. ๒๒๐. ๒๒๑. ๒๒๒. ๒๒๓. ๒๒๔. ๒๒๕. ๒๒๖. ๒๒๗. ๒๒๘. ๒๒๙. ๒๓๐. ๒๓๑. ๒๓๒. ๒๓๓. ๒๓๔. ๒๓๕. ๒๓๖. ๒๓๗. ๒๓๘. ๒๓๙. ๒๔๐. ๒๔๑. ๒๔๒. ๒๔๓. ๒๔๔. ๒๔๕. ๒๔๖. ๒๔๗. ๒๔๘. ๒๔๙. ๒๕๐. ๒๕๑. ๒๕๒. ๒๕๓. ๒๕๔. ๒๕๕. ๒๕๖. ๒๕๗. ๒๕๘. ๒๕๙. ๒๖๐. ๒๖๑. ๒๖๒. ๒๖๓. ๒๖๔. ๒๖๕. ๒๖๖. ๒๖๗. ๒๖๘. ๒๖๙. ๒๗๐. ๒๗๑. ๒๗๒. ๒๗๓. ๒๗๔. ๒๗๕. ๒๗๖. ๒๗๗. ๒๗๘. ๒๗๙. ๒๘๐. ๒๘๑. ๒๘๒. ๒๘๓. ๒๘๔. ๒๘๕. ๒๘๖. ๒๘๗. ๒๘๘. ๒๘๙. ๒๙๐. ๒๙๑. ๒๙๒. ๒๙๓. ๒๙๔. ๒๙๕. ๒๙๖. ๒๙๗. ๒๙๘. ๒๙๙. ๓๐๐. ๓๐๑. ๓๐๒. ๓๐๓. ๓๐๔. ๓๐๕. ๓๐๖. ๓๐๗. ๓๐๘. ๓๐๙. ๓๑๐. ๓๑๑. ๓๑๒. ๓๑๓. ๓๑๔. ๓๑๕. ๓๑๖. ๓๑๗. ๓๑๘. ๓๑๙. ๓๒๐. ๓๒๑. ๓๒๒. ๓๒๓. ๓๒๔. ๓๒๕. ๓๒๖. ๓๒๗. ๓๒๘. ๓๒๙. ๓๓๐. ๓๓๑. ๓๓๒. ๓๓๓. ๓๓๔. ๓๓๕. ๓๓๖. ๓๓๗. ๓๓๘. ๓๓๙. ๓๔๐. ๓๔๑. ๓๔๒. ๓๔๓. ๓๔๔. ๓๔๕. ๓๔๖. ๓๔๗. ๓๔๘. ๓๔๙. ๓๕๐. ๓๕๑. ๓๕๒. ๓๕๓. ๓๕๔. ๓๕๕. ๓๕๖. ๓๕๗. ๓๕๘. ๓๕๙. ๓๖๐. ๓๖๑. ๓๖๒. ๓๖๓. ๓๖๔. ๓๖๕. ๓๖๖. ๓๖๗. ๓๖๘. ๓๖๙. ๓๗๐. ๓๗๑. ๓๗๒. ๓๗๓. ๓๗๔. ๓๗๕. ๓๗๖. ๓๗๗. ๓๗๘. ๓๗๙. ๓๘๐. ๓๘๑. ๓๘๒. ๓๘๓. ๓๘๔. ๓๘๕. ๓๘๖. ๓๘๗. ๓๘๘. ๓๘๙. ๓๙๐. ๓๙๑. ๓๙๒. ๓๙๓. ๓๙๔. ๓๙๕. ๓๙๖. ๓๙๗. ๓๙๘. ๓๙๙. ๔๐๐. ๔๐๑. ๔๐๒. ๔๐๓. ๔๐๔. ๔๐๕. ๔๐๖. ๔๐๗. ๔๐๘. ๔๐๙. ๔๑๐. ๔๑๑. ๔๑๒. ๔๑๓. ๔๑๔. ๔๑๕. ๔๑๖. ๔๑๗. ๔๑๘. ๔๑๙. ๔๒๐. ๔๒๑. ๔๒๒. ๔๒๓. ๔๒๔. ๔๒๕. ๔๒๖. ๔๒๗. ๔๒๘. ๔๒๙. ๔๓๐. ๔๓๑. ๔๓๒. ๔๓๓. ๔๓๔. ๔๓๕. ๔๓๖. ๔๓๗. ๔๓๘. ๔๓๙. ๔๔๐. ๔๔๑. ๔๔๒. ๔๔๓. ๔๔๔. ๔๔๕. ๔๔๖. ๔๔๗. ๔๔๘. ๔๔๙. ๔๕๐. ๔๕๑. ๔๕๒. ๔๕๓. ๔๕๔. ๔๕๕. ๔๕๖. ๔๕๗. ๔๕๘. ๔๕๙. ๔๖๐. ๔๖๑. ๔๖๒. ๔๖๓. ๔๖๔. ๔๖๕. ๔๖๖. ๔๖๗. ๔๖๘. ๔๖๙. ๔๗๐. ๔๗๑. ๔๗๒. ๔๗๓. ๔๗๔. ๔๗๕. ๔๗๖. ๔๗๗. ๔๗๘. ๔๗๙. ๔๘๐. ๔๘๑. ๔๘๒. ๔๘๓. ๔๘๔. ๔๘๕. ๔๘๖. ๔๘๗. ๔๘๘. ๔๘๙. ๔๙๐. ๔๙๑. ๔๙๒. ๔๙๓. ๔๙๔. ๔๙๕. ๔๙๖. ๔๙๗. ๔๙๘. ๔๙๙. ๕๐๐. ๕๐๑. ๕๐๒. ๕๐๓. ๕๐๔. ๕๐๕. ๕๐๖. ๕๐๗. ๕๐๘. ๕๐๙. ๕๑๐. ๕๑๑. ๕๑๒. ๕๑๓. ๕๑๔. ๕๑๕. ๕๑๖. ๕๑๗. ๕๑๘. ๕๑๙. ๕๒๐. ๕๒๑. ๕๒๒. ๕๒๓. ๕๒๔. ๕๒๕. ๕๒๖. ๕๒๗. ๕๒๘. ๕๒๙. ๕๓๐. ๕๓๑. ๕๓๒. ๕๓๓. ๕๓๔. ๕๓๕. ๕๓๖. ๕๓๗. ๕๓๘. ๕๓๙. ๕๔๐. ๕๔๑. ๕๔๒. ๕๔๓. ๕๔๔. ๕๔๕. ๕๔๖. ๕๔๗. ๕๔๘. ๕๔๙. ๕๕๐. ๕๕๑. ๕๕๒. ๕๕๓. ๕๕๔. ๕๕๕. ๕๕๖. ๕๕๗. ๕๕๘. ๕๕๙. ๕๖๐. ๕๖๑. ๕๖๒. ๕๖๓. ๕๖๔. ๕๖๕. ๕๖๖. ๕๖๗. ๕๖๘. ๕๖๙. ๕๗๐. ๕๗๑. ๕๗๒. ๕๗๓. ๕๗๔. ๕๗๕. ๕๗๖. ๕๗๗. ๕๗๘. ๕๗๙. ๕๘๐. ๕๘๑. ๕๘๒. ๕๘๓. ๕๘๔. ๕๘๕. ๕๘๖. ๕๘๗. ๕๘๘. ๕๘๙. ๕๙๐. ๕๙๑. ๕๙๒. ๕๙๓. ๕๙๔. ๕๙๕. ๕๙๖. ๕๙๗. ๕๙๘. ๕๙๙. ๖๐๐. ๖๐๑. ๖๐๒. ๖๐๓. ๖๐๔. ๖๐๕. ๖๐๖. ๖๐๗. ๖๐๘. ๖๐๙. ๖๑๐. ๖๑๑. ๖๑๒. ๖๑๓. ๖๑๔. ๖๑๕. ๖๑๖. ๖๑๗. ๖๑๘. ๖๑๙. ๖๒๐. ๖๒๑. ๖๒๒. ๖๒๓. ๖๒๔. ๖๒๕. ๖๒๖. ๖๒๗. ๖๒๘. ๖๒๙. ๖๓๐. ๖๓๑. ๖๓๒. ๖๓๓. ๖๓๔. ๖๓๕. ๖๓๖. ๖๓๗. ๖๓๘. ๖๓๙. ๖๔๐. ๖๔๑. ๖๔๒. ๖๔๓. ๖๔๔. ๖๔๕. ๖๔๖. ๖๔๗. ๖๔๘. ๖๔๙. ๖๕๐. ๖๕๑. ๖๕๒. ๖๕๓. ๖๕๔. ๖๕๕. ๖๕๖. ๖๕๗. ๖๕๘. ๖๕๙. ๖๖๐. ๖๖๑. ๖๖๒. ๖๖๓. ๖๖๔. ๖๖๕. ๖๖๖. ๖๖๗. ๖๖๘. ๖๖๙. ๖๗๐. ๖๗๑. ๖๗๒. ๖๗๓. ๖๗๔. ๖๗๕. ๖๗๖. ๖๗๗. ๖๗๘. ๖๗๙. ๖๘๐. ๖๘๑. ๖๘๒. ๖๘๓. ๖๘๔. ๖๘๕. ๖๘๖. ๖๘๗. ๖๘๘. ๖๘๙. ๖๙๐. ๖๙๑. ๖๙๒. ๖๙๓. ๖๙๔. ๖๙๕. ๖๙๖. ๖๙๗. ๖๙๘. ๖๙๙. ๗๐๐. ๗๐๑. ๗๐๒. ๗๐๓. ๗๐๔. ๗๐๕. ๗๐๖. ๗๐๗. ๗๐๘. ๗๐๙. ๗๑๐. ๗๑๑. ๗๑๒. ๗๑๓. ๗๑๔. ๗๑๕. ๗๑๖. ๗๑๗. ๗๑๘. ๗๑๙. ๗๒๐. ๗๒๑. ๗๒๒. ๗๒๓. ๗๒๔. ๗๒๕. ๗๒๖. ๗๒๗. ๗๒๘. ๗๒๙. ๗๓๐. ๗๓๑. ๗๓๒. ๗๓๓. ๗๓๔. ๗๓๕. ๗๓๖. ๗๓๗. ๗๓๘. ๗๓๙. ๗๔๐. ๗๔๑. ๗๔๒. ๗๔๓. ๗๔๔. ๗๔๕. ๗๔๖. ๗๔๗. ๗๔๘. ๗๔๙. ๗๕๐. ๗๕๑. ๗๕๒. ๗๕๓. ๗๕๔. ๗๕๕. ๗๕๖. ๗๕๗. ๗๕๘. ๗๕๙. ๗๖๐. ๗๖๑. ๗๖๒. ๗๖๓. ๗๖๔. ๗๖๕. ๗๖๖. ๗๖๗. ๗๖๘. ๗๖๙. ๗๗๐. ๗๗๑. ๗๗๒. ๗๗๓. ๗๗๔. ๗๗๕. ๗๗๖. ๗๗๗. ๗๗๘. ๗๗๙. ๗๘๐. ๗๘๑. ๗๘๒. ๗๘๓. ๗๘๔. ๗๘๕. ๗๘๖. ๗๘๗. ๗๘๘. ๗๘๙. ๗๙๐. ๗๙๑. ๗๙๒. ๗๙๓. ๗๙๔. ๗๙๕. ๗๙๖. ๗๙๗. ๗๙๘. ๗๙๙. ๘๐๐. ๘๐๑. ๘๐๒. ๘๐๓. ๘๐๔. ๘๐๕. ๘๐๖. ๘๐๗. ๘๐๘. ๘๐๙. ๘๑๐. ๘๑๑. ๘๑๒. ๘๑๓. ๘๑๔. ๘๑๕. ๘๑๖. ๘๑๗. ๘๑๘. ๘๑๙. ๘๒๐. ๘๒๑. ๘๒๒. ๘๒๓. ๘๒๔. ๘๒๕. ๘๒๖. ๘๒๗. ๘๒๘. ๘๒๙. ๘๓๐. ๘๓๑. ๘๓๒. ๘๓๓. ๘๓๔. ๘๓๕. ๘๓๖. ๘๓๗. ๘๓๘. ๘๓๙. ๘๔๐. ๘๔๑. ๘๔๒. ๘๔๓. ๘๔๔. ๘๔๕. ๘๔๖. ๘๔๗. ๘๔๘. ๘๔๙. ๘๕๐. ๘๕๑. ๘๕๒. ๘๕๓. ๘๕๔. ๘๕๕. ๘๕๖. ๘๕๗. ๘๕๘. ๘๕๙. ๘๖๐. ๘๖๑. ๘๖๒. ๘๖๓. ๘๖๔. ๘๖๕. ๘๖๖. ๘๖๗. ๘๖๘. ๘๖๙. ๘๗๐. ๘๗๑. ๘๗๒. ๘๗๓. ๘๗๔. ๘๗๕. ๘๗๖. ๘๗๗. ๘๗๘. ๘๗๙. ๘๘๐. ๘๘๑. ๘๘๒. ๘๘๓. ๘๘๔. ๘๘๕. ๘๘๖. ๘๘๗. ๘๘๘. ๘๘๙. ๘๙๐. ๘๙๑. ๘๙๒. ๘๙๓. ๘๙๔. ๘๙๕. ๘๙๖. ๘๙๗. ๘๙๘. ๘๙๙. ๙๐๐. ๙๐๑. ๙๐๒. ๙๐๓. ๙๐๔. ๙๐๕. ๙๐๖. ๙๐๗. ๙๐๘. ๙๐๙. ๙๑๐. ๙๑๑. ๙๑๒. ๙๑๓. ๙๑๔. ๙๑๕. ๙๑๖. ๙๑๗. ๙๑๘. ๙๑๙. ๙๒๐. ๙๒๑. ๙๒๒. ๙๒๓. ๙๒๔. ๙๒๕. ๙๒๖. ๙๒๗. ๙๒๘. ๙๒๙. ๙๓๐. ๙๓๑. ๙๓๒. ๙๓๓. ๙๓๔. ๙๓๕. ๙๓๖. ๙๓๗. ๙๓๘. ๙๓๙. ๙๔๐. ๙๔๑. ๙๔๒. ๙๔๓. ๙๔๔. ๙๔๕. ๙๔๖. ๙๔๗. ๙๔๘. ๙๔๙. ๙๕๐. ๙๕๑. ๙๕๒. ๙๕๓. ๙๕๔. ๙๕๕. ๙๕๖. ๙๕๗. ๙๕๘. ๙๕๙. ๙๖๐. ๙๖๑. ๙๖๒. ๙๖๓. ๙๖๔. ๙๖๕. ๙๖๖. ๙๖๗. ๙๖๘. ๙๖๙. ๙๗๐. ๙๗๑. ๙๗๒. ๙๗๓. ๙๗๔. ๙๗๕. ๙๗๖. ๙๗๗. ๙๗๘. ๙๗๙. ๙๘๐. ๙๘๑. ๙๘๒. ๙๘๓. ๙๘๔. ๙๘๕. ๙๘๖. ๙๘๗. ๙๘๘. ๙๘๙. ๙๙๐. ๙๙๑. ๙๙๒. ๙๙๓. ๙๙๔. ๙๙๕. ๙๙๖. ๙๙๗. ๙๙๘. ๙๙๙. ๑๐๐๐.

วิว น. วิสัยน์คิต. คัสส คัสมี สันตาเป อุกุญจิเต,
 กัมมสริกชโก อากาโร อุกุญชช. เคหมัชฌเณเว สกกรวิ
 วิตวา สันนุเกหิ วิจรณโต ปุรตฺถิมวัตถุมยิ ปุจฺฉิมวัตถุมยิ
 คัจฉติ. อถัสส เคหมานุสสา ทํ ทฬัฬิ คเหตฺวา มุขํ ปัททณฺติ.
 กัมมวิปาโก นาม น สักกา เกณจิ ปติพาหิตุ. โส วิจรณโต
 อโตะจิโต จ วิจรติ. สมันตา สัตตสฺส ฆเรสฺส มนุสฺสา นิตฺทํ
 น ลภณฺติ. มรณภเยน ตัชฺชิตฺตัสส ปณฺสสฺส พหิ นิกัชมณิ
 นิวาเรคฺคํ อสัฏฺโงนฺโต สัพพะโพ เณชโน. ยถา อณฺโต
 ฐิตโตะ พหิ วิจรติ น สักโกติ, ตถา เคหทวารานิ ปัททิตฺวา
 พหิเคหํ ปริวาเรตฺวา รักษณฺโต อจฺฉติ. อิตโรยิ อณฺโตเคเหเว
 นิรบสันตาเปน วิจรณโต อโตะจิโต จ วิจรติ. เอว
 สัตต ทิวสานิ วิจรติวา อุกุญฺจเม ทิวเสกาลํ กัตฺวา อวิจิมหานิรเย
 นิพพตฺติ. อวิจิมหานิรโย เทวทตฺสตฺตณฺเตน วัณฺเณคัพพะโพ.
 ภิกฺขุ คัสส ฆเรทวารेณ คัจฉนฺตา ทํ สัตฺทํ สุตฺวา
 “สกรสฺสทโทติ สญฺญโน หุตฺวา วิหารํ คณฺถวา สัตถุ
 สันติเก นิสินฺนา เอวมาหุสฺส “ภันเต ขุนทศกริกัสส เคหทวาร
 ปัททิตฺวา สุมรานํ มาริยมานานํ, อชฺช สัตตโม ทิวโส
 เคเห กาจิ มังคลกิริยา ภวิสสตีติ มัญญเณ, เอตตเก นาม
 ภันเต สุกเร มาเรณคัสส เอกมยฺเม เมตฺตจิตฺตํ วา การุญญ
 วา นิตฺถิ, น จ วต โน ภันเต เอวรูปุ กักขโล ผรุโส
 สัตโต ทิฏฐุปฺพะโพติ. สัตถา “น ภิกฺขเว โส อิเมสฺส
 สัตตทิวเสสฺส สุกเร มาเรติ, กัมมสริกชกํ ปณฺสสฺส อุกาปาติ,

ทัสส ชีวันตัสเสว อวิจินทานิรยสันตาทโป อุกุญฺฐาสี, โส
 เทน สันตาทเปณ สัตต ทิวสานิ สุกกรวํ รวณํ โท อณํ โทนิเวสเน
 วิจริทฺวา อัสส กาลํ กทฺวา อวิจิมฺหิ นิพฺพตฺโตติ วัทฺวา
 “ภันเต อึช โลกเ เอวํ โสจิทฺวา ปน คณฺห์ทฺวา โสจณฺฺฐาเนเยว
 นิพฺพตฺโตติ วุตฺเต, “อาม ภิกฺขเว ยมตฺโต นาม คหิตฺโถ
 วา โหตุ ปัพฺพิชิตो วา อุกุญฺถถ โสจติเยวาติ วัทฺวา
 อิมํ คากมาห

“อึช โสจติ เปจฺจ โสจติ ปาปการี อุกุญฺถถ โสจติ

โส โสจติ โส วิทญฺญูติ ทิสฺวา กัมมํกิลิญฺฐุมตฺตโนติ.

ตตฺถ ปาปการีติ: นานํปการัสส ปาปกัมมัสส การโก
 ปุคฺคโธ “อกตํ วต เม กัลยาณํ, อกตํ เม ปาปํ นติ
 เอกํเสเหว มรณสมเย อึช โสจติ, อิทมัสส กัมมํโสจณฺ,
 วิปากํ อญฺฉวณฺโต ปน เปจฺจ โสจติ, อิทมัสส ปโรโลก
 วิปากโสจณฺ, เอวํ โส อุกุญฺถถ โสจติเยว. เทเนว การณ
 ชีวมาโนเยว โส จุนฺทสุกรโกปิ โสจติ. ทิสฺวา กัมมํกิลิญฺฐู-
 มตฺตโนติ อตฺตโน: กิลิญฺฐุกัมมํ ยสฺสสิทฺวา โสจติ, นานํปการี
 วิลปฺนํโต วิทญฺญูติ กิลมตฺติ.

คากาปริโยสานเ พหุ โสตาปฺนํนาทโย อเหสุ มหาชณฺัสส
 สาทํถิกา เทสนา ชาตาติ.

จุนฺทสุกรโกวตฺถ.

อิมํมิกอุปาลกวัตฺถ.

“อึช โมทติ เปจฺจ โมตฺติ อิมํ ภูมิเมเทสนํ สัตถา

เขต๑๒. วิหรันโต ขัณมิกอุปาสกั อารัพภ กเถสิ.

สวักขิณิ กิร ขัณมิกอุปาสกา นาม อเหตุสิ.
 เทสุ เอเกกัสส ขัณมิกอุปาสกสถานิ ปริวารานิ. โย
 เทสึ เชฏฐโก, ทัสส สัตถ์ ปุคคา สัตถ์ ชิตโร โหนติ. เทสุ
 เอเกกัสส เอเกกาส ลากยาคุ สลากภักติ ปักขิกภักติ สัมภักติ
 อุโปสถิกภักติ อากันตภักติ วัสสวาสิกั อโหสิ. เตยิ สัพเพ
 อมนุษย์ปุคคา นาม อเหตุสิ. อิติ จุททสนัน ปุคคานัน ภริยาย
 อุปาสกัสสาทิ สัพเพ สลากยาคุอาหิณี ปวัตตันทิ. อิติ สยิ
 สปัตถทาโร สิลวา กัลยาณขัมโม ทานสัวิภาครโต อโหสิ.
 อตัสส อปรภาเค โรโค อูปัชชชิ. อายสสาโร ปริหาปี.
 โส ขัมม สอตุกาโม “อัญญา วา เม สอพสวา ขัมมกิก-
 กิขุ เปเสถติ ทถ สัตถ์ สันติกั ปหิณิ. สัตถา กิขุ
 เปเสสิ. เต คันถวา ทัสส มัญจา ปริวารเตวา ขัณมิกอุ-
 ปาสกา นิสินนา “ภันเต อัยยานัน เม ทัสสนัน ทูลลัน
 กวิสสติ, ทัพพะโลมहि, เอกัง เม สุตถิ สัชฌายถาติ วุตถา
 “กัถว สุตถิ สอตุกาโม อุปาสกาทิ “สัพเพพุทธานัน อวิชชติ
 สติขัณฐานสุตตันทิ วุตเต “เอกายโน อปี กิขเว มัคโค
 สัตถานัน วิสุททธิยาทิ สุตตันทิ ขัณมิกอุปาสกั. ทัสมิ ขณเณ นหิ
 เทวโลเกหิ สัพพะลาภการปญฺนิมิตฺทา สหัสสสินขยุตถา
 ทิยัทธมโชนสติกา น รธา อากมัส. เทสุ จูทา เทวตา
 “อัมหากัง เทวโลกัง เนสสาม, อัมหากัง เทวโลกัง เนสสาม,
 อัมโฆ มัตตีกภาชน ภินทิตวา สุวณฺณภาชนัน คณ्हันโต วิย

อัมหากัม เทวโลเก อภิรมิตัม อิช นิพพัตตัญญู วทีสุ. อูปาสโก
 ชัมมัสสวณฺเณตฺราณํ อนินฺจณฺโตะ “อาคเมถ อาคเมถาติ อาห
 ภิกขุ “อัมเหติ วทคฺคิ สันญญาย ตุณฺหิ อเหสิ อถัสส
 ปุคฺคตฺตโร “อัมหากัม ปิตา ปุพฺเพ ชัมมัสสวเนน อติคฺคโต
 อโหสิ, อิทานิ ปณ ภิกขุ ปักโกสาเปตฺวา สัจฉายํ กาเรตฺวา
 สยเมว วาเรติ, มรณัสส อภายณฺโตะ สคฺคโต นาม นตฺถิ
 วิรวีสุ. ภิกขุ “อิทานิ อโนกาโสติ อญฺ्ञาสาสนา ปักกมัสสุ.
 อูปาสโก โดกัม วิคิณาเมกฺวา สคฺคิ ปญฺญลภิตฺวา ปุคฺคเต ปุจฺฉ
 “กสฺมา กนฺทถาติ. “ตาต ตูเมหิ ภิกขุ ปักโกสาเปตฺวา ชัมม
 สฺสณฺโตะ สยเมว วารบิคฺค, อถ มยฺ “มรณัสส อภายณฺโตะ
 สคฺคโต นาม นตฺถิ กนฺทิมฺหาติ. “อัยยา ปณ กุหิณฺติ.
 “อโนกาโสติ อญฺ्ञาสาสนา ปักกนฺตา ตาตาติ. “ตาตา
 นาคํ อัยเยหิ สทฺธิ กถेमฺหิ. “อถ เกน สทฺธิ กถเถาติ
 “นหิ เทวโลเกหิ เทวตา น รเถ อลังกิริตฺวา อาทาย
 อากาเส รุทฺธา “อัมหากัม เทวโลเก อภิรมาหิ, อัมหากัม
 เทวโลเก อภิรมาหิติ สทฺธิ กโรณฺติ, ตาหิ สทฺธิ กถेमฺหิ
 “กุหิ ตาต รถา, น มยฺ ปัสสามาติ. “อตฺถิ ปณ มยฺหิ
 คณฺฐิตานิ ปุญฺณานิ. “อตฺถิ ตาตาติ “กตโร เทวโลโก
 รณณิโยหิ. “สัพฺพไฟิสตฺตานํ พุทฺธมาตาปิตุณฺญํ วสณฺฐฐานํ
 ตุสฺสิตถวณํ รณณํ ตาตาติ. “เตนหิ “ตุสฺสิตถวณโต อากตรเถ
 ปุบฺบถาณํ ลคฺคคฺคฺคิ ปุบฺบถาณํ ชิปลถาติ. เต ชิปลุ. คํ รถชฺเร
 ลคฺคคฺคิตฺวา อากาเส โอลัมปิ. มหาชโน คเทว ปัสสตี เนว

รณํ ปัสสตี. อุปาสาโก “ปัสสเจตํ ปุณฺณทามันตี วตฺวา
 “อาม ปัสสํมาตี วุตฺเต “เอตํ กุสฺสิตกฺขณโต อากฺขรเณ
 โอลัมพตี. “อหํ กุสฺสิตกฺขณํ กัจฉามิตี, “ตุมฺเหติ มา จินฺตยิตฺถ,
 มม สันตีเก นิพฺพตฺติตฺตกา มา หุตฺวา มยา กตฺติยาเมเนว
 ปุณฺณญานิ กโรถาตี วตฺวา กาลํ กตฺวา กุสฺสิตกฺขณโต
 อากฺขรเณ ปตฺธิญฺฐาสี. ตาวเทวสฺส ติกาวกขัณฺณมาโน สญฺญวี
 สกฺกฏาราลงฺการปฏฺธิเมตฺตโต อิตฺตภาโว นิพฺพตฺติ อัจฉรา-
 สหสฺสํ ปรีวาเรตี, ปุณฺณวีสตีโยชนิกํ รตนวิมานํ ปาตุรโหสี.
 เท ภิกฺขุยิ วิหารํ อณฺุยฺยตฺเต สัตถา ปุจฺฉี “ตุมฺเหติสฺส
 ภิกฺขเว อุปาสาถสฺส ขัณฺมา เทสิตาตี. “อาม ภันเต, อริตรวเยว
 ปน “อากเมถาตี วาเรตี, อถสฺส ปตฺตชิตโร ภันทิสฺส, มยิ
 อิทานิ “อโนกาไสตี อุญฺฐาสาสนา นิภันณํตฺมทาตี. “นโส ภิกฺขเว
 ตุมฺเหติ สัตถิ กเถสิ. นตี ปน เทวโลเกหิ เทวตา น รเณ
 อลงฺกโรตฺวา อากโรตฺวา ตํ อุปาสาถํ ปักโกถิสฺส, โส ขัณ-
 เทสนาย อณฺุทราปํ อณฺุจฺฉนฺโต ตาหิ สัตถิ กเถสิตี. “เอว
 ภันเตตี. “เอว ภิกฺขเวตี. “อิทานิ กถิ นิพฺพตฺโตตี.
 “กุสฺสิตกฺขणे ภิกฺขเวตี. “ภันเต อิท ญฺาติมฺหิเณ โมทมาโน
 จโรตฺวา ปน โมทญฺฐาเนเยว นิพฺพตฺโตตี. “อาม ภิกฺขเว,
 อัยยมตฺตา หิ คหิตฺตา วา ยัพฺพชิตา วา สัพฺพตฺถ
 โมทณฺิเยวากิ วตฺวา อิมํ คาถมาถ

“อือ โมทติ เปจฺจโมทติ กตปุณฺญญู อุกยตฺถ โมทติ

โส โมทติ โส ปโมทติ ทิสฺวา กัมมวิสุทฺธิมัตถโนติ

ทักธ กตปุญฺญโณ: นามนํปการิสฺส กุสลิสฺส การโต
 ปุคฺคโล “อกตํ วต เม ปาปํ, กตํ วต เม กัลยาณํ” อธิ
 กัมมโมทเนน โมทติ, เปจฺจ วิปากโมทเนน โมทติ, เอว
 อุกยัตถ โมทติ นาม กัมมวิสุทฺธิมัตถโนติ: ชัมมิกอุปาสโกปิ
 อตฺถโน กัมมวิสุทฺธิ ปุญฺญกัมมสัมปัตติ ทิสฺวา กาลกิริยโต
 ปุพฺเพ อธิ โลเกปิ โมทติ, กาลํ กัจฉา อิทานิ พรโลเกปิ
 ปโมทติ อติโมทติเยวาทิ.

คาลาปริโยสานเ พหุ โสตาชํนํนาทโย อเทฺสุ. มหาชนิสฺส
 สาคํธิกา ชัมมเทสนา ชาตาทิ.

ชัมมิกอุปาสกวัตถุ

เทวทตตวตถุ.

“อธิ ทชฺชติ เปจฺจ ทชฺชติ อิมิ ชัมมเทสนํ สัคคธา
 เชทวเน วิหรัณโต เทวทตฺตํ อารพภ กเถลล.

เทวทตฺตสฺส วตถุ ปพฺพชฺชาโต ปญฺชฺชาย ยาว ปฐวิปปเวสนา
 เทวทตฺตํ อารพภ ภาสิตานิ สัพฺพานิ ชาตกานิ วิธํพหฺรทฺว
 กถิตํ. อยํ ปเนตถ สํเขโป.

สัคคธวิ อหุขยํ นาม มัลลํ นิคโม, ทํ นิสฺสํสา ยอนุขยํพวเน
 วิหรัณเตเยว, ทถาคคิสฺส ลักขณปฏิคฺคหณทิวเสเยว อสฺสติ—
 สหฺสเสหิ ญาคิกเถหิ “ราชา วา โหตุ พุทฺโธ วา ชคฺคิยปริวารो
 วิจิริสฺสคฺคิ อสฺสคฺคิสฺสสฺสพฺตํ ปญฺญินฺญาตา เตสุ เขภุขฺเขน

ปัพพะชิตะ “ภักทียราชานํ อนรุทํ อานันทํ ภคํ กิมีล
เทวทศัตถ์ อิมะ น สักเก อปัพพะชิตะ ทิสวา “มยํ อัตถโน
ปุตเต ปัพพะชาเชม, อิมะ น สักกา น ญาคกา มัญญะ, ทิสมา
น ปัพพะชิตะ กถิ สมุญฺสาเปสํ อถ มหानาโม สักโก อนรุทํ
อุปสงฺกมิตวา “ทาท อัมหากํ กุลา ปัพพะชิตะ นัตถิ, ทว
วา ปัพพะช อหิ วา ปัพพะชิตสํมิติ อาท. โส ปน สขุมาโล
โหติ สัมมณโณโค, นัตถิ วจันตี เตน น สุตตัพพะ.

เอกทิวสํ ทิ เทสํ นสฺส ชัตติเยสํ กุฬกัปปิ กัปปิ เทสํ, อนรุทํ โข
ปุเว ปราชิตะ ปุวตถาย ปหิณิ อถิสส มาตา ปุเว สชเชตวา
ปหิณิ. เต ขาทิตวา ปน กัปปิ. ปุณฺณปุณิ ทิสเสว ปราชโย
โหติ. มาตา ปณิสส ปหิเต คิกชัตถุ ปุเว ปหิณิตวา
จตุตถวาเร “ปุวา นัตถิ ปหิณิ. โส “นัตถิ วจันต
อสุตตัพพัตตา “เอสาเปกา ปุววิกิติ ภวิสสคิติ มัญญมาโน
“นัตถิปุเมว อาศรณาทิ เปเสสิ. มาตา ปณิสส “นัตถิปุ
ภิส อัยเย เทถาทิ วุตเต “มม ปุตเตน “นัตถิ ปท
น สุตตัพพะ, อิมิมา ปน อปาเยน เอกมัตถิ ชานาเปสสํมิติ
คฺจณิ สฺวณฺณปาณิ อัญญาบ สฺวณฺณปาณิยา บฺภิภูชชิตวา
เปเสสิ. นตรปริศฺคาทิกา เทวตา จินฺเตส “อนรุทสํสเก
อนินนารกาเล อัตถโน ภาคภคํ อปฺริญฺฐปฺจเจกพทขิสส ทิตวา
“นัตถิ เม วจันต สฺวณฺ มา โหตุ, โภชนบฺบัตติญฺจาชานน
มา โหตุติ บัตถนา กตา, สรายํ คฺจณปาณิ
บฺบลิสสคิติ, เทวสมาคณิ ปวสิคํ น ลภิสฺสาม, สิตมยํ โน

สัตถา ฌลยยาติ. อถ นํ ปาฐี ทิพฺพปฺวเวติ ปุณฺณํ อภิสสุ
 ทสฺสา คุพฺมณฺฑาเล ชฺชเปตฺวา อุกฺขาฏิตมัตถาย ปุวคฺชนํ ไช
 สกณนกรํ ฉาเทตฺวา ฐิตฺวา. ปุวคฺชนํ มุเช ชฺชิตมัตถเมว,
 สัตถวสทหรณิสทสฺสานิ อหฺนฺวริ. โส จินฺเตสิ “นาหํ มาตุ
 ยีโย, เอตํกํ เม กาลํ อิมํ นัตถิปุวณฺณาม น ปจิ, อิตฺโ
 ยฺยํชฺชราย อญฺญํ ปุวํ น ชาทิสฺสํมิตฺติ, เคหํ คณฺฑีวา มาทว
 ปุจฺฉิ “อิมํมํ ตมฺหากํ อหํ ยีโย อหํ ยีโยติ. “ทาท
 เอกกํชฺชโน อกฺกํชฺช วิย หทยํ วิย จ อติยฺโย เมติ. “อถ
 กสฺมา เอตํกํ กาลํ มยฺหํ นัตถิปุวํ น ปจิตถ อมฺมาติ.
 สํ ชฺชปฺปชฺชํ ปุจฺฉิ “อติถิ กิณฺณํ ปาฐิยํ ทาทาติ.
 “ปรีปฺปณฺณา อหํ ยํ ปาฐิ ปฺวเวติ, เอวฺวปํ ปุวํ นาม เม
 น ทิณฺณชฺชปฺพพาติ. สํ จินฺเตสิ “มยฺหํ ปุคฺคํ ปุณฺณญฺวา
 กถาภินิหาโร ภวิสฺสตี, เทวตาหิ ปาฐิ ปฺวเรตฺวา ปุวํ
 ปหิตา ภวิสฺสณฺตีติ. อถ นํ ปุคฺคํ “อิมํมํ อิตฺโ ยฺยํชฺชราย
 อญฺญํ ปุวณฺณาม น ชาทิสฺสํมิตฺติ, นัตถิปุวเมว ปเจยฺยาสีติ
 สํยัสฺสํ ทโต ยฺยํชฺชราย “ปุวํ ชาทิตฺถกาโมนฺตีติ จุคฺเต
 คุจฺฉปฺปาฐิเมว อญฺญาย ปาฐิยา ปฏิกุชฺเชตฺวา เปเสสิ. ยาว
 อคารมฺชฺเชว วสิ, ทาวสฺสํ เทวตา ทิพฺพปฺวเว ปหิณฺเต, โส
 เอตํกํชฺชํ อชานนฺโต ปิพฺพชฺชณฺณาม กิ ชานิสฺสตี. ทสฺมา
 “กา เอสํ ปิพฺพชฺชา นามาติ ภาทวํ ปุจฺฉิตฺวา “โอหาริต—
 เกสมฺสฺสํสา กาสายนิวตฺถเนน กญฺจํกตฺวา วา วิทลมนฺญํเก วา
 นิยฺยชฺชิตฺวา นิยฺยชฺชิตฺวา จรณฺเตน วิทริตฺถํ เอสํ ปิพฺพชฺชา

นามาคี วุฒเต “ภาติก อหิ สขุมาโล, นาคี สักขิสสามิ
 ขัฟฟชิตุนฺติ อาท. “เตนหิ ตาต กัมมัตตํ อุกคฺเคตฺวา
 ฌรราวาสํ วส, นหิ สักกา อัมเหสฺสุ เอเกน ขัฟฟชิตุนฺติ อาท.
 ขด “โก เอโส กัมมัตโต นามาคี ปุจฺฉิ. ภัตตญฺฐานญฺฐานนํ
 อชานนํ โท กุลปฺตํ โท กัมมัตตํ นาม กิ ชาวิสสตี.

เอกทิวส์ หี ติณณ ชัตติยานํ กถา อุตปาติ “ภคค
นาม กุหิ อญฺฐหคฺติ. ภิมิโล อาห “โกฎเร อญฺฐหคฺติ.
ชณ นํ ภาทโท “คฺวี ภคคสฺส อญฺฐาณฺฐานํ
น ชานาสี, ภคคณนาม อุกฺขลียํ อญฺฐหคฺติ อาห.
อนรทฺโธ “คฺเมหิ เทวีย น ชานาถ, ภคคณนาม รัตนมกุฏาย
สฺวณณปาณียํ อญฺฐหคฺติ อาห.

เทศสุ กิร เอกทิวส์ กิมิโล โกฎฐโต วิถี โอตาริยามาเน
 ทิสฺวา “เอเต โกฎฐเกเบว ซาตาคิ สันญญี อโหสิ. ภักฺทิโยยิ
 เอกทิวส์ อุกฺขลิโต ภักฺคิ วัฑฒนิยมานิ ทิสฺวา “อุกฺขลิยญฺเญว
 อุกฺกมฺมํ สันญญี อโหสิ. อนนฺตรํ เชน ปน เหน วิถี โกฎฐนํ
 วา ภักฺคิ วัฑฒนํตา วา ทิฏฐุปฺพา. วัฑฒนํตา ปน ปุโรโต
 ชุบฺบิคมะว ชัสสตี. โส “ภณฺญ ชิตฺตคามาละ ภักฺคิ ปาณิยํ อฏฺฐทฺธติ
 สันญญิกาลิ. เอวํ คโยยิ เต ภณฺญชฺชานฺนํชฺชานํ น ชานนํตี.
 เคนาญิ “โก เอส กัมมํโต นามาตี ยํจิจฺฉิว่า “ปฐมํ
 เขตฺตํ กสฺสาเปตฺตํพณฺตี อาทิโก สํวัจฺฉเร สํวัจฺฉเร ภักฺคิพฺพิ
 กิจฺจํ สุตฺวา “กทา กัมมํตาญิ อนฺโต ปญฺญาปิสฺสตี, กทา
 มยํ อญฺโปลสฺสโก โภเค ภณฺญชิตฺตมาตี วัฑฒา กัมมํตาญิ

อปฺปวิบนฺตตายน อักขบตายน “เตนฺหิ ทฺวัญฺเจว สมฺมวาสํ วส
 น มยฺหิ เอเตน อักโขติ วัทฺฐวา มาตริ อปฺปสํกมิตฺวา
 “อนฺุชานาหิ มํ อมฺม, อหิ ปฺปพฺพชิสฺสํสาหมิ วัทฺฐว ทาย
 ทิกขตฺตํ ปฏฺฐิถฺจฺจิตฺวา, “สเจ เต สหยาโก ภาทฺทียราชา
 ปฺปพฺพชิสฺสํ, เตน สทฺธิ ปฺปพฺพชาหิสิ วุตฺเต ทํ อปฺปสํกมิตฺวา
 “มม โข สมฺม ปฺปพฺพชชา ทว ปฏฺฐิพฺพชชาติ วัทฺฐวา ทํ
 นานํปฺปการเหสิ สญฺญาเปตฺวา สทฺตเม ทิวเส อตฺตนา สทฺธิ
 ปฺปพฺพชนฺตตายน ปฏฺฐิณฺณ คุณฺหิ. ตโต ภาทฺทิโย สกฺขิราชา
 อนฺุรทฺโธ อานนฺโธ ภาทฺทํ กิมิโล เทวทตฺตโตจาติ อิเม ฉ
 ชตฺตติยา อปฺปาลิกปฺปยสสฺสทฺตมา เทวา วีย ทิพฺพสํมยตฺต.
 สทฺตทาทํ มหาสํมยตฺตํ อนฺุภวิทฺวา อปฺปยานํ คจฺฉนฺตทา วีย
 จตุรวิคินิยา เสงาย นิภยมิทฺวา ปรวิสํ ยํยํ วาชาณาย
 สัพฺพเสนํ นีวตฺตทาเปตฺวา ปรวิสํ โอภกฺกมิตฺวา ตตฺถ ฉ ชตฺตติยา
 อตฺตทโน อภรณานิ โอหมญฺจิตฺวา ภาทฺทิกิ ภาทฺทวา “หมฺเ
 ภณฺเ อปฺปาลิ ทว นีวตฺตตสฺส, อลํ เต เอตฺตํ ชีวณายาหิ
 ทสฺส อทฺท. โส เทสํ ปาทมฺเเล ปรวิตฺเตตฺวา ปรีเทวิทฺวา
 เทสํ อาณํ อทิกกมิตฺวํ อสํโกโณโต อญฺุชฺชาย ทํ คเหตฺวํ
 นีวตฺติ. เทสํ ทวีชา ชาตกาเล วณํ โรทณํยํยตฺตํ วีย
 ปจฺจวํ กมฺปมาณารณํยํยตฺตา วีย อโหสิ. อปฺปาลิ กยฺยโกปปี โภกํ
 คณฺตวา นีวตฺติทฺวา เอวํ จินฺนเตสิ “จณฺเฑทา โข สาวิยา “อิมินา
 กุมารวา นิยฺยปาทิตาติ มํ ฌาเตยฺยํย, อิเมหิ นาม สกฺขิราชา-
 กุมารวา เอวรณํ สมฺมยํยตฺตํ ปหาช อิมานิ อนนฺคณานิ

อาภรณานิ เชลยัญญํ วิย นัจเจเตวํ บัฬพชัสสันติ. กัมมํค
 ปนาหํติ จินฺเตเตวํ ภณฺทิกํ โอมญฺเจเตวํ ตานิ อาภรณานิ
 รุกฺเข ลคฺคิตฺวา “อิตฺถิกา คณฺหฺนคฺติ วัฑฺฒา เทสํ สันตํก
 คณฺทวํ เทหิ “ถลฺลมา นีวตฺโตลลิตํ ปญฺญํ โส ทุมตฺถํ อาโรเจสสิ.
 อถ นํ เท อาทาย สัตถํ สันตํกํ คณฺทวํ ภควันตํ
 วัฑฺฒิตฺวา “มยํ ภนฺเต สาภิยา นาม มานนัสสํสา, อยํ
 อมฺหากํ ที่ฆรตฺถํ ปริจาริโก, อิมํ ปชฺชุมตฺรํ บัฬพาเซถ, มยํ
 อิมัสสํ อภิวาทนาทินิ กริสฺสาม, เอวํ โน มาโน นิรมํยาทยิสฺสํทิติ
 วัฑฺฒา ตํ ปชฺชุมตฺรํ บัฬพาเซเตวํ บัฬมา สยํ บัฬพชัสสํ. เทสํ
 อายสฺมา ภาทํทโย เทเนว อนฺตรวสฺสเสน เทวีสฺสํ โอโหสิ.
 อายสฺมา อนนฺรทโย ทิฬฺพจกฺขโก หุตฺวา บัฬมา
 มหาปริสวตฺถกิสฺสํคํ สุตฺวา อรหํตํ ปาปุณิ. อายสฺมา
 อานนฺโต โลคาบัตถิมเล ปฏิจฺฐสูติ. ภคฺตํเดโร ๑
 กิมิลตฺถเดโร ๑ อปรภาเค วิชฺชสฺสนิ วัฑฺฒเตวํ อรหํตํ
 ปาปุณิสฺสํ. เทวทัตฺโต โปถชฺชณิกํ อิทํ ฐิตฺวา อปรภาเค
 สัตถริ โกลัมภิยํ วิหรนฺเต, สสาวกสฺสํสํสํ ตถาคตฺสํ
 มคฺชนฺโต ลากสํกกาโร นิฬพตฺติ, ทตฺถ วัฑฺฒเกสฺสํชาทิสฺสํ
 มนุสฺสํสา วิหารํ ปวสิตฺวา “ภุทฺธิํ สัตถา, ภุทฺธิํ สาริปตฺถตฺถเดโร,
 ภุทฺธิํ มหาโมคคัลลนํคํเดโร, ภุทฺธิํ มหากิสฺสํคํเดโร, ภุทฺธิํ
 ภาทํทยํคํเดโร, ภุทฺธิํ อนนฺรทยํคํเดโร, ภุทฺธิํ อานนฺทยํคํเดโร
 ภุทฺธิํ ภคฺตํเดโร, ภุทฺธิํ กิมิลตฺถเดโรติ อลลิติมหาสาวกานํ
 นิลินฺนํชฺชานํ โอโธเถนฺตา วิหรนฺติ. “เทวทัตฺถตฺถเดโร ภุทฺธิํ

นิธินโน วา จูโต วาติ ปุณฺณโต นาม นัตถิ โส
 จินฺตสฺส “อหํ เอเกหิ สัทธีเยว ปัพพัชิตอ, เอเตปิ
 ชัตติยปัพพัชิตา อหํปิ ชัตติยปัพพัชิตอ, ลากสัถการหัตถา
 มนุสฺสา เอเต ปริเบสฺสริติ, มม นามํ คเหทฺวํ นัตถิ,
 เกณ นุโช สัทธี เอกโต หุตฺวา กํ ปสาเททฺวา มม
 ลากสัถการํ นิพฺพตฺเตยฺยนติ. อถสฺส. เอตทโหสิ. “อํ
 วรชา พิมฺพิสาโร ปฐุมทสฺสเนเนว เอกาทสเนเตหิ สัทธี
 โสตาชัตติมเล ปตฺถิ จูโต, น สักกา เอเตน สัทธี เอกโต
 ภวิตุํ โกลลรณฺณูปิ สัทธี น สักกา เอกโต ภวิตุํ, อํ ไซ
 ปน รณฺณเวย ปุตฺโต อชาตสत्ตักฺกมาโร กสฺสจฺจิ คณฺโหล น
 ชานาติ เอเตน สัทธี เอกโต ภวิสฺสามิทิ. โส ปน
 โกลลํพิโต ราชคหํ คณฺโหล กุมารกณฺณณํ อภินิมฺมิณฺติว
 จิตฺตาโร อาสิวิเส จตุสฺส หัตถปาเทสฺส. เอกํ คีวํ ปิณฺณชิตฺวา
 เอกํ สีเส ฐมฺพิตกํ กิตฺวา เอกํ เอถลํ ภริทฺวา อิมาย
 อหิเมชฺฉิกาย อากาสโต โอรูปฺหิ อชาตสत्ตักฺสส อจฺจิงเก
 นิสิตฺติว เตน ภีเตน “โกลิ ทฺวริติ วุตฺเต, “อหํ
 เทวทฺทฺโหติ วติว ทสฺส ภยํ วิโมทนตฺถิ ทํ อตฺถภาวํ
 ปฏิสฺสริทฺวา สัฆาฏิปตฺตจิวรโร ปฺรโต จูทฺวา ทํ ปสาเททฺวา
 ลากสัถการํ นิพฺพตฺเตสิ. โส ลากสัถการาภิกฺโข “อหํ ภิกฺขุสฺม
 ปฺริหริสฺสามิทิ ปาปกํ จิตฺตํ อํปฺปาทฺวา สห จิตฺตํปฺปาทน
 อิทฺธิโต ปฺริหาณิตฺวา สัตถารํ อุลลङ्กมิทฺวา เวพฺพวนฺนิหาเร
 สราชิกาย ปฺริสาณ ฐมฺมํ เทเสนฺตํ ภควนฺตํ วันทิตฺวา

อัญญาสาสนา อัญชลิมปคคยติ “ภควา ภันเต เอตริ
 ชินโณ วุฑโฒ มหัลลโก, อปัปสัฏโก ทิฏฐิธัมมสุข—
 วิหาริ อญญชตฺ; อหิ ภิกขุสฺสํ ปริหริสฺสามิ, นิยยาเทถ เม
 ภิกขุสฺสํ นติ วตฺวา สัตถารว เถลาลิกวาเทน อปสาเทตฺวา
 ปฏิกชีตฺโต อนัตถมโน อิมํ ปฐุมํ ตถาคเต อาฆาตํ พันฺธิตฺวา
 อปภกมิ. อจสฺส ภควา ราชคเช ปกาสนียกัम्मํ กาเรสิ. โส
 “ปริจจตฺโตทานิ อหิ สมณเณ โคตเมน, อิทานิสฺส อนัตถํ
 กริสฺสามิทิ อชาตสत्ตํ อปสัγγมิตฺวา อาห “ปุฬุเพ โข กุมาร
 มนุสฺสา ทิฆมาภา, เอตริ อปัยาภา. สุณํ โข ปเนตํ
 วิชชติ, ยํ ทวํ กุมารโรว สมานโณ กาลํ กรายาสิ. เตนหิ
 ทวํ กุมาร ปิตฺรํ หนฺนฺตฺวา ราชา โหหิ, อหิ ภควันตํ
 หนฺนฺตฺวา พุทฺโธ ภวิสฺสามิทิ วตฺวา, ตสฺมี รัชเช
 ปติฏฐิตฺเว, ตถาคตสฺส วชาย ปุริเส ปโยเชตฺวา, เตสุ
 โสตาปตฺตผลํ ปตฺวา นิวัตฺเตสุ, สยํ คิच्चณฺณํ อภิรุทิตฺวา
 “อหเมว สมณํ โคตมํ ชีวิตา โวโรเปสฺสามิทิ สิลํ
 ปริชณิตฺวา รุหิรูปาทกัम्मํ กตฺวา อิมินาปิ อปายเณ มาเรทํ
 อสทํ โภญฺโต ปน นาพาकिริ วิสฺสัชชาเปสิ. ตสฺมี อาคัจฉนฺเต,
 อวณฺโณทตฺเถโร อตฺตโน ชีวิตํ สัตถุ ปริจจิตฺวา ปุโร
 อัญญาสิ. สัตถา นาคํ ทเมตฺวา นควา นิภขมิตฺวา วิหาริ อาคณฺทิตฺวา
 อเนกตคฺสเสหิ อปาสเกหิ อภิหฺนํ มหาทานํ ปริภุญชิตฺว
 ตสฺมี ทิวเส สันนํ ปิตานํ อัญญาเรสโกฏิสฺสาทานํ ราชคควาสินํ

ชนุพัพพิณณํ กเถสิ. จตุราสีติยา ปาณสหัสส์สามิ ชัมมาภิสสมโย
 ชาโต อโหสิ. “อโห มหาคุโณ อายัสสมา อานันโท;
 ทถารเป นาม หัตถินาเค อากัจฉันเต, อิตฺตโน ชีวิตํ
 ปริจฺจชิตฺวา สัตถุ ปุโรโต อัญฺชูลีติ เณรฺสสฺส คุณณณํ สุตฺวา” “น
 ภิกฺขเว อิทาเนว ยัพเพเปสฺส; มมตฺถาย ชีวิตํ ปริจฺจชียเอวาทิ
 วตฺวา ภิกฺขุติ ยาจิโต พุทฺธสฺมาหาหฺสภักกฏกชาตกาณิ กเถสิ.

เทวททตฺสสาชชี กัมมํ เนว ตถา วัณฺณญ
 มารายตคฺคตา, น วชกานํ ปโยชิตคฺคตา, น สิลาย ปวิทชิตฺตา
 ปากฺกํ อโหสิ; ยถา นาทาสิริหัตถินโน วิสฺสชชิตคฺคตา.
 ททา-หิ มหาชโน “ราชาชชี เทวททเตเนว มารายโต,
 วชกานํ ปโยชิตา, สิลาย ปวิทชา; อิทานิ ปน เตน นาทาสิริ
 วิสฺสชชชาชชีโต. เขวรุญฺญํ นาม ปายํ คเหตฺวา ราชานํ วิจรติ
 โกลาหลมกาสิ. ราชานํ มหาชนสฺส กณฺโณ สุตฺวา ปญฺญาจาสิ—
 ปากสทานิ ทราเปตฺวา น ปน ทสฺสชชชฺชาณํ อคมาสิ.
 นาทราชสฺส กุลํ อูปคตสฺส ภิกฺขามตฺตมํ ย นาทิสฺส. โส
 ปริทินลาภสํกกาโร โภหฺญญฺเณน ชีวิตุกาโม สัตถาร
 ออุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญจวตฺถุนิ ยาจิตฺวา ภควตา “อลํ เทวททตฺ:
 โย อัจฉนฺติ, อารญฺญญโก โหตุติ ปฏิกฺกชิตฺโต” “ถสฺสวโส วรณํ
 โสภณํ: กิํ ทถาคตสฺส อุตฺตาหุ มม? อหํ หิ อุกกฏฺฐวเสน
 เหว วทามิ “สาธุ ภันเต ภิกฺขุ ยาวชิวํ อารญฺญญกา
 อลิสฺส, ยัณฺทปวตฺติกา, ยัสสกุลิกา, รุชฺชมูลิกา
 มัจฉมสฺส น ชาเทยยฺนฺติ โย ทุกฺขา มุจฺจิกุกาโม, โส

มบา สัทธัง อากัจฉคฺติ วัฏฺฐา ปักกามิ. ตัสส วณํ สคฺวา
 เอกัจเญ นวปัพพชิตา มนันทพทฺธิโน “กัลยณํ เทวทัตฺโต
 อาห, เอเตย สัทธัง วิวิธสํมาทิ เทน สัทธัง เอกโตว
 อเสส ติติ โส ปญฺเญสเสหิ ภิกฺขุติ สัทธัง เทหิ
 ปญฺเจหิ วัฏฺฐุหิ ลุขปฺปสฺสนํ ชนํ สันญฺญาเปณฺโต กเสส
 วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชนฺโต สัมภោย ปรักกมฺ. โส ภควตา “สัจฺจํ กิร ตว เทวทัตฺต สัมภោย ปรักกมสิ
 จักกภោยาติ ญฺโฐ” “สัจฺจํ ภควาติ วัฏฺฐา “ครุโก โข
 เทวทัตฺต สัมภោทิหิ อาทึหิ โอวทิตฺตํ สคฺวา วณํ
 อนาทยคฺวา ปักกนฺโต อาบสฺมิมํ อานนํ ราชคเ
 ษีณทาย จรณํ ทิสฺวา “อชฺชตคฺเคทานาหํ ขาวโส อานนํ
 อญฺญเตรีว ภควตา อญฺญตฺร ภิกฺขุสฺมา อูโปสถํ กริสฺสามิ
 สัมภมํ กริสฺสามิติ อาห. เถโร ตมตฺถํ ภควโต
 อาโรเจสิ. ทํ วิทิตฺวา สคฺวา อูปัปฺพนมฺมํลเวโค หคฺวา
 “เทวทัตฺโต สเทวกัสส โลกัสส อนตฺถนิสฺสิตํ อตฺตโน
 จวิณฺโณ ปณณมํ กโรตฺติ ปรีวิตฺกเกตฺวา

“สุกรานิ อสาชฺญิ อตฺตโน อหิตานิจ;
 ยเว หิตญฺจ สาชฺญจ, คเว ปรมทฺถกฺกรณํ
 อิมํ คาคํ วัฏฺฐา ปุน อิมํ อุตฺถานํ อุตฺทาเนสิ
 “สุกรํ สวชฺญา สาชฺญ สาชฺญ ปาเปเน ทฺถกฺกร;
 ปาปํ ปาเปเน สุกรํ, ปาปมริเยหิ ทฺถกฺกรณํ.
 อตฺถ โข เทวทัตฺโต อูโปสถทิวเส อตฺตโน ปรีสาช สัทธัง

เฮณันตํ นิสิตีติว “ยัสสํมานิ ฐัญญวตฺถนิ ชมนํติ, โส
 สลากํ คณฺเหตฺติ วตฺวา, ฐัญญสฺสเทหิ วตฺตํปุตฺตเกหิ นวเกหิ
 อธิปตฺตญฺญุหิ สลากํช คคิตาย, สํมํ ภินฺนํติว เต ภิกฺขุ
 อาทาย คยาสิสํ อคมาสิ. ตสฺส ตตฺถ คตถาวํ สุตฺวา สตฺถา เตสํ
 ภิกฺขุณํ อานยตฺถาย เทวํ อคฺคสวเก เปเสสิ. เต ตตฺถ คณฺเหตฺวา
 อาเทสนาปาฏิหาริยานุสาสนีนยา ฯ อิทํปาฏิหาริยานุสาสนีนยา
 ฯ อนุสาสนีนตา เต อมกํ ปาเปตฺวา อาทาย
 อาภาเสนาคมํสุ. โภกาลีโกปํ โข “อญฺเฐหิ อวฺโส
 เทวตฺตํ, นิตา เต ภิกฺขุ สารีปุตฺตโมคคัลลนาเนหิ. มนุสฺสํ
 มया วุตฺโต “มา อวฺโส สารีปุตฺตโมคคัลลนาเนหิ วิสฺสาสิ;
 ปาปิธมา สารีปุตฺตโมคคัลลนา. ปาปกาณิ อิจฺฉานํ วสํคตาทิ
 วตฺวา ชนฺนํเกณ หทยมํชเณ ปหริ. ตสฺส ตตฺถเณ อุนฺหํ
 โลหิตํ มุขโต อุกคฺคญฺมิ.

อาบสฺมณฺตํ ปน สารีปุตฺตํ ภิกฺขุสํมปริวุตํ อาภาเสนาคจฺฉนฺตํ
 ทิสฺวา ภิกฺขุ อาหํสุ “ภินฺนเต อาบสฺมา สารีปุตฺโต
 คมนกาเล อคฺคตฺตติโยว คโต, อิทานิ มหาปริวารो
 อาคจฺฉนฺโต โสภตฺติ. สตฺถา “น ภิกฺขเว อิทาเนว,
 ทิรจฺฉานโยนิยํ นิพฺพตฺตกาเลปิ มม ปุตฺโต มม สันตํกํ
 อาคจฺฉนฺโต โสภติเยวาทิ. วตฺวา

“โศทิสฺสวคํ อตฺโถ	ปฏิสันฺถารวตฺตํ.
ลภฺชณํ ฐัสส อาบณฺตํ	ญฺาติสํมปริวตฺตํ,
อถ ฐัสสสํมํ กาทํ	สฺวทฺทํว ญฺาติภิกฺ

อิทํ ชาตกํ ภณฺเณสิ. ปุณฺณ ภิกฺขุหิ “ภันเต เทวทัตฺโต ทิร
เทวํ ฐิตํคฺคสวโก อโณสุ ปัสสเสสุ นิสฺสทาเปตฺวา พุทฺธลํพฺพิทาย
ขมฺมํ เทสเสสฺสํมิตฺติ ตมฺหากํ อนุกิริยํ กิริยิตฺติ วุตฺเต, “น
ภิกฺขเว อิทาเนว; ปุพฺเพเปส มม อนุกิริยํ กาคุ วายมิ,
น ปน สกฺกขิตฺติ วตฺวา

“อโย วีรณฺ ปัสสเสสิ สกฺกณฺ มณฺเฑชฺชภาณกํ
มยฺยวคฺคิถาสํ ปตฺติ มยฺหิ สวัญญุทํ?
อฺทถณฺณจรรสํ ปักฺกขิโน นิจฺจํ อามกมฺจณฺโณชฺชิโน
คัสสํณฺณกรํ สวัญญุทโก เสวาเลหิ ปลิณฺณจฺจุโต มโตคฺติ
นทิจฺจรณฺณกชาตกํ ฅณฺเณตฺวา อปฺเปสฺสุยํ ทิวสเสสุ ตถารุญฺญเมว กณฺ
ธารพฺภ

“อาจาริ วทามิ วิทฺตํ วนานิ กญฺญจฺจํครุทฺตํเชตฺส อสํารเกสุ,
อณาสทา ขีทิริ ชาตสําริ, ยัตถ ภิทา ครุโพ อุตฺตมมฺกนฺติ ๑
ลลิตํ ๑ เท นิยฺยผลิตา, มตฺถโก ๑ วิทาลิตอ,
สัพฺพา เท ฅาสฺกา ภิกฺคา, ทานิ สมนฺม วิโรจสิทฺติ ๑
เอวมาทนิ ชาตกานิ ภณฺเณสิ. ปุณฺณ “อกตญฺญู เทวทัตฺโตคฺติ
กณฺธ อารพฺภ

“อกรรมฺมิตาว เท กิจฺจํ, ยํ พลํ อหฺมมฺหเส:
มิกฺรราช นโมตฺยยัตถุ: อโย กิณฺญจิ ลภามฺหเส.
มม โลหิตกภิกฺขลสฺส นิจฺจํ ลทฺธานิ กุพฺพโต
ทณฺฑิตฺตํคฺคโต สนฺโต, ทํ พทฺธํ ยโย ชิวสิทฺติ
อาทนิ ชาตกานิ ภณฺเณสิ ปุณฺณ วชาย ปริสํกกันฺ ปณฺสส อารพฺภ

“ญาตเมตํ กุรุงคัสส, ยํ ท्वํ เสขัณฺณิ เสขยสิ.

อญฺญุ เสขัณฺณิ คัจฉามิ น เม เก รุจฺเจเต ผลันตี
 อาทีนึ ชาตกานิ กเถสิ. ปุณ “อุภาโต ปริทีโน เทวทตฺโต
 ลาภสํกการโต ๑ สามัญญโต จาติ กถาสุ, ปวตฺตมานาสุ,
 “น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ ปริทีโนเยวาติ วัทฺวา

“อภฺชิ ภินฺโน, ปญฺเญ นัญฺโช, สขิเคเห ๑ ภณฺฑนํ,

อุภาโต ปทญฺฐกัมมณฺศา อุตกัมมहि อลัมมहि จาติ
 อาทีนึ ชาตกานิ กเถสิ. เหว ราชคเคเห วิหรณฺโต เทวทตฺตํ
 อารพฺภ พหุณี ชาตกานิ กเถตฺวา ราชคคโต สāvตฺถ
 คณฺฐวา เขตวนมมหาวิหาเร วาสํ กัมเปสิ.

เทวทตฺโตปิ โข นวมาเส คิลานา ปัจฉิเม กาเล สัตถารํ
 ทญฺฐกาโม หตฺวา อตฺตโน สāvเก “อหิ สัตถารํ ทญฺฐกาโม
 ตํ เม ทสฺสเณตาติ วัทฺวา เทหิ “ท्वํ สมัตถกาเล สัตถารํ
 สทฺธิ เวริ หตฺวา อจฺริ. น มยํ ตํ ตตฺถ เณสฺสามาติ วุตฺเต
 “มา มํ นาเสถ. มया สัตถริ อาฆาโต กโต, สัตถุ ปนฺมยิ
 เกสํคคณฺทโตปิ อาฆาโต นตฺถิติ. โส हि ภควา

วชเก เทวทตฺตมฺหิ โจเร อังคุลิมาลเก

ชนปาเล ราชุเล ๑ สัพพัตถ สมนานโสติ

“ทสฺสเณ เม ภควนฺตณฺติ ปณฺยํปณฺ ยาจิ. อถ นํ เท
 ญฺญูจเกน อาทาย นิภขมฺส. ทสฺสาคมํ สุตฺวา ภิกขุ สัตถุ
 อาโรเจสุ. “ภินฺเต เทวทตฺโต กิร คมฺหากํ ทสฺสนตฺถาย
 อาคจฺจติติ. “น ภิกขเว โส เทนตฺตภาเวน มํ ปสฺสสิคฺคํ
 ลภิสฺสติติ. ภิกขุ กิร ปญฺจันนํ วัฏฏณฺ อายาจิตกาลโต

[illegible]

อุษริ อบกษัลล ปาวีสี, ปาธา ยาว โคขัณกา เญฐา
 อบปฐวิม ปวิญฐา, มหาคาลกัณฐปริมาณ ออสลั ปัจฉิม-
 ภาตติโต นิกัษมิตวา ปิฏฐิมิขณัณ ภินทิตวา อุเรน นิกัษมิตวา
 ปรัตติณภิกตึ ปาวีสี, อปริ ทักขิณภิกตึโต นิกัษมิตวา
 ทักขิณษัลล ภินทิตวา วามษัลลเสน นิกัษมิตวา อุตตรภิกตึ
 ปาวีสี, อปริ อปริ กษัลลโต นิกัษมิตวา มัตถกั ภินทิตวา
 อโฆภาเคน นิกัษมิตวา ออบฐวิ ปาวีสี. เอว โส คัตถ
 นิจโจโล หุตวา ปจิ.

ภิกขุ “เอตตักกั ฐานัณ คัณตวา เทวทัทโต สัตถาร
 ทัญญุ อลภิตวาว ปฐวิ ปวิญฐาโรติ กถั สมุญฐาเปตฺ.
 สัตถา “น ภิกขเว เทวทัทโต อิทาเนว มปิ อปริชาณิตวา
 ปฐวิ ปาวีสี, ปัพเพยิ ปวิญฐาเววาติ วตวา หัตถิราชาเด
 มัคคัมพหิ ปริส สมิสสาเสตวา อตฺถโน ปิฏฐิ อารोเปตวา
 เขมณัณ ปาปิตัลล เตน ปุณ ทิกขิตฺถุ อากัณตวา “อัครัญญาเน
 มัชฌิมัญญาเน มุเลติ เอว ทนฺเต นินทิตวา ตทียวาเร
 มหาปรัสัลล จกขุเปตฺ อตฺถกัณณตัลล ตัลล ปฐวิปวิญฐาวา ทิเปตฺ

“อกตัญญุสส โปสสส นิจโจ วิวรทสสิโน

สัพพัญญู ปฐวิ ทิชชา, เนว น อภิราชเบติ

อิมิ ชาตักกั กเถตวา ปุณยิ คเถว กถาเย สมุญฐิตาย,
 ษัณตวาทิกเก อตฺถนิ อปริชาณิตวา กลาพฺราชนกตัลล ตัลล
 ปฐวิ ปวิญฐาวา ทิเปตฺ ษัณตวาทิสาทักกั จพฺพมิมปาลกเก
 อตฺถนิ อปริชาณิตวา มหาปตาปราชญกตัลล ตัลล ปฐวิ

ปวิญญูภาวํ ฌิเปตฺตํ ฐพฺพชัมมปาลชาตกณฺเฑ จ กเถสิ.

ปฐวี ปวิญญูเรูปน เทวทัตต์เต, มหาชโน ฌัญญูชฺฌาญญู
 ฆชปฏากกทลโย อุตฺตสาเปตฺวา ปุณฺณณณฺเฏ ฐเปตฺวา “ลาภา วต
 โน ฌิ มคฺชนํ ฌณฺเฏ อนุโกติ. ตมคฺชนํ ภาควโต อาโมเจสฺส. ภควา
 “น ภิกขเว อิทาเนว เทวทัตต์เต มเต, มหาชโน ตุสฺสติ; ฐพฺเพยิ
 ตุสฺสสิยวาติ วตฺวา สัพฺพชนสฺส อปัปฺเป จณฺเฏ ฌเรเส
 พาราณสียํ ยิงคฺลราเช นาม มเต มหาชนสฺส ฌัญญูภาวํ ฐิเปตฺตํ
 “สัพฺพอ ชโน ฐิลโต ยิงคฺเลณ; ตสฺมि มเต, ฐิจฺฉิ เวทณฺณคฺติ.
 ฐิโย นุ เต อาสิ อภณฺเฏเนตฺโต. กตฺตมา ฌว โรทสิ ทวารปาล.
 น เม ฐิโย อาสิ อภณฺเฏเนตฺโต, ภายามิ ฐิจฺฉาคมนาย ตสฺส,
 อิตฺโต คโต ฐิเสยฺย มจฺจุราชฺช, โส ฐิลโต อาเนยฺย น
 ปน อิทาติ อิมํ ยิงคฺลชาตกํ กเถสิ.

ภิกขุ สัตถารํ ปุจฺฉิสฺส “อิทานิ ภนฺเต เทวทัตต์โต กตฺติ
 นิพฺพตฺโตติ. “อวิจิมหานิรเย ภิกขเวติ. “ภนฺเต อิท
 คยฺยปฺปโต วิจิริตฺวา ปน คณฺเฑว คยฺยปฺปฐาเนยว
 นิพฺพตฺโตติ. “อาม ภิกขเว, ฐัพฺพชิตา วา โทณฺเฏ คคฺชัญญู
 วว, ฌมาทวิหารโน อภยตฺถ คยฺยปฺปติยวาติ วตฺวา อิมํ ฌาณมาห
 “อิต คยฺยปฺติ, เปจฺจ คยฺยปฺติ, ฌายการิ อภยตฺถ คยฺยปฺติ;
 “ปาย เม กตฺตนิท คยฺยปฺติ, ภिय โย คยฺยปฺติ ทคฺคตฺติ คโตติ
 ตตฺถ อิต คยฺยปฺติ: อิต กมฺมคยฺยปฺเนน โทณฺณสฺสมคฺเตน
 คยฺยปฺติ. เปจฺจาคิ: ปวโรโลก ปน วิปากคยฺยปฺเนน อติทารุณณ
 อปายทฺถุเชน คยฺยปฺติ. ปายการิ: นานยฺยการิสฺส ปายิสฺส

กัตตา. อภยัตถาคิ: อิมินา วุตตักขัปปาเรน ตักขัปปเนน อภยัตถ
 ตักขัปปิ นาม. ปาขี เมติ: โส ทิ อิมมตักขัปปเนน ตักขัปปนโต
 “ปาขี เม กตัมมิติ ตักขัปปิ, ทัง อักขัปปมัตถกัม ตักขัปปน,
 วิปากตักขัปปเนน ปน ตักขัปปนโต ภิกขุโย ตักขัปปิ ทุคคกัม จโต,
 อติผลุสเสน ตักขัปปเนน อติวิย ตักขัปปิติ.

คาถาปริโยสาเน พหุ โสตาขัปปนาทโย อเทสิ. เทสนา
 มหาชนัสส สาคัจฉิกา ชาคาคิ.

เทวทตักขัปปิตุ.

ลมนเทววิตตุ.

“อิช นันทติ เปจัน นันทตติ อิมิ ชัมมเทสนัน สัตถา
 เซทวเน วิหรัณโต สมนเทวี อารพภ กเถสิ.

สาวัตถิยํ ทิ เทวสิกํ อนาถปณฺฑิติกัสส เคเต เทว ภิกขุ—
 สหัสส้านิ ญญชฺชนฺติ. ตถา วิสาขาย มหาอุปาสิกาย. สาวัตถิยญฺจ.
 โย โย ทานํ ทาทกาโม ไทติ, โส โส เทสิ อภินันฺ โอภาส
 สภิกขวาว กโรติ. “กัการณาคิ. “ตมฺหากัม ทานคํคํ อนาถปณฺฑิติก
 วา วิสาखा วา อากคาคิ ปุจฺฉิตฺวา “นาคคาคิ วุตฺเต,
 สทตฺสหัสสํ วิสสชฺเชตฺวา กตทานนํป “กั ทานํ นามะตณฺติ
 ครหฺมฺมิติ. อุโภปิ ทิ เท ภิกขุสํมัสสํ รุจิญฺจ อนุจฺฉวิกกิจฺจานิ
 ๑ ชานนฺติ. เทสุ วิหรัณเตสุ, ภิกขุ จิตฺตานุรูปเมว ญญชฺชนฺติ,
 ตสฺมา ลัพเพ ทานํ ทาทกามา เท คเคตฺวา คจฺฉนฺติ. อิติ
 เท อตฺถโน จเร ภิกขุ ปรีวิสิคํ น สภินฺติ. ตโต วิสาखा
 “โก นุโช มม ชฺรฺวเน ชฺรฺตฺวา ภิกขุสํมํ ปรีวิสิสสตีติ

[illegible]

อนันต์ ปัก โทมนัสส์ อธิษฐานจิตติ. “กั ฝน ฑาณ ฌณติ
 มหาเสฏฐิ. “อหิ ทัง ภาณเต ‘กั อัมม สุมเนติ อามันเตส.
 ขณ มํ อาห ‘กั ฑาต กณิฐฐาติภาติ. ตโต ‘วิยปลปัสสิ อัมมาติ
 วุตเต ‘น วิยปลปามิ กณิฐฐาติภาติ. ‘ภายสิ อัมมาติ ‘น
 ภายามิ กณิฐฐาติภาติ. เอตตัง วัตวา กาลมกาสติ. ขณ น
 ภควา อาห “น ทิ เต มหาเสฏฐิ ชิตา วิยปลปติติ.
 “ขณ ภัสสมา เขมาหาติ. “กณิฐฐิตตาเขว ชิตา ทิ เต คหปติ
 มัคคผลเลหิ คยา มหัลลิกา; ติว ทิ โลตาป็นโน, ชิตา ฝน
 เต สกทาคามิ; สา มัคคผลเลหิ มหัลลิกัตตา ทัง เขมาหาติ.
 “เอว ภาณเตติ. “เอว คหปติติ. “อิทานิ กุหิ นิพพิตตา
 ภาณเตติ. “คูลิตถวเน คหปติติ วุตเต, “ภาณเต มม ชิตา อิช
 ญาตกานํ อนันตเร นันตมาณา วิจวิตวา อิตโต คันตวามิ
 นันตานุฐาเนเขว นิพพิตตาติ. ขณ น สัตถา “อาม คหปติ
 อธิษฐานจิตติ นาม คหิฐฐา วา ปัพพิชิตา วา อิชโลเก ๑
 ปรโลเก ๑ นันตนิทติเขวาติ วัตวา อิมํ คาลมาห

“อิช นันตติ, เปจ นันตติ, กตปูญโย อุกยัตถ นันตติ,

“ปูญญู เม กตนิทติ นันตติ, ภिय โย นันตติ สุกคทติ คโตติ.

ตัตถ อชาติ: อิชโลเก กัมมณันตเนน นันตติ. เปจจาติ:

ปรโลเก วิปากนันตเนน นันตติ. กตปูญญูติ: นานันตการัสส

ปูญญูสส กัตตา. อุกยัตถาติ: “อิช กตัง เม กุสสิ, ขกตัง เม

ปาขันติ นันตติ ปรัตถ วิปากํ อนุกวณโต นันตติ. ปูญญู เมติ:

อิช นันตนิโต ฝน “ปูญญู เม กตนิทติ โสมนัสสสัมมัตถเกแนว

กัมมณันท์นํ อปาทาย นันท์ติ. ธิยํโยติ: วิปากนันทเนน ปน
 สุกคํ คโต, สัตตชัณฺณาสวสสโกฏฺโฏโย สัจฺจวิญฺญํ วสสสท—
 สทสฺสํสาณิ ทิพฺพลํมยตํ อนฺนวณฺโโต ทฺวลิตปฺปเว อติวิย นันท์ติ.

ครดาปริโยสาเน พหุ โสตาชัณฺณาทโย อเหสํ มหาชนสฺส
 ชัมมเทสนา สาทํถิกา ซาตาทิ.

สุนนเทววิวัฏ.

เทวธํมมกติกขวิวัฏ.

“พหุํมํ ยํ เจ สทิตํ ภาสमानนํ อิมํ ชัมมเทสนํ สัตถา
 เชตวเน วิหรณฺโโต เทวํ สหายเก ธิกขุ อารพํภ กเถสิ.

สวตฺถิถาสิโน หิ เทวํ ทฺวลิตปฺปตา สหายกา วิหารํ คณฺธิว
 สัตถุ ชัมมเทสนํ สทฺธิว กาเม ปทาย สัตถุ สาสเน อริ
 ทิตฺวา บัพฺพชิตฺวา ชัณฺณวสฺสํสาณิ อาริยชฺชฌายานํ สันฺธิเก
 วสิตฺวา สัตถารํ อปฺปลงฺกมิตฺวา สาสเน ชุริ ปุจฺฉิตฺวา
 วิชฺชสฺสณารุญฺจ คณฺธชฺชวญฺจ วิตถารโต สทฺธิว, เอโก ทาว
 “อหํ ภนฺเต มหาลลกกาเล บัพฺพชิตโต น สกฺขิสฺสํสาณิ
 คณฺธชฺชริ ปุเรตํ, วิชฺชสฺสณารุ ปน ปุเรสฺสํสาณิ ยาว อรหัตถา
 วิชฺชสฺสนํ กถาเปตฺวา ฌเณนโต วายมณฺโโต สท ปฏิสัมภิทาหิ
 อรหัตถํ ปาปฺปิ. อิตโธ ปน “อหํ คณฺธชฺชริ ปุเรสฺสํสาณิ อนุกกเมณ
 เทปฺปณฺณํ พุทฺธวณฺณํ อคฺคณฺธิทฺวา คคคคกฺกฐาเน ชัมมํ กเถติ,
 สรณฺญญํ ภณฺติ, ชัณฺณํจันนํ ธิกขุสทณฺณํ ชัมมํ วาเณนโต วิจฺจติ,
 อญฺญารสณฺณํ มหาคณฺณํ อาริโย อโหสิ. ธิกขุ สัตถุ สันฺธิเก

ภมฺมัญฺชานํ คเหตฺวา อิตฺธัสฺส เถรสฺส วสณฺณญฺานํ ติฏฺฐฺวา
 คัสส โสวาเท ชฺฐิตฺวา อรหตฺตมฺปตฺวา เถโร วันทิตฺวา “สตฺถาริ
 ทญฺฺชุกามมฺหาคิ วทณฺติ. เถโร “คจฺฉนฺน อวฺุโส, มม วจเนน
 สตฺถาริ วันทิตฺวา อสตีมทาเถเร วันทถ, สทาเยวคฺเตเถโร
 เม “อัมหากํ อจฺริโย ตุมฺเห วันทตฺติ วเทถาคิ เปเสสิ.
 เต วิหาริ คณฺฑิตฺวา สตฺถารญฺเจะว อสตีมทาเถเร ฯ วันทิตฺวา
 ตญฺเฎกตฺเถรสฺส สณฺฑิกํ คณฺฑิตฺวา “ภณฺเต อัมหากํ อจฺริโย
 ตุมฺเห วันทตฺติ วทณฺติ อิตฺเรน ฯ “โก นามโสติ วุตฺเต,
 “ตุมฺหากํ สทาเยวภิกฺขุ ภณฺเตติ วทณฺติ. เอวํ เถเร ปุณฺณปุณฺ
 ฺนสาสนํ ปหิณฺณเต, โส ภิกฺขุ โถกํ กาลํ สหิตฺวา อปรภาเค
 สหิตํ อสฺสโกนฺโต “อัมหากํ อจฺริโย ตุมฺเห วันทตฺติ
 วุตฺเต, “โก เอโสติ วตฺวา “ตุมฺหากํ สทาเยวภิกฺขุ ภณฺเตติ
 วุตฺเต, “กํ ปน ตุมฺเหหิ คัสส สณฺฑิกเก อคฺคหิตํ ก
 ิทฺชนิกายาทิสฺส อณฺเฎตโร นิกายเ, กํ ทิสฺส ปญฺเฎสฺส เอกํ
 ปญฺเฎกณฺติ วตฺวา “จตุปฺปทิกํปี คณฺฑิ น ชานาติ, ปัสฺสณฺ
 คเหตฺวา ปหฺพชิตกาเลเยว อรณฺณญํ ปวิญฺโฐ, พหุ วต
 ันเตวาลิเก ลภิ, คัสส อากตฺกาเล มยา ปญฺเฎหิ ปุจฺฉิตํ
 วัฏฺฐตฺติ จินฺเตสิ. อปรภาเค เถโร สตฺถาริ ทญฺฺช
 อากโต สทาเยวคฺเตรสฺส สณฺฑิกเก ปตฺตวฺวริ ชฺฐเปตฺวา คณฺฑิตฺวา
 สตฺถารญฺเจะว อสตีมทาเถเร ฯ วันทิตฺวา สทาเยวคฺเตรสฺส
 วสณฺณญฺานํ ปจฺจาคมิ. อถสฺส โส วตฺถํ กาเรตฺวา
 สมนฺยปฺมานํ อาสนํ คเหตฺวา “ปญฺเฎหิ ปุจฺฉิสฺสสามิสิ นิสฺสิ.

คัสสิ ขณ สัตถา “เฮส เฮอร์ย มม ปุตฺตํ วิเทเรทฺว
 นิรเบ นิพพตฺเตยฺยาติ คัสสิ อนุกัมปาย วิหารจาริกํ จรณํ โท
 วิย เตสํ นิสินฺนัญฺชานํ คณฺทวํ ฐํญญตฺเต พทฺชาสเน นิสฺสิทฺติ.
 ทตฺถ ทตฺถ นิสฺสิทฺตวํ ทิ ภิกฺขุ พทฺชาสนํ ฐํญญาเปตฺวาว
 นิสฺสิทฺตํ, เณ สัตถา ปกตํ ฐํญญตฺเตเยว อาสเน
 นิสฺสิทฺติ. นิสฺสชฺช ปน คณฺถิกภิกฺขุ ปชฺชมชฺชมาเน ฐํญฺหิ
 ปุจฺฉิตฺว, คัสสิ อภิกฺขเว, ทตฺติชฺชมาเน อาทิ กตฺวา อญฺชิสฺสํ
 สมาปตฺตํ รุปรูเปสฺส ฐํญฺหิ ปุจฺฉิ. คณฺถิกตฺถโรยฺย เอยฺย
 กเถกํ นาสกฺขิ. อิตโร ตํ สัพฺปํ กเถสิ. อถ นํ โสตา-
 ปตฺตคิมคฺเค ฐํญฺหิ ปุจฺฉิ. อิตโร กเถกํ นาสกฺขิ. อโต
 จินาสวตฺถเร ปุจฺฉิ. เถโร กเถสิ. สัตถา “สาธุ สาธุ
 อภินฺนํ ทิตฺว เสสํคฺเคสฺสํ ปฏฺฐาปาย ฐํญฺหิ ปุจฺฉิ.
 คณฺถิกตฺถโร เอยฺย กเถกํ นาสกฺขิ. จินาสโว ปน
 ปุจฺฉิตฺตํ ปุจฺฉิตํ กเถสิ. สัตถา จตฺสํ ชฺวเนสฺส คัสสํ สาธุการํ
 อทาสิ. ตํ สุตฺวา ภูมํเทเว อาทิ กตฺวา ยาว พหํมโลกา
 สัพฺพา เทวตา เจว นาคสฺสํ ฌณา จ สาธุการํ อทฺส.
 ทํ สาธุการํ สุตฺวา คัสสํ อณฺเฑวาสิกา เจว สทฺธิวิหารินो
 จ สัตถารํ อชฺชมายฺส “กํ นามเต สัตถารว กตํ: ภิกฺขุ
 อชานนํคัสสํ มหาลลภตฺถเรสฺส จตฺสํ ชฺวเนสฺส สาธุการํ อทาสิ,
 อมฺหากํ ปนาจริยสฺส สัพฺพปริยตฺติขรสฺส ฐํญฺหณํ ภิกฺขุสฺสทณํ
 ปาโมกฺขสฺส ปสฺสามตฺตํ น กริเท. อถ เณ สัตถา “ภินฺนา
 เมตํ ภิกฺขเว คเถนาติ ปุจฺฉิตฺว, คัสสิ อภฺเถ อาโรจิตฺ,

“ภิกขเว คุ่มหากิ อาริโย มม สาสเน ภติยา คาโว
 รักขณสทิส, มัยหิ ปน ปุตฺโต ยถารุจิยา ปญฺเญโครเส
 ปริภุญฺชนกสามิสทิสติ วัตฺวา อีมา คาคา อภาสิ

“พหุมี ยี เจ สหิตํ ภาสमानน ตักกโร ไทติ นโร ปุสฺสโต
 โคโปว คาโว คณบํ ปเรลํ น ภาควา สามัญญัสส ไทติ.
 อธิปฺมัยยี เจ สหิตํ ภาสमानน อิมัสส ไทติ อนนฺมมาริ
 ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหิ สัมมัยปชาโน สุวมคฺคจิตฺโต
 อนปาทิยาโน อิท วา หุริ วา, สภาควา สามัญญัสส ไทติ.
 ตคฺค สหิตนฺติ เทปฺภกัสส พุทฺธวงฺนสฺเสตํ นามิ. ตํ อาริเย
 อุปสงฺกมิทฺวา อคฺคณฺหิตฺวา พหุมี ยี ปเรลํ ภาสमानน
 วาเจโต กเถโต ตํ อิมํ สุตฺวา ยํ การเกน ปุคฺคเลน
 กตฺตพฺพิ ตักกโร น ไทติ ภกฺกัสส ปุทฺธพฺรณมคฺคตฺมัย
 อนิจฺจาทิวเสน มนฺลิการิ นนฺปิวัคฺเคสิ. เอโส, ยถา นามิ
 ทิวเส ภติยา คาโว รักขํโต โคโป ปาโทว สัมมัยฺจิจิตฺวา
 สายํ คเณตฺวา สามิกานิ นิยฺยาเทตฺวา ทิวสวคฺคิมคฺคํ
 คณฺหาติ, ยถารุจิยา ปน ปญฺเญโครเส ปริภุญฺจติ น ภกฺติ;
 เหวเมว เกวลํ อนฺนเทวาสิกานํ สันติกา วัตฺตปญฺจิวัคฺคตฺรณ—
 มคฺคัสส ภาคิ ไทติ, สามัญญัสส ปน ภาคิ น ไทติ. ยถา
 ปน โคปาลเกน นิยฺยาทิตานํ คุณฺณ ปญฺเญโครลํ โคสามิกาว
 ปริภุญฺชนฺติ; ตถา เตน ภกฺติ อิมํ สุตฺวา การกปุคฺคตา
 ยถานฺลิฏฺฐํ ปญฺปิยจิจิตฺวา, เกจิ ปญฺณชฺฌานาทีนึ ปาปุณฺณติ, เกจิ
 วิปัสสนํ วัตฺตเทตฺวา มคฺคคณฺลาณิ ปาปุณฺณติ, โคสามิกา

โครธัสสว สามัญญัสส ภาคิน โทณคิ อิติ สัตถา
 สัสสมันนัสส พุทฺธัสส ปมาทวาริโน อนิจฺจาติวเสน
 โยนิโต มนสิการเ อปัปฺพัตตัสส ภิกษุโน วเสน ปฐมํ คาคิ
 กเถลํ น พุทฺธัสส.

ทุกฺขคาคา ปน อปัปฺพัตตัสสํโย โยนิโต มนสิการเ กัมมํ
 กโรนตัสส การกปฺปคตัสส วเสน กถิตา. ตตถ อปัปฺพ
 เจติ: โธกํ เอกวคฺคทวิวคฺคมตฺตมํ. ธรรมัสส โหติ
 อหฺมิมํจาริติ: อตฺถมณฺญาย ธรรมมณฺญาย นวโลกุตฺตรธรรมัสส
 อหฺมํ ธรรมํ ปุพฺพภาคปฏฺฐิตาธํชาตํ. เทปาริสฺสทวิสลฺลชฺชตฺก—
 อตฺถกัมมฐานาภิเกทํ วจนํโต อหฺมิมํจาริ โหติ “อชฺช
 อชฺชเววาติ ปฏฺฐิเวชํ อากงฺขณํโต วิจรติ, โต อิมาย
 สัมมาปฏฺฐิตคฺยา วาณํ, โทสณฺญํ ปหาย โมทํ สัมมา
 เหตุนา นเยน ปริชาสิทฺถัพพมํเม ปริชาณํโต ตทงฺควิภังฆน-
 สมุจฺเจตปฏฺฐิตตฺถนิสฺสรวณวิมุตฺตนิ วเสน สฺวิมุตฺตจิตฺโต
 อหฺมํปาทิยาโน อิท วา หํ วา อิทโลกปรโลเก ปริยายันนา
 วา อชฺฉตฺตคิกพาหิรา วา ชนฺชชยคนธาคฺโช จตฺติ อปาทาเนติ
 อหฺมํปาทิยนํโต มหาชฺเณสว มคฺคสํชาตัสส สามัญญัสส
 วเสน อากตัสส ผลสามัญญัสส เจว ปญฺจอเสกขมมกฺขณ-
 สามัญญัสส จ ภากวา โหตฺติ. รตนกฺุญฺเณ วิย อคารัสส
 อรหิตฺเตน เทสนาย กุญฺ คณฺหิติ.

คาคาปริโยสาเน พหุ โสตาปฺนํนาทโย อเสลํ. เทสนา
 มหาชนัสส สาคํภิกา ชาทาติ.

เทวสหายภิกษุวัฑลุ.

ยฆวคฺคภณฺณา นิฏฐิตา

ไสถนบัตต

อสุทขปาฐา	สุทขปาฐา	หน้า	บรรทัด
วิภาเวคฺวี	วิภาเวคฺวี—	๒	๒
จักก-ว	จักก-ว	๖	๔
ชถส-ส	ชถ-สส	๖	๑๔
จุลปาโล	จุฬปาโล	๓	๓
กญฺมพิโก	กญฺมพิโก	๕	๕
เขวม-กคฺคตา-ติ	เขว-มกคฺคตา-ติ	๖	๑๗
ภิกขุ-ติ	ภิกขุ-ติ	๖	๑๐
วเสยฺย	วเสยฺย	๗	๖
วิติมาเมสฺสามิ	วิติมาเมสฺสามิ	๖	๒๑
หคจกฺขุสฺมิ	หคจกฺขุสฺ-มิ	๑๔	๒๑
วิคฺคตา	วิคฺคตา	๑๕	๕
วิโสทยิ	วิโสทยิ	๖	๑๐
สํชยฺฉนฺทวาทิสฺสํเท	สํชยฺฉนฺทวาทิสฺสํเท	๑๖	๘
อาคโตมฺหิ-ติ	อาคโตมฺหิ-ติ	๖	๑๔
อํชํชฌาโย	อํชํชฌาโย	๑๗	๑๒
เน	เน	๑๘	๒
อิทานิ	อิทานิ	๖	๑๘
มานโว	มาณโว	๒๓	๑๖
ชถส	ชถส	๒๗	๑๔
อตุรฺรโปมฺหิ	อตุรฺรโปมฺหิ	๖	๒๑
ปนาทวียมานํ	ปนาทวียมานํ	๓๑	๘
กายวคฺคกฺขิ	กายวคฺคกฺขิ	๓๒	๑๓

อศทชปาฐ	สทชปาฐ	หน้า	บันทึก
พวตัพพมิตี	พวตัพพมิตี	๓๗	๙
คทาเปตฺวา	คทาเปตฺวา	๓๘	๖
นุปนฺนยทนต์ก	นุปนฺนยทนต์ก	๓๙	๑๒
คัพ โฟ	คัพ โภ	๔๑	๑๐
ทสฺมา	ภสฺมา	๔๒	๑๘
ชาวิทฺ	ชาวิทฺ	๔๒	๘
นามคคณทิวเส	นามคคณทิวเส	๔๓	๑๙
ทุมฺเห	ทุมฺเห	๔๔	๑๓ ๑๕ ๑
อามนฺนอทกวาเสสฺ	อามนฺนอทกวาเสสฺ	๔๗	๑๔
เอกนิณฺนาท	เอกนิณฺนาท	๔๘	๑๔
สณิก	สณิก	๕๓	๘
มคค ฌล	มคค ฌล	๕๖	๔
อคคมาลี	อคคมาลี	๕๖	๑๔
อคคมิสฺ	อคคมิสฺ	๕๖	๑๖
พฬกาลมहाกาล วัตถุ	พฬกาลมहाกาลวัตถุ	๕๘	๑๙
สาปคเตยฺย	สาปคเตยฺย	๖๐	๓
ฉทเทตฺวา	ฉทเทตฺวา	๖๑	๖
ฉทเทณฺติ	ฉทเทณฺติ	๖๑	๑๘
พฬกาลตฺเถโร	พฬกาลตฺเถโร	๖๒	๓
สรีรวณฺณ	สรีรวณฺณ	๖๒	๑๙
อปริยณฺตกร	อปริยณฺตกร	๖๒	๒๒ ๒๓
นุ	นุ	๖๔	๒๐
นป	นป	๖๕	๒๓ ๒๔

โศชนบัญญัติ

๓

อรรถปาฐ	ศัพท์ปาฐ	หน้า	บันทึก
ปฏิภคคณมัตตา	ปฏิภคคณมัตตา	๖๖	๗
วิสัชชนมัตตาติ	วิสัชชนมัตตาติ	๖๖	๘
สวักขาตสาสนา	สวักขาตสาสนา	๖๗	๑๒
คิหิภาว	คิหิภาว	๖๖	๖๖
คิหิ	คิหิ	๖๖	๑๗
พหิมทตเต	พหิมทตเต	๗๐	๑๒
พาราณสี	พาราณสี	๖๖	๑๓
ยมกควคควณณนา	ยมกควคควณณนา	๗๑	๑
ทูลีสามี	ทูลีสามี	๖๖	๒๒
กาฬามรหติ	กาฬามรหติ	๗๒	๑๐
สมโน	สมโน	๗๔	๑๒
อสังกตปฏิบัติ ไท	อสังกตปฏิบัติ ไท	๗๕	๑๒
ลภิสสามาติ	ลภิสสามาติ	๘๐	๑๙
อาหวิวัตติ	อาหวิวัตติ	๘๒	๒๒
เอมาท	เอมาท	๖๖	๓
ปริสทโย	ปริสทโย	๘๒	๔
สทิสสนยปติสมี ปันเน	สทิสสนยปติสมี ปันเน	๖๖	๒๐
อมตาชिक	อมตาชिक	๘๓	๑๒
อัมเทหิ	อัมเทหิ	๖๖	๑๙
นัมเทหิ	นัมเทหิ	๘๔	๒๓
ภิกขโว ติ	ภิกขโวติ ภควา อโว ๘๕	๘๕	๑๑
ภควตา (เกณ)		๘๕	๑๑
อุนิสสา	อุนิสสา	๘๖	๓

๔	โสชนยัตถ์		
อสุทนต์ปาฐ	สุทนต์ปาฐ	หน้า	ฉัณ ทก
ภาทิเณ ยัตถ์	ภาทิเณ ยัตถ์	๘๖	๔
ทินันที ทิวทิส	ทินันที ทิวทิส	๖๖	๒๑
ภิกขุ	ภิกขุ	๖๖	๒๓
ปฏิกกณันติ	ปฏิกกณันติ	๘๖	๑๒
ผลัส โส	ผลัส โส	๘๐	๗
อุม ยัตถ์	อุม ยัตถ์	๖๖	๘
ชีวามิ	ชีวามิ	๖๖	๑๘
เททลัส	เท	๘๑	๑๕
ทิวาทสยทตปรัส	ทิวาทสยทตปรัส	๖๖	๖๖
ทโย ย	ทโย ย	๖๖	๒๑
ปริวาริก - สหัลล	ปริวาริก สหัลล	๖๖	๖๖
ชาทิส	ชาทิส	๘๖	๗
อภิวพทาย	อภิวพทาย	๖๖	๒๒ ๑ ๓ ๑
ปวตติ	ปวตติ	๘๖	๑๘
กสิณปริกณัน	กสิณปริกณัน	๘๕	๑๓
วิวัจจโท	วิวัจจโท	๘๖	๑๔
สัพพัญญุ พุทโท	สัพพัญญุ พุทโท	๖๖	๖๖
อภิวพทาคิ	อภิวพทาคิ	๘๘	๑๑
โศทติ	โศทติ	๖๖	๒๒
มัญญาย	มัญญาย	๑๐๒	๓
อัสสชิตเดรสส์	อัสสชิตเดรสส์	๑๐๓	๕
กณณิมิต	กณณิมิต	๖๖	๘
อุม	อุม	๑๐๔	๑๔

อสุทธปาฐ	โสชนปัตถ์ สุทธปาฐ	หน้า	๕ บันทึก
—ปเวสนา—	—ปเวสน—	๑๐๕	๑๖
ทถาคเต คารเวณ	ทถาคตคารเวณ	๑๐๕	๑๙
(ตกใหญ่ ช่อง ที่ ๓)	ก	๑๐๖	๘
สวิฆาฏ	สวิฆาฏ	๑๐๗	๑๐
ก (เกิน)		๑๐๘	๑๓
ณามเขตเต	ณามกเขตเต	๑๐๙	๔
ณามชาณมัตถเก	ณามชาณมัตถเก	๑๐๙	๕
อุปัฏฐกตถวาเทน	อุปัฏฐกตถวาเทน	๑๑๐	๖
อุปัฏฐโก	อุปัฏฐโก	,,	๗
อุปัฏฐกตถวาเทน	อุปัฏฐกตถวาเทน	,,	๑๐
จ (เกิน)		,,	๑๑
สัมมาเทว	สัมมาเทว	,,	๑๓
กามกัณฐโก	กามกัณฐโก	๑๑๑	๑๘
(ตกลใน ช่อง ที่ ๒)	หน้ ไท	,,	๒๓
ปโฏกัณเฑ	ปโฏกัณเฑ	๑๑๔	๔
โสฬสสังคฺคกัณฐก	โสฬสสังคฺคกัณฐก	,,	๔, ๘
ปโฏก	ปโฏก	,,	๘
อานยัสสามี	อานยัสสามี	๑๑๕	๒
คุยหิ	คุยหิ	,,	๖
ชนปทกถยาน	ชนปทกถยาน	,,	๙
อโหสิ (เกิน)		,,	,,
วิกกัณ्हโต	วิกกัณ्हโต	,,	๑๗
ชีวก	ชีวก	,,	,,

อักษรปาฐ	อักษรปาฐ	หน้า	บันทึก
กิมิล	กิมพิล	๑๒๓	๒
ปุเวท	ปุเวท	๑๒๔	๑๒
ปุณณาม	ปุณณาม	„	๑๖
ปฏิกุชเชทฺวา	ปฏิกุชชีทฺวา	„	๑๘
กิมิโล	กิมพิโล	๑๒๕	๘ ๑๓ ๑
วิค	วิค	„	๑๓ ๑๓ ๑
อักษยตาย	อักษายตาย	๑๒๖	๒
กคฺค	กค	„	๑๐
ทวิ (เกิน)		„	๑๖
อุปาลิ กัมปโกบี	อุปาลิกัมปโกบี	„	๒๐
มฺ ฌาเตยฺย	มฺ ฌาเตยฺย	„	๒๒
ปริวารโก	ปริวารโก	๑๒๗	๘
กิมิลทฺเถโร	กิมพิลทฺเถโร	„	๑๕ ๑๓ ๑
คเหทฺวานิ	คเหตานิ	๑๒๘	๕
ปน (เกิน)		„	๑๒
อาสวิเส	อาสวิเส	„	๑๔
ภย วิโนทนต์ถ	ภยวิโนทนต์ถ	„	๑๘
อุปสังกมิตฺวา (เกิน)		„	๒๒
ภควันติ (เกิน)		„	๒๓
อจาริ	อจาริ	๑๓๓	๑๓
โยชนมัตถ	โยชนมัตถ	๑๓๕	๔

กิตติบัญชิต

คำ นมัสการ	หน้า	ที่
จักขุपालตเถรวัตถุ	„	๒
มัญจุกุณฑลวัตถุ	„	๒๒
ทิสสัทเถรวัตถุ	„	๓๓
กาลยักขนิบาอุบยตตวัตถุ	„	๔๐
โกสสพิภวัตถุ	„	๔๗
จุฬาลมहाกาลวัตถุ	„	๕๘
เทวทศत्वัตถุ	„	๖๘
สญชยวัตถุ	„	๗๓
นันทตเถรวัตถุ	„	๑๐๔
จุฬาลมहाกาลวัตถุ	„	๑๑๕
อัมมิกอุบาลวัตถุ	„	๑๑๘
เทวทศत्वัตถุ	„	๑๒๒
ลุมพเทววัตถุ	„	๑๓๗
เทวสหายภิกขุวัตถุ	„	๑๔๖

